د افغانستان نوميالي

مؤلف: عبدالروف بينوا

د اطلاعاتو او کلتور وزارت
د نشراتو رياست

د افغانستان نوميالي
څلورم ټوک
عبدالرؤف بينوا

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

فروشگاه کتاب شاه محمد
چارراهی صدارت تیلفون ۲۵۸۸۶
0006564

دافغانستان نومیالی

څلورم ټوک

۴۰۸ تنه

مؤلف

عبدالرؤف بینوا

۱۳۶۰

داطلاعاتو او کلتور وزارت

دنشراتو ریاست

(c) ketabton.com: The Digital Library

یادونه: داکتاب د محمد هــاشم بهرامي او محمد ابراهیم پیکارجــو پەزیار او اهتمام چاپ شو.

(c) ketabtoh.com: The Digital Library

یادونه :

د گران افغانستان د پنځه زره کلن تاریخ په زرینو پاڼو کی د دی قهرمان هیواد دپتمنو خلکو د حماسه جوړوونکو ویاړ و نو په څنګ کی د لطیفه هنرو نو بیلگی په ځلانده توروکښل شوی چی زمو ږ د ټولنی فرهنگی شتمنی یی لاپسی زیا ته کړ یـــدهزموږ د زیار ایستو نکو خلکو فرهنگی میراثو نه چی د هیواد د هنراو ادبد خا و ند انو په پا ملر نه د زما نی د نا خو الو څخه سا تـــل شوی او دورك کیدو څخه یی مخنیوی شوی ژپه رښتیا سره یی دخپلو خلکو په وړاندی ددی نه هیر یدونکی خدمت له لاری خپل ټولنیز رسا لت سرته ر سولی د ی په دی لـــړ کی «دافغانستان نو میا لی» اثر د یادونی وړدی .

د(افغانستان نو میا لی) د محترم استاد عبدالرؤف بینوا اثر دی چـی لیکوال له دی لاری زموږ د ټولنــی دګړشمیر لیکوالو او ملی نومیالیو دپیژ ند نی په وسیله د قدر وړ ټولنیزه درنده دنده سر ته رسو لی ده .

دادی د افغانستان نو میا لـــی څلورم ټوك د دریو تیرو ټوکونو په څیر د یوی ار زښتنا کی معنو ی پانگی په توگه نوی نسل ته وړاندی کیږی چی شکل او محتو ی دواړه یی د پاملر نی وړ گڼل کیږی .

دغه ارزښتنا که اثر په داسی حال کی د نشر اتو د ډیا ست په مرسته له چا پ څخه را ووت چی په قهرمان افغانستان کی دثورملی اودمو کراتیك انقلاب اوددی ویاړلی انقلا ب د نوی بشپړ تیا یی پړ او پلو شود گران هیواد گوټ ـ گوټ روښانه کړی او دټولنیز فر هنگ د لاودی لپـاره یی لاره او اره کړیده .

زه د هیواد د ټولو لیکوا لو اودهنر او ادب د خا وند انو لپا ره په دی سپیڅلی لاره کی کا میا بــــی غواړم او تردی زیاتو او چتو پوړیو ته د رسید واو د خپلی ټو لنی په وړاندی ددی ستر ټولنیز رسالت پـه سرته رسولو کی یی دلا بر یالیتوبونو هیله کوم .

عبدالمجید سر بلند

دوزیرا نو د شورا مر ستیا ل اوداطلاعا تو او کلتور وزیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددی کتاب دنوسیالیو فهرست

نوم	مخ
باباجان اسیر	۱
باباجان هروی	۲
باباخان محمد مجزوب	۳
بابادل (ختیك)	«
باباسنکو اندخویی	«
باباسیدگل دپکلی	۴
باباشوریده هروی	۵
باباعبدل دهکی غزنوی	«
باباعلیشاه هروی	٦
باباعلی هروی	٦
باباولی کندهاری	«
بابای برق	۱۸
بابا سرپلی	«
بابا(ظهر الدین محمد)	۱۹
بابر خان کاکړ	۴۱
بابك صاحب	۴۱
باب صاحب	۴۱
بابو	۴۲
بابو جان بابی	۴۲
بابو جان لغمای	۴۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
باټکی کاکړ	۴۹
با جوړی	۴۹
باجوړی	۴۹
بادر	۵۰
بادشاه‌گل (حکیم)	۵۴
بادشاه میر	۵۵
بادو ابریدی	۵۵
باران آخوند	۵۶
باران ینګزی	۵۶
باران سنځرخیل	۵۶
بارپکشاه لودی	۵۷
بارح هروی	۵۹
بارع پوشنګی هروی	۵۹
بارکنیکه	۶۰
بارو	۶۱
بارو خان نورزی	۶۱
باره خان چهارهاری	۶۲
باره خو بابا	۶۴
بازار کاکړ	۶۴
باز بهادر سور	۶۵
باز توخی	۶۶
باز جنګ خان	۶۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بازجوگیزی	٦٨
بازخان بنگښ	٧٢
بازخان ننگرهاری	٧٢
بازرخان خولخیل	٧٣
بازگل لغمانی	٧٣
بازگل (ملا)	٧٣
بازمحمد کاکړ	٧٤
بازمحمد کندهاری	٧٤
بازمحمد کندهاری	٧٥
باز (ملا)	٧٦
بازونخولخیل	٧٦
بازید	٧٧
بازیدخان افغان	٧٧
باسطی کابلی الاصل	٧٨
باشانی هروی	٧٨
باشنانی هروی	٧٨
باشهیدنیکه	٧٩
باصر حاکم شاه	٧٩
باطنی بلخی	٧٩
باعوف سیستانی	٨٠
باغون مسه خیل	٨١
باقر ذوالکمالین هروی	٨١

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
باقر شاه	۸۲
باقی بالله کابلی	۸۲
باقی بلخی	۸۴
باقی مجددی	۸۵
باقی هروی	۸۵
باکو راو غانی	۸۶
بالخوازی نیکه	۸۶
بالون آخون	۸۶
بالیث طبری	۸۷
بانو بی بی	۸۹
بانو سیستانی	۹۰
بانو کشپ	۹۱
بانی خاخی	۹۱
باوری (آخوند)	۹۲
بایتگین زمین داوری	۹۲
یاتیگین غزنوی	۹۳
بایتوز بستی	۹۴
بایخان	۹۵
بای خان	۹۶
بای خان حافظه	۹۷
بایزید افغان	۹۷
بایزید پورانی هروی	۹۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ

بایزیدپیر روښان	۹۹
بایزید دوری هروی	۱۴۴
بایزیدلودی	۱۴۵
با یسنغر میرزا	۱۴۶
بایسنغر میرزاعادلی	۱۵۲
بایقرا هروی	۱۵۲
بایی‌خان‌توخی	۱۵۳
ببرخان سواتی	۱۵۳
ببن شاهو خیل لودی	۱۵۴
ببوجانه	۱۵۵
ببون منگل	۱۵۶
ببی‌یا بیبنه‌ب	۱۵۷
بجلی چارسدی	۱۵۷
بخت‌خان‌جنرال	۱۵۸
بختك‌هلمندی	۱۶۲
بخت‌ناك‌خان‌ختك	۱۶۴
بدایعی بلخی	۱۶۶
بدخشی	۱۶۷
بدخشی	۱۶۹
بدرالدین غزنوی	۱۶۹
بدرالدین هروی	۱۷۰
بدرحاجب غزنوی	۱۷۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بدرطرخان بامیانی	۱۷۲
بدریغزنوی	۱۷۳
بدلخان	۱۷۳
بدلخان یابدی خان	۱۷۴
بدیع‌الدین جوینی	۱۷۴
بدیع الزمان خراسانی	۱۷۵
بدیع الزمان میرزا	۱۷۵
بدیع الزمان هروی	۱۷۷
بدیع اندجانی	۱۷۸
بدیع بلخی	۱۷۹
بدیعی سجزی	۱۸۱
بدیع هروی	۱۸۵
بدیعی هروی	۱۸۶
بدیل ابوبکر هروی	۱۸۶
براست	۱۸۷
براهیم	۱۸۸
برت نیکه	۱۸۹
برخوردار پاشمولی	۱۸۹
برخوردار خان اڅکزی	۱۹۱
برخوردار فراهی	۱۹۲
برکت‌خان	۱۹۲
برم خراسانی	۱۹۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
برمك بلخي	۱۹۳
برمكي	۱۹۴
برورده بلخي	۱۹۵
برها تكين	۱۹۶
برهان الدين	۱۹۶
برهان الدين ابولحسن غزنوى	۱۹۷
برهان الدين بلخي	۱۹۸
برهان الدين خاوند شاه بلخي	۱۹۹
برهان الدين عطأ اله هروى	۱۹۹
برهان ادين لاغر بدخشي	۲۰۱
برهان الدين محمود بلخي	۲۰۲
برهان الدين هروى	۲۰۳
برهان بلخي	۲۰۳
برهان خان	۲۰۴
بريانگر غزنوى	۲۰۷
بريم خان	۲۰۷
برسكوسوسي جان	۲۰۸
بزرجمهر قايني	۲۰۸
بزرگ خواجه بدخشي	۲۰۸
بزگر علي محمد	۲۰۹
بزرگ (ميا)	۲۰۹
بزم كابلي	۲۱۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بزمی خراسانی	۲۱۰
بزمی کندهاری	۲۱۱
بسالمی غزنوی	۲۱۲
بسام سیستان	۲۱۲
بسام کوردخارجی	۲۱۳
بستان بریخ	۲۱۴
بستان خان پوپلزی	۲۱۷
بستی	۲۱۸
بستی	۲۱۸
بسطامی بلخی	۲۱۹
بسکی	۲۱۹
بسمچی هروی	۲۱۹
بسمل بدخشی	۲۲۰
بسمل جلال آبادی	۲۲۱
بسملی سبزواری	۲۲۳
بشار بستی	۲۲۳
بشارتخاری	۲۲۳
بشارت سنځرخیل	۲۳۰
بشارمرغزی	۲۳۱
بشاری پوشنګی	۲۳۳
بشیر بلخی	۲۳۳
بصیر سیستانی	۲۳۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بصیر مکرم	۲۳۴
بغراجق	۲۳۴
بغوی	۲۳۴
بغوی	۲۳۵
بقای بدخشی	۲۳۶
بقایی	۲۳۷
بقایی هروی	۲۳۷
بکتاش بلخی	۲۳۸
بکتغدی غزنوی	۲۳۹
بکتگین چوگانی	۲۴۰
بکتگین حاجب	۲۴۱
بکیر خراسانی	۲۴۱
بگل	۲۴۲
بگی خان باسیزی	۲۴۲
بلال بن ازهر سیستانی	۲۴۲
بلبل	۲۴۳
بلبل کابلی	۲۴۴
بلکاتگین غزنوی	۲۴۵
بلکایگینی غزنوی	۲۴۶
بلند خان سدوزی	۲۴۷
بلو خان	۲۴۸
بلوچ خان اشکزی	۲۴۸

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بلوڅ خان خدرزی	۲۴۹
بلوڅ خان کاکړ	۲۴۹
بلوصوفی	۲۵۲
بله‌نسته قندهاری	۲۵۲
بم‌نیکه	۲۵۳
بنارس	۳۵۳
بنائی کابلی	۲۵۴
بنائی هروی	۲۵۴
بندرشاه	۲۶۰
بنګل خان کاکړ	۲۶۰
بنګی الینګاری	۲۶۵
بولعجب کابلی	۲۶۶
بوسعید کابلی	۲۶۷
بوعلی شاه	۱۶۸
بوعلی هروی	۲۶۹
بلوک نیکه	۲۶۹
بولی بلند	۲۷۰
بهاء الدین بلخی	۲۷۰
بهاالدین‌سام غوری	۲۷۱
بهاءلدین عمر هروی	۲۷۱
بهاولدین (ملا)	۲۷۳
بهاو الدین نوربخش	۲۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بهزاد کابلی	۳۱۳
بهزاد هروی	۳۱۵
بهشتی هروی	۳۳۶
بهکت بابا	۳۳۶
بهکهاری خان پرملی	۳۳۷
بهلول لودی	۳۳۷
بهلول نیکه	۳۶۶
بهیکن لودی	۳۶۶
بهیم	۳۶۶
بهیم پال	۳۶۷
بیاض دسوابی	۳۶۷
بیاض گل (قاضی)	۳۷۰
بیانی خراسانی	۳۷۱
بیاضی بلخی	۳۷۱
بیبک خراسانی	۳۷۱
بیبو بکوائی	۳۷۲
بیبو بلوڅه	۳۷۳
بی بی ایمنه	۳۷۵
بی بی تاج	۳۷۵
بی بی زینب	۳۷۶
بی بی زینب هوتکی	۳۷۷
بی بی ستی	۳۸۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بی‌بی‌ستی هروی	۳۸۰
بی‌بی‌ستی کاسی	۳۸۱
بی‌بی‌شمسو روشانی	۳۸۱
بی‌بی‌صاحبه	۳۸۲
بی‌بی صاحبه برېخه	۳۸۲
بی‌بی‌گله	۳۸۳
بی‌بی‌گله‌شنغری	//
بی‌بی گنجانی	۳۸۴
بی‌بی‌مبارکه	۳۸۴
بی‌بی‌مستو لودی	۳۸۵
بی‌بی‌میر کوهره	۳۸۸
بی‌بی‌نوره هروی	۳۸۸
بیبه‌نیکه	۳۸۹
بیخود هروی	۳۹۳
بیخود بلخی	۳۹۴
بیخودی فراهی	۳۹۴
بیدار نیکه	۳۹۴
بیدل اشنغری	۳۹۵
بیدل بلخی	۴۰۳
بیدله هروی	۴۰۳
بیدلی لنګ هروی	۴۰۴
بیدلی هروی	۴۰۴

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
بیدم افغان	۳۰۴
بیرام خان خانخانان بدخشی	۳۰۵
بیر بل	۳۰۸
بیر نگ پشاوری	//
بیقیدی بدخشی	۳۰۹
بی قیدی بلخی	۳۱۰
بیکر نیکه	//
بیکس(دسوابی)	//
بیکسی سجاو ندی غز نوی	۳۱۱
بیکسی هر وی	۳۱۲
بیگ محمد	//
بیگ محمد لغمانی	۳۱۳
بیگی هر وی	۳۱۴
بی نشان پیښوری	//
بینوای بدخشی	۳۱۵
آدم	۳۱۶
آدم	//
آدم	//
آدین	۳۱۷
آزاد	//
آزادخان ختک	۳۱۸
آزادخان ساپی	۳۱۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
آزاد کوهاتی	۳۱۹
آزادگل (سیا)	۳۲۰
آصف خان جندو لی	۳۲۱
آفتاب پری (پیشوری)	۳۲۲
آنخون ختیک	//
آیتی هروی	//
آبا	۳۲۳
ابابکر کندهاری	//
ابراهیم	۳۲۴
ابراهیم خیلیل	//
ابراهیم شاه کالو خانی	//
ابراهیم متی زی	۳۲۵
ابن یمین شنواری	//
ابواحمدبستی	۳۲۵
ابو بکر جامی	۳۲۶
ابوبکرمحمد بلخی	۳۲۶
ابوبکرسیا	۳۲۶
ابو الحسن هراتی	۳۲۷
ابوعبداله محمد بلخی	//
ابوعلی حسن بلخی	//
ابوعلیشاه (سید)	//
ابوعلی شقیق بلخی	۳۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
ابو علی عبدالله بلخی	۴۲۹
الفتح النبی غزنوی	//
ابو القاسم عبداله بلخی	۴۳۰
اتکړمولانا ـ یا ـ ارکړ مولانا	//
احسن	۴۳۱
احمد تراهی	۴۳۳
احمدتیراهی	۴۳۴
احمدجان خاکی	۴۳۵
احمد(ملا) الینګاری	۴۳۶
احمدجان (مدک)	۴۳۶
احمدجی	۴۳۷
حمدخان	»
احمدداودزی	»
احمد (شیخ)لودی	»
احمدغوری	۴۳۸
احمد کندهاری	»
احمدګل تکړی	»
احمدګل سلیمانخیل	۴۳۹
احمد نور آهنګر	»
احمدی عبیدالله	۴۴۰
اختر محمدشینواری	۴۴۰
اختر (ملا)	۴۴۱

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
اکرام آخونزاده	۳۶۲
اکرم نیازی	۳۶۳
التفات خان	۳۶۳
الکو نیکه	»
الهداد (شیخ)	۳۶۴
الهیار الیسه خیل	»
اله ویردی	۳۶۵
الو لالا	۳۶۵
الهداد (میا)	»
الهیارخان نواب	۳۶۶
الیاس (مولانا)	»
امام الدین (شیخ)	۳۶۷
امان ترین	۳۶۸
امان گرا تی	»
اسامی هروی	۳۶۹
امیر اصلاخان جوانشیر	»
امیر خان ننگرهاری	۳۷۰
امیرخان هجری	۳۷۱
امیر خلیل هراتی	۳۷۴
امیر شاه کویتی	۳۷۵
امیر (ملا)	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوم	مخ
امیری هروی	۳۷۶
امین	۳۷۷
امین اله راجایی	»
انار	»
انارگل لغمانی	۳۷۸
انځرگل	۳۷۸
انعام خطاط	۳۸۰
انگوخان پامیزی	/
انمرغول خیل	۳۸۱
انورشاه (سید)	»
اورکزی روښانی	۳۸۲
اول خان رحمړی	۳۸۳
اول گل ننگرهاری	»
اوسی کتموازی	۳۸۴
ایاز لنډی	
ایوب خان	»

(c) ketabton.com: The Digital Library

ب

۱۳۶۰ـ باباجان (امیر): دسلطان بدیع الزمان میرزا له امیرانو څخه و. په ۹۱۱ ه ق کال چې بدیع الزمان په کندهار کې و، محمدخان شیباني پر میمنه او فاریاب باندې یرغل وکړ، نو دبدیع الزمان میرزا له خوا امیر باباجان دخواجه جلال الدین میرکي زوی چې په هغو سیمو کې او سید دمحمد قاسم میرزا او امیر شیرم جلایر په ملګرۍ دمحمدخان شیباني دیر غلګر و دمخنیوی دپاره ورووت، جګړه ونښتله، او زیکانو بری وموند او دبدیع الزمان دري سره امیران په جګړه کې ووژل سول، او دهغو ولایتو داو سیدو نکو ژوند ګډوډ سو، او ژیاتره فراره سول.

خواندمیر په خپل کتاب «حبیب السیر» کې داپیښه داسې لیکي:

«در اوایل سنه احدی عشر وتظعمائه که سلطان بدیع الزمان میرزا در ولایت قندهار تشریف داشت در ممالک بلخ وتوابع حاکمی صاحب وجود که بدارائی سپاهي ورعیت قیام تواند نمود نبود و محمدخان شیباني که همواره همت عالي نهمتش بر سرانجام امور کشورستاني مقصور بود متعاقب و متواتر جنود جلادت مآثر بدینجانب جیحون میفرستاد تالوازم قتل وغارت و تخریب شهر و ولایت ظاهر میگردانیدند و در میدان خالی بچوګان اقتدار گوی مراد بهوا آگاه مقصود می رسانیدند و در پائیز سنه مذکوره جمعی کثیر از آن لشکر برق اثر تا ولایت میمنه و فاریاب تاخته بنهب و تاراج فرق عباد پرداختند و اموال بسیار غنیمت گرفته رایت استیلاو تسلط برافراختند و لداسیر ابوالقاسم ارلات محمدقاسم میرزا . . . .

(c) ketabton.com: The Digital Library

باتفاق امیر شیر م جلایر و امیر باباجان و لدخواجه جلال الدین میر کی
که‌در آنحدود اقامت داشتند متوجه دفع آنجماعات گشتند و بین الجانبین غبار
جنگ و شین ارتفاع یافته او زبکان راصورت ظفر و نصرت روی نمود و
آن سه‌سردار بعز شهادت فایزشده لشکر یان ایشان روی بصوب فرار آورتد...»

مأخذونه:

۱ــ حبیب‌السیر ــ د خیام‌د کتابتون‌خپرونه ــ ۳/۵۱ ۳مخ

۲ــ ددهخدالغتنامه ــ د«ب» ردیف ــ ۶۸مخ.

۱۳۶۱ــ بابا جان هروي، ملاباباجان ددری‌ژبی‌شاعرو، په‌هرات کی
او سید، شه‌طبع یي درلوده، او «عشرتی» تخلص کاوه،دامطلع دده‌دی:

روز فراق یار که باصد ندامت است

روز فراق نیست که‌روزقیامت است

مأخذونه:

۱ــ مجالس النفائس ــ دشاغلی علی‌اصغر حکمت په‌سمون ــ ۱۶۳مخ

۲ــ ددهخدالغتنامه ــ د«ب» ردیف او ــ ۶۸مخ

۱۳۶۲ ــ باباحاجی هروی: دهرات دنهمی هجری پیری له‌مصورانو څخه
و،چی‌دسلطان حسین‌بایقرا په‌دربار کی‌یی ژوند کاوه .
په‌انځوراو تصویر کښلو کی یی‌لوی‌لاس او پوخ قلم‌درلود، او په‌ټول
خراسان کی‌دنقش په‌طرح کی‌یي بي‌ساری و.
دده دژوند نورحالات په‌لاس رانغلل.

مأخذونه:

۱ــ دپښتو آریانا دائرةالمعارف ــ ۳/۹۶ ۲مخ.

۲ــ صورتگران و خوشنویسان هرات‌درعصر تیموریان ــ ۱۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳— د کابل مجله— ۶ کال— ۱۱ گڼه— ۷۲ مخ .

۱۳۶۳— بابا خان محمد مجذوب: د پروان دولایت د کوهستان په سیمه زیږیدلی دی، دامیر دوست محمدخان په وختو کی عسکرو ، او دانگریزانو د تیری په مقابل کی یې په جگړه کی گډون درلود، او څنگه چی یې له زلمیتو په دصوفی گری خواته میل درلود، نو هغه لاره یې پسی تینگه کړه خو چی دعمر په پای کی مجذو بیت ته ورسید،اوعوامو خلکوو رته زیاته عقیده درلودله په ۱۳۴۵ هـ ش کال د گلبهار په کلی کی مړ او په هغه کوته کی ښخ کړه سو،چی ده ژوند په کی کاوه .

ما خذ :

پښتو آریانا دایرة المعارف — ۳/۹۶ ۲مخ.

۱۳۶۴ ـ بابادل (ختك) : د پښتو دنومیالی او خوږ ژبی شاعر عبدالقادر خان ختك دخوشحال خان ختك د زوی لقب دی،چی د(۱۰۶۳ هـ ق) کال دذی الحجی دمیاشتی په پنځه ویشتمه زیږیدلی دی او دده پلار خوشحال خان ختك د«بابادل» په لقب داسی یادوی:

> ښه زوی د«بابا دل» دی
>
> تل دی ژوندی په جهان(۱)

(دعبدالقادر خان ختك دژوندنو رتفصیل دی ددې کتاب د«ع» په ردیف کی د«عبدالقادر ختك» تر عنوان لاندی ولوستل سی)

مأخذ :

دخوشحال ختك کلیات— د کندهار چاپ — ۹۵۱ مخ.

۱۶۳۵— بابا سنکو اندخویی: په اندخوی کی یو مجذوب درویش او ملنگ و ،چی ځینی کراماتو نه ور ته منسوب دی— مثلاً په ۷۸۲ هـ ق کال کی چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر تیمور ګورګان دخراسان دنیولو په نیت تر آسو راپورېوت نو په اند خوی کې یې د«باباسنکو» سره ولیدل، بابا سنکو دجذبې په حال کې د سینې یوه توټه غوښه دامیر تیمور ګورګان خواته وغورځوله ، امیر تیمور کار پر ښه فال ونیو ، او وې ویل :

«خدای تعالی دمځکې سینه چې خراسان دی ماته راوبا خښه » او هغسې هم سوه .

باباسنکو داو وسوه او خواتیا هجري قمري کال په شاو خوا کې په اندخوی کې سړ ،او هملته ښخ دی.

مأخذونه:

۱ـــ حبیب السیر ـــ دتهران دخیام چاپ ـــ ۳/۳۴۵مخ .

۲ـــ رجال حبیب السیر ـــ ۶۳مخ .

۳ـــ ددهخدالغتنامه د«ب»ردیف ـــ ۷۰مخ .

۴ـــ ازسعدی تاجامی ـــ ۲۰۸مخ.

۱۳۶۶ـ بابا سید ګل دپکلي: دپښتو ژبې اولسي شاعر و،اود(۱۲۰۰هق) کال په شاو خوا کې دپښور دسیمې د«پکلي» په «بپه» ځای کې اوسېد،عمر یې تر سلو کالو تېر سوی و .

دده اولسي بدلې تر اوسه دخلکو په خولو کې جاري دی او په خپلو نظمو کې یې دامیر دوست محمدخان نوم د«ګیدړ پور» دیوه مشهور خان «جمعدار» دنامه سره راوړی لکه چې وایي :

په ګیدړ پور کې جمعدار چې تازه تل اوسی
لکه امیر دوست محمدخان چې په کابل اوسی
بل هر عاشق اومعشوق یې ته په بوږ رجل اوسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بس که‌چې‌نن‌تری سیدگل سوی څگر لا ړشو

ددی پو رتنی بدلی دسر بیت (کسر) دادی:

په‌ژ ړاسرې سترګې و لاړ یمه دلبر لاړ شو

لکه آفتاب په شغله پر دماز یگر لاړ شو

او بل بندی دا دی :

لکه آفتا ب په شغله پر د یار صو رت و ینم

ساه‌سې لو ګی په‌سر ت لمبه په‌ځان قیامت‌وینم

دچاله خو ږه سی‌په‌ز ړه د غم خنجر لا ړشو

مأ خذ :

پښتانه شعرا ـــ ۲/۳۵۷ مخ .

۱۶۳۷ـ بابا شوریده هروی : ددری‌ژ بی شاعر او په‌قصیده و یلو کی یی‌شهر ت درلو د، دامیر علیشیر نو ایی په‌و ختو کی په‌هر ات کی او سید. ښه طبع یې در لو دله او تل دخو ش طبعانو سر ه سلګری و . دبو ډاتو ب په‌باب کی یی و یلی دی :

قدم شد چو ن کمان و عمر شد شست

جو انی همچو تیر از شست من‌جست

مأخذ:

مجالس‌النفائس ـــ۸۶، ۲۶۰ مخو نه .

۱۳۶۸ـ بابا عبدل دهکی غزنوی: د خپل و خت نومیالی ر وحا نی عالم و، دغز نی ددهک د کلی شمال خوا ته ښخ دی او مزار یې د هغه ځای په‌خلکو کی‌شهر ت‌لری ــ دژ و ندنو رحالات یې په‌لاس را نغله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذ:

دآریانا پښتو دائرةالمعارف—٥/٩٦٦ مخ .

۱۳۶۹— **بابا علیشاه هروی :** دنهمی هجری پیری لەنو سیالیومشایخو څخه‌و ،دشاهرخ میرزاله‌و ختو دسلطان‌حسین‌میرزاترو ختوپه‌هرات کی‌اوسید او خوارق‌عادات ځینې نقل سوی‌دی‌او عجیب او غریب کا رونه یې ده ته منسوب کړی‌دی—او دشیخی سرەیی په‌دری ژبه ښه‌شعر هم وایه .

مأخذ :

تاریخ نظم‌ونثر درایران— ۳۲۸/۱مخ دسعیدنفسیی تألیف .

۱۳۷۰— **بابا علی هروی :** دامیرعلیشیرنوایـی له لبنکری نو سیالیوسالارانوڅخه‌و ، چې‌پر هرات باندی په‌دپر دیودتیری په وخت کی د تیری کوونکو د مخنیوی د پاره دلښکر سره وراستول کیده .

مأخذونه:

۱— حبیب‌السیر— ۴/۲۱۷،۲۲۱،۲۴۸ مخونه .

۲— ددهخدالغتنامه- ۷۶مخ د « ب » ردیف .

۱۳۷۱— **باباولی کندهاری :** سیدحسن‌ابدال مشهورپه«باباولی» دکندهار لەنوسیالیو روحانیونو،ولیانو او سترسیدانو څخه‌تیرسوی،چی دکندهار د ښارشمال لوېدیځی خواته شپږ کیلومتره لیری‌دارغنداو پرغاړه پر یوه‌غرکی باندی ښخ دی، په‌کندهار کی په ښه روحانیت او کراماتوشهرت لری او ډیرخلك يې‌زیارت ته‌ورځی او ارادت ورته‌ښکاره‌کوی .

لوسری دخراسان په‌سبزوار کی اوسید،خودګورګانی شاهرخ میرزااو اوملکې ګوهرشادبیګم په‌بلنه لەسبزوارەهرات ته‌راغی، او بیا هغه وخت چی شاهرخ دکندهارلەلاری‌هندته تئ، دی یې هم دخانه سره راوړی کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

څو چې کندهار ته راورسېدل- دلته نو دوه روايته دي: يو روايت داسې دی چې: دشاهرخ مېرزا پر باباولي صاحب نور دسفر ورېړونه، نه لو رېدهٔنو ځکه يې له هغه ځخه هيله وکړه چې په کندهار کې پاتهٔسي،او دی هم دارغنداو د«لنگر» په کلي مېشته،او هغه وخت چې شاهرخ مېرزا بېرته له هنده راو گرځېد، دی وفات سوی ودار وايت د مرحوم سيدمحسن آغا کندهاري دی چې په خپل منظوم کتاب «دکندهار دسيدانو مزاوات» کې راوړی او داسې وايي:

د بابا صاحب بيان کړم
کرامات به يې عيان کړم

توفيق غواړم له سبحانه
ديز دان دپاک فيضانه

خلاصه داو لياً دی
نقاوه دا صفيا دی

دبڼکی دباغ بلبل دی
درسول دگلزار گل دی

دلاهوت داوج همای دی
دناسوت منزل يې ځای دی

لنگر داره لکه غر دی
پرآسمان دعزت نمر دی

په عمده وکی عمده دی
دوليانو سر کرده دی

تمام تن يې په اذکار کې
داذکارو په انوار کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورانی وه سرترسره
صفا یی یې وه اظهره

سلسله یې رحمانی وه
طریقه یې حقانی وه

دده نوم سید حسن و
په «سوزوار» کې یې وطن و

دحضرت رسول اولادو
د حضرت علی احفادو

دحضرت حسین فرزند و
دا بدالو ارجمند و

دده کسب زما ورور و
دبراهیم ادهم له کوره

پادشاهان عظیم الشانه
خادمان دده وه جانه

دشاهرخ پادشاه مخدوم و
د افتاب په دود معلوم و

چې تاریخ دنه صد یاره
دهجرت تېرشوه هنبیاره

شاهرخ شاه و یل زما پیره
زما نیت دی تر کشمیره

تا له ځانه سره بیایم
ستا په دید سره زه پایم

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ و یل چی ای امیره
رب دی تانګړی دلګیره

په ځای چی دی ګذر دی
زما هغه خواته سفر دی

قند هار ته رارهی شو
کل عالم په ده راضی شو

په جوفان کی راتی د له
په مزلو مزلو پخپله

شاهرخ شاه په ده شادان و
په زړویی خادمان و

له هراته رارو انشه
قندهار په ده تابان شه

بادشاه و و یل نور بس دی
زما دغه قدر هوس دی

هندوستان لیری وطن دی
دغی خواته زما رفتن دی

ته یې شیخ دغه دی ځای دی
زیاتی سه څه روی دخدای دی

د سرو قول د ریاب دی
دریاب څه لار درناب دی

زهیر بده دی همبری بس ده
تمنا می یو په لس ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښې دعاوی به کوې ته
فیوضات به را لېږی ته

ستا پر قول زما باور دی
مقصد دا قدر سفر دی

له اردو څخه جدا شه
په «لنگر» کې یې ماوا شه

ارغنداب یې کړ روښانه
لکه نمر هسې تابانه

عام و خاص ترې فیض مو ندلی
و مقصود ته رسېدلی

ای زما د زړگی نوره
رب دی تا کاندی مسروره

خوشاهرخ له هندوستانه
شورا ستون تر خراسانه

دده روح و پرواز کړی
وجنان ته رسېدلی

گوره خو دبه سری انسان و
چې عاجزه هم ناتوان و

قدسیان ټول له مسروره
احبا ټول له بې نوره

نور بې ښخ کړ پر غره باندی
کا عالم شو تر ده لاندی

پادشاه هان ټول زماورو ره
تل راځی دده ترگوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اقتباس يې دانوار کړی
مقاصدو ته انبار کړی

ټول رواښي دم تر دمه
يقين ټينګ کړه اې همدمه

کرامات يې تر حدتېر دی
ځو يې نمايم لاسی هېر دی

فيوضات يې نمايان دی
تاثيرات يې صدچندان دی

ښه مسجد عمارتونه
رنګارنګ ښايسته ګلونه

فوارې ،حوض و اشجار دی
چهارجوی او قاف بسيار دی

دغه ټول له شاهرخی دی
شاهرخی و فرخی دی

په سيرو کی بيان دی
ښه واضح او ښه عيان دی (۱)

بل روايت دادی چی باباولی صاحب دشاهرخ ميرزا سره هند ته ولاړ، او چی بېرته له هنده راستون سو، نو کندهار يې داوسېدو دپاره خوښ کی او دلته پاته سو، دا روايت د محمد معصوم نامی دی چی خپل ځان دحسن ابدال اولادې ته منسوبوی او په خپل کتاب «تاريخ سند» کی ليکی :

«ايشان از سادات صحيح النسب سبزوارند ، و در سبداحال که ايشان را ذوق دست داده سفر حجاز اختيار نمودند و بزيارت حرمين شريفين و ارض مقدس

---

(۱) د کندهار دسيدانو مزارات - قلمی ۲ مخ د پښتو ټولني د ملي مرکز په کتابتون کی خونددی . خو مأخذ يې نه دی ښوولی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مشرف شده چندسال در آن نواحی گذرانیدند، و در زمان سلطنت میرزا شاهرخ ولدارشد حضرت صاحب قرانی ازدیار روم و حجاز مراجعت نموده به سبزوار تشریف آوردند و شاه رخ میرزا نسبت ارادت و حسن عقیدت که به بابا حسن ابدال داشته در سفر هند بابا را انکلیف نموده باخود بردند و در حین مراجعت در موضع لنگر قندهار رحل اقامت انداخته با مریدان و معتقدان خود اظهار نمود که ازین زمین بوی محبتی بمشام من میرسد. تا آخر عمر در آن منزل گذرانیده همانجا آسوده اند. خوارق ایشان بسیار است ...

و در پیش استانهٔ ایشان گنبدی است رفیع مخروطی شکل که ازسنگهای ناتراشیکه هریک بوزن پنج من قندهار بوده باشد، بی گچ و آهک و گل ساخته اند. میگویند که چله خانه باباحسن بوده است (۱)

د محمد معصوم نامی داروایت و «گلزار قندهار» د کتاب مؤلف شیخ محمدحسن مولوی قندهاری هم تائیدوی او دباباولی د مزار په باب څه نور مطالب هم زیاتوی، او هم دباباولی له خولې څوخبری لری چی دلته يې کټ مټ رااخلو-دی لیکی:

«سرحلقهٔ سالکان طریق حق جوئی و پای بند شریعت غرای محمد (صلعم) باباولی رضوان الله علیه اسم مبارکش سیدحسن ابدال از سبزوار خراسان است که باستدعای شاهرخ میرزای گورگانی ملکهٔ مکرمه گوهرشاد بیگم بانی مسجد جامع معروف مشهد مقدس از سبزوار بهرات تشریف آورده و از انجا بقندهار عرورودارزانی سفری در هند تشریف برده اند بهرجائیکه چندفرصتی بیتوته نموده اند و مشغول عبادت شده اند همان موضع شرف و نورانیتی بهم رسانیده و بعداز هند تشریف بردنش زیارت گاه عمومی شده باسم «باباولی».

زمانیکه از هندقندهار آمده اندقریهٔ لنگراز جملهٔ قرای جلگه رود ارغنداب را برای عبادت وریاضت حقهٔ خود انتخاب نموده و میدانستند که مزارمبارکش باید درقندهار محل فیض رسانی اهل آن ولا باشد، کرامات متواترازان جناب ظهور وبروز نموده تل بلندخاکی مشهور به تپهٔ اسیر ملقب کنده سردابی برای آرام گاه

---

(۱) تاریخ سند ۳۳ ۱- سخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بدن سبارک خوددرست نموده، ووصیت نموده که: «درووقتی که از دنیا رفتم بعداز غسل و کفن قبای سبزم را بربدنم بپوشانید و سرار وی سریری که دایما خواب میشدم بخوابانید و عصای سبز که سرعصانقره کارشده پهلویم بگذارید و برای سرداب دری کوچکی قراربدهید بدنم خاک نمیشود غسل جمعه شرعی اترک نکرده ام، حافظ قرآن شریفم و در قضاوت عدالت محض نموده ام، لحاظ احدی را نکرده ام و این هرسه صفت سبب سلامتی بدن بی روح میشود» همان طور به وصیت عمل نموده اند و مدت یکصدسال جمیع مردم از زیارت بدن مبارکش استفاضه نموده اند وبعدبواسطهٔ رفتار غیرمشروعی که درسرداب مذکور واقع شده دربسته و درنتیجه باتل یکی شده صورت قبرمبارک و لوح بزرگ تاریخی که حالا بالای سطح تپهٔ امیر زیارتگاه عمومی است محاذی سریربدن آن جناب بام سرداب شمرده میشود، و آن جناب حسینی نسب و به پشت یازدهم به حضرت سیدالساجدین امام علی بن الحسین منتهی میشود»(۱)

په «گلزارقندهار» کی داهم لیکلی سوی دی چی دحضرت باباولی در یاضت او عبادت دري ځایه مشهورو، یو په خپله دباباولی په کلی کی هغه زیرزمینی چی اوس ددی ښرهم هلته دی، او بل د«لنگر» په کلی کی، او دریم چی دښرخاص ځای و، اوحتی دده مریدان او خپل منسوبین یې لاهم نه سو، و رتلای او هغه دجبه دارپه کلی کی دده یوخالصه باغ و (۲)

اوهم زیاتوی چی: جناب باباولی سیدحسن حسینی از علمای متبحر و خاصه درعلم اخلاق یگانهٔ عصرخود بوده ...

و از بس در هدایت و ارشادخلق نظربلند و جدو جهدی زیاد داشت در هندو قندهار نفوس زیادی از بودائی هاو برهمن های هنود وآتش پرست هارامسلمان نمود، و نفوذ کلمه او خیلی ممتاز بود

---

(۱) گلزارقندهار-طبع مطبعه-النعمان النجف الاشرف -۹ مخ

(۲) گلزارقندهار -۱۹ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمای رسمی طوایف مذکور رابا ستدلال ومناظره ومرتاضین شان را که از راه ریاضت نفس کمالی درعلوم غریبه و نیرنجات و تسخیرات وسایر علوم غریبه بدست آورده بودند ازهمان طریق راه را - برایشان سد نموده وکمالات دامغرور آنهاراخنثی نموده غالب آنهارابشرف دین اسلام مشرف می نمودند. (۱) بابا ولی صاحب په (۹۲۰ ه ق) کال کی مړدی اودده پرقبر یوه لوحه ولاړه ده چی پر دواړوخواوو یی دده په باب لیکنی سته ، پرلو مړی مخ یی دباندی خوا ته لیکلی سوی دی :

«هو الحی القایم القیوم سبحان الملک الحی الذی لا یموت له الحکم وله الحمد وله الکبریا والجبروت .برلوح ضمیر زائران روضه ادراک وخاطر خطیرعاکفان خطهٔ خاک ظاهر و پیدا و روشن وهویداخواهدبود که خلاصی ازمضایق ایام ورستگاری ازمزلت اقدام بزیارت ارباب قبور و استعانت ازاصحاب حضور منوط ومربوط است چنانچه کلام خجسته فرجام حضرت رسالت پناه علیه من الصلوات افضلها ومن التحیات اکملها خبرا زاین معنی میدهد (اذا تحیرتم فی الامور فاستیعنوا من اهل القبور) کاشف این حکایت وشاهد این روایت است اسعاف حاجات وانجاع مهمات زائرین این مشهد مقدس ومتعکفان مرقد منور است اعنی مرقد سلطان الطریقة و برهان الحقیقته قطب فلک الهدایت مرکز دایره ولایت مهبط انوار الهی ، مظهر اسرار

---

(۱) گلزار قندهار ـــ ۳۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نا متنا هی ، قـد وة الـو اصلیـن، ز بد الکا ة شفین، سر حلقهٔ اربا ب و جد وحا ل ،با با حسن ا بد ال نو را الله مر قد ه عطر مشهد ه که درعا لم طر یقت کسو ت و خرقـه ا ز حضرت سلطا ن الا ولیا ،و برهان الاتقیا ...فی العالم سلطا ن ابر ا هیم اد هم داشته اند ه و به نیل سعا دات و رفع د رجـا ت فا یز وفـا یق.. .و مجذوب سالک بـوده اند وخو ارق عا دات از خد مت ایشان بطهو ر می انجا میده ـچنانچه د ر افو ا ه و السنه جا ری است و ا رباب ملک و ملت و اصحا ب د ین و دولت روی نیا ز و ابتهال بد ین درگاه که کعبه آمال و اهالی ا ین دیار است آ و رد ، مقصو د مـی یا بند .

چو ن کعبهٔ قبلهٔ حا جات خلق گر دید ، نهند روی بد رگا هت ا ز دیـار بعید وحضر ت خاقا ن مر حو م مغفو ر شاه رخ میر زا از رو ی اخلاص وار ادت در ین مقام ملا قات کر ده آ نچه ٔ ا زخد مت باباشنیده بو دند بر ری العیـن مشا هد ه آ مد و این مو ضع که مو سو م ا ست بقر یه « لنگر » بر سم ذ کا ت و قف حضر ت با با فرمو د ه ازما لیه و کل تکا لیف معا ف و مسلم د ا شته ا نـد ود رز مـا ن حضرت سلطا ن ومشا رالیه بفحو ای مصدو قه (المو منو ن لایمو تو ن بل ینتقلو ن ا لی) از دار فنا به دار بقا رحلت فر مو دند وچو ن زمان سلطنت منتقل بحضر ت سلطان مر حو م مغفو رابو ا لغا زی سلطان حسین بها د ر گشت اهل بغی وعناد در بلا دسر بفتنه بـر آو رده وگر د ن کشی آ غـاز کر ده بو دند ،و رعا یـا متضر ر و متفر ق گـشتـه ا ز ا و طـا ن خـو د جـدا می‌شدند هر چند که فر زندان کا مگا ر و مر د ا ن نامدار می فرستادند این دیار قر اری پیدانمی کرد ، برین تقدیرحضرت امیر کبیر عالم گیرالمئویدمن السما المظفر علی الاعد ا افتخار الاعا ظم ا لامیر الـمر حو م ا لمغفـو ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

امیر شجا ع الد ولته و الد ین ذو النو ن بهادر بر د الله مضجعه رادر ین ولاز ولایت ما ورا النهر.... شا ن اتفاق افتاد ودر ا هل شر و فسا ددفع و. . . عالی‌بنام مبارک حضر ت مشا رالیه شر ف صد ور یا فت آ نحضر ت با بر ادر ان نا مد ار و فرزند ان کا مگار و چند ی از خا صا ن وار داین حدو دگشتندبعو ن‌عنایت الهی‌و یاری دولت ناستناهی،بضر ب‌تیغ‌آبدار این‌دیار را ازشر مفسدان باغی‌پا ک وصا فی گر دانید دران. . از کنارآب سند تاخط کابل و ازبلخ تاناحیت دارا لسلطنه هر ات وا زسر حـد سیستان تاداس . . .درقبضئه تصرف پاد شا هانه درآو رده لوای عدالت و شفقت دراین اقلیم ...سلطان غازی سلطان محمو دسبکتگین نو رالله مر قده ازصفحه خاطر جهانیان واهل زمان محو هستی گر دید ه »(١)

دډبر ینې لو حې پر دوهم مخ دا لیکنه سته :

«و بحمد ا لله تعالی که این دولت ابد پیو ند ولد ار جمند عا لیحضر ت مشا رالیه و هو حضر ت امیر روشن را ی ما فی ضمیر عا لیجا هسما لک پناه عد الت دستگاه النیر الفلک الارتقا مبا رزالد ولته وا لد ین شا ه شجا ع خلد ا لله دولته الی یوم ا لد ین اهل ا ین دیار و بلاد.:. بفراغ دل وحضور روزگا ر میگذ را نند وا و قا ت برسر می بر ند ظل خلیل مر حمت و عا طفت ا ین حضر ت ا لی یو م ا لتنا د برسرسکا ن... عـبـا د آفـا ق گـیـر بـاد و هـذ ا .... فـا صـلاح

---

(١) د کند ها ر رمشا هیر - ١١٦ مخ ــ هغه ځا یو نه چې تهکی ا ینبوول سوی دي ا صلي تو رې یې نه و یل کیږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

الاصناف مشار الیه ... کافه رعایاو بر ایا ابنیه عالیه معروف و معطوف است ارکان و اعیان حضرت ... مساعی جمیله بظهور رسی رسانند در این ایام خجسته فرجام توفیق رفیق حال فرخنده حال حضرت کوکلتاش مشار الیه و هو جناب رفعت مآب امارت پناه شجاعت دستگاه امیر عاقل کامل عادل باذل امیر ناصر الدین فاضل ایدد ولته بر لوح عرش فرسای ... عالی ... توفیق یافت والحمدالله علی التوفیق (۱)

لکاتبه :

میر فاضل یادگاری ماند در عالم زخیر باد باقی دولت او تاجهان فانی است
چونکه در ماه ربیع الثانی شدا تمام او سال تاریخش همین ماهی ربیع الثانی است

و تاریخ سند نو میالی سولف محمد معصوم ماسی خپل ځان د همدي بابا ولی صاحب اولادی ته منسوبوی اود خپل کتاب په مقدمه کی لیکی : « اما بعد راقم این صحیفه محمد معصوم المتخلص به نامی» بن سید ...صفائی الحسینی الترمزی اصلا و البکری مسکناو مدفناو المنتسب الی سید شیر قلندر بن حسن ابدال السبزواری مولد اوالقندهاری موطنا و مرقداً »

ماخذونه :

۱- تاریخ سند ۳۳ مخ
۲- د کندهار د سید انو مزارت ـ قلمی ـ ۲۰ مخ
۳- گلزار قندهار دبغداد چاپ ۹۶۹ مخونه
۴- د کندهار مشاهیر ـ دمباغلی زلمی لیکنه ـ ۱۳۰ مخ تر ۱۱۸ مخ پوری

(۱) د کندهار مشاهیر ـ ۱۸۰ مخ ـ تپش ځایونه چی تکی ایښوول سوی اصلی توری نه لوستل کیږی

(c) ketabton.com: The Digital Library

٥- آریانا مجله -۷۰ گڼه -۲۰ مخ د ۱۳۲۷ کال دلړم د میاشتی -

۱۳۷۲- بابای برق : دامیر عبدالرحمن خان دو ختو دسر کاری شاطرانو مشرواوخنګه چی دیر ګړندی و ، نو ځکه یی « بابای برق» باله وایي چی یووخت د آس په سپرلی پەدروشپو کی له هراته کابل ته او رسید پەدې تو ګه چی له هراته تر کابله په هرپړاو کی یو یو ایدک آس ور ته ولاړو ،چی ده په هر پړاو کی آس الیشاو ه .

دامیر حبیب الله خان په و ختو کی هم ده پرواکاو اختیار خاوندو، حتی وایي چی دغړ غړه کولو صلاحیت یې هم درلو د ،او دکابل په ښار کی زاړه ګمرک ته نژدی یو ه غړ غړ ه خاص دده په ناسه ولاړه و ه ، اودامیرحبیب الله خان په و ختو کی هم د سرکاری شاطرانو مشر و .

مأخذ :

دانیس ورځپاڼه -۳۴۳ ، کال د کب ۸ ۲ نیټه -

دښاغلی محمد صادق دستر ګو لیدلی حال .

۱۳۷۳- بابا سرپلی : میر بابر ددری ژ بې شاعر او د سر پل له ښاداتو څخه و ، او دا بیتونه دده دی :

بشام غمت د و د آهی که دار م
از آنست ر و زسیاهی که دار م

بد عو ی عشقت چنا ن سر بلند م
که بر عر ش شاید کلاهی که دار م

ز بید اد خو بان بد اد د لم ر س
تو ئی در جهان پادشاهی که دارم

طر یق و فا پیشه کر د م چو «بابر»
همین استسوی تو ر اهی که دار م

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی د میر چوچکۀ علمی ورورو

مأخذ ونه:

۱-مجمع الفضلا - خطی -۳۴۳مخ

۲-تاریخ افغانستان

درعصر گورگانی هند -۲۲۷

۱۳۷٤- بابر (ظهیرالدین محمد) (۱):

ظهیرالدین محمد بابر دعمرشیخ زوی، دسلطان ابوسعیدمیرزا نمسی، دمحمدمیرزا کړوسی، دمیرانشاه کوسی اوداميرتیمور کودی دکابلستان اوهندوستان او خراسان له ډیرو نوميالیو پاچیانو څخه تیرسوی دی چې د (۸۸۸ هق -۱۴۸۳م) کال دمحرم دمیاشتې په شپږمه او د فروری په ۱۴ دماوراالنهر په فرغانه کې زیږیدلی او د(۹۳۷هق) کال درد یمی خور (جمادی الاولی) په پنځمه د دوشنبې په ورځ په هند کې دجمنادسیندپر غاړه په «باغ زرافشان» کې مړ او همهلته ښخ کړه سو -خو په (۹۴۷هق .

۱۵۴۰م کال دبابر ددوصیت سره سم دبابر یو سفری ماند ینی بی بی مبارکې دده مړی له هغه ځای څخه کابل ته راووړ او دکابل د شیر دروازه د غره نویدیځی لمنی په هغه باغ کې یې ښخ کې چې تراوسه دده په نامه د«بابر باغ یا دیړی» او هغه وخت یې په قدمگاه شهرت درلود.

---

(۱) دظهیر الدین محمد بابر دژوند دی پښتوزیاتره برخه د پوهاند عبدالحی حبیبی له هغه کتابه په پښتو را اړولی سوی ده چې په (۱۳۵۱هش) کال دنو سوری پوهاندله خوادظهر الدین محمد بابر شاپه نامه په دری ژبه لیکل سوی وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبابرمور«قتلق نگارخانم »نو میدله اود مغولستان موردوا کمن یونس خان لور وه،اوبابرد مور له خوا په پنځلسواو سطو چنګیز خان ته رسیده .

د بابر دنیکه سلطان ابو سعید میرزا د پاچیی ارتو را لیی له آذر بایجان څخه دهندوستان ترسرحد و او بیا له مکران څخه د تاتار تر ریگستان رسیده نو په (۸۷۳ ه ق = ۱۴۶۸ م) کال چی دبابر نیکه ابوسعید میرزا مړسود ده دپاچهی هیواد ده د زامنوتر منځ و ویشه سوسشرزوی یی سلطان احمدمیرزادسمرقند او بخاراوکمن سواود استرآبا دسیمه سلطان محمود میزاو اخیستله او کابل او غزنی دالغ بیگ برخه سواود کندهاراوگرسیردوا کمنی واگی سلطان مرادمیرزا په لاس کی واخیستلی اودفرغانه حکومت دبابر پلارته چی دسلطان ابوسعیدمیرزاځلورم زوی وپاته سواوبابرپه هم دغه فرغانه کی وزیږیداودهپل پلار ترسیوری لاندی دیوه شهزاده په توگه وروزل سواود پلارپرروزلوسربیره دده په روزنه کی دده دپلاردرباربو سیالیوپوهانو هم لوی لاس درلودچی له هغی جملی څخه پخپله بابر دشیخ « مزیدبیگ »اوبیاباقلی بیگ اوخدای بیردی بیگ نوسونه اخلی او دهغوعالمانو له منځه چی بابرورته عقیده درلوده او ځان یی دهغه شاگرد باله یوهم خواجه قاضی مولاناعبدالله دسلطان احمدقاضی زوی و چی بابریی داسی ستایی« اوستاد وپیرمن خواجه مولانای قاضی باشد ... نسب او ازطرف پدربشیخ برهان الدین قلیچ فتهی می شودوازجانب مادر بسطان ایلک ماضی میرشد در ولایت فرغانه این طبقه مقتداو شیخ الاسلام وقاضی شده اند مرید خواجه عبیدالله بوداز ایشان تربیت یافته بود دروتی بودن خواجه قاضی مراهیچ شکی نیست عجب کسی بود ترسیدن درواصلا نبود...این صفت هم دلیل ولایت است(۱) دبابر پلار عمر شیخ میرزاچی ۸۹۹ ه ق =۱۴۹۴) کال دروژی خلرسه اوجون نهمه ددوشنبی ورح دآخشی په کالا کی

---

(۱) بابرنامه ۵۳مخ دظهیرالدین محمدبابرشاه دپوهاند حبیبی دتالیف برحواله

(c) ketabton.com: The Digital Library

په داسې حال کې چې کوترې یې الوزولې د یوې ودانۍ له پاسه خندق ته و لوېد او مړ سو نو د فرغانې د دربار امیرانو زلمی دوولس کلن شهزاده بابر د هغه ځای د پلار پر تخت کښېناوه. په دغه وخت کې د ده اکا سلطان احمد میرزا د سمرقند حکمران او ماما یې سلطان محمود میرزا د ازبکو او بدخشان کې حکومت کاوه چې دا دواړه د بابر معاندان وو خو ده یې په مقابل کې ټینګ مقاومت وکړاوه او د خپل پلار د دربار د ځینو امیرانو او مخورو په سلا تر یې د (۹۰۳ ه ق) کال (۱۴۹۷ م) کال چه لوړی خورنو سبر له خپل کاکا سلطان احمد میرزا څخه سمرقند ونیو سګر څنګه چې د ده ورور جهانګیر میرزا «داندمان» نیولو ته و پاراوه نو بابر سلو ور څو حکومت وروسته د رجب میاشت سمرقند پرېښووه او د اندجان خواته وخوځېد. خو هغه ښار هم د بابر تر ور رسیدو د مخه سقوط وکې او د ده طرفداران لکه مولانا قاضي او نور ورل سو بابر چې د خپل پلار پایتخت او سمرقند او اندجان بایلل نو تر ډیرې مودې پورې لالهانده ګرځېده څو چې تاشکند ته ولاړ او واته سوه تنه یې پر ځان راټول کړه پر فرغانه یې یرغل وکې او بیا اندجان ځانته وغوښتله او د (۹۰۵ ه ق) کال د ذیقعدې په میاشت یې د خپل ورور په ملګري د سمرقند د نیولو تکل وکې او په (۹۰۶ ه ق ۱۵۰۰ م) کال یې هغه ښار له شیباني خان څخه ونیوه دی په خپله وایي «من جوان نزده ساله ور - ب من شیباني خان مرد پر تجربه و پیر کار دیده یی بود باوجود این هم بیاری دوست و چهل تن شبانه بر سمرقند تاختیم و از راه پل مغاک بر حصار بر آمده وشهر را گرفتیم وشیباني خان با هفت و هشت هزار سواریکه داشت هزیمت یافت وبسوی بخارا پس نشست»

بیا هم شیباني خان پر آرام نه کښېنوست د بابر د هغه د ماما سره چې د تاشکند حکمران و ډېرې جنګونه وکړه څو چې د (۹۰۸ هق=۱۵۰۳ م) کال ذوالحجې او جون په میاشت یې تاشکند د بابر او د بابر له ماما سلطان محمود څخه ونیو. (۹۰۹ ه - ق - ۱۵۰۴ م) کال بابر بیا لالهانده ګرځېده، او د ځان د پاره د یوه ټاټو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بی پەلتون کی و،خوچی د(۹۱۰ ق = ۱۵۰۴م) کال پەمحرم او جون او جون کی له فرغاني څخه دخراسان پەنیت د حصار و لایت تەراغی او پەدې وخت کی دده سره تر درو سوو تنو زیات کسان و ر سره نەوو ،چی هغه هم زیاتره پلی وو ، چاروغی يې په پښو او لکړی يې په لا سو کی وې، او یو ازی دوې خیمې يېدرلو دلې، پەداسی حال کی تر دنتەنژ دی د آسو دسیند د«یو تاج» لەگو دره دافغانستان خاو ری تەراپو ریو وت، او د «کهمرد» او «باسیان» سیمو تەراغی چی‌دلته دباقی زوی احمدقاسم د خسر و شاه خوریی واکمن و .

بابرچی یو داعیه غوښتو نکی او فعال سړیو ، په کندز او ایبک او دوشی او آجر کی يې دخسرو شاه لښکر یا ن او نور خلک ځانته جلب کی او د(۹۱۰ ق) کال پەلو سړی خو ر داندراب تر او بو پو ریوت او پەدوشی کی کښته سو ،او دخسرو شاەتول خلك او لښکر بابر تەاپل سو ل او خسرو شاه ددهانهٔ غو ری لەلاری خر اسان تەو لاړ،او د ده تو لې پیسې او و سلی د بابر پەلاس و رغلې او بیانو تر هندوکش راواو ښت او ددو همی خو رد سیاشتی پەپای کی يې د کا بل ښاروښیوه .

خراسان او عراق او چین او روم اوهند تر منځ لوی‌تجارتی مرکزو ، اولکەپخپله چی‌بابرلیکی د کابل مالیات دلغمان سره هغەوخت اته سوەزر شاهرخی وې .

پە(۹۱۱ ق =۱۵۰٦م) کال یی‌دغزنی اوگرد یز او کوهاټ او بنو او تهل اودگوسل ددرې نیولو تە ملاو تړله او خپل ورور جهانگیر میرزا يې دغزنی حکومت تەوگماره.

د کابل او نو رو پو رتینو سیمو تر نیولو وروسته د(۹۱۲ هق) کال‌دمحرمی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په‌سیاست دشیبانی‌خان‌له‌حملو څخه‌د هرات‌دڅ غو ر لو په‌نیت‌دغو ر بند او شیبر او باسیان له‌لاری هغی‌خو اته‌و خو ځیداو ځان یی‌په‌بادغیس کی‌د هر ات‌تیموری شهزاگانو ته‌چی‌دشیبانی‌خان‌دحملو د ډخنیوی دپاره‌دسر غاب دسیندپر غاړ دسره راغونډ سوی‌و و،و رساوه،او دخلرمی خو ر په‌شپږ مه ددو شنبی په ورځ د «گل‌باغان» په‌سیمه کی‌ورسره‌یو ځای سو ،چی بیا دبدیع الزمان‌په‌بلنه هرات‌ته ولاړ ..

خو په‌کابل کی دده تر تگ و ر و سته محمد حسین میر ز ادو غلت ا و د ننگر هار حاکم سلطان‌سنجر پر لاس‌یو څه مغو لان چی‌په کابل کی‌پاته وو ، دخانو سر ه ملگری کړ ه او دبابر دا کازوی خان میر زایی دکابل په‌پاچهی و ټاکه او دبابر طر فداران لکه ملاباباى‌ساغرچى او خليفه محب‌علی‌قو رچی او احمد یو سف او احمدقاسم یې دکابل په‌کو ټ کی کلاپند کړل. بابر چی ددی‌پیښی خبر په‌هر ات و او رېدنو د (۹۱۲ ه ق) کال دبر ات دسیاستی په او و مه د باد غیس او غر جستان او چخچر ان او یکه‌او لانگ او باسیان او غو ر بند له‌لاری بیر ته د کابل پر خو ار ار هی سو ، او دژ می په‌ډېر و سختیو کی‌یې ځان کابل ته‌ر او رساو ه، او داښار یې د کو چنی اختر په سیاست بیا و نیو خان میر زایی کندهار او محمدحسین میر ز ا دوغلت یې دفرا اوسیستان خو اته پر ښهوو ل چی و لاړ سی .

بابر تر هغه و ر و سته‌دخپلو عسکر و داعاشی‌اوخپل‌مصر ف دپار ه‌په(۹۱۳ ه ق =۱۵۰۷ م) کال غلجی او مو مند قبائل چو رکړ ه ،مل ز ره‌پسو نه ځینی بو تلل او د کټوا ز تر حدو دو پسی و رسېد ،او هغه بندیا ن چی‌په‌دی چو ر او چپا و ی کی په لا س و رغلل ټو ل یې ووژل او د هغو له‌سرو څخه یې کله منارجو ړ کی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځنګه چې د (۹۱۳ هـ ق) کال د محرم په میاشت شیباني خان هرات ونیو او له هغه ځایه د فراه او ګرمسیر خوا ته یې مخ راغی نو بابر د هغه د مخنیوي د پاره د غزني او کلات له لارې د کندهار او زمیندآور خواته وخوځېد کندهار ښار یې ونیو او د کندهار حکمرانان شاه بیګ د شال او مستونګ خواته او د هغه ورور محمد مقیم د زمینداور لوري ته وتښتېدل.

بابر د کندهار ښار خپل ورور ناصر میرزا ته وسپاره او پخپله د ډېرو ولجو سره د کابل خواته راروهي سو — څو تر څو میاشتو وروسته شاه بیګ او محمد مقیم د شیباني خان په سلاتړ بیرته کندهار ونیو او د بابر ورور ناصر میرزا د کابل خواته وتښتېد. شیباني خان کندهار شاه بیګ او محمد مقیم ته چې دواړه د ذوالنون ارغون زامن وو، وسپاره او پخپله هرات ته ولاړ چې په دې وخت کې محمد مقیم وسړ او کندهار یوازې شاه بیګ ته پاته سو.

د (۹۱۳ هـ ق = ۱۵۰۷ م) کال په دریمه خور جمادی الاولی کې بابر د خورد کابل له لارې د افغانستان په ختیځ کې د ننګرهار آدینه پور ته وخوځېد لغمان او ننګرهار او کونړ یې ونیول او عبدالرزاق میرزا ته یې وسپارل، او پخپله یې د (۹۱۴ هـ ق = ۱۵۰۸ م) کال د سې په میاشت د مومند او پرقبیلې یرغل وکړ. په دې وخت کې که څه هم د عبدالرزاق میرزا په پار و نه په کابل کې د بابر پر خلاف یوه دسیسه منځ ته راغله، خو بابر هغه له منځه یووړه او عبدالرزاق میرزا هم ووژل سو.

بابر په (۹۱۵ هـ ق = ۱۵۰۹ م) کال بدخشان هم د خپل اکا د زوی خان میرزا په واسطه تر خپل واک لاندې کې، او د هغه ځای حکومت خپل همدې د اکا زوی ته وسپاره چې تر (۹۲۷ هـ ق = ۱۵۲۰ م) کال پورې هلته حکمران و، او په دغه کال هم هلته مړ سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د(۹۱۶ هـ ق = ۱۵۱۰ م) کال دبرات په ۲۶ او ددسمبر په دوهمه د جمعې په ورځ چې شیباني خان په مرو کې دصفویانو دلښکر سره په یو دلویه او سخته جګړه دلسو زرو او زبکو سره ووژل سو، نو خان میرزا له بدخشانه بابر ته و لیکله او هغه یې دقرخانه دنیولو دپاره تشویق کې، بابر هم فرصت غنیمت وګاڼه او د هم هغه کال د کوچنی اختر په میاشت تر هندوکش وروا او وښت او کندز ته ورسید، له شاه اسماعیل صفوی څخه یې مرسته واخیستله او له بدخشانه دخان میرزا عسکری ملاتړ هم ورته ورسید نو دشپیتو زرو عسکرو سره د آمو تر سیند ورپوریو وت او دحصار (او سني تاجیکستان) سیمې یې ونیولې، او د (۹۱۷ هـ ق = ۱۵۱۱ م) کال په رجب او اکتوبر کې یې د سمرقند ښار هم د دریم ځل دپاره ونیو او له هغه ځایه ئې خپل ورور ناصر میرزا د کابل په حکومت وګماره، خو په (۹۱۸ هـ ق = ۱۵۱۲ م) کال عبیدالله خان اوزبك بابر ته ماته ورکړه او دهغه کال دروژې په دریمه او دلوسبر په ۲۱ د آمو تر سیند پورته د افغانستان خاورې ته راپوریو وت او په (۹۲۰ هـ ق = ۱۵۱۴ م) کال کابل ته راورسید.

په (۹۲۲ هـ ق = ۱۵۱۵ م) کال بابر له کابله د کندهار نیولو ته ملا وتړ او په (۹۲۳ هـ ق = ۱۵۱۶ م) کال یې هغه ښار ونیو.

په (۹۲۵ هـ ق = ۱۵۱۹ م) کال بابر د هندوستان خواته لښکری وایستلې - دی په خپله په بابرنامه کې لیکي چې:

«در تاریخ ۹۱۰ که ولایت کابل مسخر شد از ان تاریخ تا حال همیشه هوس هندوستان کرده می‌شد. گاهی از جهت سستی رائی امرا، گاهی از همتائی برادران، یورش هندوستان میسر و ممالك او مسخر نمی‌شد. آخر اینچنین موانع نماند»

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابر (دده په خپل قول) تر پنځو لښکر کښیوو روسته د هند پر نیولو بریالی شو، خو دده د لوړی لښکر کښی د نیټی په باب د مورخانو نظر سره توپیر لری

د اکبر د دربار د مورخ ابو الفضل علامی په قول د بابر لوړی لښکر کښی د هندوستان خواته د (۹۱۰ ه ق) کال په برات کی، او د دوهمه لښکر کښنه یې د (۹۱۳ ه ق) کال په دریمه خور، او دریمه لښکر کښی د (۹۲۵ ه ق) کال د محرم په اول کی وه — خو محمد قاسم فرشته پر هندوستان باندی د بابر لوړی حمله د (۹۲۵ ه ق) کال په سر کی، او دوهمه حمله د (۹۲۵ ه ق) کال په پای، او دریمه حمله په (۹۲۶ ه ق) کال کی گڼی، او د څلورم او پنځم یرغل د نیټی په باب د نورو مورخینو نظر یو شان دی.

خو پخپله بابر لیکی چی دده لوړی یرغل د (۹۲۵ ه ق = ۱۵۱۹ م) د محرم په اوله او د جنوری په دریمه د دوشنبې په ورځ و، چی د بری کونړ او جندول له لاری باجوړ ته ولاړ او د پښتنو د دلازاک د قبیلی سره تر سختی جگړی وروسته یې د محرم په پنځمه د باجوړ تینگه کلا ونیوله، دری زره تنه د کلا ساتونکی یې ووژل او ډېر یې هم بندیان کړه، د وژلیو سرونه یې کابل او بدخشان او بلخ ته واستول او هم یې هلته پر یوې غونډۍ باندی کله منار جوړ کی.

د محرم په ۹ یې د باجوړ والی خپل یو امیر خواجه کلان ته وسپارله او دی پخپله د سوات خواته رهی شو.

څنگه چی د سوات سیمه زیاتره د یوسفزیو پښتنو په لاس کی وه او مشر یې هم د ملک سلیمانشاه زوی شاه منصور و، نو ځکه بابر وغوښتله چی د یوسفزو سره خپښی وکړی او بیا د یوسفزو د دوستی له لاری د هندوستان خواته د خپل لښکر لار پرانیزی، همدا وه چی د شاه منصور لور «بی بی مبارکه» یې ځان ته وغوښتله او په دی توگه یې د یوسفزي قبیله د خانان ملگري کړه، او د همدی کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

د صفری په شپارسمه او د فروری په اوولسمه د پنجشنبې په ورځ د سند تر «نیلاب» سیند پورې ووت او د لږ سړی خل د پاره یې د هند په خاوره کې پل کېښود، او د پنجاب د «بهیره» ولایت یې ونیو، او د څلورسوو زرو شاهرخي (چې تقریبا شل زره سترلنګ پونډه کېدل) په مقابل کې یې د هغه ځای خلکو ته امان ورکی او د لومړی خور په پنځمه د دوشنبې په ورځ یې د بهیره ولایت هندو بیګ ته، او د چناب ولایت یې حسین اکز اکه ته وسپاره او پخپله د لومړی خور په یوولسمه او د مارچ په دیاولسمه د یکشنبې په ورځ له بهیره څخه د کابل خواته راروان سو، او د پېښور د خیبر او ګندمک له لاری د لومړی خور په اوله چې د اپریل هم لومړی نېټه وه د جمعې په ورځ د کابل ارګ ته داور سېد او په عیش و نوش بوخت سو. خو یوه میاشت و دوه ستهد هندوستان پښتانه او د بهیره د ولایت زمینداران سره یو ځای سول او د بابر ګمارلي حکمران هندو بیګ یې له هغه ځایه وشاړه او بابر ته یې ځان راورساوه، او هم د پېښور د سیمو یوسفزي هم د کابل د سیند پر غاړه پراته وو، بابر ته پورته سوه، مګه نو بابر وروسته تر هغه چې د ګردېز پښتانه یې وځپل، د پیر آپې و ژل او د هغو د سرو سرو څخه یې کله منار و دراوه، د (۹۲۹ ه ق ـ ۱۵۰۱ م) کال د روژې په دېرلسمه او د سپتمبر په اتمه د خیبر له لاری د پېښور او لاهور خواته وخوځېده، اشنغر یې د دېري علي شیر ونیو او غوښته یې چې پر بلخ ورلار سي مګر په دې وخت کې ورته خبر راورسېده چې سلطان سعید خان له کاشغره د بدخشان خواته راځي نو بیرته کابل ته راوګرځېد او د ځپلو ورور نمسي بیرزا محمد سلطان و پس د منصور زوی یې د څلورو زرو سپرو سره د لاهور خواته ولېږه او پخپله د کوچني اختر د میاشتې په پای کې او د اکتوبر په شلمه کابل ته راورسېده !

خو څنګه چې په لاره کې د سلطان سعید په بیرته ګرځېدو خبر سو، نو د خندر څېلو

پښتنو پر تېر يې چې د خپلې آزادۍ د ساتلو د پاره پاڅېدلي وو، يرغل وکړی او
هغه يې چور کړه.

د (۹۲۶ هـ ق ۱۵۲۰ م) کال په پای کې بيا د پېښور له لارې د پنجاب خوا ته
رهي سو، د سنده تر سينده پورې ووت، او په بهيره کې يې هغو کسانو ته درنه سزا
ورکړه چې د بابر کارداران يې له هغه ځايه شړلي وو، او هم يې د سيد پور د
سيمې خلک چې د ده په مقابل کې يې لاسونه وسلو ته وروړي وو، قتل عام کړه،
مالونه يې ولوټل او ښځې يې بنديانې کړې. په دې وخت کې بابر ته خبر ورسېد
چې د کندهار حکمران شاه بيګ ارغون د بابر پر متصرفه سيمو تېرى کړى،
غزني او کابل ته يې خطر پيدا کړى دى، ځکه نو بابر بېرته کابل ته راغی، او
ځنګه چې په دغه وخت کې د بدخشان واکوال خان ميرزا مړ سو، نو بابر په
(۹۲۷ هـ ق) کال خپل مشر زوی همايون د بدخشان واکوال وټاکه او پخپله
د کندهار خواته وخوځېد، شاه بيګ يې په کندهار کلابند کی، شاه بيګ له
صفوي شهزاده طهماسب څخه چې د امير خان له خوا يې په خراسان حکومت
کاوه مرسته وغوښتله. امير خان هم بابر ته د کندهار
پرېښودلو پيغام راولېږه خو بابر ونه مانه او شاه بيګ مجبور سو چې بابر ته
شيخ ابو سعيد پوراني هروي په منځواته د روغې د پاره ولېږي. بابر هم روغه
ومنله او پر دې يې روغه وکړه چې په راتلونکي کال کې به کندهار بابر ته
سپاري.

هغه وو، چې د (۹۲۸ هـ ق — ۱۵۲۲ م) کال د کوچني اختر د مياشتې په ۳ او
دسپتمبر په او له شاه بيګ د کندهار د ښار کلي د حبيب السير د مؤلف خواند مير
د کړوسي، مير غياث الدين په لاس د بابر دربار ته واستولې او پخپله د شال
(کوټې) ولايت ته ولاړ او په سيوي کې کښېنوست. او بابر د کندهار واکو-

(c) ketabton.com: The Digital Library

الي خېل زوی کامران ته وسپارله او دبابر دوا کمني لمنه تر هلمنده پورې ورسیدېه (۹۳۰ ه ق = ۱۵۲۴ م) کال بابر څلرم وار د هند خوا ته لښکر و یوست پر لاهور یې یرغل وکی، که څه هم د پنجاب و اکوا لو او مقتدرو پښتنو لکه بهار خان او مبارک خان لو دي او بکمن خان لوانی د لاهور په ښهر کروهی کی دبابر سره جګړه وکړه، خو دپښتنو شرانو دبی اتفاقي په سبب بابر و رباندې بری و مو ند، لاهور یې ونیواو و یې سوځاوه، خو ور څې وروسته یې دیبالپور هم ونیو او خلک یې قتل عام کړه -لاهور یې میر عبدالعزیز او سیالکوټ یې خسر وګو کلتاش او دیبالپور یې باباقشقه مغول او کلانور یې محمدعلی تاجیک ته ور سپارل،او پخپله د کابل خوا ته راوا ر هی سو. په دې سفر کی بابر ته سر هنده پر سخ ولاړ.

د (۹۳۲ ه ق = ۱۵۲۵ م) کال دصفری په اوله او دنو مبر په او و ولسمه بابر پنځم وار له کابله د هند دنیو لو په غرض و خو ځېد- کابل او کندهار یې خېل زوی شهزاده کامران ته پر پښود، او پخپله د خیبرا و پېښو ر له لاری دلو مړی خو ر په اوله د دسمبر په شپاړسمه دشنبې په ورځ دسند تر سیند پورې یو وت او دلو مړی خو ر په څوارلسم دجمعې په ورځ یې د« چناب » دسیند په څنګه خوا کی سیالکوټ او بیا یې د«ملوت» کلاونیو له او دلو دی دو لت خان دزوی غازي خان ټول مالونه او خزانې او لو یه کتابخانه یې ضبط کړه، او بیا یې دلاهو ر او سر هند تر سنځ کلاوی هم و نیو لی،او د همغه کال د رجب او اپریل په میاشتو کی پانی پت ته و رسېد، او دسلطان ابراهیم لو دی سره تر یو ه ډېر خو نړی جنګ و روسته چې سلطان ابراهیم په همغه جنګ کی دنژدې پنځو سو زرو افغاني جګړ نو سره و وژل سو، بابر بری و مو ند او د (۹۳۲ ه ق) کال د رجب په د و ولسمه دسه شنبې په ورځ د دهلې پر تخت کښېنو ست او

(c) ketabton.com: The Digital Library

دگووگانی سلطنت بنسټ يې په هند کې کښېښود، او بابر د هند د شهنشاه په حيث و پېژ انده سو .

دبابر شهنشاهي تر بنګاله پورې وغځېدله او په هند کې يې هرلو ر فتوحات وکړه (چې د هغو فتوحاتو اوپه هند کې دبابر دنو رو کارنامو مفصلې يادو نې په هغو مأخذو کې راو ړه سوې دي چې په دې کتاب کې د بابر دژ و ند پېښو په باب کې ښو ولی سوې دي، محترم علاقه لر و نکي هغوته مراجعه کولای سی دلته يو ازې هغه خبرې راخلو چې په افغانستان پورې اړه و لري او هغه داچې :)

بابر د هند دشهنشاهۍ دچارو تر سنبالو لو و روسته چې د هند په «اګره» کې تاتو بې و نيو ، نو بيايې افغانستان ته توجه راو ښتله او افغانستان ته يې د اود افغانستان خپل دبار نوميالي امير انر او استول، چې يوله هغو څخه د دهډېر باور ی او لوی سپه دار «خواجه کلان» و ، چې دبابر له خوا دغزنی اوګر ديز په وا کويي او حکومت و ټاکل سو، او هغه هم تر هغه و روسته چې دډ هلی ديوی و دانی پر ديواله يې په دری ژبه دابيت و ليکه چې .

اګر بخير و سلامت ګذارسند کنم سیاه روی شوم ګرهوای هند کنم د (۹۳۲ هـ ق) کال دذيحجه دمياشتې په شلمه دپنجشنی په و رځ له ډهلی څخه د کابل خواته راوخوځېد .

هغه وار از بابرد (۹۳۳ هق) کال درجب په نهمه خپل زوی شهزاده همايون د کابل او بدخشان په حکمرانۍ وټا که ، چې همايون بيا په (۹۳۴ هـق) کال په بدخشان کې سلطان و يس دخان سلګری کې او دخلوښت زرو تنوسره دسمرقند خوا ته و خوځېد، خوځنګه چې په هند کې لا دبابر په سخ کې مشکلات و و ، نو همايون ته يې فرمان و لېږه چې دماو راءالنهرد حکمرانا نوسره رو غه و کړی ، هغه و چې هما يو ن يو کال و روسته دبدخشا ن حکومت خپل يوه خپښ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه سلطان ولیس نو میده و سپاره او په خپل د کابل د لاری با بر ته ورغی په کندهار کی هم د بابر له خواشهزاده کامران وا کول و چی بیا ئی کندهار خپل ورور شهزاده عسکری ته وسپاره .

بابر دو دانیو په و دانولو او د باغو په جوړولو کی په ذوق درلود، دهرو اندلستالف د باغ دو یالو کښل او د خیا بانو سمول دده په وخت کی سوی دی. کښه هم د استالف باغ ترده دمخه «الغ بیگ میرزا» له خلکو څخه غصب کړی و، خو بابر خلکو نه د هغه باغ بیه ورکړه لښتی یی پکښی و ئیستل او خیابانونه یی سم کړه .

همدا رنگه یی د خواجه سیاران په سیمه کی یو یوه غو نډی یوه گردی صفه جوړه کړې او د هغه ځای له چینو څخه یی یوه نوی ویاله ایستلی وه، چی د ایستلو نیټه یی د «جوی خوش» له کلماتو څخه د (۹۲۵ هـ ق) کال را او تلی دی.

بابر په کابل کی د آلو بالو د نیالگیو ایښودل تعمیم کړه او د هند و ستان ترنیولو و روسته یی د خواجه کلان په و سیله دغزنی د سلطان بند دبیاو دانولو د پاره ډیر زر را او لیږل .

سر بیره پر دی بابر په خپله بابرنامه کی د دې باغونو سو نه یا دوی چی دده په وخت کی و دان او دسیل ځایونه و و :

باغ نورو زی، بو ستان سرای، چها رباغ ، باغ بهشت ، باغ بنفشه ، باغ نور ، باغ گل کنه، باغ خلوت ، باغ صورت خا نه، باغ حبد ر نقی .

دعبدالحمید لاهوری په قول بابر په کابل کی څو نور باغونه هم د شهرآرا، چار باغ، جلوخانه، او رته باغ ، باغ صورت ، باغ مهتاب ، باغ آهوخانه او سه باغچه جوړ کړی او دیوالونه یی پر را گر ځو لی و و. په کا بل کی د بابر د وخت له ود ا ینو څخه یو هم تخت بابر دی چی د کابل دروددمجرا پر جنو بی غرم باندی یی د صنفي په شکل جوړ کړی دی او هلته یو گر دی حوض هم دشر بو د پاره کیندلی و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هندې دوه منه شراب يې نيول او هلته کتيبه هم سته چې پر هغې باندې ليکې سوې دي:
تختگاه پادشاه عالم پناه ظهيرالدين محمد بابر ابن عمرشيخ گورگان خلي الله ملکه فی سنه ۹۱۳ ه» د بابر کروسی نورالدين جهانگير ليکي چې: دې ډبر ینی صفی په تخت شاه شهرت درلود او بابر پر هغې وگنبد ستي او شراب يې چښل. او هم جهانگير وايي چې د شهر آرا باغ، د بابر ترور شهر بانو بيگم و داني کړی و چې د جهانگير له خوا ابيا جوان آرا و باله سو.

په کابل کې بله ودانی چې د بابر په وخت کې ودانه او د استوگنې ځای و د ارگ کلا (قلعه ارگ) وه چې اوس يې بالاحصار بولي بابر داو داني ستايي او ليکي چې د ا عجيب ارگ پر يوه لوړه پر وت دی چې ډير ښه هوا لري او لاندې يې داو بو يو لوی ډنډ (کول) او د رخو او ته يې سمسوره شنيلي دي او د شمال لوري ته يې کسوزونه دي او ملاطالب معمايي د دې ارگ په ستاينه کې بديع الزمان ميرزا ته دا بيت و يلی و :

بخور در ارگ کابل مي بگردان کاسه پی در پی
که هم کوه است وهم دريا وهم شهر است وهم صحرا

د بابر د وخت بل مشهور ربن د ننگرهار

په سود وته نږدې باغ صفا و، چې د شاهجهان تر وختو پورې هم شهرت درلود، او ابوالفضل دا باغ داسې ستايي آن ربهار چمن آرايش طرب افزای خوا طروصفابخش رنگاستان بو واطن توان گفت که نزد يک جلال آباد بود (۱) او عبد الحميد په قول د صفا باغ له بگرامي څخه پر سمه ۳۲ کروه ليري وه، باغ ودپر صفا او رنگين (۲) چې هم د اوس دجلال آباد لو يديزی

(۱) اکبير نامه - ۳ / ۳۲۱ مخ د پوهاند حبيبي په حواله
(۲) پاد شاه نامه - ۲/۳۰۲مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو اتەشل کیلومترەلری دوری رود په او لسوالی کی دباغ صفاپه نامه یو کلی سته او د باغ صفا د و ءبت کارند وی دی وچوارباغ صفا هم په هغو حد ود دو کی پر[پ ب دی (۱) همدا رنگه په دی نامه دپنجاب پەایالت کی د بهیر؟ نوسی ځای خخه لس کر وه لیری د بهیره اوجود د غره تر منځ د چینهرغاړه د با بر له خوا یو بڼ جوړ سوی دوفاباغ : په ۹۱۴هق = ۵۰۸ هم کال بابر له کابل ځخه د جنوب خو اته د یا رلس فر سنگه لیری پر یوه لوړه باندی یو جوړ کړی واچی رودآبی په منځ کی بهیده اودبن په منځ کی یوه غوندی وه چی بابر هتەء خیابانانو نه ا وحوضو نه جوړ کړی ووا و دنار یرنج او انارو ونی یی کښینو لی وی د ابن د سپین غره په لمنه کی و ، خو واوده هلتەنەاو رید له، او څنگه چی د کابل اوننگر هار دلاری پر سرو نوبا بر بەدی‌بن‌تەو رتی‌او د۹۳۲هق=۵۲۵ ام کال د صفر په ۱۷ چی بابر دخپل و روستی جنگ د پاره دهند دفتح په نیت هغی خوا ته تی دغه بڼ تەو رغلی او هلته میشته سوی و(۲) او ا کبر هم په (۹۹۸هـ ق ۱۵۸۹م) کال کابل تەدتگ پر و خت خه سو د ه په باغ وفا کی پا ته سوی او د هغه شاوخو اته یی ښکار کړی و (۳) لـکه بابر چی لیکی د وفا باغ ، د جوی شاهی اوگند مک تر منځ پر و ت و، ا و دکابل لار له باغ وفاځخه د سلطانیپو رخوا ته تله .

---

(۱) بابر نامه - ۲۳۸،۱۳۲مخو نه

(۲)اکبر نامه -۱/۹۳۰مخ

(۳) " " ۵۷۰/۲ "

(c) ketabton.com: The Digital Library

بابر لیکی چی : بسیار بصفا باغی واقع شده، هر کس بچشم خریداری ببیند خواهد دانست که چطور جاسیست صفا ولطاف آن بی نظیراست (۱)

ابوالفضل هم وباغ وفاً موقعیت د گندمک او کوشکک ترمنځ ښیي .

او اوس: اخای دجلال آباد لوېدیځ پلوته لس کروه لیری د «باغوانی» د کلی سره پروت دی ، او د بابر «آدینه پور» هم دلته و ، اوابوالفضل لیکی چی :

«باغ وفانزدیک آدینه پور ازآثار بابر است»

په کندهار کی هم دسر یوزې

دغره پر څو که «چهل زینه» دبابر په امر ودانه سوې ده چی محمد معصوم یې پخپل کتاب تاریخ سند کی د «عمارت پیش طاق» په نامه یادوی او لیکی :

«بفرموده بابر پادشاه در کوهیکه موسوم به سر پوزه است از سنگ بریده اند وآن طاقیست در غایت ارتفاع و در مدت نه سال هشتاد نفر سنگتر اش هر روز در انجا کار کرده با تمام رسانیده اند — الحق جای نفیس و فرح فز است و در آنجا کتابه یی بنام بابر پادشاه و میرزا کامران و میرزا عسکری و میرزا هندال که صاحب اهتمام بوده اند نوشته اند»

خو پخپله بابر یوازی دو نی لیکی چی :«در بینی گاه کوه قندهار عمارتی ساخته ام»

دچهل زینې ودانی په (۹۳۰ ه ق) کال سوې او په (۹۵۳ ه ق) پای ته رسیدلی ده، او په (۱۰۰۳ ه ق) کال چی داکبر پاچا نظامی منصبدار میرمعصوم کندهاری کندهار ته راغی نو پخلو رکاله کی یې دبهکر د ښېرو تو ږو نکو

---

(۱) باپرنامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په واسطه یوه بله کتیبه دهما یون او اکبر په نامه هم دچهل زینې پر پخوانۍ کتیبه زیاته کړه او داکبر دشهنشاهۍ دتولوښار و او ولایاتو نومونه یې هلته و لیکل .

په دې توگه بابر په افغانستان کې ډېر ځایونه و دان او ډېر باغونه جوړ کړل چې له هغو څخه دافغانستان سره دبابر زیاته علاقه او مینه څرگندیږی او دده دزیاتې مینې یو څرگند دلیل دادی چې ده دمړینې پر وخت وصیت وکی چې دده مړی دې کابل ته یوو ړه سی اوهلته دې ښخ کړه سي، هغه و چې دبابر داو صیت دده ننگیالی ښتنۍ ماندینې یوسفزۍ «بی بی مبارکې» پر ځای کړ، اودده مړی یې کابل ته راو ووړه او دلته دشیردرو ازه دغره په لویدیځه لمنه » کی ښخ کی چی هغه وخت یې په «قدمگاه» شهرت درلوداو اوس یې «دبابر باغ بولی .

عبدالحمید لاهوری داهم لیکی چې بابر وصیت کړی و ، چې دده پر قبر دې ودانۍ نه جوړیږی، ځکه نو لومړی دده قبر ډېر ساده و ، خو په (۱۰۱۶ هق) کال د جهانگیر پاچا په امر یې د سپینو مرمرو یا شناخته(لوحه) پر قبرو درو له سوه چې یو نیم متر یې لوړ و الی او نیم متر یې پسو ردی او پر یوه سخ یې په ډېر ښکلی نستعلیق خطایکی سوی دی:

لومړی لیکه : یاسبحان یاملك یافتاح یاعدل یاقوس

۲ الله اکبر

۳— لااله الله محمدرسول الله

۴— پادشاهی کز جبینش تافتی نور الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- آن ظهر الدین محمد بود بابر پادشاه

۶- باشکوه ودولت و اقبال و عدل و داد و دین .

۷- داشت از توفیق و فیض و فتح و فیروزی سپاه

۸- عالم اجسام رابگرفت و شد روشن روان

۹- بهر فتح عالم ارواح چون نورنگاه

۱۰- : شد چوفرد وس مکان ، رضوان زمن تاریخ جست

۱۱-:گفتمش«فردو س دایم جای بابرپادشاه» -۹۳۷ هـ

د شناختی پربل مخ لیکلی سوی دی :

۱-لیکه: یاالله یانور یافیاض یاغفار یا رحیم

۲-«: یاارحم الراحمین

۳-«:ازفیض عنایت بیغایت الهی

۴-«: وقتی که بزیارت روضهٔ منورهٔ

۵-:حضرت فردوس مکانی

۶-«: ظهیرالدین محمد بابرشاه

۷-:« غازی انوالمظفر نوردین محمد

۸-«:جهانگیر پادشاه ابن حضرت

۹-«: عرش آشیانی جلال الدین محمد

۱۰-«: اکبرپادشاه غازی کامجو گردیدند

۱۱-«:این لوح فرمودند سنه ۲جلوس .

۱۲-«: جهانگیری مطابق ۱۰۱۶ هجری دبابرپه هدیره کی دده د کورنی داقبر ونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

همستیه :

۱-دبابرد نمسی دهمایون دزوی محمد حکیم قبرچی د(۹۶۰ هق)

کال دد ربمی خور په ۱۵ زیږیدلی او د(۹۹۳ هق) کال دبرات په اوله دجمعې

په ورځ مړاو دبابرد قبربښی خواته ښخ دی .

۲-دبابر دزوی هندال قبر، چی د(۹۵۸ هق) کال دذیقعدی په ۲۱ په چپرهار کی

وژل سوی او دبابرد قبر کینبی خواته ښخ دی

۳-درقیه سلطان بیگم قبر، چی دمیرزا هندال لوراو دجلال الدین اکبر پاچا ماندینه

وه او په (۱۰۳۵ هق) کال دهند په اکبرآباد کی مړه سوې وه اومړی یې کابل ته

راوړه سوی اودباغ په ښخلسمه مرتبه کی ښخه ده، او دجهانگیر پاچا په امردسرسر

و چپوتره و رباندی جوړه سوې ده .

عبدالحمید لاهوری په خپل کتاب «پادشاه نامه» کی لیکی دبابرباغ ښخه سوه گزه

اوږ دو، او ښخلس مرتبې یې درلودلی چه دهری مرتبې لوړوالی دېرش گزه و، او دشاهجهان

په وختو کی هم دې باغ ډېر ښه رونق درلود، یوو اریې ښخلس زره روپی او بیا یې دخپل

جلجیوس په نولسم کال په (۱۰۵۶ هق) کی دوه لکه او ښخوس زره روپی دبابر په روضې

اود کابل په نورو باغو خرڅی کړی چی دهغوله جملې څخه یې دبابرتر قبر په لاندی

مرتبه کی یو کوچنی مسجد دمرمرو له ډېرو څخه په دوه کاله کی دڅلوېښتو زرو

رو پیو په مصرف ودادن کړی، او هم یې په دې باغ کی دوو لس آبشارونه دونې و

سره د کابل له سرو ډېرو څخه جوړ کړه .

دبابر شخصیت او ده علمی او ادبی استعداد:

دسور خانو په اتفاق بابردلوړ شخصیت خښتن او دعلمی او ادبی استعداد خاوندو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ده‌دېخاله زوی میرزا حیدر دوغلات د کاشغراو کشمیر حکمران د بابر شخصیت داسی ستا یی .

«پادشاهی بود بانواع فضایل آراسته بخصایل حمیده پیراسته، از ین همه خصلت شجاعت و مروت او غالب بود . در شعر ترکی بعد از میر علی شیر کس مقدار او نگفته - دیوانی دارد ترکی در غایت عذوبت و «مبین» نام نظمی ساخته در فقه بغایت رساله مفید است و مقبول خلایق، و عروض ترکی نوشته که پیش از وی کسی عروض ترکی را بآن لطافت ننوشته و رساله والدیهٔ حضرت ایشان (دلیکونکی خواجه عبیدالله احرار دی) نظم کرده و قایعی که نام تاریخ تزک (دارد) در غایت سلاست و روانی و عبارت پاکیزه منقح قریب الفهم.. بفضایل او پیش از وی در دودمان او غالباً کس نگذشته است و واقعات غریبه و جنگهای عجیبه دست داده که بتحقیق از ابنای او کس را دست نداده .... »

دموسیقی په‌علم او په شعراو انشاءاو املاء کی یې ساری‌نه درلود، د خپلې پاچهی پیښی یې په‌ترکی ژبه و لیکلې چې د بیرم خان زوی عبدالرحیم خان‌خانان بیا هغه د اکبرپاچا په وخت کی په پارسی ژبه را وا ړولې .

د فرشته په قول بابریو عیاش اوسی پرست سړی هم‌و ، خوسره له هغه په‌حنفی فقه هم‌خبرو ، رو ژه یې‌نیوله‌او نمونځ یې کاوه .

په‌شعر کی یې‌ناز که او بدیعه‌طبع درلودله، اوهم‌یې یودول‌خط اختراع کړی‌و ، چې «بابری خط» یې باله او پخپله بابرد (۹۱۰ هق) کال په پیښو کی یوه دا خبره هم لیکی‌چې ده داخط په کابل کی اختراع کړی دی‌او ددې‌خط په باب تفصیل

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دخط نمونه یې د پوهاند حبیبي د «ظهیرالدین محمدبابرشاه» د کتاب په ۷۵ مخ کې تر ۷۸ مخ پورې راغلې دی.

دبابر مشهور تالیفات دادي:

۱- بابرنامه: چې د تزک بابري- یا- واقعات بابري په نامه هم یادیږي، او په انګریزي، الماني، او فرانسوي ژبو هم ترجمه سوې ده.

دا کتاب بابرپه تورکي ژبه لیکلی او د درو تنو له خوا بېل بېل په پارسي اړول سوی دی. لومړی ترجمه دعبدالرحیم خان خانان له خوا په (۹۹۸ هق) کال، او دوهمه ترجمه دشیخ زین الدین خوافي وفائي له خوا چې (په ۹۴۰ هق کال کې سر دی) او دریمه ترجمه د میرزا پاینده حسن غزنوی له خوا په (۹۹۴ ه ق کال کې)

۲- دعروض رساله: دا ساله بابر د ترکي اشعارو پر اروض په (۹۳۳ هق) کال کې لیکلې ده.

۳- دبابر دیوان: دبابر د ترکي اشعار و دیوان دی چې پارسي اشعار یې هم پکښې سته او په (۹۲۶ ه ق) کال ترتیب سوی دی.

۴- مبین: دا کتاب بابر د حنفي فقه په مسائلو کې په ترکي ژبه منظوم کړی او نظم یې د (رمل مسدس محذوف) په بحر کې دی او په (۹۲۸ هق) کال پای ته رسېدلی دی چې یو فصل (کتاب الزکوة) یې په (۱۹۶۰ م) کال کې دا و زبکستان دعلومو دا کادیمي دا قتصاد د موسسي په مجموعه کې خپور سوی دی ۵- دوالدیه درسالې نظم: دا رساله چه دخواجه ناصرالدین عبیدالله احرار تألیف و په (۹۳۵ ه ق) کال بابر په ترکي ژبه نظم کړی ؤ. بابر په ترکي ژبې تر بیره په پارسي هم به شعرو ایه دا خلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ریزه‌دده ده

درو یشانر اگر چه‌نه از خو شیا نم

لیکک ا ز دل و جان معتقدا یشانم

دو راست‌سگوی‌شاهی‌ازدرویشی‌شاهیم

ولی بندهٔدرویشانم داسطلع هم دده ده هلاک میکندم فرقت‌تو دانستم

وگربه رفتن از این شهر سی‌توانستم

وایی‌چه په کابل کی‌یی‌دتخت‌شاه‌ددبرین حوض برخنه دابیت کیند لی‌و :

نورو ز نوبها ی‌وسی ودلبری‌خوشست

بابربعیش کوش که عالم د و باره نیست

ماخــــذ و نه :

۱- ظهیرالدین محمد بابرشاه - دپوهاندحبیبی تألیف -دکتاب‌له‌ز یاتری برخی خخه استفاده سوې ده .

۲- بابرنامه - پارسی ترجمه - دبمبی چاپ - ۲ مخ او نورمخونه .

۳- اکبرنامه- ۸۶/۱مخ او نورمخونه

۴- منتخب اللباب -۲۱/۱ «

۵- تاریخ‌فرشته -۱۹۳/۱« او نورمخونه

۶- مفتاح التواریخ- ۱۵۶«

۷- طبقات اکبری -۲۷/۱« او نور مخونه

۸- تاریخ افغانستان درعصرگورگاني‌هند - له‌دو هم مخ‌خخه‌تر۳۳مخ پوری،

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۷۵-بابرخان کاکړ : دلسمې هجري پېړۍ په سر کې د پښتو ژبې لیکوال، او د«غرغښت نامې» د ناظم دوست محمد کاکړ پلار و، چې پخپله دوست محمد کاکړ په خپل کتاب کې لیکلي دي :«چې زما پلار بابړ خان هم یو کتاب په شعر کښلی و، چې نوم یې و «تذکرهٔ غرغښت» او هغه وخت چې بابړ خان وفات سو، او زه پر کورنه وم، نو هغه کتاب ورک سوی و، او چاځا یع کړی، زه چې راغلم دخپل پلار په ماتم هسې و یر جن نسو م، لکه چې کتاب ورک سوی و. ماخو دهغه کتاب خبری او رېدلې او په وار و وار و ویلې وې، او هم سې یو څه له هغو څخه په یادوې، نو سا پرخدای تو کل وکا، او هغه قصې او روایات می بیا په شعر و ویل، خدای تعالی دی زما پلار سعي مشکو ره کا»

مأخذ :

پټه خزانه -دکابل لومړی چاپ -۸۷ مخ

۱۳۷۶- بابك صاحب: دخپل وخت یورو حانی سړی او په خټه باد یزی سیدو، او کو یتې دګلستان دعنایت کاریز ته نژ دې په غره کې ښخ دی عالم خلك زیا ته عقیده ورته لري او زیارت ته ورځي

مأخذ :

مزارات-دسیال کاکړ لیکنه ۲۶ مخ

۱۳۷۷ باب صاحب: نوم یې ملامحمدجان-یا-میر محمدجان او مشهور په بابك صاحب د خپل وخت نوسیالی روحانی عالم و، ډېر مریدان یې درلودل چې تراوسه یې هم زیارت شهرت لري او ډېر عوام یې زیارت ته ورځي.

دی په خټه سیدو، په فقه، حدیث او تصوف کې یې لوی لاس درلود، د پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

متشرع، زاهد او پرهیزګار سړی و،ژوندیې زیاتره دخدای په عبادت تېر او
او په طریقت کې د نقشبندي سلسلي پیرو و، په ۱۲۳۵ هـ کال د کندهار په
په سوپین بولدک کې مړ او هم هلته ښخ دی- لنګر یې تر اوسه چلیږي.

مأخذ:

د کندهار مشاهیر-۸ ۳۱ مخ.

۱۳۷۸-بابو: دباز یدزوی دپښتنو دبابوزوی دقبیلې مشرنیکه و، په قبیله
سیدو، سرسرداری، ګملوګرام، کوکړی، بټوده سپل باندی،شیر اتر پ، او سلام
پورسیمو وکې ا وسی

مأ خذ:

حو اشی-تواریخ حافظ رحمت خانی- پهار دو ۶۳۵ مخ.

۱۳۷۹-بابو جان بابی: دکرم خان زوی دهوتکو ددورې دپښتو ژبې نومیالی
شاعر، او دملي قائد میرو یس نیکه ننګیالی ملګری و. دز ابل داتغر په سیمه کې
اوسیده و دهغه وخت دآزادی ساتلو په ډیروجګړو کې یې برخه اخیستې وه.

هغه وخت چې میرو یس نیکه دصفوی دو لت دتیری په مقابل کې ملاو تړ له،
او په کندهار کې دصفوی دولت ارمني ظالم حکمر ان ګرګین وو اژه کېده بابوجان
بابي دخپلو جنګیالیو زلمیانو سره د«ماشور» دکلی له خوا دکندهار پر زاره
ښار یرغل وکړ او ښار یې دګرګین له ستمه و زو جګړ نوخختـه و نیو، او بیا د
میرو یس نیکه له خوا دکلات (زابل) دسیمې حکمران و ټاکل سو.

دمیرو یس نیکه تر مړینې وروسته هغه وخت چې شاه محمود هوتک داصفهان
لور ته لښکروېو ست بابوجان بابي ددوو زرو تنو جګړ نو سره دکندهار ښار ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

راغی او د شاه محمود دلښکر سره یو ځای سو.

دپټې خزانې مؤلف محمود هوتک لیکي چې: «په کال (۱۱۳۴) سنه هجري، چې شاه محمود پادشاه دپادشاه دوران شاه حسین و رو دلښکر و کاوه او اصفهان ته یې دیرغل عزیمت و کا، بابوجان بابی سره له خپلو غښتلو ځوانانو، چې دري زره تنه هوتک و، او توخي او ترکي او ځینې آکا خیل راغلل کندهار ته او د شاه محمود سره و لاړل اصفهان ته، په جنګو کې بابوجان بابی هسې میړانه و کا، چې رستم دوران یې هېر کا».

د تاریخ سلطاني مؤلف سلطان محمد لیکي چې: بابوجان بابی په ایران کې د شاه محمود هوتک او شاه اشرف هوتک داستیلا په وخت کې دلار و بندر» حاکم و، او په ایران کې د هوتکو د شهنشاهۍ تر ختمیدو وروسته بابوجان بابی کندهار ته راغی، او هغه وخت چې نادر شاه افشار له هراته د کندهار پر خوا یرغل راووړ، او امام ویردي بیګ د کرمان حکمران یې د ګرشک او بست د کلا نیولو ته وګماره، نو بابوجان بابي د شاه حسین هوتک په امر د ښتنو جنګیالیو سره د هغه مقابلې ته ورووت او دویردي بیګ لښکر ته یې ماتې ورکړه.

بابوجان په پښتو ژبه خوا ږه شعر و نه هم و یل، او په (۱۱۲۹ ه) کال یې د «شها او ګلان» قصه په پښتو نظم کړه، او هغه یې «قصص العاشقین» په نامه یې و بلله، او په هغه قصه کې د عشق داسې ستاینه کوي:

عشق یو هستي تور یالی دی　　　چې پر هر ځای یې بری دی

دعشق او ر هسې سوزان دی

چې سوځلی یې جهان دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه بې عشقه کله زړه دی
چې بې عشقه زړه دړه دی
نه دی عشق په یوه رنګ
کله صلح ، کله جنګ
پښتانه کاندی ستل
چې دی خوږ ترشات ، عسل
چې «بې عشقه سر کدو دی.»
تش بې مغزه یو لادو دی
زړه بې عشقه په کار نه دی
هم هر زړه سز اوار نه دی
چې د عشق و کا خبری
کړی په غوږ د اسر غاړی
دپا کانو عشق سزادی
امانت دا ، دسو لادی

مأخذونه :

۱-پټه خزانه -۳۳ مخ ۲-تاریخ سلطانی -۸۵ مخ

۳-جهانکشای نادر-۱۲۱ مخ. ۴-دپښتو آریانا دایرة المعارف ۴/۴۰۳.

۱۳۸۰- بابوجان لغمانی: دپښتو ژبی نوییالی شاعرو ، چې داشعار و بشپړ دیوان یې درلود او ددغه دیوان یوه بر خه مشتر راو رتبې په خپل کتاب «گلشن روه» کی را اخیستې ده، اوجارج راو رتبې لوسری سړی دی چې دبابو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جان د اصل او نسب په باب یې د پښتو گراسر دمقدسې په دری د پرشم مخ کښې لیکلی دی :

«بابو جان دبلو رستان (۱) له سیاه پوشو کافرو څخه و مسلمان سواو دخپل علم او لیاقت له امله یې په مسلمانانو کې بېه نوم وگاټه ـ بابوجان په یوسفزو ښخ دی او خلک یې زیارت ته ورځي ».

قاضي میراحمد شاه رضواني (۱۲۷۹-۱۳۵۳ هق) په خپل کتاب « شکرستان افغاني » کې دراو تې دغه خبری رانقل کړی او دایې هم پر اضافه کړیدي چې :

«بابوجان له تورو کافرو څخه یوه ملا یوسفزیو ته راوستلی و، پخپله بابو جان د لغمان و»

«پهورکه خزانه» کې دراورتې دغی خبرې ته چې بابوجان په اول کښی سیاه پوش کافرو، د شک په سترگه کتل سوی دی ، ددغه کتاب دلو مړی ټوک په ۱۰۳ مخ کې کښلی دی:

«نه شي و یل کیدای چې داسعلومات راورتې له کومه راوړی دی، لیکن ترکومه چې دبابوجان او سرو کافرو تعلق دی، نو که بابوجان په رښتیا دبلو رستان سور کافرو، نو داخبره دعقل او قیاس نه لری ده چې د بلورستان یو سړی چې پښتو دهغه مورنی ژبه نه وی دو مره ژر دی پکښې کمال ته ورسی او بیا شاعری دی پکښې هم وکړی ، او بیا په هغه زمانه کې ـ البته دا کیدای شي چې دبابوجان پلار نیکه به په اسلام ترمشرف کیدو نه پس چیرته د پښتنو علاقې ته راغلی وی او بابو جان هلته پیداشوی وی . بابو جان که مسلمان شوی و

(۱) بلورستان د کونړاو الینگار ددرو شمال ته پروت دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

«ئو کم اؤ کم پەداسې عصر کښې پەوې چې د کفر او اسلام تر منځ دېنه او بد فرق پەیې کولای شو، دښه او بدو دا فرق کم از کم انسان د دېر شو کلونو پەعمر کې کولای شي. د دېرشو کالو پو سړی چې په یوه څیره ژ ېی کې شاعري ښکوي هغه فرق د بابو جان په شاعرۍ کې نه محسو سیږي»

پو هاند عبدالشکو ر رشاد د «گلشن وو» په سر یزه کې چې په ۱۳۵۶ هجري کال په کابل کې چاپ سوی لیکي چې: «بناغلی همیش خلیل خو په پښتو ژ به کې د بابو جان بشړی او صحیح افادې او بیا د شاعرۍ تر عهده ی په تو گه سره و تلو دې ته اړ ایستلی دی چې درا و رتې خبره و نه مني او یاد سمون کو م ضعیف تاویل و لټوی.

«مگر زه وایم چې د بابو جان په عربي، پارسي او هندکو ژبو پو ره او صحیح پو هېدل هم د راورتې خبره ناتوې او ددې ادعا شواهد د بابو جان په کتاب کې د پړدی »

پو هاند رشاد لیکي چې: بابوجان دفکر و ذ کر او سلوك و عرفان له مخې د دپیر بابا «سیدعلي غواص ترمذی »(۹۰۸-۹۹۱هق) دمسلك او مشرب پیرو دی.

د بابو جان دژ و ندانه دزماني په باب دپښتانه شعرا دلو مړی ټو ك پـــه مقد مه کی لوی اوستاد پو هاند حبیبي لیکلي دی چې باباجان تر (۱۰۵۰هق) و روسته ژ وندی و ،او همیش خلیل دو رکی خوانيء ؤ لف یې دمیرزاخان او رمړ چې په (۱۰۳۰ هق) کال مړدی او ددو لت لو انی (۱۰۶۸هق) دزماني زماني شاعر بو لی .

پو هان ر شا د لیکي چې : د بابو جان د اشعارو په مجمو عه کې د او ر

(c) ketabton.com: The Digital Library

نگزیب عالمگیر (۱۰۶۸—۱۱۱۸هق) ستاینه داسی چې بابوجان تر ۱۰۶۸هق کال وروسته هم څه موده ژوندی و.

دبابو جان دنظمو نو مجموعه په بشپړ دول تر اوسه نه ده چاپ سو خو خطي نسخې یې د یرې دی. دلندن په اندیا آس لائبر یری کی یوه نسخه سته چې دلوی احمد شاه بابا د باچائی په څو رلسم کال (۱۱۷۴هق) کښل سوی ده او را مپور درضا لائبر یری نسخه داندیا آفس لایبر یری تر نسخې یو کال وروسته (په ۱۱۷۵هق) کې لیکلې سوې ده. دبابو جان سر یاني قصیده په ۱۸۳۷کال د پری پر وفیسر دورن په پښتو منتخبانو کی له ۳۷۴ مخه تر ۳۸۴مخ پورې چاپ سوې ده، او را ورتی د ګلشن روه په پښتو متنو کی دبابوجان د کتاب یوه برخه را اخیستې د ه څو د نشرګمان یې پر کړی دی حال دا چې دیوانه رشاه په نظر نظم دی. په هرحال د بابوجان د کلا وی نمونې دادی :

—۱—

سینه ستا کره د دنیا مینی لتاره
د زره مینه دی تمامه پسی لاره

د دنیا له مینې هسې مبدل شوی
څه دروغ الابلادی کړه په غاره

محرمان مستحقان دی نامحروم کره
دحرام پو ښتنه نکړی هر څه نغاره

هغه مال به دی بلاشي سیاه سرخه
لکه څوک څنګه پر پاڼگه وو زی له ښاره

تا به پیاموسی په دو سره دیر عالم کی
ستا بشره به په سو سو نوکری لتاره

په هکرو نو به دي اخلی یو تر بله
هیڅ نیره به دی پری نیږدی بی گذاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دنیا دی همه واړه سره یاسپین وی
هره تنگه به دی داغ کاندی له ناره

په صورت به دی داغونه کاله او ره
په عذاب به دی بشره کا گرفتاره

انبیا له بخیلانو روی گردان دی
عرض به نه کا د ظالم بخیل دپاره

د بخیل په باب راغلی آیاتونه
عذابونه به ډیر سخت کاندی دوباره

د بابوجان په بیانونو باور نکا
دهو چی بر خه شوی ده له ناره

(۲) دحاتم نوم به جاری وی تر قیامته
دازل بهره یی وه له سخاوته

حاجتمن به نا امیده تر ینه تلو
ورکول یی وبی اجره بی منته دسوالی

زړه به یی روغ په مرحبا کړ
کایل نمه و فقیرانو له خد بته

هر سوالی چی به دده په ور حاضر شو
غه رنځور به فارغ روغ شو له

زحمته په ښارونونی نوم ولاړ دسخاوت شو
پادشاهان یی په غصه شو شهرته

همت د خدای له خزانو دی بابوجانه
همتیاک دی خښتن نه کا بی همته

ماخذونه :

۱- پښتانه شعرا -۲۱۹،۱۹/۱ مخونه

۲- د گلشن روه سریزه،

کابل چاپ - دپوهاند رشاد لیکنه له ۱۳ مخ څخه تر ۳۷ پوری

۳- شکرستان افغانی -۳۳ مخ دلاهور چاپ

۴- ورکه خزانه - ۱/ ۳۱۳

۵- پښتو آریانا دائرة المعارف - ۴/ ۳۰۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸۱-باتکی کاکړ :

دانګرنزانو د استعمار دزمانې یو مبارزاو ننګیالی پښتون و ، چې دکاکړوستان دبوری دسیمې د«میران» په کلي کې اوسېد.

ډیرې مجادلې یې کړې اوپه کاکړي غاړو کې ستایلې سوې دي ،لکه چې وایي :

د باتکی بېړۍ چلېږي

ناخو پرزې ولاړېږي

انګریز ستړې سوې په پښتو نسې باتکي په جهازو

ماخذ :

کاکړی - دسیال کاکړ رساله - ۴۸ مخ

۱۳۸۲-باجوړی :

پښتو ژبې شاعر و ، او د پښتونخوادسوات په سیمه کې اوسېد ، د سوچیګرۍ کسب یې کاوه او د یوان بې نظیر په نامه یې د پښتو اشعارو یو دیوان درلود او هم یې یوبل اثر د بهارسدینه په نامه چاپ سوی دی د ا بیت دده دی :

باجوړی چې د افسوس غزلي وایې په فریاد یې د اسمان لمنی سر کړي

ماخذ :

فرهنګ زبان واد بیات پښتو - ۶۵ مخ

۱۳۸۳ -باجوړی :

اصل نوم یې معلوم نه سو خو د حبیب الله رفیع د لیکنې سره سم دو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنرمند شاعر وه چې د(١٣٠٠ ه ق) په شاوخوا کې یې په
په پښتو رکې ژوند کاوه او په شعر کې د پښتو زدنو روزمشهو ر
شاعر دادبي سبک پیر وه
ددې دیوی بدلی سر دادی :
مه کوه و ړ و کیه ! هو سره ظلم بې نیازی
داظلم اوستم به خیری ستانشی رو زی او دپای بیت یې دا دی :
چاری د نقد پر شوی باجوړی وته را پښې نن
چیر ته باجوړ راو پښو روا پوزی

ماخذ :

کابل مجله ـ ١٣٥٦ ه ش

١٣٨٤ ـ بادر :

پښتو ژبې اولسی شاعر و ، او ده یو چار بیته د ارستر په خپل کتاب
دپښتو نخواد شعر هار وبهار کې راوړی ده ، او له هغې څخه خرگند
یږی چې بادر په داسې اولسی شعر جوړولو کې لوی لاس درلود .
په دې چاربیته کې یې د ډیری فقیر بابا یاد کړی دی او ډیری خودیو سفرو په سیمه
کې د بیاگانو ډیرمشهور کانی دی ، نوداسې اتکل کیدای سی چې دی هم دیو وسفرو دسیمې
و ، او دا چار بیته یې سوال او حواب په ترتیب ویلی د :

پیگا دی یم و هلی محبو با په کتار
و درسته شپه شو گیرو درته ناست یمه پرکاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېگا دی یم و هلی محبوبا شوم زحمتی
اوس گرزم تهمتی
نری نری فریاد کړی زما زړه لکه توتی
شوم په سر و لمبو ستی
په هرځای کی زما شوردی
ستا د تورو سترګو په ما بیا راغله قاتی
چی دی وا غوستت بناتی
شاه او ربل دی په نخ خوردی
بی هوشه لیونی شوم مدام گرځم په دېرو
شوم خوراک د منز رو نری رنځ می شه ترکاله
بېگاد یم و هلی ....
نری رنځ خودی زیاتېږی خله گرځې پر بیابان
چېری و به کړی ارمان راشه کښېنه په پالنگ
له خیاله می زنگېږی په سینه با ندی زلفان
په جبین باندی سهر ان
لکه ته سی شوی ملنگ
پرا ته سی په د لبار کی ستاپه شان ډېر ملنگان
شه زلمی د قبرستان
دی ولاړ زما په څنگ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دادا سی نا مسلم دی ورته کښېښه په زارو
عمر تېر که په خوارو
آخر در به مې کړي تا له
ېګادي يم و هلي ...

که دادادي نا مسلم دې وژنه يم زوی د خوښی کار
زړګي مې. دی پرهار
مدام څاڅي تر ښه وينې
ګور لې ښا سا را بو يم زپروت وستا په دلبار
چراو دی په سا زار
روغ به نشم ګل رنګينی
له دره خو دی نه ځم که سی وو سپځي په نار
نه سر پرم په ګفتار
په مجلس د نا ز نيني
سترګي دي څمخ خوله دی تو پکک ډک له چرو
شين خال دی په ابر و
سپينه خوله دی را کړه ساله
ېګادي يم و هلي...

سترګي سي څخمخ خوله سی تو پکک و کړه تري پام
چې را نه شي سا ښام
ښد يوا ن به شي د ګور

(c) ketabton.com: The Digital Library

په‌خپله سی‌خور کړی دی دتور و ځنو دام

چری ته‌به شې پدنا م

بل ستی به شې په‌او ر

داتاله‌ی ساتلې نری ژ به خوله ایښام

در کوم به یې شا سدام

په تا وشه ظلم زور

راغلی سی‌وطن له مسافر دجز یرو

ژوندی بخ په اد یرو

خو کڅ یې نشته‌دفی‌الحاله

بیګادی یم‌و هلی....

راغلی یم دیدن له مسا فر دبل وطن

په‌مطلب ستا دد یدن

بیلتانه سی کړه سلاسا ته

«دډیری» فقیر بابار او رسیږې په‌چستن

زما نه کیږی ر فتن

دا سوال کوم و تاته

جلی راغیء ستاله‌غمه په‌ساو خت دځنکدن

نه‌به‌روغ شم په بدن

نه‌به خلاص شم له پسا ته

«بادرشو» قلندر پی پسی تیپ ځی د سورو

(c) ketabton.com: The Digital Library

شا ن یې نشته د مسر و
نن به ځی د کلا خو اله
پېگادی یم و هلی ..

مأخذو نه :

۱-پښتانه‌شعراء -۲ر۳۹۳ مخ ۲-د پښتنخوادشعرهار وبهار-۱۰۲ مخ د کابل‌چاپ

۱۳۸۵-بادشاه گل(حکیم): حکیم بادشاه گل د حاجی فیض گل زوی په خته‌نیازی یو نانی طبیب او د پښتو ژبې شاعرو.

«په(۱۸۸۳م) کال د پېښور په‌ښارِ کی زیږ یدلی،او د ینی علوم یې د کوهستان دملاصاحب څخه لو ستلی و و، په‌یونانی طب او حکمت هم پوهېده .

لو سری‌په پېښور کی د«انجمن بزم پښتو» سکریتراوبیا دهغه انجمن ر ئیس‌وټا کل‌سو ، او دژوند په‌پای کی په‌یو نانی‌طب بوخت و ،او په(۱۹۵۰م) کال کی مړسو.

دده اشعار و عشقی‌او اجتماعی ښه درلود،او څو ادبی آثار یې‌هم‌چاپ سوی چی مشهوره یې‌دادی :

۱-او ښکن د عشق

۲-فراق نیازی

سوز نیا ز ی

او دابیت دده دی :

په دیرخیال‌چی د رومی دا گلعذار څو ک‌ه‌دي ، سر و قد غنچه‌د هن پرېوارځو ک‌ه‌دی

ما خذ :

فر هنگ زبان و ا دبیات پښتو-٦٦ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸۶-بادشاه میر : د پښتو اولسیي شاعر وا و پر اولسی او زانو یې شعرونه ویل .

په(۱۲۹۸ هش) کال د پکتیاد خوست دسیمې ده یا نوراسماعیل خیل په کلي کی زیږیدلی و دده اشعاو ر په عوامو کی ښه شهرت او مقبولیت درلوداو په (۱۳۳۸ هش) کال کی مړ دی -دابیت د ده دی .

خه خو به درته پا یم بې دیدنه شپې ګلونه دی
د پر و ښتورو سپینی لیچی با لښتونه دی

ماخذ

فرهنګ زبان وادبیات پښتو -۶۶ مخ

۱۳۸۷-بابا دواپر یدی : دپښتو ژبې اولسی شاعرو ،او شعرونه یې پراولسی وزنو و یل .

دننګرهار په ګردی کڅ کی اوسیدا وچو پانی یې کوله .
دده ژوند(۱۲۰۰ هق) کال په شاوخوا کی اتکل کیدای سی او په (۱۲۵۶ هق) کال دیو ی دلی غلوبه لاسه و وژل سو، اودز کندن په حال کی یې هم څیزونی ېیتونه ویلی وو چی په عوامو کی د یر شهرت لری او یوه ټوټه یې د داده :

نصیب مې نه و د محبت دغوا او رګوکی	با دو یې مړ کړ
و ینه مې ګر ځی د بدن تو لو رګو کی	با دو یې مړ کړ

ماخذ :

فرهنګ زبان وادبیات پښتو -۶۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۸۸- باران آخوند:

ملا باران آخوند په خټه خوستی دکو یتي په پښتنوکی د ښه نامه خاوندوسزاریې، په کچلاغ پوری دی، ښځی ییځی دیری ورځی. دغه زیارت دعو امو په عقیده دکو شینانو د دیو لړنارو غیو دپاره ډېر ښه بلل کیږی.

مأخذ:

مزارات - دښاغلی سیال کاکړ لیکنه - ۱٦ مخ

۱۳۸۹- باران یلکزی:

دپښین د بازارگی دایکلزیو دکلی او سید و نکی په خټه تور ترین ایکلزی پښتون دخپل وخت لهنو سیالیو غازیانو او مبارزانو څخه و چی په (۱۸۴۲م) کی دانگریز دجنرال ایگلیند دپوځ سره په مړانه وجنگید، او دملی مبارزینو په کتار ولاړو.

مأخذ:

پښتو او پښتانه په سهیلی پښتونخوا کی دپروفیسر سیال کاکړ لیکنه -۴۰۴ مخ

۱۳۹۰- باران سنځر خیل:

د کاکړستان دبوری د روسانی سیمی د خټکی نوسی کلی اوسید ونکی په خټه سنځرخیل کاکړ د پر نگیانو د استعما ردزسانی یو ننگیالی او نو میالی پښتون وا و په کاکړی غاړو کی یې ستاینه سوی ده چی وایې باران سړ سهتر زمیردی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بارن سړ مهتر زهیر دی
نن پر گرد سر مه خیل ویر دی
تور په کوته کې دی بندی
اوس په ښتو گرځي ژوبی
مأخذ

کاکړی دسیال کاکړ -۳۴ مخ

۱۳۹۱- بار بکشاه لوذی:

شهزاده مبارک خان مشهور په (باربکشاه) د سلطان بهلول لودی زوی و سوریې بی بی شمسی ،یا بی بی‌شمسیه ، یابی‌بی‌شمسو‌نومیدله او ماما یې قطب خان لودی و.

په (۸۸۴ ق) کال چې دده پلار سلطان بهلول جونپور ونیو نو مبارک خان یې دهغه ځای پر تخت کښیناوه ، ختیز ی سیمی یې ورو سپارلې او د باربکشاه ، خطاب یې ورکی چې تر هغه ورو سته په‌هندی خطاب مشهور سو ،او تر (۸۹۸ ق) کال پوری چې د سلطان سکندر زمانه وه باربکشاه پر شرقي تخت ناست و باربکشاه په ډیر وجگړ وکې د خپل پلار سلطان بهلول دلښکر و مشر و اوهم د وسلطان بهلول مشر زوی گڼلې سوی دی ځکه نو د سلطان بهلول د سړیني پر وخت ځینو پښتنو امیرا نو دی دولیعهد ی دپاره تر نظام خان ،خو ښاوه او په (۸۷۶ ق) کال چې سلطان بهلول دملتان دپناه وروری پاچا شیخ یوسف ، په سر سته د پنجاب حاکم تاتار خان پر ملتان دیر ید دپاره وگماره دلښکر مشر توب یې

باربکشاه، ته وسپاره، خو د سلطان بهلول تر مړینې وروسته د لمر ختیز وسیمو

جاګیرداران باربکشاه ته پورته شول او ځینو امیرانو د سلطان سکندر تحریک وباله او باربکشاه یې د سلطان سکندر مخالفت ته وهڅاوه نو سلطان سکندر هم د (۸۹۵ ه ق) کال په پای کې د لمرختیز وسیمو واک خپلو غښتلوامیرانوته وسپاره اود جونپور په دربارکې یې هم خپل معتمدان وګمارل مګر باربکشاه داونه زغملای شو ای او بیا یې پر ژر سلطان سکندرته پورته شو د « پټیالي حاکم عیسی خان او دبهرایچ حاکم شیخ محمد پرملي کالا پهار هم ورسره مله شول عیسی خان د سلطان بهلول ترور او شیخ محمد پرملي د سلطان بهلول ترور او شیخ محمد پرملي د سلطان بهلول خوریی و. سلطان سکندر چې خبر شو نو هغه آن یې د لوانی اسماعیل خان په مشری یو تکړه لښکر جونپورته ولیږه او پخپله د یوه لوی لښکر سره د پټیالي خواته ور وخوځید، د عیسی خان لښکر یې مات کې او پخپله عیسی خان یې و باد خپه د پټیالي حکومت یې سلطان رای ګهین ته وسپاره او تر هغه وروسته یې لوانی اسماعیل خان د روغې د پاره باربکشاه ته ولیږه خو ناکامه راستون شو، نو سلطان سکندر د جونپور لور ته لښکرې ولیږدولې له هغې خوا باربکشاه هم د خپلو فوځو او د شیخ محمد کالا پهار د فوځو سره مخ پر قنوج روان شو قنوج ته نژدې دواړه لښکرې سره مخامخ شوې جنګ ونښت، د جونپور لښکر وماته وکړه او باربکشاه بدیون ته وتښتید، سلطان تر شا به پسې واو هلته یې کلابند کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

بارېکشاه مجبور شو چې وسله کښېږدي سلطان چې پر خپل ورور بار بکشاه بری وموند بېرته يې خوشاله يې کی، د بروناز اوه جونپور ته يې بوت او بېرته يې د جونپور اولمر ختيز وسيمو واکمنه ته پرېښود خو په دربار کی يې خپل معتمدان ورسره وګمارل .

مأخذونه :

۱- لودی پښتانه

دپوهاند رشادتاليف - ۳۱۱مخ اونورمخونه .

۲- تاريخ فرشته - ۲/ ۳۲۶

۳- سير المتاخرين - ۱۳۷

۴- خورشيد جهان - ۷۹ مخ.

۵- تاريخ فرشته - ۱۷۹/۱ مخ

۶- مخزن افغاني - قلمی - ۱۲۰ مخ

۱۳۹۲ بارح هروی :

احمد دبارح زوی د هرات له نوميا ليو محدثينو څخه وچې د پلار په نامه يادېده .

ماخذونه :

۱- د دهخدا لغتنامه (ب) ۲۹۳ مخ

۲- منتهی الارب

۱۳۹۳ - بارع پوشنګی هروی: د خپل وخت له نوميالیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پو هانو او فاضلانو څخه و، او د «طرائف الطرف» کتاب دده تألیف دی.

ددهٔ څخه دا په لغتنامه کې دانوم دوه واره راغلی دی، یو وارد «بارع پوشنجي» او بل وارد «بارع هروی» په نامه. خوځنګه چې په معجم الأدبا کې دا دواړه نومونه په یوه سخ کې راغلي دي نو داسې اټکل کېدای سی چې دا دواړه یو سړی دی، ځکه چې پوشنج هم په هرات کې دی او نوم هم یو دی.

مأخذونه:

۱-معجم الادبا-۲/ ۱۴۳ سخ. ۲-لغتنامه (ب) -۳۰۳ مخ.

۱۳۹۴ -بارک نیکه: د بارکزو د ټبر لوی نیکه، او د سړبن د ابدالیو ښاخ ته منسوب دی چې د کندهار له جنوبه تر فراه پوری او سیٔ او دافغانستان د «محمدزی» طایفه ده هم د بارک او لاده.

بارک نیکه د (۷٦۰ هـ) په شاوخوا کی ژوند کاوه چې دنسب سلسله یې سړبن ته داسی رسیږی:

بارک دسلیمان (زیرک ـ ۷۵۰ هـ) زوی، زیرک د عیسی زوی، عیسی د رجړ زوی جړ داو دل -یاابدال زوی (چې ابدالیان یې اولاده دی او د ۳۰۰ هـ په شاوخوا کې یې ژوند اټکل سوی دی) او او دل د ترین زوی (چې د ۵۰۳ هـ په شاوخوا کې ژوندی و) او ترین دشرخبون زوی (چې ژوندیې د ۵۰۳ هـ په شاوخوا کې اټکلولی سوی دی) او شرخبون د سړبن زوی و.

مأخذونه:

۱-حیات افغانی -۹۳۲ سخ

۲-دنوای معارک تعلیقات د کراچی چاپ -۷۹۰-۷۹۴ مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۹۵ - بارو : دتولربا تـوران زوی او د باباغلځي نمسی دغلځيو پښتنو له نوميالیو نیکه گانو څخه و. دده نیکه «باباغلځی» د غلځیو پښتنو لومړی نیکه و، چې غلځي پښتانه ورته منسوب دی، اودبارو زوی «بابا هوتک» بیاد هوتکو دټبر لومړی نیکه و، چې د هوتکو ټبر د ده اولاده ده.

مأخذونه :

۱-حیات افغانی- ۲۵٦مخ .

۲-خورشید جهان -۲۱۰مخ .

۳-پټه خزانه -۷مخ.

۱۳۹٦ بارو خان نورزی : داحمدشاه بابادوختونومیالی خان او زړور مجاهدو، چې داحمد شاه بابا سره دبلوچستان او هندوستان په لویوجگړو کی سلگری او د«عمله باشی سرکار خاصهٔ شریفه» منصب یې درلود، او د «تاریخ احمدشاهی» مؤلف یې داحمدشاه په جگړو کی څو ځایه نوم یاد کړی دی، مثلاً یو ځای لیکی: «حسب الفرمان قضاجریان خان جان خان وزیر پادشاه تائید سپاه تیمورشاه و انزله خان نسقچی باشی و باروخان نورزی و جمع دیگراز خوانین اخلاص شعار با فوجی ازعساکرنصرت ماثر بطریق سرعت ایلغار کرده خود را بشاه ولی خان وزیر رسانیدند.»

بل ځای لیکی: «د روقتی که فرمان ده بحروبر تماشای آن معرکهٔ فیروزی وفرسی فرمود باروخان عمله باشی سرکار خاصهٔ شریفه که از برای استخبار احوال هر طرف تردد بمیدان میکرد و دسته های افواج ظفرنمون را بهر جانب که ضرور میشد بموجب حکم همایون بجنگ میبرد آمده عرض

(c) ketabton.com: The Digital Library

نمود که ازطرف کفار زور برسمت میمنه بسیار است اعلیحضرت قدر قدرت امیر خان چنداول باشی که سرکرده ایل جوانشیر و در صغر سن جنگ آور بیهمال وفایق بر سعر که آرایان کهن است بادسته چنداولان امر باطفای نائرهٔ شورش کافران نمود ه سقر رفرسودند کلا .... »

مأخذ :

تاریخ احمدشاهی ـ دمحمود الحسینی المنشی تألیف د مسکو چاپ ۷۸۰/۲ او نورمخونه .

۱۳۹۷ـ بارهخان چپرهاری : دپښتو ژبی او لسی شاعرو، او دننگرهار په چپرها کی اوسېدـ دهم پر اولسی وزن او هم پر عروضی وزن شعر ونه ویل . داسی اټکل سوی دی چی باره خان د(۱۳۰۰ هق) په شاوخوا کی ژوندی و. دده له وینا څخه ښکاری چی علمی زده کړه یې لکه څنگه چی یې زړه غوښته نه وه کړې څکه چی په یوه شعر کی وایی :

کاشکی و ړو کتوبه ! په سایو څلی راغلی وی ساخولرو د پر سبق په خپل عمرو یلی وی
زیره سی شوه سپینه غا ښ سی وواته کنداس شوسه نه به وسه داسی که سی پند دچا سنلی وی
تش شعر به څه کړم چی دنو رو پیروی کوم

نسوی کور (۱) به مالکه « توکـل » څان ته سوندلی وی دده د اشعارو د ړې نوری نمونې داد ی : (۱)

ستا غمونو لیونی لکه مجنون کړم
بې له تا به لیلی نو رڅنگه ژوندون کړم

---

(۱) کو ردلته دوزن او بحر په معنا استعمال سوی د ی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تاپه‌داسې غشې نه یم‌سورې کړی چې‌علاج یې‌په دواد افلا طون کړم
ستاسودا را باندې هسې شوه غالبه د آهو په خپر حیا ت په سپړ تون کړم
دغه‌پیتې‌دې‌تر داسې‌حده دروند دی چې‌یې ژ و ندې‌په‌خمکه‌بنخ‌لکه‌قارون کړم
باره خانه! داشنا غمو نه ډېر شو چې‌اخته‌یې‌په‌خپل غم‌اوجگر خون کړ م

(٢)

سترگې دې ډ کې تمانچې‌دی‌بانه‌غشې‌لرې
که‌یو خطا شې‌په کمان راته‌دو یم‌سوروې
زه به‌دستا کمه نادو د ه زړه ته‌وتېسمه
په‌غرغره سې‌دسنصو رغو ندې دایم سوروې
په‌دوه خالو دې لاخما دقتل سو د ه نشې
زساد قصده لاپه دې دو اړو دریم سوروې
دخدای دپاره په‌خپل لاس سې خو ن بېلې‌درته
رقیب و لاړدی ساپه د اردل وجانم سورو ی
دباره خان و یل که هر خوسره‌ساده‌ښکارېږی
ساده غز له ته‌په زخم ښه سلهم سوروې

-٣-

چاربيته

په‌سرو لبانو دې پېزو ان و هی ټا لو نه کنه
زلفې چا لو نه کنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستر گی دی توری جلی زلفی سمسوری جلی
ستا په تندی کی عجب خوندکه شنه خالونه کښه
زلفی چالونه کښه

وخت دبهاردی جلی وطن گلزاردی جلی
راځه چی دوا ړه دباغچوو کړوسیلونه کښه
زلفی چالونه کښه

بې تاسې تاب کله وی په سا کی آب کله وی
سا په شاکړی ستا غمونه غرونه غرونه کښه
زلفی چالونه کښه

د باره خان خبری درو مرجان خبری
زسادشعرنه قربان شه نورشعرونه کښه
زلفی چالونه کښه

مأخذ :

پښتانه شعرا -۲/۳۳۳ مخ.

۱۳۹۸ -باره خوبابا : نوم یې ملک باره خان دسوسی بائی زی زوی دبائیزو دقبیلې یو نوسیالی شیخ و چی دکلپانی استیشن په سیمه کی دکلپانی درود پرختیځه غاړه ښخ دی او زیارت یې د«باره خو بابا» په نامه یادیږی.

مأخذ :

حواشی -تواریخ حافظ رحمت خانی -په ارد و ۲۳۸ مخ.

۱۳۹۹ -بازار کاکړ : حاجی بازار کاکړ دبلوخستان د«ږوب» دسیمی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عوامي شاعرو» او په پښتو ژبه يې پراولسي او زانو شعرونه ويل .
دی په (۱۹۷۰م) کال کې مړ دی .
مأخذ :
فرهنگ زبان و ادبيات پښتو -۱/٦۸ مخ دکسې لمنې پښتانه ليکوال د
دوهم ټوک په حواله .

۱٤۰۰ - باز : دپښتو نخوا د «ټکلی» دسيمې نوميالی او لسي شاعرو چې
دهغې سيمې دذوق د خاوندانو او س هم دده شعرونه په ياد دي .
دی د(۱۳۱۰هش) کال په شاوخوا کې مړ دی .
مأخذ :
فرهنگ زبان و ادبيات پښتو -٦۷مخ .

۱٤۰۱ - بازبهادر سور: بايزيد د شجاعت خان سور زوی مشهور په
سجاول خان دهند په مالوه کې د شيرشاه سوري له خوا سپه سالار و .
په ۹٦۲ ه کال کې دپلار پر ځای کښېنوست او په ۹٦۳ ه کال کې يې
خطبه په خپل نامه وويله او ټوله مالوه يې تر لاس لاندې کړه ، خو په پای
کې په عيا شۍ بوخت سو ، او ځکه چې يې د موسيقۍ په فن کې
لوی لاس درلود او داستادۍ مقام ته رسېدلی و ، نو خپل ټول همت يې
هغې خواته وګماره ، او پريوې ښکلې سندرغاړې چې «روپمتي» نومېدله
مين سو ، او د هغې په مينه کې يې ډېر شعرونه ويلي او د ددوی دمينې داستا
نونو په هند کې شهرت درلود .

په ۹٦۸ ه کال چې ادهم خان کوکه د نورو امېرانو سره د اکبر پاچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په وختو کې دسالوه نیولو ته وګمارل سو، نو باز بها در دسارنګپور په دوه کرو هې کې ورسره وجنګېد خوسات سو، سګر خه سوده ورو سته یې بېرته سالوه ونیوله.

دی په اجین کې دده دعشو قې «روپ ستي» تر ځنګه پر یوې غونډۍ ښخ دی.

مأخذ:

مأثر الامرأ ١/٣٨٧ مخ

١٤٠٢ - **باز توخی:** ملاباز توخی دهوتکوددو رې دپښتو ژبې نوميالی اوبديهه ويونکی شاعرو، په ١٣٠١ هق کال دزابل د«اتغر» په سيمه کې اوسېد. دهغه وخت استداوله علوم يې په هندوستان کې لوستلي وو، او په تېره يې بيا په فقه کې لوی لاس درلود او دمنطقو او حکمت تدريس يې هم کاوه.

د پټې خزانې مؤلف محمد هوتک يې نژدې ملګری او همرازو، او هغه دده په باب کې داسې ليکي:

«ملاباز توخی په اتغر کې اوسي او په اصناف داشعارو کې استادی، غزل او رباعي و ايي او دشاعرانو انبازدی، او زما چې محمدهوتک يم همرازدی کله چې قندهار ته را سي، زسو په مجلس په تودوی او ياران دده له لطافته د طبع ممنون، ملاباز سبادی دعلوسولو لوستي، او په فقه شريف کې تيار دی، کله منطق او حکمت لولي او خپلو شاګردانو ته يې درس ورکوی، دمخه په ابتدأ دخوانی تللی و، او په هندوستان يې له استادانو لوست کړی»

بيانو د«لطيفه» تر عنوان لاندی دده يوه تو که چې دده د طبع ظرافت او بديهه ويل ښه ځيني څرګند يبزي د اسې را وړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لطیفه

«کله له کلاته سلاباز راغیءاو په قند هار کی زساپلنه سو، دستی ساچرگ حلال کا، او طعام سی تیار، چی دستر خوان راغی سلاباز هسی شعر و وایه:

پر کورو یې رسې کرزی دباز بر خه یوچیچی دی
دباز ښکار وی د غرخنو اوس سی بس ها سپینکی و ری دی

ساژ رهغه سپین و ری هم حلال کا، او دسپامه سپلدستیا ته سی پوخ کا»

سلاباز پر او لسی و زن شعرو نه و یل، چی یوه بدله یې داده:

راسه پرخنګ، راسه لیلی، ته سی نږدې سه له د ل
یمه زخمی چی سی و نه نجتې په خوږ زړه سنګول

راسه پر خنګ، راسه لیلی، و لی له ساکړې بېلتو ن
داستا له غمه سی زړ کی دی، په سرو و ینو ګلګون
که هرڅو تېرتم نه پریږدی سی ستا د عشق شوا خون
زه نه خلاصیږم له غمازم په لېرونه په تلل

راسه پر خنګ، راسه لیلی، چی دی په زړه کم سلهم
داستاپه عشق کی سی تر شا کا ددنیا و اړه غم
حساب کتاب مجلس سی و اړه کاستا سینی بر هم
لارو رته نسته چی دی کښینو م درون په کوګل

راسه پر خنګ، راسه لیلی، چی دی په زړه کم پو ری
کجل درو اخله دو اړی ستر ګی به دی زه کم تو ری

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیدل به ستاد سخ کوم ، اند یښني به نه کم نو ری
په کارسی نه دی ستا بې مخه د جنت ز یړ گل

را سه پر خنگ ، را سه لیلی، چی سره و کړو خو اله
پر تا مین یم بې له تا سی نسته هیڅ آ نـد ښنه
زه دغرو «با ز »و م ، تاپندی کړ سه قفس کی پر خه؟
یو وا رمی خلاص که، چی باز دد کړ م دو ز ر خپرو ل

مأ خذ :

پټه خزانه ـ ٥٠ ١مخ .

١٤٠٣ـ باز جنگ خان :

دلوی احمد شاه بابا له خوا د پنجاب دخلو رو و لایاتو حکمرا ن و ، چی د « تاریخ احمد شاهی » مؤلف یې خوځایه یا دو نه کړی ده او د ډهلی دباچادو زیر غازی الدین او دجیو نسیک سر ه یې د هغه جگړې او سبار زلیکلی دی .

مأخذ:

تاریخ احمدشاهی ـ دمحمو دالحسینی المنشی تالیف ـ دمسکوچاپ ١/١٥٦١ ر ٦٠١ مخ.

١٤٠٤ ـ بازجو گیزی :

با زخا ن د محمد نو ر زوی ، د مرغی لمسی او دا سحا ق کړوسی په ختیه جوگیزی کاکړ او په جوگیزو کی علی زی سنځر خیل د کاکړ ـ ستان د«غو ثی» نو سی کلی او سیدو نکی له هغو مبار زانو څخه و ،چی د پر نگی نو کری (سیجری) یې پر ښودو له او د پر نگی استعمار چیانو داستعمار پر ضد یې ملاو تړ له، افغانستان ته را فر اره سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وخت چې په ټولو له پښتو نخوا کې دافغانستان داستقلال په باب د پرنګیانو پر ضد مبارزې پیل سوې نو بازجو ګیزی هم په (۱۹۱۹ع) کال دانګریزانو سره په سرانه و جنګید.

پروفیسر سیال کاکړ لیکي چې :

«په دغه شپو کې د کلاسیف الله تحصیلدار یا په بله ژبه ولسوولسر دار جعفر خان محمد زی و، هغه دو رو رګلوی پر اساس بازجو ګیزی ته یو خو سیاشتې و رانـدې لاخبر تیاو رکړې وه، چې غو رځه پرنګیان دې و ژنی

بازپه ځان پوره تیاری یې و نیولو، خپله اسپه یې نـه وه پر یو ه بله اسپه سپو رسو، څه وخت چې ښرنتوته و رسید، نو له روه پر خپله اسپه سپو رسو، خو له بده سوه، داسپې شاشئې نه وه، او له بلې خوا په بازجو ګیزی پسې دانګریزانو رساله وه په دغه سابین کې اسپې سلې سبار زتس کې، چې په نتیجه کې د هغه اد و مغوت مات سو- په دې باب فولکلو ری اشعار جوړ سوي چې د بیلګې په توګه دلته و ړاندې کیږي:

باز دنه یو و ړتر تیا که (۱)

پښې دې ساتي سه بو را که

پښې دې ساتي سه خار پایه

«باز» دې نه یو و ړتر ځایه

ځه، و خت چې د بازجو ګیزی ورون مات، سو نو رساله بیر ته و ګرځیده، البته د غلیم له خوا یو چا تیکری و رواهه

۱- تیا ک تګ دو یش په معنا .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سندی مه‌و اهه راسه - خپل ارمان پوره که »

د دې خبری په اورېدلو سره د بازجذ بات انقلابی سو ، تو پنگچی ته‌یې لاس کی،چې په نتیجه کی یو سیك سردار او دوی‌اسپی مړې سوې،او بازجو گیزی پخپله په‌همدغه وار پخپل کلي‌پوری پر کمکی ډگر باندی‌په(۱۹۱۹ع) کال کی د پرنگیانو دلاسه په‌حق ورسېد.

بازیې‌مړ کی‌سرهغرسه ده

پر روب پنهه سلیشه ده

د پښتنو دملي استقلال مبارز عسکر بازجوگیزی‌پس له مړینی د«خوسنوب» په‌ادیره کی خاورو ته‌وسپارل سو.

په‌پای کی‌دېتیالی فرزند بازخان‌جوگیزی په‌باب یو شمیر فولکلوری‌غاړی چې‌ماد خلکو له‌خولو څخه راټولی کړی او دلته د کتاب پاڼو ته‌سپارل کیږی: پرشرع دنبی -

«باز»و « شیر ک »وزنی گور کی

بازیی مړ کی سیك په زور کی

سپین شیر ک به ولا ت نور کی

با زیی مړ کی په سیکان

زرغون‌یایی و رو رمه دی‌دیوا

چې د با زپر وینو ورسې .

په‌پټ« سخ ماندخان » ترسی (۱)

---

(۱) تېرسی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

با ز یی سر کی لا سې پرې دی
جنګ پر غاړه د و یلې دی

باز تېښی دیو رو ن یې پرېدی
جنګ پر غاړه د لو ړې دی

و ړسی ر اله دسیک سکاڼه
او س لنډی (۲) کاړه با ز خانه

باز دنه و رلی(۳) ته ځایه
پښې دی ساتی سه چار پایه

دچر ګی (۴) کو لمې دپرې کې
بازه لاندی رسا لې کې

و ر دنه و ړی ته توپکه
پښې دی ولو ږه چابکه

غاښې سپین خو نکې سرې
دباز په ر نګ نسته جو ړې

با زه وله تو پنچې
دو تر دو او ښتئی ا و س سرې

با زیې سر کی عمی (۱) کښېښه
ا سپل را و ړه درو ا زې له

---

(۲) تو پنګچه .

(۳) و رو ړی .

(۴) اسپه . (۱) دباز خان دسا ندینې نو م و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د بې زاړی ناو کې

تر باز دسر و و زی گو لی»

مأخذ:

پښتو او پښتانه په سهیلي پښتونخوا کې د پر و فیسرسیال کاکړ اثر —۳۷۲ مخ.

۱۴۰۵ ـ باز خان بنگښ :

باز محمد مشهو ر په « باز خان » د سر دار محمد مظفر زوی ، په خته بنگښ د پښتو ژ بې شاعر و ، چې په (۱۸۴۰ ه ش) کال په تیرا کې زیږ یدلی او په (۱۹۱۷م) کال په هنگو کې مړ دی .

دی مجاهد شاعر و ،او په جهاد کې یې بر خه اخیستې وه،داشعار و یو دیو ان یې د رلو د او دشعر و نو یوه مجمو عه یې او س هم شته— دابیت دده دی:

باز خان هیڅ سیالي دشعر له چانه کا

دی تابع د شاعری له رحمن راغی

مأخذ:

فر هنگ ز بان و ادبیات پښتو—۹۶مخ.

۱۴۰۶ ـ باز خان ننگر هاری :

د پښتو ژ بې او لسی شاعر و ، شعر و نه یې د او لسی آهنگو سره سم و یل، او تر(۱۳۳۰ ه ق) کال دمخه دننگر هار په سیمو کې ا و سید .

دیوې بدلی دوه بیتو نه یې دادی :

زخمي مې دزړه سر دی بانه د شاه شتې دی نا

اغو ستې یې رنگین دی زلفان یې گو ړ گو تې دی نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بند کې د مو زې دې چاپير ځيني ځو کې دی نا
باز خان پسې ز هير دې خو انې يې خاو رې کيږي نا

مأخذ:

فر هنګ زبان و ادبيات پښتو-۹۶ مخ.

۱۴۰۷ -باز ر خان خوګ خيل:
دسهيلې پښتو نخو ادسر انيو دخول خيلو دتبر يو نو سيالي غازي و ،چې د«و لوست» په کلې کې اوسيداو د پرنګيانو په استعماري دوره کې ئې په سلې سبارزو کې برخه اخيستلې

مأخذ:

پښتو او پښتانه- دسيال کاکړ- ۱/۳۸۲ مخ.

۱۴۰۸ - باز ګل لغماني : د پښتو ژ بې شا عرا و د شيخ ا حمد خا ن (۱۲۰۰ ه ق) شا ګر دو ، د لغما ن په سيمو کې او سيداو پر ا و لسي و ز نو يې شعر و نه و يل . شيخ احمدخان يې دخپلو شا ګر دانو په کې ډله داسي يـادوی :

بل بې باز ګل دی چې سدام کې چپاو و نه
په ز ړه سي او ری ستا غمو نه اسبا ر و نه

مأخذ:

فر هنګ ز بان و ادبيات پښتو- ۹ ٦ مخ.

۱۴۰۹- باز ګل (ملا): ملا باز ګل اخو نز اده د دينې علو مو عالم او د يونانې طب طبيب او د پښتو ژ بې نو سيا لې ناظم و .
د دير لسمې هجری پيړی په سر کې په پښتنو نخو ا کې او سيد، اويو کتاب ئې په پخو انې طب کې دشافع الاسر اض په نامه په پښتو نظم کړی و ، چې د پای دو ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیته یې دا دی :

دانسخه شو له تمامه

د رته وایم نیک فرجامه

له دسته د« بازگل »

په همزو کې دی گل

مأخذ:

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو -۶۹ مخ .

۱٤۱۰ -باز محمد کاکړ : د پښتو ژبې شاعر او پخته سر دانزی کاکړو ، د کندهار د ښار د پو پلزو په کوڅه کې اوسید .

دینی علوم یې لوستی وو ، او دقرائت په علم کې ښه معلومات درلودل، او په(۱۳۰۶ هش) کال یې یوه رساله دتجوید په علم کې و لیکله .

دده شعر و نه د کندهار په خپرو نو کې خپاره سوی او دا بیت دده دی :

هر صنعت یې نا تمام د ی له بیانه

ځکه نن باز محمد خو بن په اختصار دی

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو - ۶۸ مخ.

۱٤۱۱ - باز محمد کندهاری : د پښتو ژبې شاعر او په خطاطی کې د نو سیالی خطاط غلام جیلانی پیښو ر ی شاگرد و .

په کندهار کې زیږیدلی خو په پیښو ر کې اوسید ، اوددیر لسمی هجری پیړی د پای له شاعرانو څخه گڼل کیده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا بیت دده دی:

سر ه لمبه ده په بازار کی چی بلیږی

هر سړی چی و ر نژدې شي دی سوځیږی.

مأخذ:

فر هنګ ز بان و اد بیات پښتو — ۶۸ مخ .

۱۴۱۲ - باز محمد کند هاری : دپښتو ژبی شاعر او خطاط و، له کندهاره بنو ته او له هغه ځایه بیا پیښو ر ته تللی و — دخو شنو یسی ز ده کړه یې د پیښو ر په ښار کی له مو لانا غلام جیلانی څخه کړې و ه، او په ۱۲۸۷ ه ق کال یې د پیښور په مطبع مصطفی کی کتابت کا و ه او څو کتابه دده په خط په ډبرین چاپ طبع سوی د ی .

څه و خت یمبئی ته هم تللی و ، او هلته یې پښتو کتابو نه دچاپ د پا ره لیکل .

ده په پښتو شعر هم و ایه ، دا شعر دده دی:

سر ه لمبه د ه په با زا رکی چی بلیږی

هر سړی چی و ر نز دې شی دی سو زیږی

دیرعالم په ور سر ه اور ته را ارتاو کړی

د هغو په ز ړه کی سر ې لمبی بلیږ ی

هرسړی چی ز ه پو ښتم دی ر اته ژاړی

او شهر ه یې و رځ په و رځ پسی ز یاتیږی

په دی و خت کی او س خبری په پیسو شوې

بې پیسو جوا ب و چا ته نه ر دیږ ی

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوهغه چې بیا کم‌ذات وی په دنیا کې
چې پیسه په لاس و رځی په هوا کیږی
بازمحمده که ایمان دی سلامت شی
په‌عقبې بدی‌هم دی‌یوپه‌کاریزی

مأخذ:

تېر هېر شاعران — ۳۰۲مخ .

۱۴۱۳ - باز (ملا):

ملاباز په خټه سالارزی دپښتو نخوا په« جندول » سیمه کې اوسید ،
او دپښتو ژبې اولسی شاعرو ، او په اولسی اوزانو یې شعرونه ویل .
ددینی علوسو په‌سباديو هم پو هیده او په‌عواسو کی یې په«بازملا»شهرت
درلود، او د(۱۳۱۵ هش) کال په‌شاو خوا کی سړ دی، دایې دیوې بدلی سردی

یاها رستا د گردن دی
یا سر دی یا بریښنا ده
یا توره د پولادو
یا ستر گه دلیلا ده

مأخذ:

فرهنگ زبان وادبیات پښتو — ٦۷ مخ.

۱۴۱٤- بازون خول خېل: ملابازون په خټه‌خول‌خېل مرانی‌دسهیلی
پښتونخواده‌غل کوټنو‌ی او سپدو نکی‌دخپل‌و خت‌مبارز شخصیت‌تېر سوی‌دی.
څه وخت چې پرنگیانوسرتضی خان اوبه خېل غازی په‌خند کیو و خوړ، نو
مرانیوسشرتوب ملا بازون خول خېل ته وسپارل سو. داهغه ورځی وې‌چې‌دپر-

(c) ketabton.com: The Digital Library

نګیانو یرغلګرو د«درازنده»سیمه ترخپلو استعما ری چمبولاندی راوستلي وه. سلاباز ون دسرتضی خان سلی سنګر«خور بینی »ته و لاړ، او دسرانیوشا زلمیان یې سره رایوځای کړه ،خوله بده سرغه پرنګیانو دشپې دسلی سجا هدینوپرسنګرراو ګرځېدل او سلاباز ون یې و نیو ، او په ولسی سند روکی د ا سی یا دسو: سرې سترګی د باز دی لنډی څنې له غور وسره رالئی سپین باز ون لکه زسری له څنځیروسره بیا و روسته پرنګیا نو سلا با زون او یوشمېرنورسرانی دجا هدین د« څوړ» کلاته بوتلل او هلته یې بندیان کړ ل.

ماخذ

پښتو او پښتانه دسیال کاکړ-۱-۳۷۳مخ

۱۴۱۵ ـ بازید :

د پښتنو دبائی زی قبیلی لوسړی نیکه وچی دری زامن بیتون سهیل سلیمان او بابو» یې درلودل ، او ددې درو سر وزامنو په نوسو بېل بېل خپلو نه شهرت لری.

مأخذ: حواشي-تواریخ حافظ رحمت خانی -په اردو . ۶۳ مخ

۱۴۱۶ـ باز ید خان افغان :

د سلطان خان زوی په هندستان کی له نوسیالیو افغانانو څخه ؤ ده په ۹۸۰ ه ق کال کی د پلار تر سړینی وروسته د هند د«بهار» دحکو مت واګی په لاس کی و اخیستلی او په پا ی کی دیو بل افغان په لاس چی دده سخالف ؤ،وو ژل سو

ماخذ ونه:

۱-تاریخ بهار-۱۷۲، ۱۷۳، ۱۷۵،۱۹۴، ۱۹۷ مخونه

۲-دهند په تاریخ او مدنیت کی دافغانانو برخه(خطی) - ۸۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤۱۷- باسطی کابلی الاصل:

بنده علی خان باسطی چی سوریې د شیرافگن خان کابلی لوروه په هندکی اوسېداو ددری ژبی شاعرو. څنګه چی دده پلار دکابل له غټانو څخه و، نوده هم لومړی «شیرافگن» تخلص کاوه- خوو روسته چی د لکهنو په ښارکی دشیخ عبدالباسط مریدسو، نوخپل تخلص یې په «باسطی» واړاوه، اود «تذکرهٔ باسطی» په نامه یې یوه تذکره هم وایکله، اوپه شعرکی دشیخ محمد علی حزین لاهیجی له شاګردانو څخه ګڼل کېده، او دادوه بیته دده دی:

آن‌گلرخ‌شوخ دلستان را آرید | و آن لاله عذار نوجوانرا آرید
یا در قدم او برسانید سرا | یابر سرم آن سرو روان راآرید

مأخذ:

۱- دد هخدالغتنامه (ب) ۳۲۳ مخ ۲- قاموس‌الاعلام‌ترکی- ۲/۱۱۹۷«

۱٤۱۸ - باشانی هروی:

ابوسعید ابراهیم دطهمان خراسانی زوی دهرات دباشان دکلی و او د تابعانو یوه دولهٔیی لیدلې وه چی یو له هغو څخه عمر و بن دینا رو او په (۱٦۳ ه ق) کال په مکه کی مړ دی.

مأخذ:

دد هخدالغتنامه(ب). ۳۳ مخ

۱۳۱۹- باشنانی هروی:

ابوعبدا لله محمد داحمد زوی د عبدالله باشنانی‌نمسی دخپل و خت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مفسر انو څخه و ، اود هر ات د باشنان کلی ته منسوب دی خو

دا «باشنان شایسی په په اصل کی باشان» وی .

ماخذ :

د دهخدا لغتنامه (ب)٦٣٦ مخ

١٤٢٠ ــ باشهید نیکه :

په ختیه ملا زی سنحر خیل کاکړ روحانی سړی وچی د کاکړستان د

«هرنائی» په سیمه کی د خوکالی په هدیره کی ښخ دی ، او خاص

وعام یې زیارت ته ورځی

مأخذ

مزارت دښاغلی سیال کاکړ لیکنه - ۵۸ مخ

١٤٢١ ــ باصر حاکم شاه : دگلزار زوی دپښتو ژبی شاعر وچی په

شعر کی یې باصر ، تخلص کاوه په (۱۹۰۹م) کال په (لوارگی) کی زیږ-

یدلی او په (۱۹۵۰م) کال کی مړ دی .

په شعر کی یې روانه طبعه درلوده هم یې پر کلاسیک طرزاو هم

یې پر اولسی اوزانو شعر ونه ویل ـ دده دیوې پسرلنی بدلی سر دادی

نن بیاپه گلستان پسرلی شو لو خندان نن بیاپه گلستان .

ماخذ :

فرهنگ زبان وادبیات پښتو - ۷۰ مخ

١٤٢٢ــ باطنی بلخی :

ددری ژبی شاعر و ، په بلخ کی اوسید .

امیر علیشیر نوایی په مجالس النفاس کی لیکی چی باطنی ساده او فقیر

(c) ketabton.com: The Digital Library

سړی و حج ته هم تللی و دابیت دده دی :

بسکه داری تنگ دل ای غنچه خندان مرا
جان ز دل آمد بتنگ و دل گرفت از جان مرا

ماخذونه

۱ـ مجمع النفایس ـ ۲۵۶،۸۲ مخونه
۲ـ دد هخدا لغتنامه (ب) ـ ۶۳۳ مخ
۳ـ قاموس الاعلام ترکی ـ ۱۱۹۹/۲
۴ـ صبح گلشن ـ ۵۰ مخ

۱۴۲۳ ـ باعوف (۱) سیستانی:

دعبدالرحمن زوی او دبزیع نمسی دسیستان دخوارجو نوميالی مشر وچی د(۲۱۵هق) کال په خلرمه خور (جمادی الاخر) کی چی دخوارجو بل مشر ابو اسحاق دخوارجو له مشخه وتښتید نو خوارجو دباعوف سره بیعت وکی ـ ده هم دسیستان دخپلواکی دساتنی دپاره دعوبودعمالوسره سخت جنگونه وکړه .

ماخذ

تاریخ سیستان ـ ۱۸۰، ۱۸۲، ۱۸۳ مخونه .

---

(۱) دانوم یوځای اباعوف ، هم لیکلی سوی دی، خو نور ځایونه دباعوف په شکل راغلی ، مگر ملک الشعر ابهار دتاریخ سیستان دکتاب په فهرست کی ابوعوف ، راوړی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۲۴ـ باغون مسه خېل:

د کاګړ و د مسه خېلو یو پیاوړی نوښیالی و، چې د بوړی د تلسیل سپه خېل د سیر دازی په کلي کې او سېد پلار نوم یې زدون واو د هغه ځای په پښتنې غاړو کې یادسوی دی چې وایي:

نا صری یتکی تر سر — باغون د ګړد مسه خېل سر
توپک نه دی ګنج سشین دی — خانه و زنی د باغون دی،

ماخذ:

پښتیوا و پښتانه د سیال کاګړ ۱ ـــ م ۳۱ خ

۱۴۲۵ـ باقر ذوالکمالین هروی:

د سیر علی هروی پلار او د نهمې هجري پېړۍ له نوښیالیو پوهانو څخه و، چې د ابو القاسم رفیعي بهر آبادي د «خط و خطاطان» د مؤلف په قول بې په عقلیه او فضلیه علومو کې ساری نه درلود، او د فضل او کمال پر آسمان یو ځلیدو نکی ستوری و. د ښه خط په لیکلو کې د خپل وخت له استاذانو څخه یلل کېده او په تېره بیا د خط په قوانینو او ضوابطو کې لوی لاس درلود.

د ده یو کتاب د خواجه نصیر الله ین طوسي د هغې شرحې په رد کې لیکلی دی چې هغه د شیخ الرئیس ابو علي سینا پر اشاراتو لیکلی وه.

یو وخت له هراته هندوستان ته ولاړ او هلته د لاهور د حکمران جیپال چې د ده په کمالاتو او فضایلو خبر سو، نو یې ډېر و ناز اوه، او ځینې و خوښتل چې یو ه ښکلی مرقع ورته و لیکي. ده هم و منله او ډېره ښکلې او نفیسه مرقع ورته ترتیب او بشپړه جیپال ته یې وړاندې کړه. جیپال یې په لیدو خورا ډېر خوشال سو،

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خلو ر زره طلا وی یې و رو بخښلی ، خو د ده لو ړ همت هغه صله و نه منله، اوپه اوو ماتیا کلنی کی م ړ سو .

ماخذ:

۱- پیدایش خط و خطاطان دحاجی میر ز اعبدالمحمدخان ایرانی تألیف - ۱۴۵ مخ .

۲-خطو خطاطان- دابو القاسم رفیعی مهر آبادی تألیف -۱۲۳ مخ.

۱٤۲٦- **باقر شاه** د پښتوژ بی غز ل ویو نکی شاعر او د مطیع الله پیر ه خیل معا صرو ، د (۱۲۰۰ ه ش) په شاوخوا کی یی ژوند کاوه.

مأخذ :

فر هنګ ز بان و ادبیات پښتو - ۷۰ مخ.

۱٤۲۷- **باقی بالله کابلی**: خواجه باقی با لله کابلی دلسمی هجری پیړۍ له نومیالیو پو هانو او روحانیو نو څخه و ،چی په (۹۷۱ ه ق) کال دقاضی عبدالسلام لهصلبه په کابل کی زیږ یدلی دی چی و ر وسته پهطریقت کی دنقشبندی سلسلی لهستر و ز بر ګانو څخه سو ، او دحضر ت مجدد پیر و .

دی د ۱۰۱۲ هق کال دخلر می خوربه ۲۶ ددوشنبی په ورځ مړاودهندپه دهلی کی ښخ دی دخز ینة الاصفیامؤ لف مفتی غلام سر و ر لاهوری لیکی چی:

«خو اجه محمدباقی نقشبندی از بز رګا ن و قت و مقتدای زمانه واما مان عهدخو دبو د بکمالات ظاهری و باطنی آر استه و بجذب و عشق وصحبت پیراسته و بز هدو تقوی معرو ف و باو صاف کر یمه مو صو ف و نسبت او یسی بخو اجه بهاءالدین نقشبند و نسبت ظا هر بخو اجه امکنګی داشت و از ر و حانیت خو اجه

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبیدالله احرارفایدهٔ و افرگرفت— د راوا یل ازکابل بسمرقند رفت و بعد تحصیل علوم ظاهر کسب علوم باطنی ازخواجه ا ءگنگی نمود و صاحب تصانیف و توالـیف شد».

دده پهعلمی آثارو کی«سلسلةالاحرار» کتاب شهرت لری او سر بیره پر هغه خواجه باقی بالله پهدری ژ بهشعر و نه همو یل، خوشعر و نهیی زیاتره عرفانی او تصوفی بڼهلری چیخو بیته یې دخزینة الاصفیا مؤلف د«روضةالسلام» له کتابه رااخیستی او هغه دادی:

من نه همینم کهوجود من است
جای دگر رقص وجود من است
نقطهٔ محراب جماعت منم
دانهٔ سیراب زراعت منم
ابروی چشمانی من دلکش است
قطرهٔ نیسانی من آتش است
عقل نمك زیر کباب من است
خون جگر نام شراب من است
شخامه کلید سرانگشت من
گنج دو عالم همه در پشت من

همدارا ز سفتی غلام سرور دخزینة الاصفیا مؤلف دده دمړینی نیټه په سو بیوکی داسی راوړی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

چو باقی راهی ملک بقا شد
باهل دهر گفت هذا فراقی
ندا آمد ز هاتف وقت ترحیل
بجای ملک باقی رفت باقی

۱۰۱۲ هـ

یادا:

چو شد از عالم فانی مقیم جنت والا
معلی خواجه عالی شه دارالبقا باقی
بخوان قطب زمان مخدوم باقی
سال ترحیلش اگر طلب زمن شد
والی دارالبقا باقی

مأخذونه:

۱- خزینة الاصفیا ۶۰۵ مخ.
۲- تاریخ افغانستان درعصر گورگانی هند ۲۲۵ مخ
۳- مکتوبات حضرت مجدد د لومړی ټوک.

۱۴۲۸ باقی بلخی : په بلخ کی ددری ژبی شاعر و ، دا بیت ده دی:

چو او را تکیه بر دیوار دیدم مردم از حسرت
که این فرسوده قالب خشت آن دیوار بایستی

مأخذونه:

۱- دد هخدالغتنامه- د«ب» ردیف-۸۰۵ مخ.
۲- قاموس الاعلام ترکی- ۲/۱۲۰۴ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۲۹- باقی مجددی:

حضرت میاعبدالباقی مجددی ددری ژبې ښه شاعر و، د سراج الاخبار داووم کال په ۷ ګڼه اونهم مخ کې د ده یوه غزل د لندې یادونې سره داسې چاپ سوې ده:

«از طبع جناب صاحب کامل ولبیب فاضل واديب آګاه دل، رحیق مکدۀ فیوضات مجددی راساقی، جناب حضرت میا عبدالباقی صاحب مرحوم.

دوش از کوی خرابات آن سهی قدمست رفت

از پی آن دلربا دیدم که دل از دست رفت سینه شد اماجگاه ناوك مژگان یار

گفتم ای جان صرفه کن گفتا که تیر از شست رفت

تکیه بر طول امل داری نمیدانی مگر

بر نفس وابسته هستی تا که گفتی هست رفت

می توان فهمید مضمون کلا ما زعکس اصل

بهر تحقیق همین معنی نگین بنشست رفت «باقیا» قید تعلق سنگ راسالك است

مرغ زیرك چون زدام و دانه فارغ جست رفت

مأخذ: سراج الاخبار- پورته یاده سوې ګڼه

۱۴۳۰- باقی هروی: ددری ژبې لەشاعرانو څخه و، او په هرات کې اوسید دا بیت دده دی:

ما و سخن از کشتن من میکند من بهمین خوش که سخن می کند

مأخذونه:

۱- دد هخدا لغتنامه

د«ب» ردیف - ۱۰۵ مخ.

۲- قاموس الاعلام ترکی- ۲/۱۲۰۳ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٤۳۱— باکور اوغانی: د کرمان دسیمی د یوافغان امیرنوم دی چی دشاهشجاع مظفری لهخوا دخواجه مجدالدین قا قم پهملګری ددوو زرو سپرو سرهدشاه شجاع مظفری دزوی ملاتړ تهچی پهکرمــان کی والی و ،استولی سوی و.

دانوم پهحبیب السیر کی« امیرتاکور او غانی» لیکلی سوی دی او دتاریخ کرمان مؤلف بیالیکی چی داامیر باکور اوغانی د«سیورغتمش»دا کازوی اود کرمان دسیمی یو اوغان امیرو.

مأخذونه :

۱ــددهخدالغتنامه (ب) ــ۹۱۰مخ ۲ــتاریخ کرمان۹۰ مخ

۳ــتاریخ عصر حافظ ــ۲۱۳ مخ

۱٤۳۲— بالخوازی نیکه: دکاکړستان د«هرنایی»دسیمی یو روحانی نیکه و ،چی د«پی » نوسی کلی پههدیره کی ښخ دی.

پهخته«پیخی» و ،او پهخلکو کییې پهښه سړیتوب زیات شهرت درلود، چی حتی د کاکړو پهیوه غاړه کییې هم ستاینه سوې ده ،چی وایی:

و رسیږی بالخوازی .

کوتان خلاص کې له پیښی

مأخذ :

،زارات ــدسیال کاکړ لیکنه ــ۹۰مخ.

۱٤۳۳— بالون اخون : دبازیدزوی دپښتنودخضرزی قبیلیمشرلار ښوونکی او دخپل وخت نوسیانی لهزبرګانو او شیخانو څخهو.

دخضرزی قبیله دسوات لهسیمی څخه دپښتنو نورو سیمو ته خپره سوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبا لو ل اخو ن دری زامن پاته سوي چې درې سره روحانی عالمان وو، مشر
زوی یې ملا ایمل په «اګاری چمله» نومې ځای کې دشیخ ملی ددفتر دو یش په
اساس پرخپله برخه مځکه او سید، او همهلته مړاو ښخ دی، او دوهم
زوی «کیمل» یې په کالـو خان نو مې ځای کې میشته و، او همهلته
مړ دی، دریم زوی «کلو» یې چې په «کا لا با با» مشهـو رو په «شـیـوه»
کې ښخ دی ځنګه چې دبالو ل لقب اخو ن و نو ځکه د ده اولا د ه
اخو نز ادګا نو، په نامه یادیږی. داخون بالول یو و رو رشیخ حق نومید.

ما خـذ:

حو ا شی - تو اریخ حـا فظ رحمت خانی - په اردو ۱۲۱ مخ

۱۴۳۴ - بالیث طبری:

عوفی په خپل کتاب «لباب الالباب» کې دابوالليث طبری په نامه دی دآل سبکتګین
دشاعرانو په دشاعرانو نه ډله کې یاد کړی دی - خونوریې هیڅ ده ددژوند حالات نه دی راو
ړی، یوازې یې دده د وینته ضبط کړی دی او هم ځینی نور بیتونه یې په مجمع الفصحا
اوترجمان البلاغه کې راوړه سوی او هغه دادی:

منګر معروف شد بمعرفت تو
هیچ نباشی زکا رسنګر منګر

ګو یی من ر ب ایمنم که رب رحیم ست
خواب تو بینی همی و هم تو معبر

چیست این باژګو نه طبع فلک
ګاه دیو یست زشت وګاه ملک

(c) ketabton.com: The Digital Library

زبس این پرگزافه قسمت او
ازحقیقت دلم کشیده بشک

بی‌خبر زونشسته تکیه زده
زیر دیبای زرش وخز وفتک
با خبر را ازو بخورد وبخواب
زبرش آشتی است وزیرخنگ
گویی او دهر کرده داد و کند
اینچنین دادگی بود ویحک
درک الاسفل است جای امید
بمرج مردکی برسد زدرک
نیک بختی چوآب ومن سمکم
اوزمن دورچون سما زسمک
دیر یابست تاکی این گله زو
بجهان دم مزن زلی وزلک
فلک از طبع برنگردد و تو
بی تکلف گله مکن زفلک

دلم میان دو زلفت نهان شد ای مهروی
زبهر آنکه زچشمت همی بپرهیزد
نبینی آنکه چوتو زلف رابشانه زنی
سردوزلف تو درشانه می درآویزد

(c) ketabton.com: The Digital Library

دل منست که باشانه کارزار کند
درآن میان که ازو باد مشک می ریزد

همی بترسد کاو را برون برد زمیان
چو دید چشمت زور ستخیز برخیزد

ازآن قبل همه شب مستمند تو بولیث
بهای های همی خون زدیدگان ریزد

وگر بخسبد یک چشم زخم وقت سحر
نسیم زلف تو آن خفته را بر انگیزد

وگر ببیند غماز غمزهٔ تو دلم
هلاک جان بود ارجان ازو بنگریزد

مأخذونه:

۱-لباب الالباب-۲، ۶۲ مخ
۲-تاریخ ادبیات درایران-۱/۵۹۸ مخ
مجمع الفصحا-۱/۸۲ مخ
۳-ترجمان البلاغه-۹۳ مخ

۱۴۳۵-بانو بی بی:

دبلوچستان د کلات دسردار میر احمد خان لور او د میر ابراهیم خان نوشیروانی نومیالی او ننګیالی ماندینه وه.

هغه وخت چې د دې پلار د باروزیو د قبیلې سره او ولسمه جګړه کوله نو دې میرمنې هم د ناروینه کالی اغوستی او د جګړې په ډګر کې د نارینه په څېر او په پر اوږه و رسره جنګېدله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر خپل پلار هم ډیره گرانه وه او ددی بی مشوری یې هیڅ کار نه کاوه او هم ددی میرسنی دمشوری بر کت و، چی میر احمد خان دبارو زیو سره په اوو ه لسمی جگړه کی بریالی سو ، او د بارو زیو دقبیلې دلښکر سر دار سر زاخان کلات ته دمیرا حمد خان دلیدو دپاره ورغی او معافی یې ځینی وغو ښتله اولوړه یې و رسره وکړه .

ماخذ :

هماری جدوجهد په اردو دعبد الرحمن غور لیکنه ۱۶ مخ

۱۴۳۶ -بانو سیستانی :

دسیستان دنو میالی امیر خلف بن احمد اناوه چی خلف ددې نو میا لی میرسنی نامه ته منسوب و او «خلف بانډ» یی هم بالهداخلف دعمر وبن لیث دلور نمسی و، که څه هم دابن اثیر په روایت ځینو دده نسبت دیعقوب نمسی ته هم کړی دی او بدیع همدانی بیا په لامیه قصیده کی خلف دواړو پاچهانو یعنی یعقوب اوعمر ولیث ته منسوب کړی اومولانا معین الدین اسفزاری بیا پخپل کتاب تاریخ هرات کی د خلف نسبت داسی راوړی : خلف بن احمد بن محمد بن خلف بن ابی جعفر بن لیث بن فرقد بن سلمیان دسیستان په تاریخ کی راغلی دی چی بانو دمحمد بن عمر ولور وه او محمدبن خلف ته یې ورکړی وه او د امیر بو جعفر مور وه او خلف بن احمد چی خلف بانو بولی خپلی دې اناته منسوب دی .

خو پر چهار مقاله باندی د قزوینی په تعلیقاتو کی دابانو دعمر وبن

(c) ketabton.com: The Digital Library

اللیث صفاری لو ر بللې سوی ده .

ما خذ و نه :

۱- تاریخ سیستان - ۲۷۵ مخ

۲- چهار مقاله نظامی ۱۷۷ مخ

۳- ددهخدا لغتنا مه (ب) ۶۰۲ مخ

۴- حبیب السیر - ۲/۳۵۱ مخ

۱۴۳۷- بانو گشسپ:

دسیستان او زابل دنامتو او تاریخی پهلوان «رستم» لور وه چې په پهلوانی او چالاکی کې یې په نارینه و کې هم ساری نه درلود. دی پیغلې ډیر لوی لوی او کمن غوښتونکی درلود لکه دچین فغفور او قیصر او خاقان او دایران کاوس شاه او ده غه پهلوانان او نور زړه وران او رستم ته یې سر کې را لیږ لی خو رستم د دوی له منځه دگودرز «کشوادگان» زوی «گیو» خو ښ کې او خپله لور یې هغه ته ور کړه .

ددی زړه وری میر منې په باب کې یو مشهور داستان د «بانو گشسپ نامه» په نامه سته چې ظاهراً دهغه لیکنه په پنځمه هجری پیړی پوری اړه لری

ما خذ :

تاریخ ادبیات در ایران ۲/۳۶۴ مخ

۱۴۳۸ - بانی ځاخی :

دپښتو ژبې اولسی شاعر او دپکتیاد ولایت دځاځیو په گل غونډی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی اوسید اودځا ځیو دتبر په لیو نی ،طایفې پو ری اړه درلو دله .

په (۱۲۵۷هش) کال زیږ یدلی اوپه (۱۳۴۷ه ش) کـا ل کی مـړ دی .

داده دیوی اولسی بدلی کسر دی :

تا چی ساته کړی خه شیرین گفتا ردی نا یو څلی راشه صنم زړه نا قرار دی نا

ماخـذ :

فر هنگ زبان وادبیات پښتو - ۷۰ مخ

۱۴۳۹ - باوری(اخو ند)

دپښتو ژ بی مجلسی شاعر و ، دپښتو نخوا دسو ا بی دتحصیل په « پنج پیر » نو می محله کی اوسید ، د(۱۳۰۵هش) کال په شاوخو ا کی مړ دی او دده شعر و نه دذوق دخاو ند انو په یاددی ،د ابیت دده دی :

په مخ باندی دی توری زلفی ا و یز اندی

گلاب دپر خی دکـډدی پکی ایښی اثری دی

ما خذ :

فر هنگ زبان وادبیات پښتو - ۷۱ مخ

۱۴۴۰- با یتگین زمینداوری:

دسلطان محمو د غز نوی له خو ا دهیلمندپه زمینداور کی والی و ،په (۴۰۱هق) کا ل چی سلطا ن محمود غز نو ی دغو رخوا ته ولا ړخپل دوه زامن امیر مسعو داو امیر محمداو خپل و رو راه میر یو سف یې په زمینداو ر کی د همد ی با یتگین په کو رکی پر یښوو ل چی د و ا ړه شهزاد گان څو ر لس کلن اویو سف او و لس کلن و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابو الفضل بیهقی لیکی چی :

«وایشان راآنجابدان سبب ماند که زمین داور را سبارک داشتی ، که نخست ولایت که امیرعادل سبکتگین پدر ش رضی الله عنه وی را دادآن ناحیت بود«۱»

او هم لیکی چی زمینداوری بایتگین پرسلطان محمود دیرگران واوهغه وقت چی سلطان محمود پر سیستان یرغل وکی او سیستانی «خلف» ته یی ماته ورکړه همد ابا یتگین و رسره و ، او تر هغه بری وروسته بایتگین یو سل اودیر ش نر او ښځی طاوسان له سیستانه زمیند اور ته راوړه - وایی چی هغو طاوسانو به د کورو په گنبدو کی هگی اچولی او چوچیان به یی ایستل و شهزاده مسعود اوشهزاده امیر محمد چی هلکان وو ، پر یا سو به په طاوسا نو پسی منډ ستل .

بیهقی لیکی چی زمینداوری بایتگین یوه دیره پارساو کار یگر سړی درلودله چی دسلطان مسعود دشهزادگی په وخت کی یی دهغه سلطان دیر خدمت کړی و ، او چی سلطان مسعود پاچا سو ، نو دهغی سړی یی دخپلی دورپه شان احترام کاوه ، او هغی سړی به هم سلطان مسعود ته دده د کو چینوالی کیسې کولې او د سلطان مسعود به هم دیری خو ښیدلې ،

مأخذ

تاریخ بیهقی -۱۱۱،۱۱۲، ۱۱۳ مخو نه

۱۴۴۱ بایتگین غزنوی :

دسلطان محمود غزنوی ددربار دمشر دبیرابو نصر مشکان یو زړو راو باتدبیر سړی و ، چی ابو الفضل بیهقی یی داسی ستایی :

«۱» تا ریخ بیهقی - ۱۱۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

«این بایتگین بجای استسردی جلدو کاری و سوار بشوار نیدن همه‌سلاحها استاد،
چنانکه همبا زندارد به بازی گوی واسروزسنه احدی و خمسین
واربعما ئه‌که تاریخ را بدین جای رسا نیدم خدمت خداوندسلطان
بزرگ ابوالمظفر ابراهیم انار الله برهانه میکند خدمتی خاص‌تر و آن
خدمت چوگان و سلاح و نیزه و تیر انداختن و دیگر ریاضتهاست و آخر فروشکوه
و خشنودی استادم وی را دریافت تاچنین پایهٔ بزرگ‌وی را دریافته آمد.»
همدابایتگین و،چی د سلطان مسعود غزنوی په‌وختو کی یې دکند وز
«مشهور او غښتلی باغی علی کندوزی» یې په‌کو زگانان کی‌له غره څخه را-
کښته کی‌او سلطان‌مسعو دته یې‌راو وست (ددې کتاب د«ع»په‌ردیف کی‌دی
د«علی کندوزی نامه‌ته او یادتاریخ بیهقی ۵٦۱ مخ ته رجوع وسی)
مأخذ:
تاریخ بیهقی-۵٦۱،۵٦۲ مخونه.

۱٤٤۲ بایتوزبستی:

د سلطان محمود غزنوی د پلار سبکتگین په وختو کی د بست
له‌نومیالیو مشرانو څخه‌و، او د بست‌امیر طغا ن ته‌پورته سو،امیر طغان یې
و شاره او دبست دخپلواک والی په‌توگه یې دهغه ولایت دچارو واگی‌په
لاس کی ونیولی، او دده ملگرو او طرفدارانو ته بایتوزیان وویل‌سوه.
امیرطغان غزنی ته‌ولاړ،سبکتگین ته‌یې‌پناه وروړه اوله هغه څخه‌یې‌په‌دی شرطومرسته
وغوښتله‌چی که‌سبکتلیگن دبست په‌نیولو کی ددمرسته وکړی‌اوبست‌ونیسی‌نو:
لوړی به‌غزنی دافغانستان دنوی دولت‌دپایتخت په توگه و پېژنی او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

بست مالیات به هر خو سره چې سبکتگین و تاکي هر کال دغزني خزانې ته ورسوي دو هم هر وخت چې خارجي خطر پېښ سي او یا سبکتگین وغواړو چې پر دیو یرغل و کړي طغان او دهغه سلګري به هیوادساتي او دسبکتگین سلاتړ به کوي دریم هر کال به داسیرطغان یو زوی دغزني پهدربار کي اوسي.

سبکتگین دده غوښتنه ومنله او پخپله دیو لوی لښکرسره لهغزني څخه دبست خواته وخوځېد، دبایتوز سره یې جګړه وکړه، بایتو زاو بایتوزیان یې مات کړه، بست یې ونیو او اسیرطغان یې بیادبست او الی و تاکه، خو څو ورځي وروسته اسیرطغان لهخپل تړون څخه غاړه وغړوله او دسبکتگین پهمخالفت یې لاس پوری کړ، څو چې یوه ورځ یې پر سبکتگین دتوری واری وکړ، دسبکتگین یو لاس یې ټپي کړ او هغه پهدابل لاس طغان پهتوره وواهه، ټپي یې کړ او ددواړوخوا و لښکر سره ونښتل او تر سختي جګړي و روسته اسیرطغان ماتې وکړه، اودبایتوز سره دکرسان خو اته وتښتېد، او دبست ولایت دغزني دپاچهي یوه برخه سوه.

مأخذونه :

۱-تاریخ بیهقي-۳۰۲، ۵۰۳ مخونه .

۲-تاریخ سیستان ۳۳۳، ۳۲۶، او ۳۳۹مخونه

۳-ددهخدالغتنامه (ب)۱۶۶ مخ ۴- سلطنت غزنویان -۷ مخ .

۱۴۴۳ بایخان :

دپښتو یو پخوانی شا عر او دخوشحا ل خان خټک معاصرګڼلی سوی دی.

په پښتانه شعراء کي دمسترراو رټي پهحواله لیکي چې بایخان دبونیرو اود سوات او دلاناجا ی لیلی او مجنون یې په پښتو نظم اړولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده یوه غزله بشاغلی رفیع د «لاښایسته خان له جونګه په خپل کتاب «ادبی ستوری» کې راوړې او هغه داده.

بخره سې فراق شوه چې اشنا له دانه بیل شه باغ و، دګلونو پرې دهجر آتش بل شه

ناخخه توتی و، توتی ګشت کاوه په ګلو اوس له ګشته پربوت چې په دواړوخانګو شل شه

باغ و، دګلونو بلبلانو پرې شطرنج کړ اوس بلبلی ژاړی چې دګلو رنګ بدل شه

باغ و، دګلونو بلبلانو پرې چغار کړ باد دخزان والووت تا ړ په تار دګل غندل شه

لاړه دمجلسی یاران له دانه بیا به رانشی پر بوتل ګلونه په خاورونه ملک خندګل شه

شه وایې ناصحه! چې دصبر نصیحت کړې اوس بې صبر نشې په ما اورد یاریس بل شه

دوردی غریبری «بایخانه» جلوم تیرشه (۱) چې لاندې تړي دخاورو دلیلی دخیال وربل شه

او په پښتانه شعرا کې یې دابیت راغلی دی.

مأخذونه:

۱-پښتانه شعرا ۱-/٢٥٦ مخ ٢-ادبی ستوری -٧ ٦ مخ

١٤٤٤ بای خان:

د پښتو ژبې شاعر و، او دده ژوند د (١١٠٠ هـ) کال په شا و خوا کې اټکل شوی دی.

عبدالرحیم هوتک د کندهار دسیمې د پښتو ژبې شاعر چې د(١١٥٠ هـ) کال په شاوخوا کې ژوندی و، په خپل یوه بیت کې د«بای خان» داسې یادونه کوی:

که سی ناړی دښتا تیری کړې تر ستونی پیر کامل به د ختک او د بای خان سم

---

(۱) محیندی پښتانه په عامه اصطلاح کې (مجنون) ته «مجلوم» وایی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستر راورتی دخپل گرامر مقدمه کی لیکلی چی«بای خان »دبونیرو ، او دمولاناعبدالرحمن جامی لیلی ومجنون یی په پښتونظم روړولي دیدا کتاب اوس ورک دیاو داسی ښکاری چی نوسوری مستشرق یعنی نُسخه سیند لسی وه راورتی دخپل گرامرپه پنځوسم مخ دبای خان له لیلی او مجنون څخه یو ازی دایو بیت راوړی دی چی وایي :

له دی خپلی بدی بخری

چاته ژاړم په چاداد کړم

نور اشعاري په لاس رانغله .

ماخذ ونه :

۱- پښتانه شعرا -۱ر ۲۵۶مخ

۲-دراورتی دپښتو گرامر مقدمه د ۱۸۵۶م دکلکتي چاپ .

۱٤٤٥ -بای خان حافظ :

حافظ بای خان دپښتونستان له اولسی شاعرانو څخه و اودکندهار و په سیمه کی اوسید .

شعرونه یي پراولسی طرزباندی ویل اوپه شعر کی دحافظ عظیم گندهاری (چی په ۱۳۲۱ﻫ ش کال کی ړ دی)پیرو و .

ماخذ:

فرهنگ زبان وادبیات پښتو ۷۱مخ

۱٤٤٦- بایزید افغان :

دگورگانی عالمگیر ددوری له نومیالیو شیخانو او پوهانو او زاهدانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

څخه وچې په شیخ بایزید افغان یې شهرت درلود .

دخافی خان په قول له په ریاضت اونفس وژلو اود بی وزلو اومحتاجانو په غم خوړلو کی دوسره مشهور وسوی وچی دزیاتر و مسلمانانو او هندوانو اود هرقوم دمحتاجانو سرجع گرځیدلی و او دده دژوند زیات وخت و نه دمحتاجانو د حاجتو په پوره کو کی تیریده دی ډیرصریح لهجه سړی وچی غتانواوپاچهانوته به یې دحق دخبروتبلیغ په ډاگه کاوه .مثلاً یوه ورځ یې په مسجد جامع کی اورنگزیب پاچاته وویل چی:

((هرگاه سید کونین (ص) دختر خود راکدخدا نمود ه باشند ، تو که پادشا ایند یار باشی دختر ها راچرا کدخدا نمی نمایی ؟))

ما خذونه :

۱ـ منتخب اللباب ـ۲/۵۵۲ مخ

۲ـ تاریخ افغانستان

در عصرگورگانی هند ـ ۲۲۵ مخ

۱۴۴۷ ـبایزید پورانی هروی :

دخپل وخت ښه هنرمند شاعر و نستعلیق خط یې دسلاطهر پر روش دیرښه لیکه او دهرات په «بوران کلی کی اوسید بخاراته هم تللی اوهندته یې هم سفر کړی او تر (۹۰۰ه ق) وروسته د ((تهته)) دارغونی امیرانو دربارته یې لاره وندلې وه ، او هلته په ډیره درنه سترگه ورته کتل کیدل ، او داکورنی په سند کی دثقافت او ادب اوهنر دخپرو ـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

لو زانګو سوه دا پښتو نه د ده دی :

از ره دیر مې مسجد زاهدی ناګاه برد سې نمي رفتم بدانجا او مرا از واه برد

نه آن خشتست بر هم قبرهای درد مندان را قضا بریکد ګرچیده است دفترهای هجران را

وایی چې په ابتدا کې ژوندون چندان ښه نه و، خو وروسته تر هغه چې په سیاحت پیل وکې ده یر و ښتو او مالونو خاوند سو، او د نیاشته او اسبابو دومره وه تېول سول چې دده خرڅه پلچهانو له خرڅ سره خه تو پیر نه درلو د.

ماخذونه :

۱- مذکرا حباب - قلمي -۸ ۱ ۱ مخ

۲- تاریخ افغانستان درعصر

ګورګا ني هند -۲۲۶ مخ

۳- پښتو آریانا دایره المعارف ۳/۳۵۸ مخ

۱۴۴۸ - بایزید پیر روښان :

شیخ سراج الدین بایزید د قاضی عبدالله زوی او د شیخ محمد لمسی په خپته اورمړ پښتون د خپل وخت لوی مفکر، د ټولنې اصلاح کوونکی، د خارجي او پردی تسلط کلک مخالف او داوسلې مبارز و لار ښوونکی او په عین حال کې ستر مذهبی مبلغ و، چې پیروانو ئې «پیرروښان» باله، او متعصبو مخالفینو د «پیرتاریک» په نامه یاداوه. مور یې بی بی امینه (۱) نو مېدله او د حاجی ابو بکر لور وه، چې د پنجاب په جالند -

---

(۱) په ځینو مأخذو کې د بایزید د مور نوم «بیبن» امینه لیکلی سوی دی چې ښایی «بیبن» د «بی بی» عنعنوی شکل وی.

هر کې اوسېدله، او بایزید هم هلته په (۹۳۱ هـ ق – ۱۵۲۴ م) کال کې وزیږید. وایي چې د بایزید نیکه ګان له کندهاره د وزیرستان د «کاني ګورم» یا «کاني ګرم» سیمې ته تللي وو، او د بایزید سکه نیکه «شیخ محمد» چې د وزیرستان په کاني ګورم کې اوسېد، دوه ولس زامن درلودل، او په دې دوولسو زامنو کې «عبدالله» د بایزید پلار په فضیلت مشهور و، او قاضي توب یې کاوه (۱)

دا چې د بایزید پلار څنګه په جالندهر کې د حاجي ابوبکر لور په نکاح کړه د پښتو فاضل او محقق لیکوال مولوي محمد عبدالقدوس قاسمي د هغه «خیر البیان» په سریزه کې چې د پېښور پوهنتون د پښتو اکېډیمي په ۱۹۶۷ م کال کې چاپ او خپور کړې ده داسې بیانوي چې: د بایزید نیکه شیخ محمد خپل یو بل زوی ته د حاجي ابوبکر جالندهري لور «بي بي امینه» غوښتې وه، خو څنګه چې حاجي ابوبکر همدا یوه لور درلوده نو پر شیخ محمد یې دا شرط کېښود چې دده زوی به له وزیرستانه جالندهر ته ورځي او دده لور به وزیرستان ته نه بیایي، هغه و چې د شیخ محمد زوی هم جالندهر ته ورغی خو هلته ناڅاپه مړ شو، او بي بي امینه کونډه پاتې شوه، نو د هغه وخت د پښتنو الي دود او دستور و، چې د یوه پښتون کونډه باید د کونډې د مېړه ورور او یا نورو خپلوانو کړې وای، ځکه نو شیخ محمد د خپل مړه زوی کونډه «بي بي امینه» خپل فاضل او عالم زوی عبدالله ته ورپه نکاح کړه او دده د دوهم مېړه د پاره هم هغه شرط و، چې باید جالندهر ته ورسي، او قاضي عبدالله سره له دې چې په وزیرستان کې یې بل واده هم کړی و، چې ماندینه یې «فاطمه» نو

---

(۱) صراط التوحید ۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپدله اويوزوى يي هم ځيني درلودچي «يعقوب» نومېده، بيا هم مجبو رسو جالندهرته ته ولاړسي، هلته يو دوه کاله پاته سو، خو چي په (۹۳۱ هـ ق ـ ۱۵۲۴ م) کال دبي بي ـ ميني له نسبه دعبدالله زوى پيداسو، او نوم يي و رباندى «بايزيد» کښېښو د.

تر هغه و روسته څنګه چي عبدالله په وزير ستان کي له يوي خوا دپلار پر ځاى ناست ، او دبل پلوه دهغي سيمي قاضي باله کېده نو نو ريي نه سو اى کولاى چي په جالندهر کي پاته سي، او بي ـ بي امينه يې هم پـه دى راضي کـړه چي دا په جالندهر کي دخپل زوى سره پاته سي او پخپله قاضي عبد الله وزيرستان ته ستون سي ، او بيا به په کال کي خو ميا شتي جالندهر ته هم ورتلو. قاضي عبدالله کاني ګرم ته راغي، خو دا هغه وخت و ، چي هندسياسي حالات ورځ پـه ورځ بدلېدل، دلودى پښتنو پاچهي په هند کي پاى ته رسېدلې وه، او دپښتو پر سيمو دظهير الدين بابر يرغلو نه پيل سوى وو.

دقاضي عبدالله زړه په ښځه او زوى پسي کښېناسته، خو جالندهر ته يې دتلو لار پر انيستي نه وه.

دده يو بل ورو ر «شيخ خداداد» په پيره (خو شاب) کي اوسېده، چي دبابر يرغل هلته ورو رسېد نو هغه له هغه ځايه جالند هرته ولاړ، او بيا چي دبابر فوځونه جالندهر ته ور غلل نو دهغه ځاى پښتانه د« بهار» خوا ته وکوچېدل، مګر هلته هم آرام ژ وندد پښتنو په بر خه نه سو، ځکه نو شيخ خداداد خپل تبر، او دبي بي امينې او دبايزيد سره دنهه سوه اووه ديرش (۹۳۷ هـ ق) کال شا وخوا کي له هند کاني ګرم ته راغي اودخپل ورو ر قاضي عبدالله سره يو ځاى سو. خو کوم مشکل چي قاضي عبدالله ته پيداسو، هغه ددوو ښځو يو ځاى ساتل او ګزران کول و ، او بي بي امينه چي په خپلوا ک ژوند عادت وه دفاطمي مشرى کي ورته ژوند تيرول ډير ګران تماميده ، نو هغه وه چي تر څه موده وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

چی لاری سمی سولی- بی بی امینی دقاضی عبدالله څخه ځان خلاص کی او خپلی پلارگنی (جالندهرته) ولاړه او زوی یی بایزید دروا ج او شرع سره سم قاضی عبدالله ته پرېښود. بایزید چی تردغه وخته د خپلی مور په مهربانه غیږ کی روزلی سوی وا و یا یی د خپل مهربان تره شیخ خداداد شفقت لیدلی و ، یوازی نامهربانی میری او کم لطفه پلار ته پاته سو، ځکه چی مور یی جالندهرته ولاړه، او تره یی د دوه روپیو سیمی ته- او دا خود پښتو متل دی چی: «مور میره سی پلار پلندر کیږی» نو د قاضی عبدالله په کور کی بایزید د یتیم په څېر ژوند تیراوه ، که څه هم قاضی عبدالله خپل دواړه زامن (بایزید او یعقوب) خپل یو عالم او اعتباری شاگرد «ملا پاینده» ته وسپارل چی د هغه وخت مروج علوم ور وښیی، خو زیاتره به داسی کیدل چی میری به خپل زوی زده کړی ته پرېښود او په بایزید به یی د کور کارونه کول، او له دی وخته دده په دراکو مغزو کی د تبعیض او عدم مساوات سره کرکه پیدا سوه، او چی هرخو مره یو هیداو خوانیده دا کرکه یی لا زیاتیدله نو چی ځوان سو، پلار څخه یی د حج اجازت وغوښت او وو رته و یو یل چی هم به حج وکړی او هم به زیارو باسی چی څه علم زده کړی.

خو پلار یی ونه منل او ورته و یو یل چی: «د حج د پاره توښه ضرور ده- ته خپل مال نه لری او پرگدا باندی یی حج نه کیږی، پاته سو علم- هغه دلته په کور کی هم کولای سی» د بایزید څخه چی د علم لارنمیگړی پاته سوه نو د طریقت او تصوف لاری ته یی مخه کړه، شپی به یی په ذکر رونولی، او کله کله او به روحی جزب دومره ور باندی غالب سو، چی د رقص او سرود په مجلس کی به له ډیره شوقه د مجلسیانو سره په گډا هم سرسو- دده د جذب دا کارونه دده پر پلار چی مشهو ر عالم او قاضی و، بنه لگیدل او د ځان بدنامی یی گڼله، خو څه چاره یی هم نه سوای کولای، که یی شاړه بدنا میده او که یی سا ته رسوا کیده، او له بلی خوا د بایزید زړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ په ورځ د سیری د بدی گذاری اسلسله خپله کوروسړ یده،
اولوسړی یی د خپل پلار او خپلی سیری د استبداد په مقابل کی سر
پورته کی او پلار ته یې په ډاګه وویل چی: «نور نو زما گذران
د سیری سره گران دی، ما ته د خپل جایداد څخه څه برخه رابیله کړه،
چی زه په خپله په بوخت سم، او ځانته خپل گذران په وکم»

که څه هم پر پلار یی داخبره ډیره درنه پر یوتله خو د زیاتی رسوایی
له بیری او دخلکو له شرمه یی دخپل جایداد څخه برخه وربیله کړه
او بایزید له پلاره بیل سو، او دخپل یو تره «شیخ حسن» لور «بی بی شمسو»
یی په نکاح کړه.

دده او دپلار دخپگان یو بل سبب داهم و، چی دده تره شیخ خدا داد
په جالندهر کی خپله لور د بایزید په نامه کړی وه خو کوم
وخت چی دقاضی عبد الله وشیخ خدا داد منا سبات سره خړ پړ سوه
نو قاضی عبد الله د شیخ خدا داد لور بایزید ته ونه غوښتله.
په هرحال بایزید د یوکال پیر په لټون کی سو، چی دهغه په رهنمایی خپل
باطن صفا او خپل روحانیت تکمیل کړی، خو دده فطرت جدت پسند و، مقلد
پیران یی نه خوښیدل، ځکه چی دهغه وخت زیاتره مقلد پیرا -
نو د ځان په اغراضو او د نفسانی خواهشاتو په لوشو کی دوسره ډوب و،
چی د خلقو خدمت ته یی هیڅ فکر نه و، حال داچی بایزید
غوښته د روحانیت او مذهب له لاری د خوارانو خلقو ذهنونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

تذو بر کړی او هغوی دژوند په حقیقت او پوهوی او دایی خپله انسانی وظیفه بلله ده په ویل: «که یوه ډله په پرده اسی کوته کی بیده وی چی پی له یوی لاری بله لارو نه لری، او کوته اور وا خلی نا څاپه له هغی ډ لی څخه یو سړی بیدار سی نوایا ددی سړی داوظیفه نه ده چی هغه نور بیده خلک راویښ کړی؟ »

بایزید تر ډیر تلاش وروسته د خپلی هیلی سره سم یو جدت پسند پیر پیدا نه کړ، او هغه د ده د تره شیخ خداداد زوی شیخ اسماعیل و، او نیت یی وکی چی د هغه لاس و نیسی، خوچی پلار یی خبر سو، پر هغه داخبره هم ډیره بده ولگید له چی دقاضی عبدالله زوی دشیخ خداداد زوی مریدسی، او بایزیدته یی مشوره ورکړه چی: دشیخ بهاءالدین زکریاملتانی له کورنی څخه دی فیض وموسی - خو بایزیدته سر بیره پردی چی دافرمایشی پیری مریدی دخنداور بنکاریده د ده توجه یی دکورنیو اوتربورگلو یو تضاد و ته هم واړه وله چی یوتر بورخپل بل تربور دخان سیال نه گنی او حتی دعلم او معرفت په لاره کی هم نه غواړی چی د یو بل تأثیر ومنی .

بایزید دخپل ژوند ددغی دوری حالات په خپل کتاب حرالطلا ایتو حید که په دری ژبه مفصل لیکی چی پلته یی لند یز رااخلو - دی لیکی:

« از یک کسی شنیدم که معرفت حق برآدمی فرض عین است و آن بی پیر کامل حاصل نمی شود - چون چنین شنیدم، پرسش کردم، دیگر عالمان نیز چنین گفتند که پیر کامل طالب را در ریاضت درسی آورد و بذکر وفکر حق شاغل میگرداند تابا خدای تعالی موحدو یگانه گردد، و از شرک جلی و خفی خلاصی یابد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چون چنین شنیدم بعده درطلب پیر بر آمدم و پرسش میکردم ، چون کسی از جانب خراسان یا هندوستان یا جانب دیگر می آمد بعضی راپرسش میکردم تامرا کسی ازمرشد کامل خبر دهد ،کسی مرا از مرشد کامل خبر نمی‌داد ،و به ناقصان یقین نمی کردم ...

درین طلب بودم که یک درویشی درآن دیه پیداشد ،عیوی شناختن حق آغاز کرد ،بعضی آدمیان به‌وی اعتبار کردند و بعضی ازوی‌منکر شدند بعده یقین من‌نیز سوی وی پیدا شد ،که بدست این درویش توبه کنم ،تامرا سوی طاعت و عبادت و ذکر حق درمجاهده و ریاضت دارد ، تا از صفات ذمیمه من چیز بصفات حمیده بدل گردد آن درویش نیز انصاری بود ، و بر دارزاده عبدالله قاضی بود ، دران وقت من‌بحد بلوغ رسیده بودم و خودرا گناه‌گار و بدکارمی شمردم ، یک روز عبدالله را گفتم که :

اختیار من بسوی تو به پیدا شده است ، و یقین من بخواجه اسماعیل اکثر شده است ،که بدست وی توبه کنم ، تا ازوی راه یابم »

عبد الله ریش بدست خود بگرفت وگفت :« ریش من ترا شیده میشود ، و نام من‌بدمی شود ،اگر بدست وی توبه کنی» ، وعبدالله پسر محمد گفت: «که محمد دوازده پسر داشت ، من درایشان بعلم فاضلتر و بهتر بودم و نام من بلندتر است، اگر بدست وی توبه کنی ،درولایت خبر خواهد شد، که پسر عبد الله بدست‌پسر خداداد توبه کرد ، باین سبب ریش من ترا شیده و نام من‌بدمی‌شود ،زینهار که بدست وی توبه نکنی ، اگر بکنی درخانه من باشم یا تو، و من ازتو ناخوشنودباشم »

(c) ketabton.com: The Digital Library

من گفتم :«چون درحالت مراهقی سوی کعبه گذاردن وعلم خواندن رفته بودم، نیز بسر من آمدی ومرا اگر دانیدی ،اکنون در حالت جوانی که اختیار تو به کنم نیز مرا سوی پیر نمی گذاری»

وی گفت:» باسلسله شیخ بهاالدین قدس سره درآیم، اگر تو به کنی سوی ملتان برو وبخانواده شیخ بهاالدین تو به کن ،تو شئه راه وشکرانه پیر نیز بدهم تاازتوخشنود گردد ازانکه طالبان بعضی آینده ورونده‌اند ، بعضی آرنده اندو برنده اند ».

من گفتم : « مردمان سوی آن چیزی برده اند، وازنجا کلاه ، یا شجره، یاثمر یاکمر بند بایشان دیگر آورده اند ،ولیکن ازذکر وفکر ، ازشناختن حق خبر ندارند، من مشتاق ذکر وفکر وشناختن حقم ،اگر خوب کنی برای الله مرا اجازت کن، تا بدست وی تو به کنم »هر چند که میگفتم ، مرا اجازت نمیداد پس دل خود را مفتی کردم ،ودل من برمن این فتوی داد که :«قرآن را امام کن» به پیروی آن اقتدأ کن وخواجه اسماعیل یاران خود رابه کم خوردن وکم گفتن وکم خفتن، وبعزلت بودن میفرسود ، من نیز اگر این کارتوانم بمقدار خود بکنم ،پس کم وخشک خوردن اختیارکردم ،چون چندگاه کم خشک میخوردم عبدالله بر من گفت :«چرا کم وخشک میخوری ؟... اکنون جوانی بسیار بخور ،هر گاه که بحالت پیری برسی کاردین محکم کن !»

من گفتم که :« چه دانم که به پیری برسم یانه رسم ؟ تراچه شده است

(c) ketabton.com: The Digital Library

که مرا بکاردین نمی گذاری ؟ اول مرا از راه کعبه باز گردانیدی، دوم آنکه مرا از مرشد بازگردانیدی، سوم آنکه مرا سوی ریاضت نمی گذاری ! »
پس دردل گفتم که : درقرآن نگاه کنم، هر چه قرآن فرماید آن بکنم - چون درقرآن نگاه کردم، این یت نوشته دیدم (قوله تعالی ! ووصینا الانسان بوالدیه حسنا وان جاهدك لتشرك بی مالیس لك به علم فلا تطعهما) پس عبد الله راگفتم که : « این سخن تونخوا هم شنید...» پس من درآن اربعین درخواب یکشب دیدم ...» (۱)
نو په دی توگه دبایزید دژلمیتوب دوره شروع سوه، خو لکه څنگه چې دتبعیض اوعدم مساوات څخه کرکه د سیری د ناوړی رویې له اسله دبایزید سغز وته لاره نده لې وه د پلار دی سما نعت دتربور گلوی په اتضاد هم و پوهاوه، ځکه یې نو د پلار فرما یشی مریدی ته غاړه نه کښیښو وله او اراده یې وکړه چې دعرفان او سلوك پهلاره کی خپله روحانی نیمگړ تیا دریاضتو له لاری بشپړه کړی- شپه اوورځ یې پر ځان یوه کړه ، چلې یې ویستلې، خوب اوخوراك یې لږکی- په دغه وخت کی دی وایی چې: سایو ورځ خواجه خضر په خوب و لیدچی لاس یې راکړ، او زماسره یې خپله طریقه شریکه کړه، اوزه یې په خپلو سریدا نوکی شامل کړم»

---

(۱) د صراط التوحید له ۱-٦ مخو څخه لنډیز- د پښتو ادبیاتو تاریخ ۳٦۳/۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپایز یه روښان پیر وانو د دغه خوب ورځ د خپلې طریقې د اختر وګڼله، په دغه ورځ یې روژه نیوله او خوښي به یې کوله (۱) په دغه توګه پیر کاسل له لتمون څخه هم فارغ سو، او دی وایې چې: «دا دری مرحلې تیرې کړی:

اول: کو چینیواله چې دا سم القین دوره وه یعنې داسې اورو یدلی و چې خدای واحد لاشریک دی، نو سې د خدای په نامه یقین کړی و.

دوهم: دسرا هغې په وخت کې چې لوستلی وه، چې خدای واحد لاشریک دی، او د هر شي هستي د ده له هستي څخه ده، نو هغه اعتقاد چې پخوا و هم او خیال و او س یې په علم الیقین بدل کړ

دریم: چې ځوان سوم نو سې داو مثله چې بې له خدایه بله هستي یقیني نسته او نوری هستي په هلاکت کې دی، زما هستي او د تو لو سو جو د اتو هستي، او د ټو لو ذراتو هستي د خدای له هستي څخه ده، او دقو له تعالی «قل انما ادعو اربی و لاشرک به احداً» معنی را ته ښکاره شوه، او دعین الیقین سرتبې ته ورسیدم (۲)

تر هغه وروسته یې کله په خوب کې او کله دالهام په واسطه دسلوک هغه اته منازل:

---

(۱) دپښتو داد بیاتو تاریخ ۲/۲۹۷ مخ د پوهاند حبیبي تالیف

(۲) صراط التوحید ۹، ۱۰ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

شریعت ، طریقت، حقیقت، معرفت ، قربت ،وصلت ،وحدت او سکونت(۱) چي ده په خپله ځانله پیدا کړی وه، ټول‌طی کړل اوخپل‌ځان‌یې د «بایزید مسکین» په لقب یاد کې او دایې دسلوک او توحید دمراتبو روستنی پوړی وګڼله، ځکه‌چي دده په فکر چي یو سالك وصل سي او په دغه وصل کي بیا یګانه سي «نو مسکین سي یعنی دبشریت له صفاتو څخه خدایی صفاتو ته‌میل وکی (۲) وایي چي‌ده پر خپل مهر باندی هم «بایزید مسکین» کښلی واو دده نو بیا لی شاګرد او خلیفه «دولت» د بایزید په پیر وی د «سکونت» دمقام اوچتوالی او دغه ارتباط دمسکین سره په دوو بیتو کی داسي بیانوی :

سکونت بلند مقام‌له‌وارو پاس‌دی نور دده د پاسه نشته مقام نه
دمسکین‌په‌رضاوار‌ه چاری‌کیږی په‌هر‌هریوه کی‌ کاندی‌خپل‌حکم‌ونه(۳)

بیا نو دخپل پیر «بایزید مسکین» په‌باب وایی :

هرطالب که‌عمل‌کا‌مقصود‌به‌موی چي مرید د وروړ بایزید مسکین شه

داچي بایزید به دعرفان او سلوك د منازلو په طی کولو کی څو نیمو ده تیره کړی وی په ځر ګنداو یقیني توګه ښکاره نه ده، خو دومره څرګند یږی چي په دغه وخت کی بایزید د تجارت او سیاحت اودعلم دپاره او هم کامل پیر په لټون پسی سمرقند ترکستان ،هندوستان او ګند هار ته سفرونه کړی دی ،

---

(۱) صراط التوحید - ۳۷ مخ (۲) صراط التوحید - ۱۷ مخ
(۳) ددولت لوانی دیوان -۳۰مخ دکابل چاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دترکستان اسان یې د تجارت د پاره هندوستان ته بیولی، او په هندوستان کې یې د «یوګیانو» عقائد، او د تناسخ او دتجسیم دعقیدې دخاوندانو افکار مطالعه کړی او دهغو پر افکارو یې غور کړی، او هم یې دسلاسلیمان کانجری سره کتلی او له هغه ځخه یې علمی استفاده کړې ده، او د خپل شخصیت دتکمیل دپاره یې زیارونه ایستلی دی. بایزید کندهار ته دخپل یوه سفر داسی یادونه کوی:

«چندماه درخلوت، روزه وعزلت اختیار کرده بودم، پس جفت شریعت (زن) مرا گفت: که تو اول تجارت و کار میکردی، نفقهٔ خانه ومهمان از آن حاصل می‌شد- اکنون نیز تجارت و کار کن تا برای نفقه چیزی حاصل شود- چون بسیار میگفت سوی قندهار برای تجار رفتم، و نیت چنین کردم مگر کسی موحد بیابم تا باوی مشاغل باشم، کاروان بقندهار رسید، دیگر کاروانیان از خرید وفروخت وسود وزیان میکردند، من اول پرسش پیر کامل کردم، در آن ولایت نیز پیرکامل نیافتم ...دران وقت درقندهار یك امیر بود نام او بیرم خان بود، برای کاروان ظلم کرد... پس وارثان بعضی جمع شدند برای فریاد کردن مرانیز باخود روان کردند ...

گفتم: امیران و پادشاهان حق تعالی از عدل خواهد پرسید، و یك ذره عمل کسی ضایع نگرداند، بروی بنماید که: فمن یعمل مثقال ذرة خیر آیره... پس بیرم خان قبول کرد و گفت، تفحص حال بکنم، و لیکن تفحص نکرده، بر وعده مخالفت شد» (۱)

قندهار ته دبایزید دغه سفر ښایی چی د (۹۶۰ هـ ق) کال په شاوخوا کی و

---

(۱) صراط التوحید ۱۲ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه چې بیرم خان په دغه وخت کې دهمایون له خوا په کندهار کې حکمران و، او په (۹۶۱ ه ق) کال کې همایون دی له کندهاره دځان سره کابل ته بوت (۱)

په هر صورت دبایزید روښان داسفر ګټور نه و، ځکه چې له یوې خوا یې کاسل پیرونه وو نه، او له بلې خوا یې دنیا هم په لاس ور نغله، او داچې یو حاکم ته یې دعذر سر ټیټ کړی او پرزنګنو سوی و، د بیرم خان شرمنده باله دی وائی چې: «کاروانیانو له ساوغوښتل چې زه هم له دوی سره دغه ځای حاکم بیرم خان ته ورسم، دوی چې حاکم، ته ور غلل دتعظیم دپاره زنګنو شول، زه هم مجبور شوم چې په زنګنو در بیرم حاکم وویل چې: زه به بازخواست وکړم، مګر ده خپله وعده په ځای نه کړه، او له دې خفه چې یو حاکم ته مې سر ټیټ کړی و ډیر شرمنده وم»(۲)

او له دې وخته بایزید ته دظالمو حاکمانو سره دمبارزې جذبه راوپارېدله، په تیره بیا هغه وخت چې ده یوه ورځ یوه پښتنه سپرسن ولید له چې ستجاو زوظالمو حاکمانو یې د سر ویښتان دژرندی دپله سره تړلی وه، او چې ژرنده به ګرځېده له هغه سظلو سه پښتنه به هم ورسره چور لېدله (۳) د ده وینی په جوش راوستلې او اراده یې وکړه

(۱) دپښتو دادبیاتو تاریخ -۲/۲۷۳مخ دتاریخ فرشته او اکبرنامه په حواله

(۲) دروښان یاد -۱۲مخ . دخیرنوال روهي څېړنه .

(۳) دپښتو دادبیاتو تاریخ -۲/۲۷۱مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې دظالمانو او زو راو رو سره په کلکه ښکاره مبارزه پیل کړی ـ خو سنګه چې هغه وخت ټولنیزه او خلقي مبارزه یوازې دمذهب په بڼه کې سنخ ته راتلای سوه او خلقي قوتونه یوازې دمذهب په نامه پر یوه مرکز را غونډېدلای سوه نو بایزیدهم نیت وکړ چه له مذهبي لارې څخه عام خلك دظالمانو ،غاصبانو ستمګارانو مبارزې ته را وپا رولي او په مذهبي تبلیغاتو کې مظلمو خلکوته دوبیجوالي درس ورکړي هغه و ،چې له کندهاره سترې ستومانۍ او تاوانې کورته ستون نو ،او بیا یې ریاضتو ته ملاوتړله .

دحالنامې مصنف لیکي چې : «چون کارو انیان بدیره آمدند از حضرت عزت بر پیر دستگیر ندا رسید :

یابایزید ! ملوك الدنیا مخلوق ـ و لا ینبغي للموحد ان یخدم المخلوق لاجل شئی من الدنیا ـ

پس ترا باید چون بخانهٔ خود برسی پنج سال بیرون نروی ،و باخلق آمیزش نکنی، اگر درین پنج سال بکار دنیا مشغول شدی ترا به غضب خود مبتلا گردانم (۱)

بایزید په کورکې په چله ایستلو پیل وکړ، تردې وخته دده ټول ریاضتونه دځان دتکمیل دپاره و ، ګو یادی کامل سوی و ، خو مکمل نه و ـ څه کال نیم چې یې چله و یستله نو :

---

(۱) دخیرالبیان سریزه ـ نسخه د مولوی قاسمي لیکنه ـ دحالنامې په حواله

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته‌خدائی‌الهام وسو، چی: که‌یو رشتونی طالب درته راسی او په‌صدق ددې حال(طریقې) طلب‌درخخه‌وکړی نو هغه په‌حال (لار) پوه کړه، چی دیوې دیوې‌خخه خو دپوې بلی‌سی او رونیاپه زیاتیدوسی (۱) :

تر هغه ورسته یې خلکوته دخپلی طریقې تلقین شروع کی‌ء،او هرځوک چی‌به‌یې سر ید سو، نو دهغه دپاره یې دااووه صفتونه لازمی گڼل :

لومړی: له‌حرام‌ځان‌ساتل دوهم: په‌خوړلواوچښلوکی استراف نه‌کول.

دریم: په‌نرمی لږ لږخبری کول، او له نا وړو خبروځان ساتل.

څلرم: لږ خوب، او په ویښه‌اوخوب کی‌د خدای یادول .

پنځم: دنیکانو سره صحبت کول او له بدانو لیری کېدل .

شپږم: تل او په پټه د خدای یادول.

اووم :دخدای د توحید منلو په لاره کی‌تل زیارایستل (۲)

وایی‌چی بایزید‌روښان تر‌ټولو لومړی دخپلی طریقی تلقین خپلی ساندینی ته‌وکی ء،او هغه‌یې په‌خلوت کې کښېینو له‌او دسعرفت دلاری دپېژندلو درس یې ورته ییل کی‌ء. بیادکانی‌گرم خونو رکسان همدده‌سریدان‌سول ، هغوته ته‌یې‌هم‌امر وکی‌ء‌چی‌په خلوت کی کښېنی، خو داخلوت‌هم دده په‌کورکی، و، او دهودی خدمت‌به‌یې دده‌ساندینی کاوه، دبایزید پلار او کورنی‌یې‌په‌دې ډېر خواشینی‌سول‌چی د بایزید‌سخه دنورو خدمت کوی، او له‌دې‌څخه بایزید

---

(۱) دخیر البیان ـسریز مـ۱ ۱سخ دپېښور چاپ‌ـدمولوی محمدعبدالقدوس قاسمي ليکنه‌ـدحالنامې په‌حواله .

(۲) صراطالتوحید - ۸۴ سخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دا انتباه پیداسوه چې ښځو ته باید په اجتماعي چارو کې زیاته برخه ورکړه سي، ځکه نو دده په مریدانو کې نراو ښځې دواړه شامل او بایزید په یوه مجلس کې د ښځو او نرانو ګډون رواج کې ء.

اخوند درویزه چې د بایزید روښان سخت مخالف و، دده دا کار داسې غندي:

«سکه بایزید یو حکمتي و، ده په بېله آشنايي کړه له عورتو، لکه عورتي شوې ګمراهي، داسو دان یې هم همراه شوه دغلطو، دې بازیدو بله تول کړه د عورتو د زلمیو مجلسونه، چې راځي سره کښېني، د ښه خدای بولي ء ذکرونه» (۱)

بایزید روښان د خپل طریقت دپاره ښځو او نرو ته یو راز تبلیغ کاوه، او په دې توګه یې د ښځو د حقوقو دثبوت دپاره زمینه برابروله ودا هغه وخت یقیناً یو سترقي اجتماعي اقدام و بایزید نه یوازې په مذهبي چارو کې ښځو ته د نرو سره د ګډون اجازه ورکړې وه بلکه دهغه وخت د ملایانو د فتوی پر خلاف یې د سرود او سماع په مجلسو کې هم ګډون کاوه او ویل یې چې:

«ماته الهام شوی دی چې: السماع علی ثلاثته انواع حرام ومباح وحلال - من سمع الصوت من شئی بمحبته الدنیا سمع حراماً ومن سمع الصوت بمحبته الجنته فقد سمع مباحاً ومن سمع الصوت من کل الصوت بمحبته الله فقد سمع حلالاً».

یعنی سماع (سرود) په درې قسمه دی: حرام، مباح او حلال - که چا دیوشي آواز د دنیا په مینه اوریدلی وي، حرام دی، او که چا د جنت په مینه آواز اوریدلی وي، مباح دی، او که چا د خدای په مینه آواز اوریدلی وي، حلال دی.

۱- درو ښا نیاد ۲۸۰ مخ د خطي حالنامې (۳۳۱) مخ په حواله،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمولوی عبدالقدوس قاسمی ایکی چې: د دې خبرو نتیجه دا شوه چې د باپزید سره د کانی ګرم د علماؤ مخالفت پیداشو- که دی د قاضی عبدالله زوی نه وی- نو اول به قاضی عبدالله او ورپسې نورو په ده پسی هڅه کړې وه - څو دلوی کورنی په وجه ورته نه دنورو لاس رسېدو او نه پرې د پلار داو رځ پېرزو وه چې دی دنورو دلاسه آزارشي- ځکه نودمخالفت اورلوګید و خولمبه یی په کوله .

قاضی عبدالله او دهغه ملګرو او د کانی ګرم نورو خلقو چې هرڅه ویل خو باپزید خان له ورووروو دوره حلقه پیدا کړه چې دده پیری پرې جوړه شوه- دځېلو مریدانو په نظر کی دی د زمانی یو کامل پیرو ،چې دزمانی دهدایت دخلکو دلارښوونی وظیفه یی په غاړه اخستی ده: او باطن یې دخدای په تجلی روښانه و، او ځکه دحالنامې مصنف وایی چې مریدانو یې د غیب نه آواز واورید و ،چې باپزید ته ددې دپسه «پیر روښان» وایی ، او هم ددې الهام په وجه باپزید ته ددې لقب ملقب شو (۱) .

په دې وخو کې خواجه اسماعیل وفات شو- دهغه زوړ محمدد پلار پرځای په دوړو کې دیره و ؛ دوړو په غم کې دشریکېدو دپاره کانی ګرم ته را غلو اود باپزید سره یې ملاقات وشو- دباپزید صحبت په هغه هم اثر وکړو، او هغه دباپزید په مریدانو کې شامل شو- باپزید هغه ته د نورو مریدانو نه زیاته مرتبه ورکړه، اودهغه لقب یې« محمد کمال » کېښو د- دهغه په برکت دباپزید پیری

---

(۱) ددې لقب په وجه تسمیه کې نوری قصې هم لیکلی شوی دی- خو دا وجه یکښې زیاته موزونه لیده کېږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلقه تر دوړو خوره شوه محمد کمال به په دوړو کی خلقو ته اجازې ورکولې او خلق به یې دپیر روښان په حلقه کی شاملول .

چې دبایزید حلقه خوره شوه حوصله یې زیاته شوه، محمد کمال یې خپل پلار قاضي عبدالله ته واستولو چې ورته ووایه چې:«بایزید ته خدای د خپل معرفت نعمت ور کړی دی- دانعمت ستا کورته راغلی دی- داغنیمت وګڼه او دغه په مریدانو کی ته هم شامل شه» .

بایزید او محمد کمال خپل فرض ادا کړ لخو په خبرو یې د پلار غوږ خه ونه ګرېدو خه موده پس بیا د محمد کمال ته وویل چې :

«عبدالله مي پلار دی او یعقوب مې ورور دی - داحیف راځي چې دحق له پېژند ګلو او د توحید له علمه بې برخی دی- باید یو ځل بیا ورشي او ورته ووائې چې: که په دې جهان دحق له پېژندګلوو (معرفت) نه بې برخي شوی، نو سبا به دقیامت په ورځ دپروردګار له دیداره بې برخي شی- حق تعالی ستا زوی د معرفت او توحید دعلم خاوند کړی دی نو حیف دی چې دغه د وجود سره سره تاسی دخدای دمعرفت نه بې برخی له دنیالاړشی»

اوچې هغوی دمحمد کمال خبره وانه وریده(۱)نو بایزید محمد کمال ته وویل چې :

«ای محمد کماله! دوی په علم او نسب مغرور دی ، هیڅکله به یقین او

---

(۱)— خبره په دې کی پاته وه چې بایزید به ویل چې دی او ل زما سر یدشي بیا به زه د خپل کرامت یوه پته نخښه وروښیم ، او پلار یې وویل چې : او لدی نخښه وښیی بیابه یې زه مرید شم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اعتقاد رانه وړی، او دوی دخپل وخت هامانان فرعونان، هامانان او قارونان دی. »سلایانوور پسی دلی راوستي، مناظري یې ورسره وکړې، خو بایزید خوله وراوهوښیار و، چاپه بحث کې غلی کولی نه شو — او غلی کول یې په دې هم گران و، چې معاشره داجتماعی خرابیونه ډکه وه او بایزید به دهرچا عیب هغه ته ورمخکې کولو — بل طرف ته دده مریدان اگر که په شمار کم وو، خو په خپل پیرځان قربانولو ته هروخت تیار وو — دکلی مشرانو هم دانه غوښته چې دد وی په منځ کې دې خونریزی وشی، ځکه نوعلما دده په علاج کې ډېر بې وسه وو، بوځل خو یې خلق ور پسی راپاڅول چې و یې نیسی، خو چې مریدان یې په مرسته ور دربدل نو دکلی مشران ترمیا نځه شول او په دې یې خلاصی و کړو چې:

«اې دوستانو! په دې ښارکی خوسره هندوان، قلندران، نیکان او بدان سته په دوی کی دې یو لېو نی بایزید هم وی. - تاسو دهغه سره مه لېو نی کېږی ء! »

بایزید چې ځان په حقه لیدو او خپلی حقی لارې ته یې نور خلق په کلکه رابلل نو دده لهجه ډېر منکر په حقله سخته وه - په عالمانو، پیرانو، ملکانو، خانانو، پادشاهانو هرچا باندی دهغه دتنقید توره بې واره چلېدله - دهغه «حق و ینا» دهرچادپاره ښکاره وه، او په هیڅ چاې اسره نه کوله - دکلی مشرانو ورته یو ځل راغلل چې دعالمانو سره چې ستاکوم بحثونه دی په هغو کی موخه غرض نشته، خو ستا دخولې نه خو خبری ناسناسبی مونیولو رو، که مهربانی وکړې او داخبری ونه کړې - نو په دوی بایزید په جواب کې ورته وویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«ناحقه‌خبره، نه کوم، خو چې تاسې په‌گمراهی او په‌تیاره‌او په شرک کې و نیم، نو غوارم چې‌دخدای خلق له‌دې‌تیارې او شرک څخه راو باسم او ددین گټه‌و رو رسوم »

دبایز یدداسختې ترديې حده رسیدلې وه‌چې هر کله چې څنی کسان و رته کافران او څنې و رته منافقان ښکار یدل نو چې په لار به‌تلو دوی ته‌به‌یې سلام‌هم نه اچولو.

دحالناسې مصنف و ایی چې‌یوه و رځ بایز ید دقبرستان طرف ته‌روان‌و، یو سړی‌وفات شوی‌و، خلق دهغه قبرته جمع‌وو، بایز ید په هغه‌لار تېرشو، سلام و روانه‌چولو-چاو یل لیو نی‌دی، چاو یل گمراه‌دی-بایز یدددوی خبری‌و اوریدې، او دځان سره یې‌جواب‌و رکړو چې :

«ان ربك هواعلم بمن ضل عن سبیله و هو اعلم بالمهتدین» (دالنحل سورة-۱۲۵ آیت) یعنی:(بې شکه‌ستاپرو ردگار ښه پوه دی چې څوك‌دهغه له‌لارې‌نه‌گمراه دی او هم هغه‌ښه پوه دی په‌لار سو ندونو باندی)

خو چې لږ شان سخ کې‌لاړ نو د و رته‌خدائی‌الهام و شو او ددې‌آیت مطلب و رپه یادشو چې: سلام قو لاًمن رب رحیم(سلام دپرو ردگار مهر بان‌و ینا ده-دیسین سورة -۵۸ آیت) او و رته و و یلې شو چې ددې دپسه‌خلقو ته‌سلام‌اچوه او داسې خبری مه کوه چې‌خلق‌در نه‌خفه‌شی- چنانچه دی چې و اپس په هغه‌لاره تیر یدلو نو په ډله‌یې سلام و اچو لو-خلقو ترې تپوس‌و کړو چې‌څو کاله‌راهیسې دی خلقو ته سلام‌نه اچو لو-نن‌څه و جه‌ده چې سلام‌دی و اچو لو-ده‌و رته‌جواب ورکړو چې‌نن راته‌دخدای دطرفه دا آو از و شوچې:«خلقوته سلام‌اچوه، او داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبری مه کوه چې خلق درنه په آزارشي» یو کس ورته وویل چې: «بیانو تا ته په کار دی چې یو څو خبری پر بېردې: یو داچې دا دعوا یه چې ما ته جبریل راځي، بل داچې دا دعوا یه چې زه مهدي یم، دریم داچې دا دعوا یه چې خلق منافقان دي»

بایزید جواب ورکړو چې «زه دا نه وایم چې ما ته جبریل راځي، زه خو وایم چې ما ته الهام کېږي، او زه دا نه وایم چې زه مهدي یم، زه خو وایم چې زه هادي یم (خلقو ته دحق لار ښیم) او دا نه وایم چې ټول مخلوق منافقان او کافران دي، دا وایم چې خدای څوک منافقان کړي دي هغه منافقان دي، او چې خدای څوک کافران کړي دي هغه کافران دي»

بایزید چې په خپله رویه کې دوسره ترسیم وکړو، نو دکانیگرم عامه قضاد ده په حلقه ښه شوه- او خلقو په ده کې خوښې خبری هم لیدلې لکه داچې د مریدانو خیر خیرات به یې نه منلو، او په اداامت به یې اجرت نه قبلولو- ددې وجهې ته دده څو ورځې په کانیگرم کې ښې تېرې شوې.

چې له کندهار نه دوا پسې او په خلوت کې د کښېنا ستو څخه پنځه کاله تېر شو دحالنامې په بیان «بایزید ته الهام وشو چه دې بایدله کوره ووځي او جنگ دې دخدای پېژندنې ته راوبولي او دتوحید علم وزده کړي ....»

بایزید چې دخلوت نه راووتو، نو دکانیگرم نه په څو میله فاصله کې یوه بله آبادي وه «سنگتوی» هلته ولاړ- خو هتله دده او دهغه ځای دیو بل پېر «شیخ اوریا» ترمنځ جوړه رانغله بیرته خپل کورته ولاړ، او دکلي دخلقو په صلاح یې څو ورځې د پلار سره یو ځای تېرې کړې، خودی د خپلو خپلوانو نه، او ربدو او د پلار یې زړه لاړ

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه‌پرېښوول‌ه- آخر چې یې پلار ډېر په تنګه شو، نو ورته یې وکړه چې د ده د لاسه کاني ګرم پر ېږدي اما بایزید په‌دې پوهېدو چې: «که پلار مې زما د لاسه کوز پرېښوود نو بیا زما هم په کاني ګرم کې خیر نشته» ځکه تو ده په خپله کاني ګرم پرېښوو، او ورو ورو ته‌را غلو- د دوړ وعلاقه د بایزید د دعوت خور بد لو د پاره ښه قدري زرخېزه ثابته شوه- د سړيد انو حلقه یې ډېره خوره شوه- خو بیا ورته په خوب کې دااشاره وشوه چې دوړو نه «سړبن» ته لاړ شي، نو خپل یو خلیفه یې چې هغه هم «بایزید» نومېد تیراته و استولو، او د تیرا په وړکیزو اپریدو باندې دده دعوت ښه اثر وکړو، که څه هم دده خلیفه په‌وړ کزو کې د مغلوددلاسه بې‌ګناه و ژلی شو خو بایزید‌روښان ته یې دو سره خبر وړ کړو چې داعلاقه ددعوت د پاره ښه موزونه ده . نو څه موده پس چې حاجي ګدای نومي یو سړبن پښتون د خلورو نورو ملګرو سره د بایزید روښان لاس نیوی وکړو، او دي یې خپلې علاقې ته و باله - بایزید هم د دوړو نه د ښنګښو په‌لار تیراته ورغیء په ښنګښو کې یې هم د دعوت دائره خوره کړه، او د تیراو ړکزی اپریدی او تیراهي خویې داوله دده د خلیفه په واسطه مریدان شوي و و، لکه د حالنامې خاوند چې لیکي:

«اکثر پېشوا آمده قدم بوسي پیرد ستګیر قد سره کردند و شا دیها نمودند- برهرد ه که میګذشت اکثر زنان آن‌ده سبو از آب پر کرده برسر ګرفته از ده برمی آمدند و نقش مې خواندند، و در نقش صفت پیردستګیر مي کردند» خوو رځې یې د تیرا په‌مستوره کې تیری کړې، بیا د خلیلو علاقې ته و لاړ، د «سکمك شاني» کردېره شو، ملكك شاني

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خلیلو خان وو، چې د مغه خاندان دده سرېدان وو.

په خلیلو سند و اوداؤ دزوکی یې د پیری آو ازه خوره شوه اوور وو رو چارچا پیر تر ګګیانږو، یوسفزو، توی اوصافی قبیلو ورسیده.

دحالنامې بیان دادی چې: «د بایزید ددعوت په خور پدو دنا قصو پیرانو په زړه کی دحسد اور لمبې وکړې او دوی دخلیلو یو بل مشرملک حبیب ته په فریاد ورغلل چې دا نوی پیرراغلی دی خان ته مهدی وایی، که زر یې علاج ونه شی او خلق ورسره راغونډشول نوتوره به په لاس کړی او بیا به یې علاج ګران شی»

څنګه چې په هغو ورځو کی پیښور په کابل پوری ملحق و، او اکبر په هندوستان او محمد حکیم میرزا په کابل کی حکمرانان وو او جانس خان دمحمد حکیم میرزا دطرفه په پیښور کی صوبه دار وو نو دحالنامې مصنف وایي چې ملک حبیب جانس خان ته وویل چې: «زموږ نه دو ولس زره روپی واخله او داسړی وو ژنه» خو جانس خان ددې رشوت په قبلو لورضا نه شو او ویل یې چې: «زه بیا د محمد حکیم میرزا جواب نه لرم تاسو هغه ته لاړ شئ» ملک حبیب هغه روپی کابل ته یووړې او دمحمد حکیم میرزا په صلاح کاراتو یې وویشلې چې داو فرمان صادر شی چې بایزید دی هم هلته وو ژلی شی خو محمد حکیم میرزا خپلو صلاح کارانو دی ته آماده نه کړی شو او فرمان داو شو چې بایزید کابل ته راولی چې حال یې معلوم کړو.

بایزید په ډېر عزت دیوڅو لوستو مریدانو دار دل سره کابل ته روان شو

(c) ketabton.com: The Digital Library

په‌لاره کې یې هم خپل دعوت خورولو - د حالناسې مصنف وایې چې په لارکې د تږي قبیله وه، دهغوی مشر عبدالکریم د ډیرو ملګرو سره دبایزید د ارادت په‌حلقه کې شامل شو - بایزید هغوی ته‌خپل یو خلیفه وروپیژندو داو په خپله کابل‌ته‌لاړ - چې دربارته و رسید محمدحکیم سرزایي ډیر تعظیم وکړ او وورته یې وویل:

«یاشیخ! خلق ستا په حقله قسم‌قسم‌خبرې کوي - ته‌قاضي خان‌ته (یعنې مشر قاضي‌ته) ورشه او دهغه سره علمي خبرې اترې وکړه - هغه څه چې هغه ستاپه حقله وویل په‌هغې به‌زه‌عمل وکړم»

بایزید دقاضي خان ځای ته لاړ - هلته یې‌عزت وکړو او بیایې تری ته د مسلک تپوس وکړو، که‌دحالناسې په‌بیان اعتبار وکړو (اوپه‌کارده چې وی کړو، ځکه چې اخوند درویزه هم داخبره په‌نیمګړې خوله منلې‌ده) نو بایزید هلته دخپل مسلک صفائي داسې پیش کړله چې ..ن هم سونږدا صفائي دده په‌حقله بنه کافي ګڼلې شو» (۱)

---

(۱) تردې‌ځایه دسولوی محمدعبدالقدوس قاسمي‌لیکنه وه چې دخیبر الیبان دپیښو رچاپ دسریزې له ۱۲ مخ څخه‌تر ۲۳ مخ پورې رااخیستې سوې‌ده - خو په نورو مأخذو کې دبایزید او قاضي خان پوښتنې او جوابونه داسې خلاصه سوي‌دي:

قاضي: ته‌ځان ته مهدي وایې ؟

بایزید: زه‌مهدي نه‌یم هادي‌یم. *

(c) ketabton.com: The Digital Library

مولوی محمدعبدالقدوس قاسمی خپلی لیکنی ته داسی ادامه ورکوی :

«الغرض قاضی خان دده صفائی پیش کړه او سرزا حکیم بیاپه ډیرعزت وا پس کړ وــ دهغه ځایه پیښورته راغلو، خو په دی پوه شو چی په خپلیلو کسی زما گذران گران دیــ نو دهغه ځایه د هشنغر مهمند زوته لاړ، او هلته دیره شو.

هلته یو بل پیر «تانی» نومی دیره و، هغه یې هم په اخلاصمنو کی شامل شو دوی دواړو دسرو دشوقیان وو ، په دی وجه یې آوازه نوره هم خوره شوه ددې نه پس بایزید په مهمندزو کی خپلوی وکړی :

دیو خان، پاینده‌خان زوی علی‌خان ته خپله لور«کمال خاتون» ورکړه ، دبل خان، بهادرخان لور یې خپل مشر زوی « شیخ عمر » ته‌وکسړه دیو بل سپین روبی « سمه خان» لور یې خپل بل زوی«جلال‌الدین»ته‌وکړه، او یوه بنځه «دنی» نومی یې سر یده شوه او پر هغي یی‌په‌خپله نکاح وتړله...او د مهمند زو په‌مشرانو کی لانور هم سغز شو، خلفأ او ساذ و نان یې په‌علاقو خواره کړل چی خلقو ته دعوت ورکړی او دپیر کامل په‌لاس دتوبی کولو تلقین ورته وکړی‌یو خلیفه یې چې«سو دو د » نومید کندهارته و استولو، هلته یې کاسی ،بریخ او خه هم تر ینا ن سر ید ان شول، بیا هغه‌خلیفه دبلوچستان

---

* قاضی: ته‌وایی چی‌پرماوحی نازلیږی؟ بایزید: ماته‌الهام کیږی
قاضی: ته‌څه‌پوهیږی چی دا الهام رحمانی دی که شیطانی ؟
بایزید: کوم الهام چی دقرآن او سنت سطابق وی‌د منلو وړدی.
(دروښان یاد— دکابل چاپــ م ۱۶)

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لاړسند ته راغلو، په سید پور کې یې دیره و نیوله او دبایزید خو تکړه او سخیوط سریدان هلته پیدا کړل یو کس دوو ته یې خلافت هم وسپارلو.

بایزید خپل بل خلیفه «دولت» ته دصراطالتوحید کتاب ورکړو، او داکبر پاچا دربار (هندوستان ته) واستولو — دحالنامې بیان دادی چې اکبر خلیفه دولت ته داو ویل چې:

«من شیخ رابه پیر قبول کردم و هر خدمتی که بفرماید بجاآرم بعده چیزی هدیه برای پیر دستگیر فرستاده و خلیفه رانیز خلعت بخشید»

بل خلیفه «یوسف» یې دبدخشان سرزا سلیمان ته واستولو، او «خیر الطالبین» رساله ورکړه چې سرزا ته یې ورسوی، سرزا سلیمان خو عالمان دربار ته وغوښتل د خلیفه سره یې بحث وکړو، او چې تسلي یې و شوه نو دخلیفه په لاس یې یو جوابي کاغذ او یو آس او پوستین تحفه بایزید ته واستول، په کاغذ کې یې دا لیکلي و، چې: «ما په خپلو سریدانو کې شمار کړه او چې څه خدمت رانه اخلې راته و یې سپاره — خپله سې هغه طرف ته د در تلو خیال شته که درغام نو خدمت ته به حاضر شم» خلیفه ته یې هم یو آس و ببښلو.

«ارزانی» شاعر هم دده خلیفه و، چې دحالنامې د مؤلف په وینا بایزید دی هندوستان ته ولیږلو چې هلته خلقو ته دده دلارې تلقین وکړي.

اخوند درویزه وایي چې په دغو ورځو کې دبایزید یوه دعوت نامه د «پیر بابا» په نامه هم ورسیدله، خو پیر بابا چې هغه ولوسته او درد ځواب یې ورکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخوند دروېزه وايي چې: پير باباسره ديوې ډلې (چې اخوند دروېزه هم پکښې و) ورپسې هشنغر ته لاړل— بايزيد ورته وويل چې:

«ستاسو په علاقه کې نور گمراه پيران شته— دهغوی علاج ضرور وړ، تاسو هغوی ته هيڅ ونه ويل او په ما پسې راغلي— داولې؟ »

پير باباور ته په جواب کې وويل چې : «هغوی سو په بحث کې لاجوابه کړې دي، او زسونږ فرض ادا شوی دی— و ژلې يې نه شو، دا د پادشاه کار دي — که ته هم خپله گمراهي سنې نو سونږ د رنه واپس کيږو ».

اخوند دروېزه وايي چې : « بايزيد به کله دبحث او کله دچلول خو بې خبرې کولې— خو سا پرې دو سره دسوالونو جوابونو باران وکړ، چې بنه لا جوا به شو خو نفساني خواهش پرې غالب و، مسلمان نه شو (۱) .

او بيا اخوند دروېزه وايي چې :

«زماستاذ حاجي الحرمين ملامحمد چې په ملاز نگی پاپيني مشهور و، په دې ورځ ددهنوم» پير تاريك » کېښود» (۲).

خو د دې وچ تعصب او سخت مخالفت سره سره بيا هم اخونددرويزه د بايزيد رو ښان له ذکاوت او هو ښيارۍ څخه سترگې پټې نه کړ ای سوی او وېل چې: «بايزيد په عقل پروه دنيا عقل يې ډيرو، وښيا ری او زير کی يې ډيره زده وه ... سکه بايزيد يو حکمتي و ... (۳) دلته بايد داهم و وېل سي چې د بايزيد روښان

---

۱ - تذكرة الابرار ۱۵۲ - مخ

۲ - دخير البيان سريزه ۲۷ - مخ د پښتو رچاپ .

۳ - مخزن داخوند درويزه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره داخوند درویزه مخالفت یوازې دمذهبي تعصب بنه نه درلوده، بلکه د پردې شاته د هند دمغولي حکومت داستعماري سیاست پارونې هم ملاتړ کاوه ، او دخپلو استعماري ګټو دپاره یې په پښتنو کې د مذهبي تعصب اورته لمنې وهلې، او څنګه چې اخوند درویزه دسید علي ترمذي (مشهور په پیر بابا) مرید او خلیفه، او پیر بابا دهغې دمغولي حکومت سره دوستانه روابط درلودل، او بایزید روښان پر پښتني خاورې باندې د هند د مغولي حکومت د تیرې سخت مخالف و ، نو ځکه اخوند درویزه دانسته یاندانسته پدې اختلاف کې لوی لاس درلود.

خو دې اختلاف دبایزید روښان دمبارزې په عزم کې څه خلل پیښ نه کړای شو ، بلکه خپله مبارزه یې لاپسې تیزه کړه او د معنوي تلقین سره یې پښتني توره هم ترملا کړه، او عملاً یې سیاسي مبارزې ته ملاوتړله او د هند مغولي متجاوز حکومت ته په ډاګه پاڅېد.

لوی استاد پوهاند حبیبي لیکي چې :

«د مغولو له خوا سیدعلي ترمذي او اخوند درویزه دپښتنو په منځ کې هغه خلق وو ، چې دوی دمغولو سره قدیمه خپلوي او نژادي علاقه هم درلوده، او دوی دحکومت طرفداران هم وو ـ نو طبعاً داخلق د روښان مقابلې ته و پاڅول شول، او پښتانه ځینې د روښان پرخوا، او بله ډله داخوند درویزه پر خوا ودرېدل، او ددوی په منځ کې داخلي جنګ تود شو . پدې جګړه کې په زرونو پښتانه مړه شول، او هغه مقصد چې د مغلو حکمدارانو درلود هغه حاصل شو ،علاوه پر هغو مسلحو جګړو چې مغولو د روښان سره کولې، ددرویزه او نورو ملایانو له خوا ددوی سره علمي او جدلي مقابلې هم جاري وې، چې دا ټوله د سیدعلي ترمذي شاګردانو او وارادتمندانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مغلو د حاکمانو په لمسون د دې د پاره کولې، چې روښان پښتنو ته په بې دينۍ او الحاد بدنام سي، مګر روښان له دې تور لو سره په خپل علمي تبحر او فصيحه ژبه مقابله کړله، لکه چې دده علمي خبرې نې او مناظرې د ملاز کريا سره مشهورې دي، وايي چې ملاز کريا بايزيد روښان ته وويل :

«ته د کشف القلوب او کشف القبور دعوی کوې، نو زه ستا د زړه حال راته ووايه که دې راته و وايه نو زه به دې په يقين سره مريد سم ــ» روښان ورته وويل:
« که ستا په سينه کې زړه وی نو زه به يې حال در ته و وايم، خو ستا په سينه کې زړه نسته » .

ملاز کريا خلکو ته و ويل: «او لساسړ کړی که زما په سينه کې زړه و، نو بايزيد و وژنی ـ او که نه وي، نو دی ايله کړیء (۱) روښان و يل: «دا زړه چې ته يې يادوې هر خر او پسه او آس يې لري مګر د مومن زړه بل دی، لکه چې رسول الله صلعم فرمايلي دی : قلب المؤمن اکبر من العرش واوسع من الکرسی، و القلوب مع القلوب يشاهد يعني: د مؤمن زړه تر عرش لوی او تر کرسي پراخ دی ، او زړو نه د زړو سره وينې»
او د کشف القبور په باب بايزيد ملاز کريا ته و ويل چې : « کشف قبور هم داسې کار نه دی چې په ظاهر و حواسو يې ته و وينې بايد په کلو کلو د نفس

---

(۱) دا جمله د استاد حبيبي په ليکنه کې نسته ـ د استاد خادم له ليکنې څخه را اخستل سوې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصفیه وکړي: نو هله به ددي قابل سي، چې داسي اسرار و ليدلای سي» (۱)

تر هغه وروسته نو بايزيد د هند د مغولي حکومت د تجاوز پر خلاف په ښکاره د جنګ اعلان وکئ، او خپلو مريدانو ته يې هدايت وركئ چې د مغلو له اسارته ځانونه وژغوري، د مغلو پر سرکاري قافلو يې يرغلونه پيل کړه، او د قافلو شکايتونه مغلي دربار ته ورسېدل، مغلي دربار په کابل کې والي محسن خان او په پېښور کې خپل حکمران معصوم خان ته امر وکئ چې د بايزيد پر آزادي غوښتونکو او خپلواکي ساتونکو باندي لښکري وباسي او بايزيد ونيسي. دغه وخت بايزيد او ملګري يې په «مهمندزو» کې اوسېدل، او چې د مغلو د لښکرو د لوي بريد خبر يې واورېدنو له هغه ځايه يوسفزو ته ولاړل او د يوسفزو په «کلپاني» کې دېره سول، معصوم خان هلته په پسي ورغی، بايزيد د خپلو ملګرو سره غره ته وخوت، معصوم خان غر محاصره کې بايزيد پوه سو چې بې له جنګه چاره نسته، نو ده او ده آزادي غوښتونکو ملګرو تورې له تيکو رووېستلې او ځانونه يې جګړې ته چمتو کړل د حالنامې مصنف د دې جګړې په باب داسي ليکي:

«جمله ياران که آنجا حاضر بودند سه صد و سيزده تن بودند بعده پير دستګير قدس سره وضو ساخت و دو رکعت نماز خواندو دست بدعا برداشت و ياران آمين کردند»

مولوي محمد عبدالقدوس قاسمي ليکي چې:

«د مغلو سره مخامخ شو او حمله يې وکړه خدا بريال کړل، خه مغل وو ژلي شو،

---

(۱) د پښتو داد بياتو تاريخ - ۸۳/۲ ۲مخ دائمه تلبيس - د ابو لقاسم رفيق دلاوري د تأليف د ۳۵۸ مخ په حواله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور پیښوو ته را و تشتېدل»(۱) او بیا د حالنا مې د مصنف له قو له لیکي:
«بعده پیر دستگیر قدس سره آن جنگ جا را «آغاز پور» نام نهاد - یعنی د ران سر زمین آغاز شمشیر گرفتن کرد ، و آن یاران که دران جنگ حاضر بودند آنهارا «آغاز پوری» لقب کردند ، و یک حصه از غنیمت ایشان از یاران دیگر زیاده می یافتند»
و ایي چې بایزید تردی بریالی جګړې وروسته د تیرا خواته و خوځېد، افضل خان خټک تیرا ته د بایزید راتګ داسې لیکي :
« بیاله توتي و تیراه ته ورغیء، اپریدی، و رکزی دا عالم یې همه مریدشه - داعیه یې د مغل سره د بدي و شوه، ویل به یې چې مغل ظلم پیشه دی ، په دا پښتنو باندې ظلم تر حده زیات کا - په هغه آوان په تیراه کې دیر اولس و ه - اتمانخیل هم په ځنګه وخت و رته میشته و ه - اول په «چوره» راغیء په هغه وخت و سله په هغه عالم کې کمه وه ، دچورې دروه مې په سختي مشهوری دی - مریدانو ته یې وویل چې دا دو رسې پرې کوی ، سرو نه یې تېروی ء - جنګ یې وکړ د مغل سره - نقل کاچې هغو دو رسو به د نیزو کار کاوه» (۲)
بایزید روښان تیراته راغیء او د تیرا ننګیالی اپریدی یې د خان ملګری کړل او هغو ته یې وویل چې: «دا تیراهي قبیله په پټه د مغلو سره لار لری باید دوی له تیرا څخه و نیستل سی» او تیراهیو ته یې وویل چې: «تاسو په باطن د مغلو سره یاستی ء - د ماله طریقي مردو دالطریقه شوی - اوس بویه چې دوا ړه لاسونه پخپله و تړی ء راشی ء چې د تاسو تو به هم د غه ده . هغو یاله اعتقاده چې په ده یې وه ،

---

(۱) د خیر البیان سر یزه - ۳۰ مخ د پیښور چاپ -

(۲) تاریخ مرصع - د پیښور چاپ ۲۳۹ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بالهٔ وړی تیرسو کسو لاسونه وتړل و رلوراغلل، تیرسو او ره یې جداجدا سره کړل
یو دبل نه خبرنه شول - هغه باقي يې تاراج کړل - تيرا هي له تيراهي خالي کړ،
اپریدو ور کزوونیو»(۱) تر هغه وروسته بایزید روښان دپرپښتانه پرځان راټول
کړه او هغوته یې وویل :

«تاسی یو قوم واست چې ترده هلي پوری سو پاچهي درلودله ، او س دمغلو سریان
سواست ، او ددوی ظلمونه گا لیء ؟ !
ولاړسی - او د اغلامی کړی له غاړوو باسیء ! » (۲)

دې ډول په زرو پښتانه راو پاړول او ددغو ژبنو په مقابل کې سربښندنې ته
چمتو سول ، او دننگرهار پرخوار او خوځېدل چې لوړې له افغاني خاوری څخه
دپردیو مغلو پښې و باسي او ښادهند خواته هغه و کړی - لکه اخون درویزه چې
دپیر روښان له خولې لیکی :

«لښکری به کړم بنیادی، هندوستان به ونیسمه، آوازې یې کړلې گدی ، هر چی
آس لری ءراځیء - آس په ساپوری باسیء !
دا کبر بادشاه تنگې واره زسادی ، دوه گونه به در کوم دغه ښادی » (۳)

هغه وخت چې بایزید روښان له تیراڅخه د«برو» سیمې ته راغیء ، هغه سیمه یې
ونیوله او هلته د یره سو .

په کابل کې دمغلو والی محسن خان چې لاد مخه د بایزید په راخوځېدو ،

---

(۱) تاریخ مرصع -۲۳۹ مخ

(۲) دپښتود ادبیاتو تاریخ - ۲۸۷/۲

(۳) د اخون درویزه مخزن -۱۳۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبر سوی و د خپلو خونخوارو لښکرو سره له جلال آباد ده د شینوارو خوا ته د بایزید د مخنیوی د پاره وروو وت او د «تورا غه» په سیمه کی د بازید روښان د لښکر سره مخامخ سو، سخته جګړه ونښتله - په پای کی د بایزید لښکر ماته وکړه او په خپله بایزید روښان هم مړه سو.

خو پده د مړینی او د مړینی نېټې په باب څو روایته سته:

یو داچې بایزید روښان دجګړې په ډګرکې مړ او په اشنغر کې ښخ دی؛ بل داچې په خوړا توده هوا کې پلی په غرواو رغو کی له لښکره بېل پاته سو، اوپه لارکی جل ووا هه، چې اشنغرته و رسید په «کلپانی» نومی ځای کی وفات اوهملته په اشنغر کی ښخ کړ سو، او وروسته یی زامنوهډونه را وایستل په صندوق کی یی دځانه سره ګرزول - وایی چې دیو سفرو په جنګ کی بیا هغه تابوت اباسینډته لاهوکړه سو- دریم روایت دادی‌چې په وزیرستان کی ښخ دی اوهلته د ده په نامه قبرښته- څلرم روایت وایی‌چې بایزید روښان په جنګ کی تپی سو، نو اشنغرته ولاړ، او په ماسون زی کی‌چې دا کبرپوري‌دګلوزی سره نښتی دی مړ او هلته ښخ کړه سو، او یوه لوړه‌ګنبده‌هم پرجوړه کړه سو، چې تراوسه‌سته- خوز امنویې دده تابوت له‌هغه‌ځایه یوو ړ، او اټک‌ته‌یې‌لاهو کیء- (۱) یوهندی مؤ لف بیا لیکی چې:

---

(۱) تذکرة الاولیا - دمیرزا حمد شاه رضوانی دلاهور چاپ - ۴ مخ او: دپښتو دادبیاتوتاریخ -۲/۲۸۷ ، ۲۸۸ مخونه - دپوهاند حبیبی تألیف .

(c) ketabton.com: The Digital Library

« دافغانستان دغرو په سلسله کې د«بته پور پرغره دروښان قبردی » (۱)

دحالنامې مصنف بیاوایی چې :

په(۹۸۹ هق)دروښان اخلافودده تابوت په «بته نګر» کې ښخ کړ ، چې دغه ځای له کانی ګورم څخه درې ورځې لار مسافه لري(۲)اواوس په کانی ګورم(وزیرستان) کې یوه مشهوره هدیره د«میان پیرو لی»صاحب په نامه مشهوره ده اوخلک یې د پیرروښان دخاندان مقبره او یوه کورنی پیران هم هلته سته چې ځانونه روښان ته منسوبوی (۳)

همدارنګه دبایزید روښان د مړینې دنیټې په باب مختلف روایتونه سته :

۱ - ۱۵۸۵ میلادی = ۹۹۳ هـ ق کال:-

زیاتره څیړونکي پوهان او هغه ښاغلي خبره ونکي چې دهغو پر پله روان دی داکال دبایزید روښان دمړینې کال ګڼي، لکه دا کترجان لایډن ، جارج ابراهام ګربرسن، پروفیسر جارج مارګنسترن ، ښاغلي قیام الدین خادم اونور...

حال داچې د(۹۹۳ هق) کال د میرزا محمد حکیم په مړینه د جلال الدین اکبر دخبر پدلو کال ښوول سوی دی- نه دبایزیدروښان دمړینې کال (۴)او ددې تېرو تنې سرچینه ددبستان مذاهب غلطه انګریزی ترجمه ده،

---

(۱)ائمه تلبیس-۳۵۶ مخ دپښتو ادبیاتو تاریخ د ۲/۸۸ ۲مخ په حواله

(۲) حالنامه -۱۵۶،۸۳ مخو نه

(۳)دامعلومات پوهاند حبیبی ته له خنید ولوښاغلی عبدالقیوم لیکی وچې د دغې کورنی یو غړی و. تاریخ ادبیات پښتو ۲۸۸

(۴) پردې موضوع باندی پوهاند عبدالشکور شاد مفصله څیړنه کړې ده ، چې« د روښان یاد»د کتاب په ۱۷ ۳ مخ کی تر ۳۴ ۳ ری، خ پواغلي ده، هلته دی رجوع وسی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په (۱۸۱۰م=۱۲۲۶هق) کال د ډ اکترجا ن لایډ ن له خوا سوې وه او بیا ورو پسې تعقیب کړې ده .

پوهاند عبدالشکور رشاد لیکي چې:« د پیرروښان سرگ په ۱۵۸۵ ع کال پلل یو ه داسې تېرو تنه ده چې زسا د سعلوسا تو له سخې اتلس کاله پخواد لرې پښتو ثخوا د یوپښتانه خپرونکې ښاغلې سولانا حافظ عبدالقدوس قاسمي و ر ته پام سو ی دی او لیکي:«د بایزید دو فات کال اکثر سضمون نگاران سن ۱۵۸۵ ع (سن ۹۹۳ ه ق) بیا نوی خودا سن غلط دی ، ځکه چې ا بو الفضل پخپل کتا ب اکبر نامه کې لیکي چې په ۹۸۹ هق کې د ا کبرفو ځونو د جلال الدین سره د خیبرپه غرو نوجنگونه کول ،نو دجلال الدین د جنگونواو دبایزید دسرگ تر منځه دشیخ عمرپه یوسفزو پادشاهي، بیاسخالفت ، بیاپه جنگونو کې دنورو و رو نوسرگ او دجلال الدین بیاد جلال الدین ر و ښانې اکبر بادشاه ته و رسپارل او بیاد هغه دسلاز ست نه دده را تښتېدل دواقعاتو یوه لو یه کړې ده چې په یو ه کال کې دننه دننه دا ټول و اقعات تقر یباناسمکن دی،او ددې غلطۍ اصلي و جه دادہ چې د« دبستان سذاهب» سصنف چې د میرز احکیم په در بار کې دبایز یدد حاضرې قصه لیکلې ده نو ستصل یې و رسره دا بیان کړی دی چې دسرزاحکیم د سرگ خبرا کبر ته په ۹۹۳ ه کې ر ا غی (۱) او بیا و ر پسې جخت لیکي چې«دبایز یدقبر په پهته پو ر کې دی، ددې نه دبـا یز ید یو انگر یز سوانح نگارداغلط فهمي و کړ ه چې دادبایزید دوفات سن دی او نورا کثر سضمون نگار هم دهغه په قدم روان دی . . . . . (۲)»

(۱) په دبستان سذاهب کې اربع تسعین و تسعماته ر اغلې دی.

(۲) د پښتو ر د پښتو مجله— د ۱۳۷۷ ه ق لو سړی گنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

واقعه داسې وه چې په (۹۸۹ هـ ق)، کال چې اکبر بادشاه له کابله بېرته هند ستونيده بايزيد روښان وفات سوی و، او دده او لادې په يو سفزو کې پاچهي جوړه کړې وه.

۲— د ۹۸۰ هـ ق = ۱۵۷۲ م کال: —

دحالنامې دکتاب مصنف چې د بايزيد روښان او دده دکورنۍ او خليفه گانو حالونه يې ليکلي دي دبايزيد روښان د مړينې کال همدا ۹۸۰ هـ ق کال بللی دی او داسې ليکي:

«بعد از آغاز نمودن (جنگ) يعنی شمشير گرفتن پير دستگير دو نيم سال، بتاريخ هجری نهصد و هشتاد رسالت پناهی بوصال دوست پيوست» (۱)

پروفيسر ډاکتر محمد شفيع لاهوري هم په «اسلامی دائرة المعارف» کې دبايزيد روښان دمړينې کال (۹۸۰ هـ ق) ښوولی دی چې دده دغه خبره ددېرو ښو نکو مأخذ دی (۲) دغه راز د لاهور په اورنټيل کالج ميگزين کې کې ډاکتر جهانگير او دوړکې خزانې په دوهم ټوک کې هميش خليل دبايزيد روښان دمړينې نيټه (۹۸۰ هـ = ۱۵۷۲ م) کال بللی دی (۳)

---

(۱) دحالنامې د پښتونخواپوهنتون قلمي نسخه — ۳۷۲ مخ.

۲— داسلامي دائرة المعارف دوهم چاپ لومړی ټوک ۱۲۳۰ مخ دپوهاند رشاد دليکنې په حواله.

۳— دپېښور دپښتو مجله — د ۱۹۵۷ م کال داکتوبر گڼه — ۵ مخ — او وړکه خزانه دوهم ټوک — ۴۱ مخ — دپېښور چاپ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د ۹۸۰ ه او ۹۸۹ ه ق کلو ترمنځ :

ځینې څیړونکي د بایزید روښان د مړینې کال ۱۵۸۵ م نه منی او په ټینګه یې ردوي، او هم دحالنامې روایت (۹۸۰ ه ق) کال ته دشك په سترګه ګوري، چې یو له هغو څخه حافظ محمد عبدالقدوس قاسمي دی، او دی لیکي :

« وایي چې بایزید په ۹۹۳ ه ق کې وفات شو او د حالنامې مصنف وایي چې دی په کال نه سوه اتیا کې وفات شوی دی، د صراط التوحید په پای کې لیکي دي چې دا کتاب په ۹۷۸ ه ق کال کې لیکلی دی او بیا هم دحالنامې بیان دی چې د توری اخستو نه (جنګ آغاز بو رنه) دوه نیم کاله پس دی وفات شوی دی — داتاریخونه خپلو کې سمون نه خوري.

که بایزید صراط التوحید په کال ۹۷۸ ه ق کې لیکلی وي نو روستو دې کتاب کبیر ته رسیدلی او بیا د خلیفه واپس راتلل، بیا د ده جنګونه شروع کېدل (داټول هر څه په شپږ میاشتې کې) او بیا دوه نیم کاله تېر یدل او په کال (۹۸۰ ه ق) کې دده وفات قیاس نه منی ....

(اګر که) دحالنامې د مصنف بیان نامکن خو نه دی، خو ظاهر هم نه دی — هم په دې بنا ماد پښتو په مجله کې دا شکلی وو، چې تر څو چې داخبره نه وا ضحه نه وی تر هغه سوپر صرف داو یلی شو چې « بایزید » د کال (۹۸۰ ه) او کال (۹۸۹ ه ق) ترمنځ څه کال کې وفات شوی دی (۱)

---

(۱) د خیرالبیان سریزه — ۱۳ مخ دپیښور چاپ .

پوهاند حبیبي د بایزید روښان د مړینې کال (۹۸۸ هـ ق) کال ګڼلی دی (۱) تقویم الحق کاکاخیل بیا په خپل اټکل د حالنامې قول ته نژدې د بایزید روښان د مړینې پیښه په (۹۸۱—۹۸۲ هـ ق) کې بولي (۲) خو پوهاند رشاد د خپلې مفصلې او ژورې څیړنې په پای کې د بایزید روښان د مړینې د کال په باب داسې نتیجه اخلي چې لیکي :

«د پیر روښان د مرګ د نیټې په باب له دغې اوږدې څیړنې او زیاتو اقتباسونو څخه دا نتیجه راوزي:

۱— د ۱۵۸۵ عیسوي سنه (۹۹۳—۹۹۴ هـ ق کلونه) د روښان د مرګ نیټه بلل یوه مردوده نظریه ده ، د روایت حکم کوي چې د پیر روښان مرګ باید هرومرو تر (۹۸۹ هـ ق) کال پخوا وي.

۲— د ۹۸۰ هـ ق سنه د پیر روښان د مرګ کال بلل د حالنامې روایت دی چې په ځو کتابو کې رانقل سوی دی.د پیر روښان د حالاتو په باب حالنامه تر ټولو ثقة مأخذ دی .

ځیني محتاط څیړونکي چې د مراط التوحید د تألیف (۹۷۸ هـ ق) او په حالنامه کې د پیر روښان د مړینې کال (۹۸۰ هـ ق) تر منځ د واقعاتو د پرېښت تسه ګوري دا بوره ور پیدا کیږي چې نه چې د حالنامې په لاس ته راغلي متن کې تر (نهصد و هشتاد) وروسته کوم عدد پاته وي له دغه اسله نو دوی د علمي احتیاط له مخې د پیر روښان مرګ ند(۹۸۰ هـ ق) او (۹۸۹ هـ ق) ترمنځ په کوم کال کې بولي ...

۱— تاریخ افغانستان در عصر ګورګاني هند— د کابل چاپ— ۹۴۱ مخ .

۲— د روښان یاد ۴۳۰ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

سگر زماخیال دادی ترڅو چې دحالنامې کوم بلې نسخې (چې له بده مرغه یې ترا وسه پورې څرک نسته) ددغه عددي اسقاط ګمان په باور نه وي بدل کړی۔ یا پخپله په حالنامه کې د پیر روښان دمرګ د کال په باب د(۹۸۰ه ق) سنې کوم نقیض قول نه وي پیدا سوی - او یا د روښانیانو په باب تر حالنامې بل ثقه ماخذ دحالنامې دغه خبره نه وي ساته کړې- دحالنامې دقول د رښت پرځای دی(۱)

دبایزید روښان آثار : -

دبایزید روښان له هغو آثارو څخه چې او س سته داسې څرګندېږي چې بایزید په عربي او اسلامي علومو پوه و ، په تفسیر او حدیث او فقه کې یې مطالعه درلوده او په تصوف کې یې نظراً او عملاً لوی لاس درلود او هم ثابتیږي چې بایزید په څلورو ژبو (پښتو ، فارسي، عربي او د پنجابي په یوه لهجه) پوهېده، ویلای او لیکلای یې سوه د پښتو د پاره یې په پښتو سوزونې خبرې چې روڼ لي او پارسیانو ته په پارسو ، او هند یانو ته په هندکو - دده د لیکلو سویو آثارو څخه تراوسه دغه آثار معلوم دي :

۱- د پښتو رسم الخط :

پوهاند حبیبي لیکي چې : « داسې ښکاري چې پیر روښان د پښتو ژبې ځینې حروف چې مخصوص اصوات لري ؟ او دعربي او فارسي حروفو له اشکالو څخه هغه اصوات نه ز ده کیږي په یوه مخصوصه رساله کې ترتیب

۱- دروښان یاد - ۱۴۳،۲۴۳مخونه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوتوضیح کړل او دهغو دلیکلو شکل یې وتـاکه- اکه‌درو ښان شا گـرد او دپښتو شاعر دولت چې وايـی :

افغانی لفظ مشکل و لوست کو ینې نشته
و رته و شوه کښنده دیارلس حرفونه(۱)

۲- صراط التوحید : دا کتاب بایزید په(۹۷۸ هـ ق) کال لیکلی او (۱۱۵) چاپی مخونه لری، او د کتاب په‌پای کی یې کښلی دی : « تصنیف این رساله بایزید مسکین انصاری قدس سره العزیز درسنه ثمان و سبعین و تسعمأ و نـامش « صراط‌التوحید»نهاد، هر که‌بخواند و بآن عمل‌نماید بعلم‌توحید بهره مندشـود و مسعودگردد اگرجای سهوی‌وخطایی‌افتاده‌باشدباید که برای آنکه‌این‌مسکین‌بظاهر علم (نه)خوانده‌است (عفو گردد)» دحالنامی مؤلف‌لیکی‌چی‌روښان‌ددغه کتاب یوه‌نسخه داکبرپاچادربارته‌هم استولې وه(نور تفصیل یې«دپښتو ادبیاتو تاریخ» ددوهم ټوک په(۲۹۳) مخ کی تر(۲۹۸) مخ پوری راغلی دی)

۳- حالنامه: ددبستان مذاهب مؤلف لیکي‌چـی:« و حالنامه کتابی دارد که درانجا احوال خود درابازگذارده» (۲) خو پخپله له حالنامی څخه چی په دری ژبه ده‌داسی معلومېږي چی ، اصلی مؤلف یې علی محمد مخلص د ا بابکر کندهاری زوی دی-نو ښایی چی‌دحالنامې‌لومړنی‌برخه روښان‌لیکلې‌وی‌او بیانو

۱- ددولت لوانی دیوان -او ددې موضوع نور تفصیل « دپښتو ادبیاتو تاریخ»ددوهم ټوک په(۲۹۰) مخ تر (۲۹۳) مخ پوری راغلی دی.

۲- دبستان مذاهب - ۲۵۱مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

علی محمد مخلص و ر پسې پښې ره کړې و ه او دده داو لا دې حالات یې پکښې ز یات کړی وی (۱)

۴- مقصور الممنو عنین:

دبا یز ید روښان بل اثر دی چې په عر بې یې دخپل مشر ز وی عمر په غو ښتنه لیکلی دی او د ر و ښان دپلی اصول بیانوی. ددې کتاب دوې قلمی نسخې سته یوه په لا هو ر کې دار واښادپوا کتر محمد شفیع خیشکی سره و ه او بله دحید ر آباد دد کن په آصفیه کتابتون کې (نو ر ه معرفي یې د پښتو اد بیا تو تا ریخ ددوهم ټو ک په (۳۰۰) مخ کې راغلې ده-

۵- فخرا لطالبین:

دا رساله یې د بدخشان د حکمر ان میر ز ا سلیمان په نا مه هغه و خت ولیکله او و ر و پې لیرله چې ددې سیمې زیا ترو پاچهانو ته یې دخپل مسلک د تلقین او تبلیغ لیکونه استول ددې اثر یادونه په حالنامه کې سوی ده خو نسخه یې لا تر او سه لا س ته نه ده راغلې ۶- خیر البیان: دبا یزید روښان تر ټولو مهم او مشهور کتاب دی چې د پښتو په ادب کې خورا ارزښتنا ک ځا ی لری. دا کتاب با یزید په څلو روژبو د پښتو عربی فارسی او پنجا بی) لیکلی چې فقط یوه نسخه یې تر او سه په دنیا کې پیدا سوی ده او هغه نسخه یو وا ر په د ۹۶۷ ۱ م په جون کې دحافظ محمد عبدا القدوس قاسمی دعالمانه تحشیې او سریزې سره په پیښور کې د پښتو اکیډیمې له خوا چاپ سوی ده او بیا په (۱۳۵۳ ه ش) کال په کابل کې دادبیا تو او بشری علو مو د پوهنځی له خوا عین نسخه عکاسی سوې او خپره سوې ده نو ددې کتاب دزیاتې پیژندنې د پا ره دې د دواړو چاپي نسخو سریزو ته رجوع وسی په تیره بیا د پیښو ر د چاپي نسخې د سریزې (۵۱) مخ ته تر (۹۲) مخ پورې

---

۱) نور تفصیل یې «د پښتو ادبیاتو تا ریخ» د دوهم ټو ک په (۲۹۸) مخ کې راغلې دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷- د بایزید روښان یوه نوموړکې رساله :

د کابل د خطي نسخو په کتابتون کې یوه مجموعه سته چې په جیبي قطع یو څو قلمي رسالې پکښې راغونډې شوې دي، او یوه رساله خو پاڼې د بایزید مسکین په نامه سته چې د عربي او فارسي لیکنې بڼه یې هم د بایزید روښان نورو تالیفاتو ته ورته ښکاري خو نوم یې معلوم نه دی مګر په یوه پاڼه کې یې : لیکلي شوي دي چې «قال بایزید مسکین» او هم په دې جملو ختمیږي:

«قال بایزید مسکین ابن عبدالله : راحت روح کان وصف الله وعزابه صفة البشریه فکل راحت یهلک عن الانسان بغیر وصف الرحمن . این رساله مختصر کردم تمام عالانش امن یابند جاودان تمت تمام شد کار من نظام شد ، امید و ارست با لطف باری همدان این شیخ نیعمت (کذا) مریده یا روښان انصاری... تحریر فی تاریخ ۱۷ شهر شوال ۱۴۳ (۱۰۴۳ ه ق) (۱)

۸- مکتوبات : دا کتر جهانګیر په خپله یوه مقاله کې لیکي: «پیر روښان کې مکتوبات هم هی که ابراهیم دانشمند مدینه کې رهنی والخ تهی (۲) خو خدای ته معلومه ده چې د پیر روښان دا مکتوبات د دې د لیکنو مجموعه ده او که کوم بل اثر دی.

۹- و اجیه د ی شلوک :

د پنجابي یو منظوم کتاب دی چې «او نکار ناتهه» ترتیب کړی دی او پېښور چاپ د خیرالبیان مصحح او محشي مولانا قاسمي یې یادونه کړې ده او لیکلي چې : «د ځنې خلقو دا خیال دی چې دا هم د بایزید دی او دا نظمونه دده دی» (۳) . ۱-د

---

(۱) د خیرالبیان سریزه -(۳۲) مخ کابل چاپ

(۲) اورنیټل کالج مګزین -(۱۹۵۵ فبروری- ۹۳ مخ

(۳) د خیر البیان سریزه - ۵۰ مخ - د پېښور چاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دبایزیدروښان شعرونه : که څه هم د بایزید روښان پښتو عروضي شعرونه لاتر اوسه لاسته نه دي راغلي، خو د ځینو قراینو او شواهدو له مخې ویلای شو، چې بایزید شعرونه ویلي دي. مثلاً اخوند درویزه لیکي : «و آن...بزبان افغاني شعر سیگفت ... و شعر های لایعني بافغانان می نمود...» (۱)

پوهاند عبدالحي حبیبي هم دپښتو ادبیاتو په تاریخ کې د « معارف » په حواله لیکلي دي چه :«میرزا محمد حکیم پیر روښان په سیاه چاه کې قید کړی و، مگر پس له څه وخته چې یې وکتل دی هلته ژوندی و، او ډېر اشعار یې په دغه تور زندان کې ویلي وو ... » (۲) د حالنامې مصنف هم په صراحت سره وایي چې :

بایزیداو لسړي وچې، پښتو قصیدې، غزلې، رباعیات، قطعې و مثنوي یې جوړې کړې دي(۳) په دې توگه نو دبایزیدروښان په اشعارو کې څه شک نه پاته کېږي بلکه ځینې پوهان ښېړونکي لا دخیرالبیان متن هم یوډول شعر بولي او ښېړنې یې پر کړې دي (۴)

۱۱-دبایزید سرودونه :

دحالنامې دلیکنې له مخې بایزیدروښان دپښتو موسیقي په برخه کې هم لوی خدمت کړی دی او هغه داچې په پښتو موسیقي کې یې دسلوک او رزم سرودونه جوړ کړل او حالنامې دده له خوا داشې جوړ کړل سرودونه یاد کړي :

---

(۲) مخزن - قلمي نسخه

(۲)دپښتوادبیاتو تاریخ-۲/۲۷۲ مخ

(۳) حالنامه، روښانیان دمغلو تاریکیان ۳۵ مخ، پښتو مجله ۲ کال ۴ گڼه، د روښان یاد -۱۷۲ مخ (۴) دخیرالبیان سریزه ۵-۸۱ مخ دپوهاندرشادلیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

«ناسری(دهناسری) پنځه پر دي، خلو ر پر دی،دري پر دي،دجنگ آهنگ دشهادت مقام »(۱)

دپایز یدرو ښان او لاد :

دپایز ید رو ښان دري ماندینی وې:

«بی بی شمسو ،تو ری ادی،دنی »چی له بی بی شمسو څخه یې پنځه زامن :

«شیخ عمر ،نو ر الدین،خیر الدین، کمال الدین او جلال الدین»در لو دل،اوله توری ادی څخه یې یو زوی«دو لت» او دمیر من دنی څخه یو زوی«الله داد» در لو د. یوه لو ریې « کمال خاتون » نو میدله چې دپاینده خان زوی ته یې ور کړې وه ، او د نورو لو نو پته یې معلومه نه سوه چې در لودلې یې: که نه (۲) .

مأخذو نه :

۱-خیر البیان -دپیښور یو نیو رستې د پښتو اکیډیمی چاپ - په ۱۹۶۷م کی- دحافظ محمدعبدالقدو س قاسمی تر تیب تدو ین او حو اشي- ددیباچې له لو مړی مخ څخه تر ۹۲)مخ پو ری

۲- خیر البیان -دکابل عکسی چاپ په ۱۳۵۳ ه ش کال کی-دپو هاندعبدالحی حبیبی سر یز ه-له لو مړی مخ څخه تر ۴۳ مخ پو ری، او دپو هاند عبدالشکو ر رشاد لیکنه -۸۱ مخ

---

(۱) درو ښان یاد-۱۷۳ مخ د ښاغلی رفیع لیکنه

(۲)دپایز یدداو لاد مفصله شجره او ددوی سیاسی مو قف دپیښور چاپ دخیر البیان د- سر یزی په (۳۳)مخ کی تر (۴۸)مخ پو ری دمو لانا قاسمی په قلم لوستلای سئی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- در و ښان یاد- دپښتو ټو لنې چاپ چې په ۱۳۵۵ هـ ش کال د بایز یدر و ښان دنړ یوال سمینار دمقالو مجموعه ده .

۴- دپښتو دادبیاتو تاریخ :

دپو هاند حبیبی تألیف چې په ۱۳۴۲ هـ ش کال دپښتو ټولنې له خوا چاپ سوی دی دو هم ټو ك له ۵۰ مخ څخه تر ۳۶۸ مخ پو رې .

۵ - حالنامه - دعلی محمد مخلص تألیف، قلمی نسخه - چې د هند دعلیګړ په ختیځ کتابتو ن کې په (۲۹۰/۳۷۰) نو مره خو ندې ده او ۶۲۵ مخو نه لرې .

۶- صراط التو حید :

دبایز ید رو ښان اثر چې په (۹۷۸ هـ ق) کال یې لیکلی او په (۱۹۵۲ م) کال په ۱۱۶ مخو کې په پېښو ر کې چاپ سوی دی .

۷- ددو لت لو انې دیو ان :

چې په ۱۳۵۳ هـ ش کال دپښتوټولنې له خوا په کابل کې چاپ سوی دی.

۸- تذ کرة الابر ارو لاشر ار :

داخو ند درو یز ه تألیف - چې په (۱۰۲۱ هـ ق) کال یې لیکلی او په (۱۳۰۹) کال په- هند و پر یس مطبعه کې چاپ سوی وی .

۹- مخز ن الاسلام: داخو ند درو یز ه مشهو ر تألیف چې قلمي نسخې یې خو ر اژ یاتې دی .

۱۰- تار یخ مر صع :

دافضل خان خټك تألیف - چې په ۱۹۷۴ م کال د ښاغلی دو ست محمد کامل په مقابله ، تصحیح اوتحشیه په پیښو ر کې چاپ سوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۱- تذکرة الاولیا - د میر احمد شاه رضوانی تألیف- دلاهور چاپ .

۱۲- دبستان مذاهب :

د محسن فانی کشمیری او یا د سو بدشاه زردشتی تألیف .

۱۳- اسلامی دائرة المعارف دوهم چاپ- لوسړی ټوک - ۱۲۳ مخ .

۱۴- پښتو مجله- د پېښور- د ۱۹۵۷م کال دا کتوبر گڼه- ۵ مخ .

۱۵- ورکه خزانه- د باغلی همیش خلیل - د پېښور چاپ -۲/۳۱مخ ،

۱۶- تاریخ افغانستان در عصر گورگانی هند- د کابل چاپ- ۹۴ مخ د پوهاند حبیبی تألیف .

۱۴۴۹ بایزید دوری هروی :

د میر نظام زوی چی تخلص یې «دوری» او مشهور په «میردوری» و، د خپل وخت له نومیالیو خطاطانو او شاعرانو څخه بلل سوی دی . څنگه چې یې خپل ځان د امیرانو له اولادی څخه بالهنو د خپل نامه په سر کی یې د «سلطان» کلمه راوړه او د استاد میرعلی هروی د لوسړی درجې له شاگردانو څخه وچی دغه استادورته زیاته توجه درلوده او دی یې د «فرزند» په خطاب یاداوه اوهم د میر علی د لیک په ځینو ټوټو کی داسی لیکلی سوی دی :

«بجهته فرزند عزتمند مولانا سلطان بایزیدشهیربدوری» له هرات ه هندوستان ته تللی او هلته د اکبر پاچا (۹۶۳-۹۳۷ه) په ملازمانو کی شامل سوی وچی د طبقات اکبری مولف یې د اکبر پاچا د دربار له شاعرانو څخه گڼلی او لیکلی چی ده ته د اکبرپاچا له خوا د «کاتب الملک» خطاب ورکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

سوی و. د ژوند په پای کی دهج دپاره سکی ته ولاړ ، او په (۱۹۶۸) کال په او بو کسی ډوب او مړ سو .

په نستعلیق لیکک کی یې لوی لاس درلو د ، او دهند وستا ن د کپو ر دربلست په کتابتون کی د امیر خسرو ددولر انی او خضر خانی مثنوی یوه نسخه دده په جلی ښکلی لیکک سته چی په دی جمله تماسیږی « الفقیر الحقیر المذنب سلطان بایزید بن میر نظام مشهو ر بد و ری بتاریخ شهر محرم الحرام سنهٔ ۹۷۶ »

یو ه بله سر قعه تو ته دده په ښکلی لیکک داستانبول د خزینهٔ او قاف په کتابتو ن کی سته چې په پای کی یې داسی لیکلی شوی دی :

« الفقیر المذنب سلطان با یز ید دو ری غفر ذو نو به ... »

دده د لیکک یو ه بله شکلی تو ته یې په مکه کی لیکلې چی د خانم پر و ین شیبانی په خصو صی مجموعه کې سته او پای یې دا سی دی :

« العبد کا تب الملک المشتهر بد و ری غفر ذ نو به فی تا ریخ شهر شوا ل سنهٔ ۹۸۵ هـ تحر یراً فی مکه ا لمشر فه »

مأ خذ :

احوا ل و آثا ر خو شنو یسان - ۱ ر ۹۵ مخ

۱۴۵۰ - با یز ید لو دی :

خو اجه با یز ید لو دی د سلطان بهلو ل لو دی زوی و ، چی مو ریې «شمسو» یا «شمسیه» یا «شمسی» نو مید له .

په (۸۵۴ هـ ق) کال نو ی ز لمی و ، چی پلا ر یې سر هند او دیپالپو ر ته ولاړ او د هلي نیابت یې ده او خانجها ن لو دی ته پر ینبو د ، بیاچی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د «بدایون» سیمه سلطان بهلول ونیول ه نو دی یې د هغې سیمې واکمن وټاکه خو چې د سلطان د ژوند په وروستیو کلو کې د خپل نوکر له لاسه ووژه سو .

دده دیوه زوی نوم اعظم همایون په تاریخو کې راوړه سوی دی چې د نیکه په ژوند د کالپی د سیمې واکمن و . او د سلطان بهلول د مړینې په وخت کې ځینې پښتانه امیران دې ته تینګ و ، چې دی دی ولیعهد وټاکل سي او د سلطان سکندر په وختو کې د «لکهنوتي» کې واکمن وټاکل سو .

ماخذونه :

۱ـ لودی پښتانه
دپوهاندرشا دلیکنه ـ ۱۱۲ مخ
۲ـ مرقع افغان ـ ۷۰ مخ
۳ـ تاریخ سلطانی

۱۴۵۱ـ بایسنغر میرزا :

د شاهرخ میرزاد ریم زوی او دامیر تیمور کورګانی نمسی په هرات کې دګورګانی سلاطینو د کهاله ډیر نومیالی هنرمند او هنر پالو نکی اوفاضل شهزاده و ، چې د (۷۹۹) کال د ذیحجې دمیاشتې په یوویشتمه د جمعې په شپه (۱) او یا په

(۱) حبیب السیر ـ ۳/۳۳ مخ   لغت التواریخ
ـ ۱۹۱ مخ دیحیی قزوینی تالیف

(c) ketabton.com: The Digital Library

هل روایت په (۸۰۲ ه ق) کال کې (۱) زیږ ید لی دی ، او سوریې د افغانستان د نهمې هجري پیړۍ نومیالۍ ملکه ګوهر شاد بیګمه وه.

څنګه چې بایسنغر میرزا د ګورګاني شهزادګانو په منځ کې د ښه ذکاوت او لوی استعداد خاوند و ، نو په (۸۱۷ ه ق) د خپل پلار شاهرخ میرزا له خوا د طوس او مشهدا وابیورد او شملقان او چرسغان او خبوشان او مازندران او استرآباد او شالمان او کبو د جامه د ولایاتو او دجرجان دسیمو حکومت ده ته وسپارل سو او څه موده وروسته چې شاهرخ میرزا ته دخپل زوی عقلمندي او په کار پوهنه او دخلکو سره ښه رویه لا ښه ښکاره او ثابته سوه ، نو په (۸۱۹ ه ق) کال یې د خپل وزارت چارې وروسپارلې چې رتبه یې د اوسنیو تشکیلاتو له مخې دصدراعظم او رئیس الوزراء د رتبې سره سمه وه .

سربیره پر اداري چارو د بایسنغر میرزا ستر امتیاز او صفت ده دهنر پالنه وه ده ګورنه یوازې د فضلا وا وهنرمندانو دروزنې او پالنې تاتوبي و بلکې دی پخپله هم لوی هنرمنداو درازراز فضایلو او کمالاتو خاوندو په تیره بیا په ښه خط لیکلو باندې په ثلث خط کې د «پید ایش خط و خطاطان» د مولف په قول «یګانه زمان او نابغه دوران» و ، لکه چې

---

(۱) تذکره دولتشاهي سمرقندي - ۳۵۰مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ویلی سوی دی چې خلو رتنه د خطو طو د ماني خلورستني وو: لومړی بایسنغر دثلث په خط کې، دوهم میر عماد د نستعلیق په خط کی، د ریم میر احمد نیر یزی د نسخ په خط کی او څلورم درویش عبدالمجید تالقاتاني په شکسته خط کی.

د هنر پالنې په باب یې همدا یوه خبره بس ده چې سورخانلیکي چې ده په هرات کښې پسو کتابتونو جوړ کړي وو، چې په هغه کې به تل څلو یښت تنه خوشنویسان د کتابو په استنساخ او استکتاب بوخت وو، سربېره پر هغو یې شمیر انځورګرانو نقاشانو، رسامانو، تذهیب کارانو او صحافانو به د کتابو د نقاشی، رسامی تذهیب جدول کشی او تجلید کارونه سرته رسول.

ده د شاهانه د بدبی او برم او جلال سره سره هیڅکله د فضل د خاوندانو په باب خپل احترام نه سپماوه، او په خورا نما نځنه او شاهانه بخښنو به یې د خط او تذهیب د پېر نوسیالی استادان دخان سره ساتل او هغه به یې حمایه کول. د مثال په توګه هغه وخت چې احمدلر د هرات په مسجد جامع کی پر شاهرخ حمله وکړه او هغه یې تپی کښی نو د هغه د ملګری په تور یو نوسیالی خطاط مولانا معروف هم تورن سو او نږدی وچې اعدام کړه سی، خو د همدی بایسنغر میرزا په واسطه له اعدامه وژغورل سو.

مولانا جعفر خوشنویس دده د کتابتون دریس حیثیت درلود چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهغه په پاملرنه د خطاو تسذ هیب نو سیا لیسو استا د ا نو د بایسنغر میرزا دپاره ډېر ښکلي او نفیس آثار سنځ ته راو رل چې او س لاهم د جهان په مشهو روسو یمو اولو یو کتا بتو نو کې د بایسنغر میرزا د کتا بتون دښکـلو خطي کـتابو نسخې سته .

حافظ ابرو خپل لـوی تا ریـخ د بـایسنغر پـه نامـه ولـیکه چې په « زبـدة التوا ریـخ » مشهو ر دی او فصیحي خـو افي یې « مجمع التواریخ سلطاني » بولي ، چې ظاهـراً په (۸۲۹ هیا ۸۳۰ ه) کال بشپړ سوی دی دده پـه امـر د فـردو سـي پر شـا هنـا مـه يـا ندی یو ه مقدمه هـم لیکلـی سوی ده چې ملک الشعرا بها ر د خپـل کتاب « سبک شناسي » ددریم توک په ۱۹ مخ کې ورباندي تنقید کړی لیکي چې : سو رګو هر شاد بیکم په مسجد کې ښخ دی . دولتشاه سمرقندی دده د مړ ینې په باب او نېټه داسې لیکلې ده : « شبی ازفرط شراب بفرمان رب الارباب بجوا ب گران فتا گر فتار شد و سکتهٔ هـ رات سبب آن وفات راسکته پنداشتند وقوع این واقعه در دارالسلطنه هرات در باغ سپید بود درشهور سنه سبع و ثلاثین و ثمانمائه (۸۳۷ ه) وعمرا و سی او پنج دل بوده (۱) »

دهغه وخت یو بل فاضل د بایسنغر میرزا د مړینې نېټه داسې په نظم کړې ده :

سلطان سعید با یسنغر سحرم ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ ‏ گفتا که بگو باهل عالم خبرم

« سر تاسر خلاف حقیقت و خلاف منطق و بر ضد تاریخ سی باشد . »

---

(۱) په نورو تذکرو کې یې عمر ۳۸ کاله ګڼلی سوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په هر حال بایسنغرمیرزا په خراسان کې په ښکلي خط د ډېرو ښکلو کتابو د لیکلو باني او مؤسس ګڼل کېداى سي .

سربېره پر دې بایسنغر میرزا ددرى او ترکي ژبې ښه شاعر هم و ، دولتشاه سمرقندى په خپله تذکره کې لیکي :

«جمالي داشت باکمال ... و از سلاطین روزګار بعداز خسرو پرویز چون بایسنقر سلطان کسی به عشرت و تجمل معاش نکرد ، شعر ترکي و فارسي را نیکو ګفتي و فهمیدی ، و به شش قلم خط نوشتي.... »

ددرى ژبې دیوې غزل مطلع یې دا دى :

من رفتم و تاریخ وفا تم اینست «بادا بجهان عمر درا ز پدرم» (۸۳۷)

خو امیرشاهي سبزوارى په دې ځلوریزه کې پر ټولو بریالی ښکارى چې ویلي یې دي .

درماتم تو دهر بسی شیون کرد لاله همه خون دیده ه درداممن کرد

ګل چست قبای ا یرو انی بد رید قمری نمد سیاه درګردن کرد

بایسنغرمیرزا دې پسې پر وخت یې پلار ژوندى و ، او دده درې زامن : میرزا رکن الدین عـلاءالدوله ، میرزا سلطان محمد ، میرزا ابو القاسم بابر پاته سول .

او دده ددربار مشهورشاعران دا و و :

بابا سودائی ، مولانا یوسف امیری ،

ندیدم آن دورخ اکنون دو ماهست ولی مهر ، بسی درجان ما هست

او مقطع یې دا دی :

غلام روی اوشد بایسنقر غلام روی خوبان پادشاهست

او دا مقطع په بل ځای کې داسې راغلی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

گدای کوی خوبان پادشاهست   گدای کوی او شد بایسنقر

بایسنغر میرزا د موسیقی سره هم زیاته مینه درلوده، او ده په مجلس کی به نو میالی سندرغاړی لکه خواجه یوسف اندکانی چی پخپل وخت کی بی په سطربی او سندرو کی ساری نه درلود او نور حاضر وو، وایی چی د بایسنغر میرزا ورور سلطان ابراهیم میرزا چی په شیراز کی و، غووا ره له خپل ورور څخه د خواجه یوسف سندرغاړی غوښتنه وکړه چی شیرا زته یی ورواستوی خو بایسنغر میرزا دا بیت ورو لیږه :

سا یوسف خو نمی رو شیم   تو سیم سیاه خود نگهدار ...

بایسنغر میرزا سره له دی چی تولو ښوا وصافو یو عیاش زلمی و، او څو چی یی کولای سو ه خپل ژوندیی په عیش او عشرت تیر اوه او په عیش او عشرت کی د همغه افراط په نتیجه کی په ځوانه ځوانی کی د (۸۳۷ هق) کال د در یمی خور (جمادی الاول) په اوومه د سه شنبی په سهار د هرات د بنار په «باغ سفید» کی مړ سو، او په مشهد کی د خپلی امیر شاهی سبز واری، مولانا کاتبی او امیر الدین نزل آبادی.

ماخذونه

۱- حبیب السیر - ۳/۶۲۳ مخ .

۲- مجالس النفائس - ۱۲۵ مخ . ۳- سبک شناسی - ۳/۹۱ مخ .

۴- تذکره دولتشاهی - ۳۵۰ مخ - ۵- پیدایش خط و خطاطان - ۱۴۲ مخ

۶- دهخدا لغتنامه (ب) ۲۲۶ مخ ۷- ازسعدی تاجامی - ۴۳۱ مخ

۸- صورتگران و خوشنویسان هرات درعصر تیموریان - ۶۳ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۴۵ـ بایسنغر میرزا عادلی :

د محمود زوی ، او د احمد نمسی او د ابو سعید گورگانی کړوسی دی چی له (۸۷۹ هق کال څخه بیاتر ۹۰۰ هق کال پوری) یې په بدخشان کی حکومت کاوه ، دخپل وخت له نومیالیو فاضلا نو او خوشنو یسا نو څخه و ، چی دفضل او پوهی سره یې دصورت ښکلا هم درلو دله ـ شعر یې و ایه او په شعر کی یې « عادلی » تخلص کاوه . ښکلی نستعلیق خط یې لیکه چی دمجالس النفائس دخاوند په وینا سلطانعلی مشهدی خو واره دده نستعلیق خط ستا یلی دی .

دده له آثا رو څخه یوه یوه ټوټه دبهرام میرزا په مرقع کی د استانبو ل دخزینه اوقاف په کتابتون کی ستهچی په پای کی یې لیکلی دی : « مشقه العبد بایسنغر »

یا دونه :

ددی بایسنغر او د شاهرخ دزوی او امیر تیمو ر دنمسی بایسنغر میرزا سره باید اشتباه و نه شی ، ځکه چی هغه په ۸۳۷ هق کال کی مړدی

ماخذ :

احوال وآثارخوشنویسان - ۱/۹۶ مخ

۱۴۵۲ بایقرا هروی :

دسلطان حسین میرزاشهور په « خاقان منصو ر ، معزالسلطنه او ابو الغازی » دهرات دتیمو ریانو د وروستی پاچالقب دی چی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ژوند پیښې به یې د«سلطان حسین میرزا» تر نامه لاندې ددې کتاب «س» په ردیف کې راوړ ه سي.

۱۴۵۳- بایې خان توخی:

دسلطان ملخي توخي (دمیر ویس نیکه ده مورني نیکه) زوی و، چې د پلار تر مړینې وروسته یې پر کلات او د کلات پر نورو سیمو حکمراني کوله، او داود ترنک د رود پر غاړه د جختران په کلا کې اوسید، او په پای کې په کوسه جګړه کې ووژلې سو.

ماخذونه:

۱- پټه خزانه - تعلیقات ۲۵۸ مخ

۲- تاریخ سلطاني - ۶۰ مخ

۱۴۵۴- ببرخان سواتی:

د پښتو ژبې یو ساده او اسی شاعر و؛ شعرونو یې عو اسي بڼه درلوده او پراولسي آهنګو یې سم غزلې جوړولې. د (۱۳۱۶ ه ق) کال په شاوخوا کې سړی دی - اوداسر وکې دده دی:

یو شي مي دی لیدلی په د نیاکی برادره ... نه پښې لري نه سر

چالاک دی بې اندازه سبک ښکاریږي له نظره ... په منده ګرځندی

ماخذ:

فرهنګ زبان وادبیات پښتو - ۷۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۵۵ - ببن شاهوخیل لودی :

میاببن شاهو خیل لودی دمیا عطازوی دلودی پاچهی له امیرانو څخه و، او په هند کی یې د سر هند حکومت درلود .

په (۹۳۲هق) کال دسلطان ابراهیم تر مړینې وروسته یې تیتو او پرګو پښتانه پرخان راغونډ کړل او «سنبهل» یې کلابند کړی، د سنبهل واکمن میا قاسم سنبهلی له ظهیرالدین بابر څخه مرسته وغوښتله بابر هم د بابا قشقه او هندو بیګ تر مشری لاندی لښکری ور ولیږدی او لې خو پښتنو ماته وکړه .

په (۹۳۳ ق)کال چی بابر په « بیانه» کی دسلطان محمود او را نا سنګا په جګړه بوخت و، میا ببن پر لکهنو بریدوکړی او د مغولو امیران له لاسه یې وکیښل، بابر چی د بیانې له جګړی بریالی وزګار شونویو لوی لښکر یې د محمد سلطان میرزا تر مشرتابه لاندی د «ببن» دځپلو د پاره وګماره . دالښکر چی تر ګنګا ور پوری ووت دبابر په قول «ببن » لکهنو خوشی کړ .

په (۹۳۴ ق) کال چی په هند کی پښتنو امیرانو جرګه وکړه او سلطان محمو دیې پاچا کړ، «ببن» هم په دغه جرګه کی شاملی غړی و .

په (۹۳۴ هق) او په (۹۳۵ ه) کال چی سلطان محمو دلودی دبابر سره جنګیده، دی یې له لویو حربی ارکانو څخه و، د(۹۴۲ ق) کال په شاوخوا کی د پښتون شیرشاه مشوری سلسو .

په (۹۴۶هق) کال لا ژوندی و، او شیر شاه ته یې دتخت کښیناستلو سلا ورکړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه :

۱- لودی پښتانه - ۲۹۸ مخ
۲- بابرنامه - ۱۷۱ مخ
۳- خورشید جهان - ۱۰۶ مخ
۴- شوکت افغان - ۳/۲۵۰ مخ

۱۴۵۶- ببوجانه :

میرمن حلیمه مشهوره په «ببوجانی» دعتیق الله خان لور ، او د میرواعظه له اولادی څخه وه چی دپلارله خواسیده او د مورله خواد امیردوست محمدخان لمسی وه.

ببوجانه د امیرعبدالرحمن خان میرمن او د رباندی گرانه ماندینه وه، چی په هوښیاری او ښکلا یې شهرت درلود ، او هم یې له خلکو سره ډیره ښه رویه لرله، سخی او میړه مخې میرمن وه، او تراوسه په لوړوکورنیو کی په ښه نامه یادیږی.

دی میرمنی کله کله په دری ژبه شعرونه هم ویل چی د ښځو په مخصوص اخبار«ارشادالنسوان»کی چاپ شوی او ساته یې یوازی دادری بیته دمرحوم محمد سرور گویا په واسطه لاس ته راغلی دی چی دلته یې دنمونې په توگه وړاندی کوم.

استقلال

از بهرای خدا بلند کنید | بر سرخود لوای استقلال
یاد شیرین دهان ملت ما | یارب از میوه های استقلال
میکشم بعد ازین بدیده خود | سرمه از خاک پای استقلال

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې يو وخت امير عبد الرحمن خان د نرگسو يو ګېډۍ ورته وليږله چې د ی مېرمنې د ا بيت ورو استاوه:

نرگس صدبرگ ازدست شهنشاهم رسيد برسرخود ماندم وبرچشم تر ماليدمش

داهم وايي چې دا مېرمن پر امير عبد الرحمن خان د ونې د يره گرانه وه چې امير ويل : « ماتر اوسه شعر نه دی ويلی خود ببو جاـ نی دپاره يی وايم "او داده پښتو نه يې د هغې په ستاينه کې وويل:

مهدعلياء،صدرکبری بی بی عفت شیم زانکه ازعزت شهش خوانده لست عيال محترم
الحق ازمادر نزاده دختر همزاداو صاحب علم و حيا ماوما په جود وکرم

ماخذ:

پښتنې مېرمنې - ۵۰ مخ دپښتو ټولنې اثر - د کابل چاپ

۱۴۵۷ - ببون منگل :

د پښتو ژبې يوه کې اوبز مې شاعرو، شعرونه يې پر اولسي او زانو ويل .

دده ژوند د (۱۳۰۰ هش) کال په شاوخوا کې اټکل شوی دی . دپکتيا د منگلو دسيمې په «لژه» کې اوسيده او دده د تو کو اشعار په هغه سيمه کې شهرت لري .

ما خذ :

فرهنگ زبان وادبیات پښتو - ۷۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۵۸- ببی یا بیبنه :

دوستی جان او ولی جان په شفاهی کیسه کی دوستی جان دمینی (گلمکی) خور «ببی» وه چی دسهیلی خان ساندینه وه.

کله چی سهیلی خان دولی جان دمخکی په دعوه کی دهغه پر حق تیری وکړی، نو ببی ولی جان وتښتوله او خانته یی ماندینه کړه.

دولی جان زوی «میر ولی» چی دسهیلی خان سره په جگړه کی مړی دببی له نسه او دولی جان له ملاتړه و.

داسی من دبیبنی په نامه هم یاده شوی ده.

ماخذ :

له «ملی هینداری» څخه ودښاغلی محمد ابراهیم عطائی یاد داشت

۱۴۵۹- بجلی چارسدی :

عبد الحنان دپښتو ژبی سبا رزشاعرو، او دپښتونستان د«خدایی خدمتگار» دسیاسی تحریک سره ئی اړه درلوده، او خپل اشعارئی زیادتره دخپل وطن دآزادی دپاره ویل، جدا په اوله سوزه ډک شعر ونه یی ویلی و، په (۱۹۷۷م) کال کی مړ دی او دپښتونستان دچارسدی په سیمه کی او وسیدلی داشعار دده دیوی بدلی سر دی :

سری غیرتی پښکاره شوی دگلا نونو په سرونو کی   نښی دپسرلی دی دوطن په سمو غرونو کی

ماخذ :

فرهنگ زبان وادبیات پښتو - ۷۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۶۰ـ بخت خان «جنرال»:

دنواب عبدالله خان اود هند په سلطانپور کی نومیالی پښتون و، لوړی د پرنگیانو په توپخانه کی نوکر سو، او په لږ وخت کی داو چتو افسرانو په قطار کی و گنهل سو.

دبخت خان په خټه کی اسلام او پښتو دوا ړه ځنگ پر ځنگ اخپلی راغلی و، ځکه نو پر ده دپر نگیانو سخ ښه نه لگیده عالمانو مجلسو، د غزا او جهاد د جرگو د پښتنو د تیر تاریخ مطالعې اود پښتولی نو م بخت خان دی ته تیار کړ، چی دپرنگی پر نوکری لعنت وو ایی. او د ځان لپاره بله لاره خوښه کړی.

په (۱۸۵۷م - ۱۲۷۳ه ق) کال چی له «میرټ» څخه تر کلکتې پو ری په هندوستان کی د پرنگی خلاف د آزادی جنگ و نښت بخت خان درو هیلکهند په «بریلی» ښار کی و، له خپل پیر حضرت سرفراز علی صاحب نه یې اجازت وا خیست او د آزادی په غزا کی شریک سو.

دحافظ رحمت خان نمسی د(نواب خان بهادرخان بړیڅی) د بخت خان په بخت او تدبیر پر «بریلی» قبضه وکړه او چا پیره ملک د هغه په اولکه کی راغی، بخت خان د «بهادرشاه» لقب ورته ورکړ «سوبهارام» یې دیوان (دفتردار) نیاز محمد خان یې جرنیل او مدار علی خان یې سپه سالار وټاکه؛ لوړی «بدایوان» ونیو بیا ترفرخ آباد تیر سو، په بلعب کړ هورو خوت، دلته دبها - درشاه (نواب خان بهادرخان بړیڅی) سکه جاری سوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوندارانو په پلوو، جاګیر او انعام انګریز له میدان صفا کړ، نواب خان بهادر خان یې په خپل مقصد کښې ناکام کړ او بیا ګرفتار او په بریلی کښې ځانسي سو.

ډهلي دټولو هنګامو مرکز و، بخت خان دزمري په شان د(۱۸۵۷م - ۱۲۷۳هق) کال دجولائي په دوهمه ډهلي ته ورسېد یوازې نه، بلکه دڅورلس زره روهیله فوځ، توپو او ډېرو وسلو سره جرنیل بخت‌خان په ډهلي ورننووت. دبخت خان او دبریلي غازیانو ډهلي‌ته درسېدو خبر شهزاده مغل میرزا خپل پلار بهادر شاه ظفر دډهلي پاچاته ور کړ، بهادر شاه ظفر په ډېر اخلاص دجنرال بخت‌خان هرکلي وکه، او د «فرزند» خطاب ئې ور وباخښه، یو ښکلی ډال او د جواهرو ډکه توره یې ور عنایت کړه، په ټول ډهلي کښې اعلان وسو، چې دټول فوځ اعلی افسر جنرال بخت خان وټاکل سو.

جنرال بخت‌خان خپل فوځي دفتر بېل جوړ کړی، او دخپل شخصیت د انتظامي استعداد او قابلیت په وجه یې دفوځ په‌حیثیت کښې ډېر زیاتی‌راووست. دجولائي په‌ـدڅلوېښتم په۷ ، جنرال بخت خان دلس زره فوځ سره پر انګریزي فوځ حمله وکړه او په «تیس‌هزاري» میدان کښې یې ورته ماته ورکړه، آسونـــه، توپونه، وسلې او ډېر څیزونه دغازیانو په لاس ورغلل.

بیادغازیانو دفوځ دوې پلټنې دپنځوسو وسپرو، شپږ وتوپو او دډېرو جنګي اسبابو سره دجنرال بخت خان په‌حکم «باغپت» ته رواني سوې‌چې انګریز انوته‌دپله‌جوړولو موقع ورنه کړي. سربېره پرهغه یولوی‌فوځ دجنګي ساز او سامان سره «علی‌پور» ته‌ولېږل سو.

دې غازيانو لويه سوبه وکړه او چې د دې سوبې خبر جنرال بخت خان ته ورسېد په ټول ډهلي کې جوش او خروش پيدا سو، او د غازيانو حوصلې لا زياتې سوې .

فوځ، عالمانو او عام اولس د جنرال بخت خان په مشرۍ د ځان او مال قربانۍ ته لا نور هم حاضر سول .

سربېره پر هغو سلو عالمانو چې د جنرال بخت خان سره له «بريلي» او د بريلي له شاوخوا څخه راغلي وو، نور ډېر عالمان له ټونک، جيپور، بهوپال، هانسي، حصار او اګرې څخه هم راورسېدل، او د هندوستان په هر ځای کې چې هغه وخت د انګريزانو پر خلاف د آزادۍ چيغه او انقلاب راپورته سو د هغه مشرتوب جنرال بخت خان کاوه ، ځکه چې د هندوستان د بېلو بېلو ځايو د انقلابي فوځو سپهسالارانو به له جنرال بخت خان څخه هدايتونه اخيستل.

ډهلي څلور مياشتې او څلور ورځې د جنرال بخت خان په لاس کې و ، خو له بده مرغه چې د جنرال بخت خان په لاره کې لوی خنډ شهزاده مغل ميرزا و ، ځکه چې بهادر شاه ظفر خپل زوی «مغل ميرزا» ته چې بې تجربې، بېکاره او د دښمن له چل او فريب څخه بېخبره و ، د ټولو فوځو سپهسالاري ورکړې وه ، او بل دا چې د شهزاده مغل ميرزا خسر «ميرزا الهي بخش» لوی بې ايمانه او ډېر ننګي تالي ښت و ، نو د هغه په لمسون د هندوانو هغو بنياګانو چې بخت خان ته يې د فوځ د تنخواه د پاره پور ورکاوه ، هغه پور يې پر جنرال بخت خان بند کې . له بلې خوا د غازيانو د باروتو او د ټوپک د ګوليو جوړولو ځای ته (چې د بېګم ثمر کورو) د حکيم احسن الله له خوا د انګريزانو په تحريک اور واچول سو، چې اوه سوه منه ګولۍ او باروت او ډېر کاريګران پکښې وسوځېدل او دې کار د جنرال بخت خان داو وه و پنځو زرو سپاهيانو وسلې بېکاره کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پادشاه «بهادر شاه ظفر» څو لاله او لعل زړه ختلي و، او بيا نو الهي بخش څه داسې جادو، ور باندې وکړ چې پادشاه له کلا څخه د همايون مقبرې ته د پناه ور لو د پاره وتښتېد .

نو جنرال بخت خان هم مجبور سو د دهلي پرېږدي، او د مخه تر پرېښوولو يې بهادر شاه ظفر ته په ډېر تأثر وويل :

«سره د دې چې پرنګيانو د دهلي ښار ونيو، خو زموږ ډېر څه تاوان سوی نه دی، ټول هندوستان زموږ سره دی، پادشاه دې بې تردده له ما سره روان سي، زه به په غرو کې داسې سورچې جوړې کړم چې د پرنګي شيطانانو ته به هم د هغه ځای پته و نه لګي، دهلي پايتخت دی خو فوځي کلا نه ده، په دې جنګ کې لويه خرابي دا وه چې شهزاده مغل ميرزا د فوځ سپهسالار و، او دی د جنګ له فنه بې خبره و، دا نه وه ورته معلومه چې بې سر فوځ څنګه په قابو کې ساتل کېدای سي، که شهزاده زما په کارو کې اړو پېچ نه اچولای نو يقيناً چې د دې خو د سره فوځ په قوت به هم موږ انګريزي فوځ ته شکست ورکړی و، خو اوس هم څه تللي نه دي، او بيا بيا عرض کوم چې هيڅ تللي نه دي. د هر رياست د خلکو زړونه زموږ سره دي، هغوی له پرنګيانو څخه بېزاره دي. او د هغوی دا يقين دی چې انګريزان په کراره کراره د هندوستان ټول رياستونه هضمول غواړي. هر کله که زموږ پله لږ څه درنه سوه نو بيا ټول رياستونه زموږ سره ترا رسيږي. د پادشاه پلار او نيکونو ډېر شکستونه او مصيبتونه ګاللي وو، پر بابر شاه او همايون او اکبر باندې تر دې زيات تکليفونه راغلي وو، خو دوی خپله سعيه پرې نه ښووله، خو چې په آخر کې بريالي سول ...»

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده دې خبرو پر بهادرشاه ظفر باندې هیڅ اغیزه ونه کړه ، او جنرال بخت خان چې دهندوستان بخت و یډو لوته راغلی و ، بهادرشاه ظفر له ورڅخه لوڅخه انکار وکی او ده ترانکار وروسته نو جنرال بخت خان د خپل ورپلټنه فوځ سره له دهلی څخه دلکنهو خواته رهی سو ، او لکنهو ته بیا د هند د جلال آباد ضلعی (هردوی) ته ولاړ .

بخت خان و لیده چې غداران هرځای ورته پیداسول ، دین خرڅوونکی، وطن پلورونکی ، قوم بایلونکی په انگریز پرستی کی یو تر بل د مخه کېږی - نو یو ه شپه داسی د اولس له منځه غیب سو چې تر او سه بې نښانه بیامعلومه نه سوه .

مأخذ!

دپښتو قرائت ــ ددوولسم ټولګی دپاره ــ د پوهاند عبدالشکور رشاد لیکنه ۱۳۳ مخ .

۱۴۶۱ـ بختک هلمندی :

دانوم دهواسو په یوه افسانه کی راغلی دی چې په هلمند کی ددغی افسانې سره خلک اشنا دی .

وایې چې دسیستان پاچا خپل جنګی سالارته چې «بختک» نومید امر وکی ء چې دهلمند او ارغنداو دسیندو دیو ځای کیډو په سیمه کی یوه داسی ټینګه کلا جوړه کړی چې ماتیدونې دچادلاسه پوره نه وی ـ او پاچا ورته وویل چې کلا باید دونی ټینګه وی چې حتی زه یې هم ساته نکړای شم .

بختک راغی ء او دبست کلا یې جوړه کړه او کلمچې یې کارپای ته ورساوه

نو پاچاته یې خبر ورکی چی کلا جوړه سوه، خوددې کلا واکمن او پاچازه پخپله یم. پاچاته دېر قهر ورغیء او دیوه امیکر سره راغی خو هرڅه چې یې وکړه کلا وفتح نه سوه - پاچادوه کاله د کلاد دیوالو شا ته تیر کړل ، او کله چی ناکامه پرشاتیء نو بختک ته یې پیغام واستاوه چی: «دادی زه و لاړم کلاتاته درپاته ده، خو داپه یادلره چی ته نمک حرامسړی وې»

بیانو بختک پاچاته حال وروليږه چی: «د کلادروازی دی پر مخ خلاصی دی» کله چی پاچا کلاته ورننوتیء ، نو وئې لیدل چی بختک خپل سر پر یوه کنده ایښی دی او جلادتوره سر ببره پر نیولی ده .

بختک پاچاته وویل: «دادی ستاداسر سره سم سی داسی کلا جوړه کړه چی حتی تالاهم ساته نه کړای سوای - ساداخپل کار عملاً درو ښود ، او من نو که سی ته بر جسارت کړیوی جلادته اسر و که چی سر سی پر یکړی» پاچا سمدستی بختک په غیږ کی ونیواو پر مخ یې ښکل کیء او رتبه یې لاور لوړه کړه .

اوس هم د بست په سیمه کی د «خشکاوې» پر سردار غنداو دروډ پر غاړه د بختک د کلا په نامه دیوې زړې کلا کنډوالې سته چی د« زختر کلا» یې هم بولی او د«بختر کلا » په نامه هم یادیږی .

مأخذ :

د ښاغلی محمد ابراهیم عطایی یادداښت .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۶۲ـ بخت ناك خان خټك :

دخوشحال خان خټك نوسیالی زوی و ، چی پرخوشحال خان ډېرگران و ، اوځوځایه یې پهخپلو اشعارو کی یاد کړی او ستایلی دی ـ لکه چیوایی :

بختناك هغه زلمی دی
نښته بل دده په رنگ

او (په۹۷ ۱۰هـق) کال چی بختناك خان سرسو ، نو خوشحال خان یېداسی ویر کوی :

سږ کال چی دغواص دی (۱)
په هرلوری تبجن ده پـر
«بخت ناك» پهدوه هفتې شه
تـر فـانی جـهانـه تېـر
ژوندی و ، درویشت کاله
زلمی توب شوباندی زلیر
په رنگ د چنبې گل و
چې تري تیلشي داجمیر
په خوبی لکه سلك و
په تقوی په طاعت ډېر
دپلار په زړه یې سرگ دی
لکـه زخـم د شمـشیـر

---

(۱) غـواص = ۱۰۹۷ هـ

(c) ketabton.com: The Digital Library

که ږیرو ، نور غمونه
په دا غم شول واړه هېر

دخدای سره جنګ نه شي
که هر څو وي څوک دلېر

دخوشحال له نورو اشعارو څخه ښکاري چي بختناک خان دوباړه نساروغی
سړدی لکه چي وايي :

د غواص د کمال و با
خداي يې سه راوله بيا

« بختناک خان » سي پکښې و سړ
سو ريې ، هم بو تـه قضا

يو هلک يې و ، راپاتـو
و رپسې شـه ژرفـنا

دبختناک خان سور دصاحب خان لور، ديوچه خان نمسی او د ملک باره
سهمند زی کړو سی وه ،چي پلاراو نيکه يې دپېښور په نوښار کیاو سېدل .

ماخذونه :

(۱)- دخوشحال خان کليات-دکندهار چاپ ۵۴۷۰ ، ۹۵۶ ، ۹۷۳ مخونه

(۲)- تاريخ سرصع - د پېښور چاپ - ۲۵۹ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۶۳- بدایعی بلخی:

محمد د محمود زوی د سلطان محمود د غزنوی د وخت له نومیالیو شاعرانو څخه و. هدایت د مجمع الفصحا مولف دده یاد ونه کړی ده او لیکلی یې ده چې دده نوشیروان پند نامه په نظم ترجمه کړی ده چې دوه سوه بیته دی او اصل یې په پهلوی ژبه و (۱)

د اشعر د ده دی:

جهان چون عروس است بارنگ و بو | دریغا که داماد خوار است او
چو باشی جوان کار پیری بساز | که اندر جوانی نمانی دراز
ز پنجاه چون موی تو شد سپید | مدار از جوان زن به نیکی امید
عروس جوان گفت با پیر شاه | که موی سفید است مار اسیاه
همیشه جوان و جوان مرد باش | ز دونی و بی حاصلی فرد باش
که نام جوان مرد اندر جهان | بود زنده نزد کهان و مهان
جوان مردی کارها بهتر است | جوان مردی از خوی پیغمبر است.

ماخذونه

۱ - ریحانه الادب - ۱ ر ۲۳۹ مخ

۲ - تاریخ نظم و نثر در ایران - ۱ ر ۳۵

د سعید نفیسی تالیف

---

۱ - مشهوره ترجمه یې ابن سینا ته منسوبه ده د «ظفر ‌نامه» په نامه سعید نفیسی

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۶۴- بدخشي :

ملك الشعراء و نامحمد دنهمي هجري پيړۍ دد ری ژ بي نو میالی شاعر او د تیمو ر یانو دشهز اده میر ز ا الغ بیگ معاصر و ، او میرز اا لغ بیگ و رباندی ډیر پیر ز و ینه درلو- دله، دبدخشان په اشکمش کی او سېداو په اشعار و کی يې «بدخشي» تخلص کاو ه . در یاض الشعر امؤلف یې نوم حمید او وطن یې کندو ز ښو و لی دی او هم لیکي چی ده خپله علمی ز ده کړه په کندو ز کی بشپړه کړی و ه ، په سمعا کی يې لوی لاس درلو د او پدی فن کی یی یوه رساله هم لیکلی وه دالغ بیگ میر ز ا په ستاینه کی يې ډیری ا و ږ دي قصيدې و یلی دی چی دا د و ه بیتو نه له هغو قصید وځنه دی :

ای ز لف شب مثال ترا دربر آفتاب — از شب که دید سایه که افتدبر آفتاب

زاغی است طر ه تو همایون که آشیان — بالا ی سر و دار د و ز یر پـر آ فتـا ب

په لو مړی سر کی بدخشي د الغ بیگ په دربار کی ډیر احترام او عز ت درـ لو د خو په پای کی يې کار ر ند ی ته و رسید ا و دژ و ند طر ز یی و گر ځید چی په پا ی بیا پښیمانه سو ، او تو به يې و کښله او په (۹۳۲ هق) کال کی مړ د ی داغزله دده ده :

ﻣﺸﺎﻃﻪ آنکه موی ترا شانه ساخته — ارباب عقل راهمه دیوا نه ساخته

از قصه سکندر ودار اسگو له چرخ — بسیار از ان حکایت افسانه ساخته

پیمانه گیر و ساغر صهبا طلب که دو ر — سر هابسی که ساغرو پیمانه ساخته

درسینه خر اب چو گنجیست مهر تو — کار اسگا ه خو یش بو یرا نه ساخته

تا ساخته سگ تو سر آشنای خو یش — از خو یش و آشنا همه بیگانه ساخته

چشم «بدخشي» از پی ایثار مقدمت — هر د م هز ار گوهر یکدانـه ساخته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابیتو نه هم دده دی :

خیال خنجر ش دردیده بیخواب میگر د د

بمثل ماهیی کا ند ر میا ن آب میگر د د

زیر و زیر گـر شود عالـم

ای بد خشی چه غم که درگذرست

کا ین جها ن همچـو شیشه سا عت

سا عتی زیر و سا عتي زیر ست

ما خذ و نه :

---

۱ - مجا لس النفاس -۹۳،۱۹ ۱مخـو نه

۲ - اتشکده آذ ر - ۳۳۵ مـخ

۳ - ریحانه الادب-۱- ۲۴۰ مـخ

۴ - الا علام - د زرکلی ۱۵۳/۲ ، مخ

۵ - صبح کلشن - ۵٦ مخ

٦ - حبیب السیر - ۱٦۱/۳ مخ،

۷ - لغتنامه ـب -۷۳۸ مخ

۸ - پښتو آریانا دایر ه ئلمعارف ۴- /۳۷۴ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۶۵ـ بدخشي :

ابواسحق ابراهیم د هارون زوی د حدیثو نومیالی عالم و ، حد یثونه د عیسی د عیسی لـه زوی سلیمان ساگزی څخه لوستلی ، چې بیا له ده څخه د سعیدزوی علی روایت کړی دی .

ماخذ :

معجم البلدان - ۲ ر ۹۳ مخ

۱۴۶۶ـ بدرالدین غزنوی :

نومیالی شیخ او صالح فقیه بدرالدین غزنوی چې په ډهلی کی او سید د چشتیه له سترو شیخانو څخه وچې په کوچینوالی له غزنی څخه لاهور ته تللی او هلته یې مند او له علوم د هغه ځای له لویو پوهانو څخه لوستلی وو ؛ او هغه وخت چې یې واورید ل چې دده په هیواد کی د تاتارو د ناتار او فتنې په سبب دده مور او پلار وژلی سوی دی نو له لاهور ه د ډهلی ته ولاړ او هلته میشته سو ، چې بیا یې نو په طریقت کی د شیخ قطب الدین بختیار کاکی لاس نیولی و ، او ترڅه مودې وروسته دهغه خلیفه سو ، او تر هغه وروسته د ډهلی په ښار کی د شیخ قطب الدین بختیار کاکی پر سجاده پاندی کښیناست او شیخ فریدالدین گنج شکر به دده د تذکیر مجلس ته ډیرو رتی ـ وایی ـ چې د سپین ږیرتوب په وخت کی هم د سماع شوقی و ، او ساز ته به د جذب په حال کی گډیده، ځینو خلکو به د اعتراض گوته ورته یوله چې شیخ په دی سپینه ږیره ر قصیږی خو د ه به د هغو دخبرو پروانه کوله او په جواب کی به یې ویل :

(c) ketabton.com: The Digital Library

«شیخ نه رقصیږی عشق رقصیږی، او هر ځای چې عشق وی دده رقص به هم وی»

هغه وچې په (٦٥٧ ه ق) کال په دهلي کې سر سو او د شیخ قطب الدین بختیار دمزار دپښو خوا ته ښخ دی .

دخزینة الاصفیا مولف دده دمړینی د کال په باب داسی وایی :

بدر دین چون بخلد روشن شد	سال ترحیل آن شه حق بین
کاشف راز اولیا فرما	نیز پیر سعید بدرالدین

مآخذونه :

۱- خزینة الاصفیا ــ ۲۸۵ مخ

۲- نزهة الخواطر ـ ۱/۹٦ مخ ۳- اخبار الاخیار ـ ۵۰ مخ

۱۴٦۷- بدرالدین هروی :

امام بدرالدین د نورالدین هروی زوی دعوفی په قول « نادره گیهان » او « زبده فضلاخراسان » و . د عوفی سره یې په هرات کې لیدلی، او د علاالملک ابو بکر جاسجي په ستاینه کې شعرونه لری، او ډیری صلې یې اخیستې دی.

دا څلوریزی دده دی :

گفتي که بگاز غم سرت بر گیرم

چون شمع ز آتش رخت درگیرم

تا ظن نبری که دل ز تو بر گیرم

از تو نبرم ور برم از سر گیرم

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستي دارم چو کیسه باد تهی
وانگه گویی مکن مرا یاد تهی
این پرده مزن ورنه کنم از دستت
چون چنگ دل خویش بفریاد تهی

بر روی بتم زباده چون رنگ افتاد
زآن روی میان من و دل جنگ افتاد
از چنگ هوی بازخریدم دل را
معشوق ترانه زن چو درچنگ افتاد

گه تاب کمند مشکبار تو کشم
گه غصه جزع پرخمار تو کشم
بر دل زنهال صبر یک شاخ نماند
آخر بکدام برگ بار تو کشم

ماخذونه:

۱ - لب الالباب - ۱. ۲۵ مخ ۲ - لغتنامه - ب - ۷۳۸ مخ

۱۳۶۸ - بدر حاجب غزنوی :

امیر بدر لوی حاجب دسلطان مسعو د غزنوی له خاصو سالارانو، او دسرای له حاجبانو څخه و.

په (۴۳۰ ه ق) کال دسرخس او په (۴۳۱ ه ق) کال دخوجان په ډگر و کې د سلجوقیانو سره په جگړو کې خورا ډیره مړانه ښکاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړه، چې د سلطان مسعود له خوا د يرخلعتونه ومو ندل .

ماخذ :

تاريخ بيهقي ۵۸، ۶۵، ۵۷۲، ۵۸۸، ۶۰۳، ۶۰۶، ۶۱۰ او نور سخونه ـ

۱۴۶۹ ـ بدر طرخان باميانی:

بدرطرخان باميانی د اسد بن عبدالله د خراسان د امير په وخت کې دختلان خپلواک حکمران و ، هغه وخت چې په (۱۱۷ ه ق) کال عاصم د خراسان له امارته مو قوف سو، او د هغه پرځای بيا اسد بن عبد الله کښينو ست، نو يو لښکر ئې د مصعب بن عمر و خزاعی په مشري ختلا ن ته راو ليږه او بدرطرخان يې داماان و ر کولو په پلمه ځانته و ر وغو ښت؛ بدرطرخان يو مليو ن درهمه پر خپله غاړه و منل، خو اسدو رته و يل چې :«ته يو غريب باميانی سړی يې له ختلانه و وزه! »

بدرطرخان جوابو ر کی چې :

«ته خراسان ته د لسو، کو چنيو او ښانو سره راغلی، او که او س له دې ځايه و لاړسې نو ستا د ال به پنځه سوه او ښان هم يو نسی، او ماچې دخپل زلميتو ب و رځې دلته تېری کړې او د اسالسی په تو ره گټلی دی نو څنگه په تش لاس و و زم؟» اسد د ده ددی معقول جواب په مقابل کی په څښم سو ، او سره له دې چې د امان وعده يې و رسره کړې وه بدرطرخان يې په (۱۱۹ ه ق) کال کی و واژه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مأخذونه :

۱-تاریخ طبری- ۴۶۳/۵ مخ ۲-الکامل-۵/۱۰۱ مخ
۳-افغانستان بعداز اسلام-۱/۱۸۵ مخ

۱۴۷۰-بدری غزنوی:

اصل نوم یې څرګند نه سو-خو د پلار نوم یې دعوفی په قول «احمد» و، په دری ژبه یې په وعظاو تنبیه کې اشعار و یل-دار باعی د ده ده:

زین سرتبت و جلال بر دا برد
ایمن منشین ز دولت گرد اگرد
امروز غمان خویش خور مردامرد
زآن پیش که زینجا بروی در دادرد

مأخذ:

لباب الالباب-۲/۶۷مخ

۱۴۷۱-بدل خان :

د پښتو ژبې حماسه و یونکی اولسی شاعرو، دنو لسمې عیسوي پیړی په پای او دشلمې عیسوي پیړی په سر کې د بلوچستان په سیمو کې اوسېده د ده په اشعارو کې دانګر یزانو د استعمار پر ضد دمبارزې روحیه ښه څرګنده وه چې دده د پښتنو الی داحساساتو ترجماني یې کوله .

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو-۷۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷۲ـ بدل خان یا بدی خان:

پښتنه بنگښ د صرف او نحو لوی استاد و، په هند کی او سیدا و علوم یې له مولوی محمد عیاض د شخه زده کړی و.

فقیر او قانع سړی او پښپله سیمه کی د نامه خاوند و.

مأخذونه:

۱ـ تاریخ بنگښ ـ د مفتی ولی الله تألیف ـ ۳۴۴ مخ ۲ـ نزهة الخواطر ـ ۸/۷.

۳ـ د هند په تاریخ او مدنیت کی د افغانانو برخه ـ قلمی ۱۰۸ مخ

۱۴۷۳ـ بدیع الدین جوینی:

بدیع الدین اتابک جوینی د خپل وخت ښه د فضیلت خاوند او د دری ژبی شاعر و. څو تصنیفونه یې درلودل، او د سلطان سنجر په دربار کی د ښه اعتبار خښتن ؤ. وایی چی وطواط د سنجر له غضبه ژغورلی و.

دا بیت یې د نجم الدین محمد په ویرنه کی ویلی وه:

نجم گردون محمد محمود

زیر ابر اجل جمال نهفت

او چو جان بود و جان نمیر دو من

زنده را مرثیه ندانم گفت

مأخذ:

د سیستان څخه پخوانی مشاهیر ـ ۳۴ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷۴ـ بدیع الزمان خراسانی:

ابوالفضل احمد دحسین زوی، دیحیی نسسی او دسعید کروسی مشهور په بدیع الزمان همدانی دخراسان له حفاظو څخه و، په (۳۹۸ ه ق) کال په هرات کی مړ دی. دادوه تصنیفونه ددهٔ دي

۱ـ رسائل مشهورة

۲ـ المقامات

مأخذ:

هدیة العارفین ـ ۱/۶۹ خ

۱۴۷۵ـ بدیع الزمان میرزا:

دسلطان حسین میرزا بایقرا زوی او په هرات کی دتیموریانو د کهول وروستی پاچا و، چی په (۹۱۱ هق) کال دپلار تر مړینی وروسته په هرات کی دپاچهی پر تخت کښیښو سست، خو په (۹۱۳ ه) کال داوزبکو پاچا شاهی بیگ له ماوراالنهر څخه خراسان ته راغی او ددهٔ سره یی جگړه وکړه، په جگړه کي بدیع الزمان میرزا ماتت سو او استراباد ته ولاړ او له هغه ځایه یی شاه اسماعیل صفوی ته پناه وروړه، او هغه دتبریز په غازان کی نظربند کی، او وه کاله په تبریز کی و.

په (۹۲۰ هق) کال چی عثمانی سلطان سلیم تبریز ونیو، نو بدیع الزمان دهغه سره اسلامبول ته ولاړ او په هم هغه کال (۹۲۰ ه) دوباء په ناروغی په روم کي مړ سو، او ددهٔ سره یی دتیمورد کهول دپاچهي کمبله هم تول سوه.

بدیع الزمان میرزا دخپل پلار او نیکه غوندی هنرپالونکي پاچا و، او هم په خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

یی دمختلفو لیکو په لیکلو کی لوی لاس او ښه مهارت درلود .

حاجی میرزا عبدالمحمد خان پخپل کتاب «پیدایش خط و خطاطان» کی دده شی باب لیکلی چی :

«درجمیع خطوط متداوله خاصه درخط نستعلیق یگانهٔ زمان بلکه اعجوبهٔ دوران بودی» ده په دری او ترکی ژبو ښه شعرونه ویل - هغه وخت چی دده زوی «محمد مؤمن میرزا» دشهزاده مظفر سره په جگره کی ووژل سو دهغه په وېر نه کی یی دا بیت وو ایه

وزیدی ای صبا بر هم زدی گلهای رعنارا شکستی زان میان شاخ گل نورسته مارا

دا بیتونه هم دده دی :

چو رخسار تو از نوشیدن می لاله گون گردد درون من صراحی وار تا لب غرق خون گردد

مه من بی گل رویت دلم خون گشته چون لاله جگرهم از غم هجران شده پرکاله پرکاله

مأخذونه :

۱- پیدایش خطو خطاطان - ۱۴۶ مخ

۲- خطو خطاطان - ۶۷ مخ

۳- دگلچین معنی - ۱۱۴ مخ

۴- مجالس النفائس - ۱۲۷ مخ

۵- قاموس - الاعلام ترکی ۲۰ - ۱۲۵۷

۶ - لغتنامه - ب - ۷۷۴ مخ

۷ - صورتگران وخوشنویسان هرات درعصر تیموریان - ۶۶ مخ

۸ - پښتو آریانا دائرة المعارف - ۴ - ۲۸۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۷۶- بدیع الزمان هروی :

احمد د حسین زوی، دیحیی نمسی، دسعید کړوسی او دبشر کوسی چې لقب یې «مهذب الدین» او کنیه یې «ابو الفضل» او شهرت یې «بدیع الزمان» و، دخپل وخت نوميالی اديب او فاضل او مبدع شاعر او حافظ او منشي تیر سوی دی ـ په اصل کې دهمدان و، خو په هرات کې او سید، او په هرات کې مړ او ښخ دی.

دعربي په نثر او نظم کې يې ساری نه درلود، او دصاحب بن عباد له نديمانو څخه و.

دريحانه الادب مؤلف ليکي چې :

«شاعری است مبدع نامی، حافظ کاتب منشی لغوی، از اکابر ادبای اسلام، در نظم و نثر عربی بی نظیر... کلمات او در نهایت فصاحت و بلاغت، در قوهٔ حافظه و بدیهه گوئی یگانه جهان و از اعاجیب دوران بود، قصیده های پنجاه بیتی تا شصت بیتی را بمجرد شنیدن حفظ میکرد و از اول تا آخر بدون تغییر حرفی فرو میخواند، چهار، پنج ورق از هر کتابی را فقط بایک دیدن حفظ می نمود و عیناً قرائت میکرد، هرگاه نظم قصیده ای یا انشأ رساله ای را تصمیم میداد در همان دم، بدون تکلف انشا می نمود، بسا بودی، مکتوبی را که نوشتن آن را در نظر میگرفت از سطر آخرش شروع میکرد و بترتیب معکوس می نوشت و باولش می رسانید ...»

دده «مقامات بدیع الزمان» په نامه یو کتاب لیکلی چې ډیر شهرت لري ـ و ایي چې په دې موضوع کې دا لومړی گام و، چې اخیستی سوی دی، او نورو پوهانو لکه حریری او نورو دده اقتضا کړی ده، حُکه نو حریری دخپل کتاب «مقامات حریری» په مقدمه کې دبدیع الزمان دمقامات پر قدامت اعتراف کړی دی.

سربېره پر مقامات يې دشعر يو ديوان هم درلود، او هم دده درسائلو او ليکنو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

منشا آتو یوه مجموعه د «رسائل بدیع الزمان »په نامه په یوه توک کی خوواره چاپ سوی، او د « الامالی » په نامه هم یو کتاب د ده ته منسوب دی او ظاهراً هم هغه د مقامات کتاب دی .

دابو بکر خوارزمی سره دده ادبی مشاجری او په هغو کی دده بریالیتوب په معجم الادبا او نورو کتابو کی راغلی دی .

دی د(۳۷۸- یا- ۳۹۸ هق) کال(۱) دوروستی خور (جمادی الاخر) په یوولسمه د جمعی په ورځ په هرات کی مړ دی، خو ځکه ایی مسموم سوی او ځوځکه ایی سکته یی کړی وه او مړ لانه و، خو چی په قبر کی یې کښېښو و هپر هو ښ راغئ چیغه یې و کړه خلکو دده دغ واورو بد ، خو بیا یې یېر ته یې له قبره راو باسی، خو دده زهره د قبر له بیری و چاوده ، لاس یې پر زیره نیولی مړ و. دده معاصر و فاضلا نو دده پر مرینه ډېری و یرنی(مرثیې) و یلی دی .

مأ خذ :

ریحانه الادب - ۱/۲۳۳ مخ

۱۴۷۷- بدیع اندجانی :

ملا محمد یوسف اندجانی د سلطان حسین میرزا د دربار له فاضلانو څخه و ، په معانی ، بدیع عروض او قافیه کی یې لوی لاس درلود، په (۸۹۷ ه ق) کال کی مړ ، او دا بیت دده دی .

---

(۱) دا کال د تأمل او خبرنی وړ دی.

(مؤلف)

(c) ketabton.com: The Digital Library

گر باین آب و هوا کو یت بو دمنز لگهم

نی زلال خضر بایدنی دم روح اللهم

مأ خـذ :

پښتو آریانادائره المعارف ـ۳/ ۳۸۰ مخ

۱۴۷۸- بدیع بلخی :

ابو محمدبدیع دمحمدزوی او دمحمو دبلخی نمسی ددری ژ بی پخوانی شاعراو دمنجیک او دقیقی معاصر و ،چی دڅلرمی هجری پېړی په دوهمه نیمایی برخه کی یی ژوندکاوه.

هدایت په مجمع الفصحا کی ددهٔنوم «بدایعی» لیکلی او و یلی یی دی چی دسلطان محمود غزنوی دعصر شاعر و ،او دنو شیر وان «پندنامه» یی په نظم کړی ده ،خو ډاکتر ذبیح الله صفا لیکی چی شایی«بدیعی» او «بدایعی» دوه تنه وی ځکه چی دنوشیر وان هغه پندنامه چی بدایعی ته منسو به ده د پنځمی پېړی اشعارو ته ورته ده، او باید چی ویو نکی یی په غزنوی دوره کی او سېدلی وی.

هدایت دهغی منظو مي یوه برخه پخپله تذکره کی راوړی ده ، اوشفر هغه د «راحة الانسان» په نامه په (۳۰۹) بیتو کی پخپلوفارسی منتخبا تو کی راوړی ، اوښاغلی سعید نفیسی هم هغه دنو شیر وان دپندنامی دپارسی ترجمی سره د «سهر» په مجله کی رانقل کړی ده .

دا شعرونه دده دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوای روی زمین راشد مطرز
بصافی آب دریای بقرمز
نفیر ابر فروردی برآمد
زبانگ مرغ بانگ رود عاجز
بدان منگر که می منعیست میخور
لوقت الورد شرب الخمر جایز
نگاری باید اکنون خلخی زاد
برخساره بت چین را مجاهز
بمیدان نشاط اندر خرامد
نبشته بر قدح هل من مبارز
بیاد سید حران عالم
ابو یحیی الذی یحیی به‌العز
همیشه نام اورا آفرین جفت
همیشه عرض اورا مال محرز
مگردای چرخ گردان جز بنیکی
برین رستم دل حاتم جوایز
همه امرش بکام دل روان باد
همه آهنگ اورا دهر سوجز
بقای او بمعنی قول باری
بقای دشمنان چون بیت راجز

(c) ketabton.com: The Digital Library

چه پو شی جو شن غفلت که روزی
تو با شی تیر محنت را نشانه
امل باعمرت اندرنه بمعیار
نگه کن تا کجاگر دد زمانه

مأ خذ ونه :

۱- تاریخ ادبیات درایر ان -۱/۲۲۳ مخ
۲- مجمع الفصحا ۱/۱۷۳ مخ
۳-دمهر مجله -۲ کال -۲، ۳گنه

۱۴۷۹- بدیعی سجزی :

بدیع الدین بدیعی په خته ساگزی په سیستان کی د دری ژبی نوسیالی شاعر و ،چی په شپږ مه اواو مه هجری پیړی کی یې ژوند کاوه ، داشعا رودیوان یې درلو دچی لهمنځه تللی دی او په اشعارو کی «بدیعی »تخلص کاوه .

دعرفات العاشقین مؤلف تقی‌او حدی لیکی چی:
«حکیم بدیع الزمان الترکویی السجزی مو لدو منشاوی سجستا نوتر کو حصا ریست که آنرا تر کو هم گو یند».

د سیستان د تر کو په کلا کی اوسید ، ځکه نو په «بدیع الدین تر کو »هم یاد یده او دمکر ان د حاکم تاج الدین ابو الکارم ستایندوی و ، اود هغه په ستاینه کی یی د یوی قصیدی دوه لوړی بیتو نه دا دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

صبحدم ز خواب مستی چون در آمد آن پری　　آن جهان جان افزای و آن کمال دلبری

ز رچنان قدری ندارد این قدر باشد از آن　　کز جهان بر داشت جود شاه رسم چا کری

او هم داسیر عمادالدین سیما تگین پهستاینه کی قصید ه لری چی لو مړی بیت یې دا دی:

که دارد چو ن تو در عالم زخو بان جهان ای جان
دل از خارا خط از مینا رخ از دیبا لب از مرجان

بله قصیده یې دیمین الدو لته و الدین بهرامشاه په ستا ینه کی وه چی خو بیته یې دادی:

صبح آمد و بکشو د زمشر در مغلق
دیو ار جهان رخنه زد این سقف معلق
بر سفر ه اکسو ن سحر گنبد اطلس
بر داشت ز روی طبق چر خ مطبق
بر تخت افق عالم پیر و زه قا را
گر دون کمر کش کلهی دا شت مغر ق
خیل شه روم از طر ف هند رسیدند
افر وخته حر اقه وافر اخته بیر ق
زاد از دل شب صبح سبک روح جها نگیر
چو ن معنی بکر و سره از خاطر احمق

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا شیشهٔ افلاک به سنگ سیه شب

بشکست وازو گشت روان راح سروق

چون ظلمت باطل دل شب پنبه شد از صبح

صلاح صفت سهر ندا کردا ناالحق

ای لب شکر پسته دهان بهر صبوحی

بر زن برگ چنگ سرانگشت چو فندق

دریا فته ای بت چین وقت نگهدار

چون یافت جهان رونق بستان خورنق

آن پیر کهن سال جوان طبع که دیدست

هم عزت و هم خانه و هم خواری راوق

بی زلف مشوش شده یار درین فصل

آرام نگیرد دل عشاق مشوق

آراست عروسان طوی ساق چمن را

نوروز به پیرایه تو ساعد درفق

شد حله کحلی بنفشه زنما نو

شد شقه وردی شقایق زصبا شق

بوی‌سمن از خلق خداوند خبرداد

اندوده بدانست‌بکافور مستحق

دارای‌جهان داریمین دول ودین

کز دولت او یافت جهان‌رتبت‌و رونق

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام شه عادل غازی که بحق اوست
برسالک زمانه سلک و مالک مطلق

در دعوی سافرندهی و سلک ستائی
از جمله شاهان جهان اوست مصدق

تأئید ازل بوده باقبال تو همراه
امداد ابد گشته بادبقای تو ملحق

بحر از کف رادتو فروشد بخود از رشد
آری نشگفتست اگر هست معمق

برخوان جهان مایدهٔ رزق نیارد
بی سعی تو این کاس سیه کاسه ازرق

درگاه ترا چاکر ثابت قدم آید
دایم فلک ثابته ایست مطبق

بنده ز پی شعر عروسان مدیحت
آورده لا لی سخنهای مسبق

برعرصهٔ این لعب شهاسانده پیاده
فرزین معانی سخنهای فرزدق

سعدان فلک باتو مه و سال موافق
از بخت موفاوز اقبال موفق

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده ژوند له (۶۱۲ ه ق) څخه تر (۶۱۸ ه ق) پوري يقيني دی .
داخلو رسيزه هم دده ده:

گل را چودم باد صبا خوار نهاد
از پوست برون آمدو بر خاک فتاد
بلبل چوبديد گفتش ای حورنژاد
بد کردی تو که تکيه کردی بر باد

مأخذونه:

۱- لب الالباب- ۹۹ مخ
۲- آريانامجله - د. ۱۳۵۰ هش کال ۳ گڼه ۵۳ مخ

۱۴۸۰- بديع هروی :

بديع الزمان ميرزا دسلطان ميرزا خلف او دخپل پلار بې سارو نوميالو څخه و، او په (۹۲۰ هق) کال دوباپه نار وغی سره سو. په دری ژبه يې شعر هم وايه دالاندې بيتو نه نه دادی :

سر اازجوانان شيرين شمائل
بجان منت است آنچه کردند بادل
کندمنع ماشيخ شهر از جوانان
چگو ئيم اورا که پيريست جاهل

مأخذ :

پښتو آريانا دائرةالمعارف ۳م/ ۳۸۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۸۱- بدیعی هروی :

مولانا یوسف بدیعی اصلاً د سرخس او د دری ژبې شاعر و - که څه هم په لومړي سر کی یې د سن د کمو الی په سبب په شعر کی خامی در لوده، خو هغه وخت چی هرات ته راغی او د مولانا صفائی سره او سید شعر یې ډیر پوخ سو، په شعر کی یې بدیعی تخلص کاوه، او شوخ طبعانو به دده د حجب له کبله یوسف صفایی باله، او دی به له دی خبری څخه سور او شین کیده په عروضو او شعری صنعت هم ښه پوهید - په سرخس کی د، او د شیخ لقمان په خانقاه کی ښخ دی. په معما کی یی هم یوه رساله لیکلی وه، او په دی فن کی یی ډیر کار کړی و دا معمایی د (منصور) په نامه ویلی وه :

مرا زان شد منو رخانه چشم		که آمد دوست در کاشانه چشم

دا بیت هم دده دی :

دری مقصود جو یان مجمع البحرین شد صوفی

که بحری در برست از چشمه هر چشم گریانش

مأخذ :

مجالس النفائس- ۴۸ مخ

۱۴۸۲- بدیل ابو بکر هروی :

د احمد زوی او د محمد لمسی د حدیثو نو میالی عالم و، له هراته بغداد ته تللی او هلته یې حدیثونه له ابی العباس الاصم نیشاپوری، او د حسن له زوی منصور دینوری او د عبدالرحیم قناد له زوی علی څخه لوستلی وو .

مأخذ :

تاریخ بغداد - ۷/۱۳۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۸۳ - براءت :

د پښتو ژبې اولسي شاعر و، چې نوسيالي مستشرق دارمستيتر يې په خپل کتاب د «پښتنخوا دشعرهار وبهار» کې يادونه کړې ده، اوداسي اټکل کيداى شي چې د (۱۲۵۰ ه ق) کال په شاوخوا کې ژوندى و .دا بد له دده ده :

د سپينې خولې دى شم قربان

پورته کړه چشمان

مخ دى آفتاب دمهتاب په شان بليږى

بل دى په پوزه سور پيزوان

پورته کړه چشمان

زما دلبره شمس و قمره

په مخ را پريږده تور زلفان

پورته کړه چشمان

زه «براءت» چې زخوروپروت يم کړيږم

که يو خل را شې خپل چانان

- پورته کړه چشمان

البته دا بدله پراولسي وزن ويلى شوې ده چې په مجلسو کې داولسي آهنګ سره يوغول کيږى .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ :

۱- دپښتنو اد شعرهارو بها ۳۰ مخ دکابل چاپ

۲- پښتانه شعرا -۵۵۲-

۱۴۸۴- براهیم :

دپښتو ژبې شاعر و،چې یوازې یا دری هیوز پخپل کتاب « کلید افغان » کې دده یوه غزله راوړې ده، خونوراشعار یې لاس ته رانغله - هغه غزله داده:

چې دعشق سوداپه سر کړم کله سردیم
سر پریکړې په میدان کې دعشق یزدیم

دعشق نوم محکه په ما باندې صحیح شه
وچې شونډې لمدې سترگې گونه زردیم

دیاداشت بهره به بیا سوسم اسیددی
لکه نن چې مشغول شوې په یاد گردیم

که مې سروسال دیار په سینه لاړ شي
خدای دې نه کاچې پرې گرم یا پرې سردیم

تعلق هستې مې دوا ړه پسې شا کړل
جریده دعشق په لارکې روان فردیم

دامن واخله چې په گرد آلوده نشي
خسته پروت دستا په درکې لکه گردیم

بې دردان دعشق له سوزه خبرنه شول
براهیم محکه سنت بار د اهل دردیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذ :

کلید افغانی-۳۸۹ مخ د کابل چاپ -

۱۴۸۵- برت نیکه :

سیدبرت‌نیکه په‌ختنه‌شین غری سیداو په‌پښتنو کی‌دلوی اوښه‌ناده‌ښښتن و. د کو یټی دعبدالله‌خان‌دسیمی په‌لویه‌هدیره کی‌ښخ دی،اوسزارته یی‌عام‌وخاص‌ورځی،په‌زیاته بیا ښځی ډیره عقیده‌ورسره‌لری .

دده‌زیارت د«دیسرې»په زیارت‌هم مشهور‌دی،دعامو خلکو داعقیده‌ده‌چی دده زیارت دنزلی دپاره یک په یک دی.

مأخذ :

دښاغلی سیال - سزارات - ۲۰ مخ

۱۴۸۶- برخورد اریا شمولی :

برخوردا په ختهترین د پښتو ژبی اولسی شاعر و اود کندهار دپنجوایی دولسوالی دپاشمول‌په کلی کی‌اوسید،اود(۱۳۰۰ه)کال‌په‌شاوخوا کی‌یی‌ژوندکاوه. قلندر،شربه‌فقیرسړی‌و،او ډیرخوږ او زړه‌وړونکی آوازیی درلود، خوږی له سوزه‌ډ کی‌بدلی ویلی، دده دشعراوعشق داستانونه دهغه ځای په عوامو کی شهرت‌لری - دابدله دده د کلام نمونه ده :

د یار د غمه سی پر زړه باندی پرهار دی وای

دیجان‌په‌و ینو داسی‌رنګ‌لکه انار دی وای

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیاردغمه د ققنس ناری و همه ـ وای
ترخولی‌به و باسم شین دو دلمبه به سمه ـ وای
کړه به‌دخدای وی زه به‌ستادلاسه‌سرمه وای
آسان یی سه‌بوله‌داداسی مشکل کاردی وای

دیاردغمه‌شپه اوورځ وهم فکرونه ـ وای
اوربه پسی کړمددنیا په روزگارونه ـ وای
زړه راته وایی چه‌دغو نیسه‌پر غرونه ـ وای
چی‌ستاو صال‌وی هغه‌غرساته گلزار دی ـ وای

دیاردغمه‌به ناری کمه په زوره ـ وای
که‌څوک‌توست‌راباندی وای‌لورترلوره ـ وای
لکه پتنگ‌چی چاره نه لری بی‌اوره ـ وای
که ځان په سل کاله ساتم‌پای سی‌انگاردی ـ وای

ژوندون پی‌سه‌بوله چی تیرسوبی له یاره ـ وای
له‌دی ژوند و یارانو بس که برخوردازه ـ وای
حاجت دی پر یږده د بی نیازو دروزگاره وای
هغه‌یارغواړه چی‌دی پس‌له سرگه یاردی ـ وای

برخوردار په‌پا شمول کی‌سړاوهم‌هلته ښخ دی .

ماخذ :

پښتانه شعرا ۳۰۰/۶۵۵-۳۰۰خ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۸۷- برخوردار خان اڅکزی :

داحمدشاه بابا د دربار له مخورو او نوميالیو درباریانو څخه و، چې لوړی «دقابوچي باشي» منصب درلود، او درباري تشريفاتو په ده اړه درلوده، خو وروسته د ټولو محروسه هیوادو دباقیاتو تحصيل هم ده ته وسپارل سو، پر احمدشاه بابا باندې د یرګران و او د ګناهکارانو په باب یې دده شفاعت منانه. د (تاریخ احمدشاهي) مولف محمود الحسیني دی په داسې القابو یادوي (عالیجاه رفیع جایګاه رکن الدوله العلیه العالیه موتمن السلطنت البهیته القاآینه، مقرب الخاقان برخوردارخان) او داحمدشاه بابا سره په ټولو غزاګانو کې ملګری، او د احمدشاه بابا د مړینې په کال هم ژوندی و، او احمدشاه بابا چې ناروغه سو، نو ده مشوره و رکړه چې د استراحت د پاره د توبې غره ته ولاړ سي .

محمود الحسيني یو ځای دی :

« رفیع جایګاه معتمد درګاه خلافت پناه و مخلص بلااشتباه مقرب الخاقان برخوردار خان» په عنوان لیکي .

بل ځای چې دیو چا شفاعت کوي او شفاعت یې منل کیږي په « تاریخ احمدشاهي» کې داسې راغلی دی :

«مراحم شاهنشاهي بپاس جانب خان سعادت نشان که از فدویان خاص حضرت ظل الهی است ملتمس او را بعز قبول موصول ساخته لشکر را از ستیز و آویز منع فرمودند ...»

مأخذ :

تاریخ احمد شاهي- ده مسکو عکسي چاپ- ۲۱/ ۲۱، ۲۷۷، ۲۳۲، ۳۸۵، ۵۸۶، ۵۸۶ مخونه ۱۲۷۲ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۸۸- برخوردار فراهي:

میرزا برخوردار دمحمود ترکمان فراهي زوی دخپل وخت لیکوال و، یو کتاب یې د «محبوب القلوب» په نامه دخپلو مسافرتو په باب لیکلی دی، او له هغه څخه ـ څرگندېږي چې ده داتلسمی پېړۍ په پای یادنو لسمی پېړۍ په سرکې ژوندکاوه. دفراه د«پښتو» په کلی کې اوس هم دیوې کلاکنډوالې لیده کېږي د میرزا برخوردار په نامه یادېږي - په دری ژبه یې شعر هم وایه - دا بیتونه دده دي:

الهی بزرگی وحشمت تر است
سرافرازی و ملک و شوکت تر است

توئی روشنی بخش جسم و حیات
توئی ناظم کشور کائنات

توئی بانی بارگـــاه سپهر
فروزنده مشعل ماه و مهر

ترا سی سزد شاهی و سروری
سزاوار ذاتت بود برتری

مأخذ:

دسیستان څېړنې پخوانی مشاهیر - ۴۷م مخ

۱۴۸۹- برکت خان:

ددانو زوی دپښتو ژبې اولسی شاعر و، او دځاځي میدان په هاشم خېلو کې اوسېده. شعرونه یې پر اولسي وزن داولسي آهنگو سره سم جوړول چې په عوامو کې یې شهرت درلود. د(۱۳۳۵ هـ) کال په شاوخوا کې مړ دی. اودادده دیوې بدلې کسر دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

تو ری دی‌و ر یځی سپینه تنه‌ده‌دی‌میدان‌د ی لیلا

وی ار مان‌ار مان دی لیلا

مأ خذ :

فر هنگ‌ز بان و ادبیات پښتو - ۷۴ مخ

۱۴۹۰- برم خر ا سا نی :

یو سف دابر اهیم ز وی مشهو ر په «بر م» خلیفه‌محمدمهدی‌ته‌پو ر ته‌سو ، دبر خـلک و ربانده ی ر اټو ل‌سو ه،مر و الر و د،تالقان ،جو زجان او پو شنگ یې و نیو ل . خلیفه مهدی دمز ید شیبانی ز وی‌یز ید‌دده‌سر ه‌دجگړې‌دپا ره ر او لیږ ه،یز ید‌بریالی سو ، بر م‌یې بندی‌مهدی‌ته‌و لیږ ه، او په(۱۶۰ ه ق) کال‌دخپلو ملگر و سر ه‌دجله پر جسر په دار وځړ ول سو .

مأخذو نه :

۱- الاعلام- دز ر کلی - ۹/ ۲۸۰ مخ

۲- لغتنامه -ب-۹۵۹ مخ

۱۴۹۱- بر مک بلخی :

دهارو ن ر شید خلیفه دمشهورو ز یر یحیی بن‌خالدبر مکی‌نو میالی نیکه و ، چی دده اولادی ته‌په تا ر یخ کی«بر مکیان» یا«برامکه» و ایی .

بر مک دبلخ یو دېر ز ړ ور او نو میالی‌مشر و ،چی‌دعبدالملک مر و ا ن خدمت ته و رغئی او دلوی ندیم په‌تو گه‌یې‌دېر اعتبار و مو نداو دعبدالملک‌هشام‌په‌وخت کـی مسلمـان سو ؛ بیـایـې نسل‌دېـر سو ، چـی دمـجمل التـو ار یـخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

دمؤلف په قول « همه خداوندان عقل وکفایت بودند »
دبرمکیانو دکورنۍ دنیکه گانو عنوان په اصل کې هغه عنوان او لقب و،
چې دبلخ د«بهار» دبودایي بودتون روحاني مشر ته ورکول کېده.
دانو سیالي برمک دخالد پلار او دهارون رشید خلیفه دمشهور وزیر یحیی
نیکه و.

مأخذ :

لغتنامه ـ ب ـ ۱۱۹۶ مخ

۱۴۹۳ ـ برمکی :

ابو اسحاق ابراهیم دعمر زوی ، داحمد نمسی، دابراهیم کړوسی،داسماعیل
کوسی او دبهران کودی مشهور په «برمکی» دحدیثو لوی عالم و ،اود بغداد
په «برامکه» محله کې اوسید

حدیث یې دمالک قطیعی له زوی ابابکر ، دماسی له زوی اباسحمد، او دابراهیم
زبیبی له زوی عبدالله، او له اباالفتح ازدی موصلي، او دسعدنسوی له زوی اسحاق
څخه اوریدلی، او په فقه کې د امام احمدبن حنبل دمذهب پیرو و.

دی د(۳۶۱هق) کال دروژې په ۹ ددوشنبې په شپه زیږیدلی، او د(۴۴۵
هق) کال دذی الحجې په اتمه دیکشنبې په ورځ په مکه کې مړ او دباب حرب
په هدیره کې ښخ دی.

مأخذ :

تاریخ بغداد ـ ۶ ـ ۱۳۹ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۹۲- پرورده بلخی:

ابو محمد عبدالله د محمد زوی مشهور په پرورده بلخی د دری ژبې شاعر و، او دغه نوبانو پوهوخت کې ژوند کاوه

عوفی یې داسې ستاینې:

«ازمعارف بلخ وصدور خراسان بوده است ودرنوبت دولت آل ناصر بتنعم روزگار گذرانیده واو را یک یک فرداست که در نفس خود تمام است واگر تمام کند از ذوق دور افتد واز لطف بی بهره ماند» دا بیتونه دده دی:

گر بر کشم این فرو شده پای ازگل
هرگز ندهم بهیچ نا مردم دل

بی خوابی را بدیده بر بستستم
و ازدیدن خواب بیهده رستستم

لولو داری میان یاقوت اندر
ای زنده کنی مرده تابوت اندر

ای خورد کل نیک ندانسته زبد
چندان گر هت زمشک برلاله که زد

گویند مرا که خواجکی هست کریم
یک برگ کرم به که چنو شست کریم

مأخذ:

لباب الالباب ۲-۳۶/مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۹۳ـ برهاتگین :

علامه بیرونی په خپل کتاب الهند کی لیکی چی برهاتگین دتگینانو اوه ری پاچاو، چی دیونانیانوتر سقوط وروسته یې په شرق کی دهندوی کهای ونیو، او دتخار او کندوز په سیموکی یې حکمرانی درلودله ، اویادده کورنی دهندوکش جنوبی سیموته راغله او دمیلادی اتمی پهو روستی دوهمه برخه کی یې په گندهارا کی یوکوچنی امارت جوړ کړ

علامه بیرونی لیکی چی دبرهاتگین له نسله ترشپیتو تنو پوری حکمرانان تیر سوی دی ـ

دتگین له کلمی څخه داهم اتکل کیدای سی چی دغزنو بانو دسلسلې دمؤسس سبکتگین اسلاف لکه بلکاتگین او الپتگین او نور هم دبرهاتگین دکهاله پایخوروی

مأخذونه :

۱ـ افغانستان بعداز اسلام ـ ۱/۹۰ ، ۱مخ ۰ ۲ـ کتاب الهند البیرونی ـ ۹ م ۳ مخ

۱۴۹۴ـ برهان الدین :

د پښتو ژبی اولسی شاعر و ، او پر اولسی او زانو یې جذاب شعرونه ویل دابیت دده دی :

برهان الدینه سروهال دی د جانان دی

که هم جانان خپل ځان له تانه ژغوری

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو ـ ۵ ـ ۷۵ مخ ۰

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۹۵ـ برهان الدین ابوالحسن غزنوی :

امام برهان‌الدین ابولحسن علی دناصر غزنوی زوی ملقب په «بریانگر» دخپل وخت‌له نومیالیو امامانو څخه و، په بغداد کی اوسید او دحضرت سنایی غزنوی نږدې دوست و.

هغه‌وخت چی‌دغزنی ظاهر بینو او متعصبو ملایانو دحضرت سنایی پر «حدیقته الحقیقته و شریعته‌الطریقته» کتاب باندی چی«الهی‌نامه» یې‌هم‌بولی‌اعتراضونه وکړه‌نو سنایی مجبور سو خپل کتاب یې خپل‌دی‌لوی عالم دوست« بریانگر» ته ولیږه او له هغه څخه یې وغوښته چی هغه کتاب ددارالسلام پوهانوته وښیې او سنایی‌دطاعنانو له‌طعنه وژغوری

هغه‌اشعار چی‌حضرت سنایی دخپل کتاب سره امام برهان الدین‌ته‌لیږلی‌وو، څو بیتونه یې دا دی :

تو ببغداد شاد و من ناشاد	خود نگویی‌و را رسم‌فریاد
سال و مه‌تر سناک و اندهگین	مانده محبوس تر بت‌غزنین
این کتابی که گفته‌ام در پند	چون رخ حورد لبر و دلبند
گرچه بسیار دیده تا لیف	هیچ دیدی بدین صفت تصنیف
هرچه‌دانسته‌ام‌ز نوع‌علوم	کرده‌ام جمله خلق‌را معلوم
آنچه‌نص‌است‌وآنچه‌اخبارست	وز مشایخ هرآنچه آثارست
اندرین‌نامه جملگی جمعست	مجلس روح‌را یکی شمعست

یکسخن زین وعالمی دانش — همچو قرآن پارسی خوانش

این سخن را مطالعت فرمای — نیک و بد در جواب با زنمای

جاهلان جمله نا پسند کنند — و ز سر جهل ریشخند کنند

وانکه باشد سخن شناس وحکیم — همچو قرآن نهد و را تعظیم

ماخذ :

تاریخ ادبیات در ایران - ۲/۵۶۱ مخ

۱۴۹۶- برهان الدین بلخی :

شیخ برهان الدین محمود دابی الخیراسعد بلخی زوی دخپل وخت لـه ستروپوهانو څخه وه او د سلطان غیاث الدین بلبن په پاچهی کی یی په هند کی ژوندکاوه .

دشیخ عبدالحق محدث دهلوی په قول« بوفو رعلم و دانش و و جدو سماع جامع بود میان علوم شریعت و طریقت »

په دری ژبه یی صوفیانه شعر و نه هم و یل - دابیت دده دی :

گر کرست عام شد رفت زبرهان عذاب — ور بعمل حکم شدوه که چها دیدنیست

دشمسی حوض شرقی پلوته مخ دی اودده دقبر د پښوخاوری یی دخوردی په توگه په کوچنیانو خوری چی علم ته یي ذهنونه پرانیستل سی

ماخذ :

اخبار الاخیارفی اسرار الابرار - ۳۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۴۹۷ـ برهان الدین خداوندشاه بلخی :

د سید کمال الدین محمود زوی دخپل وخت نومیالی روحانی عالم و. د پلار تر- مرینی وروسته یې په بلخ کې دعلوم زده کړې ته مخه کړه او په لږ وخت کې لوی عالم سو، او بیایې د تصوف او سلوک لاره ونیوله، له بلخه هرات ته ولاړ او ده ته دهای د مشایخو سره یې صحبتونه وکړه، په تیره بیا شیخ بهاالدین عمر و رسره تر دې حده مینه پیدا کړه چې د مړینې پر وخت یې وصیت وکې چې زما دجنازې لمونځ دې ده وکړي. دشیخ بهاالدین عمر تر مړینې وروسته سید برهان الدین خداوندشاه بېرته له هراته بلخ ته راغی او په بلخ کې مړ سو، چې د سلطان احمد خضرویه په هدیره کې ښخ دی .

ده دری زامن پاته سوه چې امیرخواندمحمد ، او سیدنظام الدین سلطان احمد ، او سیدنعمت الله نومیدل .

ماخذ

رجال کتاب حبیب السیر - ۱۴۰ مخ

۱۴۹۸ـ برهان الدین عطاالله هروی :

مولانا برهان الدین عطاالله رازی د هرات دزبرګانو له اولادی څخه و، چې د سلطان حسین بایقرا په وختو کې یې ژوند کاوه او دامیرعلی- شیر نوایی ملګری و ، او د هغه وخت له نومیالیو فاضلانو او شاعرانو څخه ګڼل کېده ، او د هرات دشاهرخ میرزا په مدرسه کې په تدریس بوخت و، وایې چې دده په ادبی پالنه کې امیر علی- شیر نوایی لوی لاس درلود ، او ده هم د امیرعلی شیرنوایی په

(c) ketabton.com: The Digital Library

ستاینه کی ډېرې قصیدې ویلی دی.

هغه وخت چې پاچا امیر علي شیر ته دولتي مهر ورکی نو مولانا برهان الدین یې نېټه داسې منظومه کړه:

سپر فلک جناب علي شیر کز شرف عاجز بود ز حد کمالات او خرد

دیوان نشست خرشعبان بداد عدل از لطف شاه عادل والحق چنین سزد

چون مهر زد بدولت سلطان روزگار تاریخ شد همینکه «علي شیر مهر زد»

او داپېښه د (۸۷۶ ﻫ) کال د برات په میاشت کې وه، خوعجیبه اتفاق داسې پېښ سو چې لس کاله وروسته چې امیر علي شیر وروراميرِ درویش علي ته دولتي مهر ورکړه سو هم مولانا د هغې پېښې د نېټې په باب دا ترکیب جوړ کی:

«درویش علي مهر زده»

بیا یې امیر علي شیر دا مارت نېټه (۸۹۲ ﻫ) داسې منظومه کړې ده:

آن میر علي شیر که دارد اوصاف برون ز حد تقریر

چون کرد قبول با امارت تاریخ شود «امارت امیر»

امیر علي شیر هم په خپله تذکره (مجالس النفائس) کې مولانا ښه ستایلی دی.

مولانا د بابر میرزا په نامه هم د معما یوه رساله چې «جواهر الاسماء» نومیده لیکلې وه، چې له هغې رسالې څخه یې دا معما یې بیت د «شاه بابر» په نامه ویلی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

پس از بهار جوانی کشیم آه بحسرت

خزان عمر چو آخر رسید از پی غارت

د «جوانی» له کلمې څخه بې «شباب» اخیستې او د شباب بهار (ش) دی چې و روسته «آه» و رسره سوه نو «شاه» ځینې جوړ سو، او د «خزن عمر» آخر «ر» ده چې دشباب له «باب» سره یو ځای سوه «بابر» سو)

مولانا برهان الدین عطاءالله رازي په (۹۰۲ هـ ق) کال کې مړدی.

ماخذونه :

۱- مجالس النفائس - ۹۱ مخ

۲- پښتو آریانا دایرة المعارف - ۳/ ۵۰۳ مخ

۱۴۹۹ برهان الدین لاغر بدخشي :

په خپل وخت کې د بدخشان له نوميالیو پوهانو او شاعرانو څخه و، پلار یې میر یوسف علي خان شهید او نیکه یې میر میرزای کلان نومید ل .

پر شعر و یلو سربیره یې په نورو مستظرفه صنایعو کې لکه نقاشي، حکاکي، زرگری او رنگمالی کې لوی لاس درلود، او په تیره بیا دوریښمین کاغذ په جوړولو کې د مهارت خاوند ؤ، اوداآثار یې هم لیکلي وو :

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-آئینهٔ سکندری تفسیر

۲- روضهٔ النور

۳- جام جم

۴- اخوان المجالس

۵- داشعار وديوان

په (۱۲۹۱هق) کال کی مړ دی .

ماخذ :

پښتو آریانا دایرةالمعارف ۴/۷۰۶مخ

۱۵۰۰-برهان الدین محمود بلخی :

شیخ برهان الدین محمو دبلخی دابی الخیر اسعد بلخی زوی او د سلطان غیاث الدین بلبن په وختو کی په هند کی اوسید .

ښه لوی عالم و، هم په شریعت او هم په طریقت کی مشهور و.

دمولانا برهان الدین سرغینانی دهدایې خاوندسره یې لیدلی و، په (۸۸۷هق) کال کی مړ اوقبر یې په ډهلی کې د حوض شمس ختیزی خواته دی، اوعوام ورته ښه عقیده لری .

ماخذ :

تذکرهٔ علمای هند - ۳۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۰۱ـ برهان الدین هروی :

برهان الد ین حیدر هر وی د محمد زوی دملا سعد تفتا زانی له نو میالیو شا گر دانو څخه و ، چی دخپل استاد پر «شرح کشاف » او «ایضاح المعا. نی »، او «فر ائض سر اجیه »یې حا شیې لیکلې دی ، او په (۸۳۰هق) کا ل کې مړ دی .

ماخذ :

ریحانة الادب - ۲۵۶/۱ مخ

۱۵۰۲ـ بر ها ن بلخی:

علی د حسین (یا حسن) زوی او د محمد نمسی د خپل وخت لهنو میالیو پو ها نو اولو یو حنفی فقها وڅخه و ، چې ډ یر شهر ت یې د رلود ، او په «بر ها ن بلخي »معر وف و .

فقه یې په بخاراکې د عمر له زوی بر ها ن الد ین عبد العز یز څخه زده کړی وه ، او په فقه او ا صو ل کې یې لوی لاس د رلود ، وروسته یې بیاپه دمشق کې تد ریس کاوه او په (۵۴۸هق) کال کې مړ سو .

ما خذ ونه :

۱ـ ریحا نة الادب ـ۱/ ۲۵۴مخ

۲ـ فو اید البهیة - ۱۲۰ مخ

۳ـ لغتنا مه ـب ـ ۲۳۸مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۰۳ - برهان خان:

د نادر زوی دپښتو ردهز اره دضلع د « بغی » اوسید ونکی د پښتو ژبی اولسی شاعراو داعلیحضرت احمدشاه بابا معاصر و.

په (۱۱۷۴ هق) کال چې لوی احمدشاه بابا د پانی پت پر ډگر سرهیتاـ نو ته تاریخی ماته ورکړه نو داسی ښکار یږی چې برهان خان هم دغا زیانو په ډله کی و ، ځکه چې د هغی تاریخی جگړی قصه یې داسی په نظم کړی ده لکه دی چې خپل د ستر گو لیدلی حال بیانوی که دا اتکل سم وی نو دده ژوند هم تر ۱۱۷۴ هق کال پوری یقینی دی.

دده اشعار و په عوامو کی شهرت درلود ، او فرانسوی ختیځ پوهاند «جم ډارمستتر » دپښتو نخوا په « ایبټ آباد » کی دده اولسی بدلی مو ندلی او په خپل کتاب «دپښتونخو ادشعر هاروبهار » کی یې رانقل کړی دی او هم لیکی چې برهان خان دخواص خان او افضل خان ختټک جگړه او د آدم خان او درخانی قصه هم په پښتو نظم کړی ده چې دهغو نظمو نمو نی یې هم پخپل کتاب کی راوړی دی. دلته دلوی احمدشاه بابادغزاپه باب دده څو بیتونه دده د کلام دنمونی په توگه ددار مستتر کتاب را اخلو :

احمدشاه باذشاه په جاردا وویله
د غزا په نیت ووزمه له کابله

پښتنی مغلی لاندی کړی کفار و
داخبره سی په زړه وگرځید له

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا به قتل کړم کفار په هندوستان کی

یا به پرې کړمه کله پرې باندی خپله (۱)

امیران و زیران واړه تري چا پیروو

د غزا په سهم خوبش شوی پو بله

یو دیرش و رځی یې نیته په میشځ کی یښوه

په وړ نبی و رځ یې پیشخانه و ویستله

چی دیرشمه و رځ پوره شوه بادشاه سو ر شه

په ډ بر واو بنو یی خزانه ولیږد وله

دیا دشاه دري لکه لښکر همه سواره وو

د هندوستان په لاری تله واړه خو ش د له

با د شاه خو و رځی مقام په پیښور شه

داخون په زیارت پر وت دعا غو ښتله

ا و لیا وړ پري غږ و که رو ا نیږه

ستاعرضی شوله دخد ای په در قبوله

با د شاه لا ړ په خوکنو باندی ډ یره شه

د میا ن عمر صاحب پو ښتنه یې کوله

---

(۱) دابیت په پښتانه شعرا عداسی راغلی :

یا به ننگ د پښتانه بیر ته پر ځای کړم

یا به بایلم ککری پرې باندی خپله

(c) ketabton.com: The Digital Library

میان عمر صاحب پرې ډېر ډېر مهربان شه
بادشاه سو رپوره مدعا ددی وګټله

د پېښوړ راولیاو اره درسره شوه
ډېر کټ جنډه دی پورته و ختله

بادشاه کوچ له خوکنو وکړروانشه
دده له ویری سمه ټول ولړزېدله

دا ټک پهسیند یې دوه پوله تیار کړل
بادشاه پوریوت په مانجه یې میشته کړله

هرسپاهی یې له بېړیو نه کم نه و
دروتاس قلعه یې بی جنګ واخستله

احمد شاه بادشاه غازی او هم سخی و
ټول جسه یې لکه شمع بلېدله

د باهو نه لکه فوځ و رپسی راغئی
شپه او ورځ یې خالی نه وه لهمزله

باهو وی پښتون زما د جواب نه دی
دده زړه کی لو یی ډېره تېره بدله

مخامخ شو جنګ یې جوړ کړ په میدان کی
دوروځی تو پخانه وچلوله

سمندرخان مؤمن خان دواړه شهیدان شو
د احمد شاه د زړګی ستن و نړیدله

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووه و رځی وه تیاره بیارنایی شوه   دبا هو تنه په زمکه لغږ یدله
مر اتی په لو ردغم ناری سو ری شوی
پښتانه تو ره یی هاله و منله
باد شاه جنگ وگته هر څو ک پری خو شحا ل شو
بیابر هان یی مدام ستا یی له غز له
ما خذ و نه :

۱ـ د پښتنخوا دشعر ها روبهار ۱۰۶۱،۱۰۶ مخو نه
۲ـ پښتانه شعر ا ـ۱/۳۵۵مخ

۱۵۰۴ـ بر یا نگر غز نوی :

دحضرت سنایی غزنوی نژد ی دوست او د خپل و خت له نو میا لیوا ماما نوڅخه و. (په همدی ردیف کی دی د(برها ن الد ین ابو الحسن غز نوی نامه ته ر جو ع وسی)

۱۵۰۵ـ بر یم خا ن :

دپښتو ژبی ناظم و او یو ه منظو مه یې دآدم خا ن او در خا نی په کیسه کی چی مسعو دبن عبدا لله لیکلې را غلې ده ، او بر یم خا ن یې دلسمی هجری پیړي ناظم شو ولی دی ـ او په هغه کیسه کی داد ه یو ه ناره ده :

خانه آدم خانه غلامان دی میر نی دی   یو تر بله گړ ند ی د ی
پـلو لیـری کـه لـه مخـــــه   دغه ستا دبلوسترگی دخو نی د ی
ما خذ :

فر هنگ زبان و اد بیات پښتو ـ۷۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۰۶- بړ مکو-موسی جان :

دکاکړستان محلی روایت دی چی بړمکو اوموسی جان‌دوه سینان تیر سوی دی- په خته سپین تر ینان اوقبر ونه یې دهر نایی په سیمه کی خو کی نو سی کلی ته نژ دی سته- خنګ پر خنګ پنخ دی، اوزیات شمیر خلګ ورته عقیده لری .

ماخذ :

مزارات - د مباغلی‌سیال کاکړ لیکنه -۹۰ مخ

۱۵۰۷- بزرجمهر قاینی :

ابو منصور قسیم د ابراهیم زوی دسبکتګین اوسلطان محمود غزنوی دوختو له نومیالیو امیرانو اواد یبانو اوشاعرانو څخه و ، په عربی اودری شعر کی استادګڼل کیده .

تعالبی یې خو عربی شعر و نه راوړی دی .

ماخذ ونه :

۱- لباب الالباب- ۱/۳۳ مخ

۲- لغتنامه- ب -۳۰۰ مخ

۱۵۰۸ بزرګ‌خواجه بدخشی :

دسید علی خواجه مهجور زوی د بدخشان له نومیالیو پوهانو اوشاعرانو څخه و. په دری ژبه یی ښه شعر ونه ویل ، اودژوند په پای کی په بخارا کی اوسید ،خو چی په (۱۳۳۹ ه ق) کال دبخارا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په انقلاب کې د «قبته الاسلام» څخه د دفاع په وخت کې ووژل سو.
په اشعاروکې يې مظلوم تخلص کاوه.
ماخذ:

پښتو آريانا دائرة المعارف -۳/۱۳م مخ

۱۵۰۹- بزگرعلي محمد:

د محمد عثمان زوی د پښتو ژبې معاصر شاعرو، چې په (۱۹۰۰م) کال دگلستان په لاجورکې زيږيدلی او په (۱۹۶۶م) کال کې مړ دی.

په اشعاروکې يې «بزگر» تخلص کاوه، په اووژبو پوهيده، په ملي او اجتماعي موضوعاتو کې يې شعرونه ويل، اودا شعارو يو ديوان يې ستهـ دابيت ددة دی:

پښتانه ځوانان دي وپالي پښتو   پښتني دي کړي دغو ړوا لي پښتو

ماخذ:

فرهنگ زبان وادبيات پښتو -۷۶ مخ

۱۵۱۰- بزرگ (ميا)

مولانا ميابزرگ دديولسمې هجري پيړی له نوميالیو پوهانو او ليکوالو څخه و ـ دباجوړ په «شوو» کې اوسيد، دديني علومو تدريس يې کاوه، په پښتو، عربي او دري پوهيده، او په (۱۱۸۲هق) کال يې ديوسف زليخاکيسه له پارسي څخه په پښتو واړوله او لويه شرح يې باندی وليکله چې د درسي متن بڼه يې غوره کړې وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د هغی سیمی په دینی مدرسو کی تدریس کیدله .

ماخذ :

فرهنگ زبان وادبیات پښتو -۷۵ مخ

۱۵۱۱- بزم کابلی :

دامیر عبدالرحمن خان دوختو شاعر و، چی له هند و ستا نه دامیر عبدالرحمن خان د بیر ته راتللو په باب کی یې ویلی و :

دوش دیدم که یک مه تابان
در برم آمدست جلوه کنان

ماخذ :

پښتو آریانا دائرة المعارف - ۳/۱۸ مخ

۱۵۱۲- بزمی خراسانی :

ملا شاه حسین بزمی د خراسان له شاعرانو څخه و، او« بزمی» یی تخلص کاوه، په دری ژبه کی یې ښه طبع درلو دله. دا بیت ده دی :

خشکک سال هجر را باور اگر میداشتم
تخم مهر دلبر ان درسینه کی میکاشتم

ماخذ ونه :

۱- مجالس النفائس -۱۶۲مخ
۲- لغتنامه -ب- ۱۰۳۷مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۱۳ـ بزمی کندهاری :

مولانا بزمی د دری ژبی شاعر اصلاً د کندهار او دادای قلی خان له شاعرانو څخه و .
په طریقت کښی یې شیخ نظام تاینپری ته عقیده درلوده .
په شعر کښی یې دسلمان ساوجی د قصیدې په څېر یوه قصیده پیل کړې وه او دلاندی بیتو نسبت ده ته سوی دی چې وایې:

گر افتادم ز پا در عشق آشوب جنونم هست
همان داغ جهان افروز و اشک لاله گونم هست

ز میدان شهادت زخم تیغی بر دهام بیرون
که داسان کفی تا حشر در گرداب خونم هست

دو چشم اندر رهش دارم بیک نقش قدم بزمی
که جذب شوق با صد دل بکو یش رهنمونم هست

بزمی هند ته تللی و ، او هلته یې د طالب او کلیم سره مشاعرې کړی وې ، او چې بیرته راغی داستر خانی دین محمد خان د فتوحاتو نظم کولو ته وگمارل سو ، او هغه ئې بشپړ کړه .
دا غزلو ریزه هم د ده ده:

دلا گر هوشیاری همچو بلبل مست افغان باش
نشاط غنچه گر خواهی اسیر خار مژگان باش

چو لاله در بهار حسن او در خون نشین بزمی
دور زخم داغی سیکش و با خاک یکسان باش

ماخذ :

پښتو آریانا دائرة المعارف ۳/ ۸۱۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۱۴ـ بسالمی غزنوی :

دسطان مسعودغزنوي دوختواسیراو نوسیالی‌ادیب‌و. عبدالغفارفاخر چی دغزنوی دربارله پخولیکوالوڅخه‌ؤ، دخپل زلمیتوب دوختوپه حالاتو کی لیکلی چی :

« بدبیرستان قرآن خوندن رفتمی‌و خدمتی کردمی چنانکه کودکان کنند ، و باز گشتمی- دتاچنان شد که ادیب‌خویش‌راکه‌اورابسالمی»گفتندی امیرمسعود گفت: عبدالغفار را ازادب‌چیزی‌بباید‌آموخت،‌وی قصیده‌دوسه ازدیوان‌متنبی‌وقفانبک(۱) مرا بیاموخت و بدین سبب گستاخ تر شدم .... »

مأخذ :

تاریخ بیهقی- باهتمام داکتر غنی‌وداکترفیاض - ۱۲۰ مخ

۱۵۱۵ـ بسام سیستانی :

دسیستان له نوسیالیو امیرانوڅخه و ، په تاریخ سیستان کی‌را غلی‌چی :

« وابراهیم بن جبریل را ولایت داد و بر سیستان (فضل بن یحیی) و ابراهیم - بسام‌بن زیادرا اینجا (بسیستان) فرستاد و بسام‌اندر‌آمد روز دوشنبه‌سه‌روز گذشته‌ازسفرسنه‌تسع و سبعین »

۱- تاریخ سیستان - ۱۵۳ مخ

۲- لغات نامه - ب - ۱۲ مخ

---

(۱) مراد دامرالقیس معلقه ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۱۶ـ بسام کورد خارجی :

دیعقوب بن‌اللیث دو ختو ادیب او د دری ژبی‌شاعر، او له هغو خوارجو څخه و، چې‌دیعقوب بن‌اللیث سره یې روغه کړې‌وه، او دهغو په ستاینه کې یې ترمحمد بن‌وصیف وروسته شعرونه ویلی وو،چې یوشعر یې دیعقوب د یری او دعمار خارجي دوژلو (۲۵۱هق)په‌یادونه کې‌داو :

هر که نبود او بدل متهم
برا ثر دعوت تو کرد نعم

عمر زعمار بدان شد بری
کاوی خلاف آورد تالاجرم

دیدبلابر تن وبرجان خویش
گشت بعالم تن او درالم

مکه حرم کرد عرب راخدای
عهد تراکرد حرم در عجم

هر که‌در آمدهمه باقی شدند
با زفنا شد که بدید این حرم

مأخذ :

تاریخ سیستان - ۲۱۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۱۷ـ بستان بړیځ :

شیخ بستان د محمدا کرم زوی په خته بړیځ د پښتو ژ بی یو نو میالی عارف شاعر و ، چی د پټې خزانې مؤلف محمدهو تک دده په باب داسی لیکی:

«زما پلار علیه الرحمه له قدماڅخه روایت کا:چی شیخ بستان په قوم بړیځ و ، په ښبوراوک یې کور و ، دده پلار محمدا کرم رحمته الله علیه هم دخدای ولی و ، او دښوراوکه راغی، دهلمند پر غاړه په یوه کوڅه کی او سیدی او دخالق په عبادت بوخت و ،نقل کا: شیخ بستان له پلاره ډیر فیض و موند ، او په ځوانی و لاړ، هندوستان ته، او هلته به ښار په ښار گرزیدی او آثار دقدرت به یې تماشا کول ، او هغه وقت چی و طن ته راغی په سنه (۹۹۸) هجری یې داولیاءالله په بیان کتاب د «بستان الاولیاء» و کیښ او زما پلار رحمة الله علیه دغه کتاب په ښبور او ک کی د حسن خان بړیځ په کور کی لیدلی و ، چی په دې کتاب کې شیخ بستان علیه الرحمه ډیر و پښتنو اولیأ حالونه او کرامتونه او خوارق دعادات کښلی و و ، او ډیر ډیر اشعار یې هم رانقل کړی و ،له نوروشاعرانو او خپلو شعروڅخه دغه شعر ماد خپل پلار له خولې و اوریدی چی دشیخ بستان رحمته الله علیه دی :

شعر چی بدله یې بولی

او ښکی می څاڅی پرگر یوان یو وار نظر که پرما

راسه گذر که پرما

دمینې اوردی زما زړکی و ریت په انگارکی نا

ښي تاو نارکی ء نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دبه‌و یلیږ م چی‌مې زړه نامفتون کیء نا
ځا ن‌مې زبو ن کیء نا
او ښکې‌مې څاڅې پر گر یو ان یو و ار نظر که‌پر ما
راسه گذ ر که پـر ما

* * *

وکه نظر زما پر حال چی پروت رنځو ریمه تل
په‌و یر ناسور یمه‌تل
له‌زړه مې څاڅې و ینې سو ر په‌و ینو خپل یمه تل
په‌او ر جلبل یمه‌تـل
او ښکې مې څاڅې‌پر گر یوان یو و ار نظر که پر ما
راسه گذرکه‌پر ما

* * *

له درده سو زه تل ناريږ ا و غلبليږ و همه
کر يږی سوريږ و همه
يو آن‌مې چيری نه‌آرام نه‌تيکاو نه و ينم
نه‌راجت کړ نه‌و ينم
او ښکې مې څاڅې‌پر گر يو ان يو و ار نظر که پر ما
راسه گذر که‌پر ما

* * *

دخو ږو زړو له‌حاله ته‌يې‌ای ياداره آگا ه
بی دبی‌و زلو همرا ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دخپل عزت په روی «بستان» ته کړه دمهر بند ل

کړې له گناهه گوابنل

او بنکی سی خاخی پرکړ یو ان یو وار نظر کـه پرما

راسه گذ ر که پرما

* * *

پوهاند عبدالحی حبیبی دپټی خزانی په پایخوړ کی دمخزن « افغانی » دمؤلف نعمت الله هروی چی دشیخ بستان معاصر دی هغه لیکنه چی دشیخ بستان په باب یې کړې ده داسی رااخلی: « آن احسن عبادالله ، وآن سوخته نار الله دردریای وحدت ، وگوهر کان معرفت شیخ بستان بړیڅ ، دراتبدا جوانی ازروه بهندوستان آمد، درقصبه سمانه سکونت اختیار کرد ،وخود را دربلا من تجارت مخفی میداشت وباندک دست مایه بیع وشرا میکرد ،وسود وجه حلال را در ضروریات خود صرف میکرد، صاحب درد بود، وچشمان شریفش هرگز از اشک خشک نبود، وهرساعت آه دردناک برآوردی، باوجود این همه درد وسوز پانزده سیپاره هرروز ختم کردی ، واکثر اوقات اشعار پښتو را بصورت حزین درد ناک که سنگ رابگیریه آرد میخواند ، وآخرشب وضو تازه ساخته ، بحق مشغول می بود ، وبرپنج وقت نماز وضو تازه می ساخت، وکمترین محرراین تاریخ درسفردریا که کرده رفته بود ، درخدمت ایشان رفیق بود ، شب وروز اکثر خوارق بنظر درآمد ؛ شبی در دریای شورطوفان شروع شد، چنانچه خلایق کشتی نشین دست ازجان شستند، وهرکس بدعاو تضرع وزاری بدرگاه حق مشغول شدند چون فقیررابه خدمت ایشان رابطهٔ اخلاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمام بود، درآن حالت بخدمت ایشان عرض کردم، که وقت مدداست ، تبسم فرموده گفتند که خاطر جمعدار ید ، دغدغه نیست، بمجرد این سخن طوفان فرو نشست، و باد مرادو زیدن گرفت،و جهاز از آن مهلکه بر آمد. چو معاودت نموده به احمد آباد گجرات رسیدند، روز بمن فرمودند که وقت من به آخر رسید، و بیماری اسهال عارض شد، بتجهیز و تکفین خواهی پرداخت ،بالرأس والعین قبول نمودیم ،بعده بتاریخ شهر ربیع الثانی، روز جمعه سنه هزاردو ، بعداز نماز ظهر بمحبوب اصلی و اصل شد » (۱)

مأخذونه :

۱ـ پټه خزانه ـ له ۳ ۶ مخ څخه تر ۶۷ مخ پورې .

۲ـ مخزن افغان ـ ۲۵۰ مخ .

۱۵۱۸ـ بستان خان پوپلزی :

د احمدشاه بابا په پاچهی مستوفی المما لک و ،چې په ځینو غزا گانو کې یې داحمدشاه بابا سره گډون هم درلود، او لوسری ځل چې احمدشاه بابا د پنجاب خواته تراټک پورې ووت احمدشاه بابا دلښکر قراولي هم ورسپارلې وه ، خو په (۱۱۶۵ هق) کال چې احمدشابابا په پیښورکې و،اوله هغه ځایه یې غوښته چې د ترکستان خواته ولاړ سي خبرورته راورسېدچې په کندهارکې داحمدشاه باباوراره لقمان دځینومفسد انوپه پارونه شهزاده تیمورشاه ته پاځېدلی اوهغه د آل اوعیال سره بندی کړی اوخزانی یې چورکړې دي اود برخوردارخان اوروروشندل خان یې وژلې دي ،احمدشابا باشاه پسندخان میراخورباشی دیوه فوج سره هغې خواته وگماره ،مگرپه دې وخت کې معلومه سوه چې بستان خان پوپلزی مستوفي الممالک هم په پټه دخپل وروور مقرب خان په واسطه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلقمان خان لاردرلودله اوورته ليکل يي چي خان تينګ کړي، ځکه نواحمدشاه بابا هغه بندي کي او څه وخت و روسته يي و واژه (د دې کتاب په دريم ټوک کي دى د«احمدشاه بابانا»سه ته رجوع وسی)

ماخذ :

تاريخ احمدشاهي -دسسکوچاپ- ۱/۹۶، ۳۴۸، ۵۰۲م مخونه

۱۵۱۹- بستی :

ابومحمداسحاق دابراهيم زوی، داسماعيل نمسی دبست قاضي اودحديثو لوی عالم و ، حديثونه يې له هشام بن عمار ، او هشام بن خالد ازرق، اوقتيبه بن سعيد څخه اوريدلي وو، چي بيا له ده څخه ابوجعفر محمدبن حيان او ابوحاتم احمدبن عبدالله بن سهل بن هشام بستي روايت کړي او په (۳۰۷هق) کال کی مړدی.

مأخذ:

دهخدالغتنامه - ب - ۳۷ مخ

۱۵۲۰-بستی :

شمس الدين حاجي بچه دبست له خلکو او دعراق له افاضلو څخه و، په دری شعر کي يي لطيفه طبع يي درلودله ؛ په نثراونظم کي ماهر و ، اودتدريس په وخت کي به يې هغه څه چي په نثرويل په نظم کي يې هم راوړل .دا بيتونه دده دي :

گو يندز زرترا بود خرسندی — خرسند شوی چون دل ازو بر کندی

ازکندهٔ کان و بيوفای دهرست — بر کنده بی وفا چرا دل بندی

گر هيچ بسيب ز نخش با ز رسی — باری بپرس که نرخ شفتا لوچيست؟

ماخذونه:

۱-لباب الالباب -۱/۳۸۷مخ ۲-لغتنامه-ب- ۳۷-

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۲۱ـ بسطامی بلخی :

ابو شجاع عمر بسطامی د محمد زوی او د عبدالله نمسی د بلخ له ادیبانو ، شاعرانو او د حدیثو له حافظانو څخه و . د (۵۷۰ هق) کال په شاوخوا کی یی ژوند کاوه ، د ده له تالیفاتو څخه دا دوه کتابونه مشهور دی :

۱ـ لقاطات العقول ۲ـ من الف العزلته

مأخذونه :

۱ـ الاعلام ـ د زرکلی ـ ۵/۲۲۳ مخ ۲ـ مرآة الزمان ـ ۸/۳۳۰ ـ مخ .

۱۵۲۲ـ بسکی :

مسعود د عبدالله زوی د آدم خان او درخانی په مشهوره کیسه د بسکی له خولی په راولسی و زن ځینی ناری راوړی دی او «بسکی» یی د آدم خان د عمه لور بللی ده ، چی ژوند یی د لسمی هجری په شاوخوا کی اټکل سوی دی .

مأخذ :

فرهنگ زبان وادبیات پښتو ـ ۷۶ ـ مخ

۱۵۲۳ـ بسمچی هروی :

مولانا بسمچی د هرات د دری ژبی شاعر او د امیر علیشیر نوایی معاصر و ، لومړی کسب یی بسمه کاری وه ، خو وروسته په رسالی بوخت سو دی را شعار دی ویلی او داسطلع د ده دی :

مدام خانه چشمم ز آب دیده خرابست خراب چون نشود خانه که بر سر آبست

مأخزونه :

۱ـ مجالس النفاس ـ ۱۶۶ مخ . ۲ـ لغتنامه ـ ب ـ ۶۷/ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۲۴ـ بسمل بدخشي :

میرمحمدیوسف خان بسمل د میر امام زوی د دری ژبی شاعر او دبدخشان له مخوروځخه و دهند دحیدرآباددناظم مبارزخان سره په ښه عزت اوسیداو هغه وخت چی مبارزخان دنواب آصف جاه سره مخالف او په جگړه اخته سو نو بسمل د(۱۱۳۷ ه ق) کال دمحرمی په د رویشمته په هغه جگړه کی ووژل سو دابیتونه دده دي

دل به تیغش هوسی داشت نمی دانستم

آه « بسمل » نفسی داشت نمی دانستم

ازگردش نگاهی شدنیم کشته « بسمل »

گردسر تو گردم یک غمزه بار دیگر

دل روشن نمی خواهد زکس امداد سامانی

نهان دارم بخاک خود چوآخگر لعل تابانی

حیرت زده چون صورت دیوار نشستیم

با یار نشستیم و چه بی یار نشستیم

ما قیمت اسلام خود از کفر فزودیم

در دانه تسبیح چو زنار نشستیم

زاهد توصبح و شام عبث شور میکنی

الله اکبرست ز الله اکبرت

(c) ketabton.com: The Digital Library

شوخی نخچیر بر هم میز ندیکه امرا
تا نبود ابتر دل من زلف او ابتر نشد

مأخذونه :

۱- تذکرهٔ بی نظیر - ۵۰ مخ ۲- صبح گلشن -
۳- لغتنامه - ب - ۶۶ ۴- قاموس الاعلام ترکی - ۲/ -

۱۵۲۵- بسمل جلال آبادی (۱) :

علاالدین د حافظ عصمة الله جلال آبادی زوی د دریږ بی شا عرو په دهلی کی اوسید په نظم نثر عروض او قوافی یی ښه استعداد در لود دبهو پال په ریاست کی خوارلس کاله ملازم او د بهو پال د رئیس د میره سلطان الدوله میان احمدعلی خان په تعلیم اخته و، ډیر تألیفات او نور چا روته وگمارل سو دشعر ویلو مشوره یی د حافظ خان محمد مشهور په افتخار الشعراء سره کوله اودیر لسمی هجری پیړی په پای (۱۲۹۷ هـ) کی ژوندی و. دا اشعار دده دی :

بوسه ازلب بخش و درمان کن مرا
زنده جاوید جانان کن مرا

چند بر رو برقع زلف سیاه
ساعتی بر گیر و حیران کن مرا

---

۱) دهلی ته نژدی هم دیو ځای نوم جلال آباد دی خو څنگه چی عبدالحکیم رستاقی په سکینه الفضلاد بهار (افغانی) دا نوم یالی په افغانی رجالو کی راوړی نود لته هم راوړه سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بگسلای «بسمل» زماو من بیا
رستگار از بند زندان کن مرا

بو دگنگ وچمن جوی زبحرچشم زار ما
چه طوفانی بپادار ددوعین اشکبار ما
برای عالم جان راست میگویم که ایمانست
جمال عالم آرای بت زیبا نگار ما
ملاحت می تراود «بسمل» ازسوزبیان تو
که شورصد نمکدان زدبزخم دلفگار ما

اگر بهشت بر ینم به غیرجلوه تست
حرام باد به من که خودست زندانم
زترک چشم تو«بسمل»غرامتی دارم
که بر دبا نگهی نقددین و ایمانم

منم نشانهٔ تیری بلای دورانی
منم مجسم اندوه و یا من و حیرانی

مأخزونه:

۱-روزروشن -۹۷مخ ۲-سکینته الفضلا-۵۷ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۲۶ـ بسملی سبزواری:

ددری ژبی شاعرو، خنګه چی یې په قزوین کی د کله پزی دکان درلود، نو ځکه ځینو تذکره لیکونکو سهواً قزوینی هم لیکلی دی.

تراویاکالو ژوندوروسته په (۵۵۰ هق) کال کی مړاودابیت دده دی:

دلا درعشقبازی همدم غم ساختی مارا　　بی نظارهٔ رسوای عالم ساختی مارا

مأخذ:

پښتوآریانا دائره المعارف ۳/ ۳۲۳ مخ

۱۵۲۷ـ بشار بستی:

دبست دسیمی یو نومیالی شاعر، چی د تاریخ سیستان د مولف په قول یی په سیستان کی داحمدبن ابراهیم القوسی سره دیری جګړی کړی وی، هغه یی مات کړی و.

مأخذونه:

۱ـ تاریخ سیستان ۱۹۲ مخ ۲ـ لغتنامه ـ ب ـ ۸۷/

۱۵۲۸ـ بشار تخاری (۱):

ابو معاذ د برد زوی او دبرجوخ تخاری لمسی داموی او عباسی ددو رې له سترو شاعرانو، نومیالیو خطیبانو او لویو لیکوالو څخه و، چی پلار یی په تخارستان کی دعربی مهلب بن ابی صفره په لاس کښیوت اود (۷۹ ه ق) او (۸۲ هق) کلو ترمنځ دبندیانو په ډله کی بصری ته یوتله سو، او هلته دعقلیی په ولاء کی اوسید ځوچی په (۹۵ ه ق - ۷۱۴ م)

---

(۱) دادژوند پیښه دپوهاند حبیبی لەلیکنی ترجمه سوې ده

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال بشار په بصره کي وزیږید ، خو له بده مرغه چې ړوند زیږیدو له وخته په ستر گو ړوو ، په بصره کي يې وده وموندله او بیاله هغه ځایه بغدادته ولاړ ، او هلته په حیران کي دسلیمان بن هشام بن عبدالملك حضور ته يې لاروموندله ، د ځینو اسوی امیرانو ستاینه يې وکړه بشار تخارستاني د خپلو نیکه گانو دلین (مجوسیت) ستایه ، او ربې مقدس باله او سپیڅلی او خالص شعوبی و ، چې په خپلو عربی اشعار و کي يې په خپل خراساني او آریایي اصل او نسب ویاړل او په دې يې افتخار کاوه چې دتخارستان له شهزادگانو څخه و

په زلمیتوب کي دا عتزال دمذهب دموسس «واصل بن عطا» سره یوځای سو ، او هغه وخت چې دعبدالله زوی ابراهیم په بصره کي عباسیانو ته پاڅید ، نو بشار په خپله یوه سیمیه قصیده کي دهغه ستاینه وکړه ، خو هغه وخت چې ابراهیم ماته وکړه نو بشار د خپلی قصیدې عنوان دمنصور په نامه وگرځاوه او دمنصور ستاینه يې پکښې وویله :

بشار تخاری یو زړور رنداوهجوویونکی شاعر و ، چې نورشاعران يې غندل او له دې امله يې ډیر مخالفان درلودل ، خو څنگه چې يې دالمهدی خلیفه ستاینه وکړه ، نو هغه ته ورنژدې سو

ده په خپلو اشعارو کي په ښځو او دپیغلو په ستاینه تشبیب کاوه ، او دده د غزل او تشبیب سحر په ښځو کي فتنې پارولې ، ځکه نو المهدی دی دښځوسره له مغازلې څخه منع کیء ، او له دې سببه ابن رشیق دی دمحدثینو دطبقې امرؤ القیس بللی دی؟ او وایي چې دښځو په ستاینه او تشبیب کي دده ښکلو او خوږو شعرونه په ټول عراق کي دوسره شهرت وموند چې د بصری دټولو پیغلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سندر غاړو او بکلیو پهښندرو کې پو للی ،او بخې بهیې کو رته و رتللې او شعرو نه بهیې ځینې اخیستل ،او دهغه و خت زاهد«مالک بن دینار»بهو یل: «دبصرې دخلکو دپاره د فسق خواته ددې ړانده شاعر ترشعربل هیڅ شئ ور کشو و نکی نسته»او و اصل بن عطابه و یل:«ددې ملحدړانده خبرې دشیطان لهډېرو زیاتو غولوونکو او اغوا کوونکو تنزو یرو ښخه دی »

بشار دشعر پهفنو نو کی تصرف کاوه، او داشعارو دپاره یې داسې نوی قالبو نه جوړول چې تر هغه دمخه جوړ سوی نهوو ، او له نو رو ښخهیې هیڅ نهاخیستل او دهغی خاصی قوې پهسرسته چې دلیدلو د حاسې دنشتوالی لهاسله ددهداو ر بدلو او بو یولو پر قوو زیاته سوې وه دشعری سطالبو پهتصویر یې خو له پوری کول، او د«جاحظ»پهقول دی راجز شاعر، او و یناو ال سجاع او د سنثو رو او سز دوجو خبرو او سعرو فو رسالو خاوند و .

خو بشار پهعقایدو کې فتو ر درلو د، او داو ر پهنمانځلو کی یې چی ددهدنیکه گانو دینو ،غلو کوله ،لکه چې و یل بهیې:

الارض مظلمة و النار مشرقة و النار معبو دة مذ كانت النار (۱)او حتی پهځینو اشعارو کی یې شیطان چې له او ره پیدا سوی پر انسان چې له خاو رو دی بنه بللې دی لکه چې وایی :

ابلیس خیر من ابیکم آدم فتنبهوا یامعشر الفجار

ابلیس من نار و آدم طینة و الارض لایسمو سمو النار (۲)

---

(۱)(۲)دابیتو نه داستاد حبیبی پهلیکنه کی نهوه، ساد«تاریخ ادبیات در ایران» له کتاب ښخه راواخیستل ـ(ب)

(c) ketabton.com: The Digital Library

شايي چې هډادا لحاد او زندقه عقايدو او دده دادبي جرئت او په هجوکې دتيزی ژبې او دبشّار سره دمغازلې په اثرو،چې خليفه المهدی دی او يا (۷۰) درې وواهه او په (۱٦۷ هق =۷۸۳م) کال دخليفه دجلادانو ترو هلو لاندې مړ، او په بصره کې ښخ کړه سو.

داددهٔداشعاروڅو نمونې دی :

وغادة سوداء براقة
کالماء فی طيب وفی لين

کأنها صيغت لمن نالها
من عنبر بالمسک معجون

يعنی: «هغه توره پېغله چې ځلېږی، په ښه و الی او نرمی کې داوبو په څېر ده. گواکی سينانو ته بې داله عنبر و څخه معجون په مشکو جوړه کړې ده »

په لاندې شعر کې يې خپل ړوندوالی په عشق او دوستی کې په اورېدلو اوسماع جبيره کړی دی چې له نويو معاينو څخه ګټل سوی دی :

ياقوم اذنی لبعض الحی عاشقه	والاذن تعشق قبل العين احيانا
قالوا بمن لاتری تهذی فقلت هم	الاذن کالعين توفی القلب ما کانا

يعنی : اې خلکو! زما غوږ دقبيلې پرچا مين دی او کله غوږ تر سترګو د مخه مين کيږی سوی ويل : ولې چېچا ته وايې ؟ وسی ويل: غوږ لکه سترګی، زړه هغه ته چې غواړی بې رسوی ».

هغه وخت چې المهدی، بشار د بشّو سره له مغازلې څخه منع کی ،نوده د خپل حال سره سم داسې وويل :

قدعشت بين الريحان والراح	والمزهر فی ظل مجلس حسن
وقد ملاءت البلاد ما بين	فغفور الی القيروان فاليمن

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعراً تصلی له العواتق　　　والشیب، صلاة الغواة للموثن

ثم نهانی المهدی فانصرفت　　　نفسی ضیع الموفق اللقن

فالحمدلله لا شریک له　　　لیس بباق شیء علی الزمن

یعنی: ما د ښکلا د مجلس په سیوری او د خوښی او خوشالی او دعو د د سرو د په سنځ کی ژوند وکیء، او زما شعر د چین او قیروان او یمن په ټولو هیوادو کی خپور سوی دی، او پیغلی یې د بت پرستانو په څیر چی بت نمانځی، ستایی۔ خو څنګه چی المهدی زه ځینی منع کړم، ما هم د زیرکو او چالاکو نرانو غوندی خپل نفس بند کی له شریک خدای ته دی شکر وی چی هیڅ شیء په زمانه کی تل نه پاتیږی»

تر دې ځایه د پوهاند حبیبی د لیکنی ترجمه وه چی د ده له کتاب «افغانستان بعداز اسلام» په پښتو را اړولې سوې ده۔ سربیره پر هغه «زرکلی» په خپل «الاعلام» کی لیکلی چی: بشار په ۱۶۸ ه کال په سیاط کی مړ او په بصره کی ښخ دی د خبرو او شعر ویلو په وخت کی د ده داخوی و، چی لو سړی به یې منځ ښی خوا او بیا ګینې خواته ګرځاوه، او یو ورغوی به یې پر بل ورغوی واهه او بیا به یې په شعر ویلو او یا په خبرو پیل کاوه.

دده په ځینو لیکوالو کتابونه هم لیکلی دی لکه ابراهیم عبدالقادر المازنی چی د «بشار بن برد» په نامه یې یو کتاب لیکلی او چاپ سوی دی ـ همدارنګه احمدحسین منصور، حسنین القرنی، محمدالطنطاوی، حنانمر او عمرفروخ د ده د ژوند په باب کتابونه لیکلی دی، او هم د ده ځینی اشعار د دیوان په شکل چاپ سوی دی او جاحظ د ده په باب داسی لیکلی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«کان شاعرر اجز آ،سجاعاً،خطیباً،صاحب منثور و مزدوج،و له رسائل معروفة»

ابن ندیم لیکلی چی:«دده اشعار یو ځای راغونډ سوی نه دی، خو سانژدي ز ر پاڼی دده اشعار لیدلی دی»

ابن خلکان وایي چی:«هغو کسانو چی دده داشعار و منتخبات راغونډ کړی دی، دی یې هم په تفصیل سره معرفی کړی دی او وایی چی د«اغانی» خاوند دده شپاړس پښتنه یادکړی چی دټولو نمونه فارسی دی» د بشار تخارستا نـــي لــــه اشعار و څخه ګند بـري چی تر هــر څه پر ده باندی سلبي احساسات غالب وو، او ځنګه چی عرب و دده پر هیواد خراسان باندی تیری کړی وو، او دده او لس یې تر پښو لاندی کړی و، نو بشار که څه هم په عرب و کی اوی سوی و، بیا هم د عرب و د تسلط او تفوق سخت مخالف و، او په خپلو اشعارو کی یې د عربو سختې غندنې کړی دی او په دې باب کـی یې او بده شعر و نه ویلی دی چی څو بیته یې دا دی:

ساخبر فاخر الاعراب عني
وعنه حين تاذن بالفخار

احين كسيت بعد العرى خزآ
ونادمت الكرام على العقار؟

تفاخر يا ابن راعيته و راع
بني الاحرار حسبكا ن خسار

وكنت اذا ظلمت الى قراح
شركت الكلب في ولغ الاطار

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعنی:«فخر کوو نکوعر بانو ته بهدخپل ځان د افتخار دخرګندو لو په و خت وو ایم چی: تر بربنډ تیاو ږوسته دیخز اغو ستی دیـاو یادغتانو سره په شرابو کی هکاسهسوی یی؟اې دچو پان زو یه چو پانه ! که دآزادګانو د زامنو سره مفاخره کوې ،نو همدانیمګړ تیادی بس دهچیتهتږی سیدسپیسره په یوهګردی لوښی کی اوبهچښی (۱)

مأخذونه :

۱-افغانستان بعدازاسلام- لوسړیټوک-۶ ۱ ۸ مخ داستا دپوهاند حبیبی -چیدی لاندی کتابونه حوالهو رکړې ده:

الف -الاغانی-۳/۵۶ مخ

ب : البیان والتبیین -۱/۹۳ مخ

ج : د بشار دیوان - ۷۳، ۸۱ مخ

د : ضحی الاسلام -۱/۱۸۳ مخ

ه : عصر المأمون -۱/۱۸۷ مخ

و : قراضة الزهب -۱۶//

ز : مراجعات فیالادب والفنون - ۳۳ ۱ مخ

۲-ابن‌خلکان -۱/۸۸ مخ

---

(۱)دااشعارپه «الاغانی» راغلی،چیپاته برخهیی« تاریخ ادبیاتدرایران » دلوسړی ټوک په ۲۳ مخ کی ستته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳ - ابن ندیم -۲۷۷ مخ ۴ - عیون الاخبار - ۲/۱،۳ مخ

۵ - الاعلام-دزرکلی-۲/۵ ۲مخ ۶ - وفیات الاعیان -۱/۸۸ مخ

۷ - تاریخ بغداد-۷/۱۲ ۱مخ ۸ - تاریخ ادبیات درایران-۱/۴ ۲مخ

۹ - چراغ انجمن - ۲۱//

۱۵۲۹- بشارت سنګرخیل :

دانګریزی استعمار په وخت کی دسهیلی پښتونخوا دسنګرخیلو دټبر یو باتور مجاهد و چی دپرنګیانو دتیری په مقابل کی پاڅېدلی و، اود پرنګسره یې ډیری و هلی وې

بشارت دپښتنی احساساتو خښتن و، اوتل یې په دی احساس داغیارو سره جنګونه کړی دی، خوچی په پای کی د(۱۸۸۴م) په نومبر کی تر ډیرمقاومت وروسته پرنګیانود هندوباغ په سیمه کی ونیو، اوهغه کلایې ورتالاکړه چی دده په نامه یې شهرت درلود دکاکړو دغه نومیالی مجاهد نه یوازی داچی د جګړی په ډګر کی یې مهارت درلود بلکه په خپله اولسی تولنه کی هم یو ډیرزبوراود پښتنی وراشی خاوندو. دږوب دکاکړ - و زیاتره شخړی او پېچلی لانجی به ده خلاصولی .

دی دږوب دهندو باغ په سیمه کی په «کره » ، نومی کلی کی اوسېد، چی تر اوسه پوری یې دکلانخښی پا ته دی .

دده نوم دهغه ځای په پښتنی غاړو کی یادسوی دی اودږوب ګزیټیرپه لومړی ټوک کی دده یادونه سوې ده .

مأخذ :

پښتانه او پښتانه -دسیال کاکړ-۱/۲۰۷ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۳۰ـ بشار مرغزی (۱):

ددری ژبی له پخوانیو شاعرانو څخه و.

دمجمع الفصحا مؤلف لیکی په پارسی او عربی بې شعر وایه او بیا په بصره کی بندی سو؛ خو ډاکتر ذبیح الله صفا په خپل «تاریخ ادبیات در ایران» کی لیکی چی دده په گمان دمجمع الفصحا مؤلف: بشار مرغزی او د بشار بن برد تخارستانی ترمنځ اشتباه کړی ده چی په بصره کی بندی سوی او په (۱۶۷ ه ق) کال کی مړدی.

داقصیده دبشار مرغزی ده:

ازرا خدای از قبل شادی آفرید — شادی و خرمی همه از رز بود پدید

از جوهر لطافت محض آفریدرز — آنکو جهان وخلق جهان رابیافرید

از رز بود طعام وهم از رزبوه شراب — ازرز بود تنقل وهم از رز بود نبید

شادی فروخت خرمی آنکس گه از رز فروخت — شادی خرید وخرمی آنکس که از رزخرید

---

(۱) مرغز: دیوځای نوم دی چی پهدری سیمو کی شهرت لری:

الف دغور او هرات پهشاو خوا کی یوځای دی چی حکیم سنایی داسی یادوی:

ابلهی مرغزی بشهر هری — سوی بازار برد لاشه خری

او هم ناصر خسرو ویلی دی:

همچنین د ایم نخوا هدماند برگشت زمان

سوی جعدت شستری وروی خوبت مرغزی

(فرهنگ آنندراج- ۶/۶ مـ ۳۹ مخ)

ب- پهغزنی کی هم یو مرغز سته

ج: په پښتونوکی همسته چی دپښتو شاعر حافظ مرغزی ورته منسوب دی

انگو روتاک اونگر و وصف اوشنو — وصف تمام گفت زمن بایدت شنید
آن خوشه بین فتاده بر اوبرگهای سبز — هم دیدنش خجسته وهم خوردنش لذیز
دیدم سیاهروی عروسان سبزپوش — کز غم دلم بدید ناایشان بیار سید
گفتی که شاه زنگ یکی سبز چادری — برد ختران خویش بعمد ابگستریه
آگه نبودم ایچ که دهقان سرازدور — باآن بزرگوار عروسان همی بدید
آن گردن لطیف عروسان همی گرفت — پیوندشان به تیغ برنده همی برید
زیر لگد بجمله همی کشتشان بزور — چونان که پوست برتن ایشان همی دریه
اندر میان سنگ نهان کرد خونشان — دهقان لب زخشم به دندان همی گزید
تا پنج ماه یاد نکرد ایچگونه زو — ازروی زیرکی وخرد همچنین سزید
چون نوبهار باغ بیاراست چون بهشت — ازسوسن سپید وگل سرخ و شنبلید
اندر میان سبزه بدشت و بکوهسار — مشکین بنفشه وسمن ولاله بردمید
برزد شعاع زهره وبوی گلاب ازاو — ازبوی اوگل طرب ولهو بشگفید
دانا کلید قفل غمش نام کرد از آنک روز — جزسی ندید قفل غم ورنج را کلید
زین است مهرمن بمی سرخ بر کزو — شد خرمی پدید ورخ غم بپژمرید

مأخذونه :

۱ــ تاریخ ادبیات درایران ــ ۱/۳۵۱مخ

۲ــ مجمع الفصحا ــ ۱/۷۱۰مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۳۱ - بشاري پوشنگي :

احمد د محمد زوی ، د اسماعیل نمسی او د ابراهیم کړوسی مکتنی په ابوبکر دفقه نوسیالی عالم و ، او فقه یی له ابوبکر چاچی شافعی څخه لوستلی وه .

د (۵۴۳ ه ق) کال روژې په اوولسمه په نیشاپور کې مړ د ی .

مأخذونه :

۱- لباب الالباب - ۱۲۵/۱ مخ ۲- ددهخدا لغتنامه - ب - ۹۰ مخ

۱۵۳۲ - بشیر بلخي :

دزیاد بلخي زوی د خپل وخت د حدیثو عالم و چې له بلخه بغداد ته تللی ، او هلته یې حدیثونه د سعید له زوی عبدالله څخه لوستي وو ، او بیا له ده څخه دایوب زوی یحیی عابد د حدیثو روایت کړی دی .

مأخذ :

تاریخ بغداد - ۱۳۱/۷ مخ

۱۵۳۳ - بصیر سیستاني :

قاضی بصیر د مشهور شاعر قاضی لاغر سیستانی ورور او د دری ژبې شاعر و .

دهخدا لیکلي چې : « بصیر خبیر است بلطایف و نکات سخن سنجی و خوش بیانی »

دا څلوریزه د ده ده

خورشید وش من که فدایش گردم پیوسته چو ذره درهو ایش گردم

پا از سر من دریغ میدارد و من دارم سر آنکه خاک پایش گردم

مأخذونه :

۱- صبح گلشن - ۶۶-۶۷ مخونه ۲- لغتنامه - ب - ۱۳۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۳۴ـ بصیر مکرم :

د پښتو ژبې حماسي شاعر و،او د آزادو قبایلو په سیمو کې اوسېده (۱۹۰۹ م) کال د ملې مبارزو پېښې یې په نظم کړې او مېړاولسي وزن یې شعرونه ویل ، دا بیت دده دی :

صفت د سو ښانو

ساو کړ ساسعانو

مولادي مکرم بصیر تېر کې له صراطه ملا وتړی تېراته

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۷۷ مخ

۱۵۳۵ـ بغراجق :

بغراجق - یا - بغرجوک د سلطان محمود غزنوي اکا و ،چې د هغه سلطان له خوا د هرات و پوشنګ حکومت و رسپارلی شوی و ، او په هغه جګړه کې چې دده او د خلف د زوی طاهر ترمنځ وشوه ،د طاهر په لاس و وژل شو ، او دده سر یې قهستان ته یوو ړ

مأخذونه :

۱ـ دده خدالغتنامه ـ ب ـ ۱۷۲ مخ

۲ ـ تاریخ سیستان

۱۵۳۶ـ بغوی (۱) :

ابو القاسم عبدالله د محمد زوی او د عبدالعزیز نمسی په عراق کې له نومیالیو محدثانو ـ

---

(۱) بغوی ـ د بغشور هغه ښار ته منسوب دی چې د هرات او سرخس ترمنځ پروت ـ او د خراسان یو و دان ښار ؤ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

شخه و ، او له احمدبن حنبل او ابن المدینی او دمسلم او بخاری له مشایخو شخه یې روایتونه کړی دی .

دالمسند کتاب، او دمعجم صغیر کتاب، او دمعجم کبیر کتاب ، او دالسنن کتاب دده له تألیفاتو شخه دی او په (۳۱۷ هـ) کال په یوسل او دریو کلنی کی مړ دی

مأخذ :

لغتنامه ـ ب ـ ۱۷۷ مخ

۱۵۳۷ ـ بغوی :

ابو محمد حسین فراءدمسعو دزوی او دمحمد بغوی نمسی شافعی لوی عالم و ، په فقه، تفسیر حدیثو ، رجالو او ادبیاتو کی یې لوی لاس درلود، او دخراسان د«بغ» یا «بغشور» په هغه ښار کی زیږ یدلی دی چی دهرات او سرخس او مرو ترمنځ پروت دی په «فرا» او «محی الدین» او «محی السنته» هم ملقب و .

دا تأليفونه دده دی:

۱ـ تفسیر القرآن

۲ـ التهذیب ـ په شافعی فقه کی

۳ـ الجمع بین الصحیحین

۴ـ شرح السنه

۵ـ معالم التنزیل ـ په تفسیر کی، او ظاهرادا کتاب د «تفسیر القرآن» شخه بیل کتاب دی

۶ـ مصابیح السنته ـ په حدیثو کی ـ دا کتاب دابن ابویه صدوق د «من لایحضره الفقیه» کتاب ته ورته دی، چی داخبار اسنادیې حذف کړی، او خبر

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصل را وی ته منسو بوی .

نو موړی تفسیر متوسطدی اودصحابه تر هغوو روستوتابیعانوله تفسیر وڅخه یې رانقل کړی ، او تاج الدین ابو نصر عبدالوهاب بن محمدحسینی (چې په ۸۷۵ ه ق کی مړ دی) هغه تلخیص کړی دی .

دابغوی دغزالی معاصرو، او په(۵۱۰ - یا - ۵۱۱ - یا - ۵۱۶ ه ق) کال په مرو رود کی مړ دی.

مأ خذ :

د دهخدا لغتنامه - ب - ۱۷۷ مخ

۱۵۳۸ ـ بقای بدخشی :

په خته سیداو د دری ژبی شاعرو ، خوځنگه چی د یر وخت په تبریزگی اوسیدلی و، نوځینو دی سړوا تبریزی بللی دی - دا څوبیته یې د تبریز د زلزلې په باب ک ی ویلی دی ،

چه پیش آمد زمین و آسمان را — که بدسی بینم اوضاع جهان را

حوادث با هم از هر گو شه جستند — طلسم خاک را در هم شکستند

سواد دلنشین ملک تبریز — شداز فرط تزلزل وحشت انگیز

زوحشت لرزه با مردم در آو یخت — که رنگ سرمه ازچشم بتان ریخت

بتان از لرزه نوعی ایستادند — که از طاق دل عاشق فتادند

تر پا یه ....

مأ خذ :

پښتو آریانا دائرة المعارف م/ ۳۴۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۳۹ ـ بقایی :

معروف په مولانابقایی کمانگر ددری ژبی شاعروپه هرات کی او سیداو دا بیتونه ده دي :

لب بدندان چه گزی از پی خاموشی من　　ناله ام را چو سبب آن لب و دندان شده است

تا بزلف تو سرد ر آورد م　　سر بد یوا نگی بر آ و ر د م

مأخذونه:

۱ - لغتنامه - ب - ۱۸۴ بخ

۲ - مجالس النفائس

۳ - صبح گلشن -

۱۵۴۰ ـ بقایی هروی :

په هرات کی ددری ژبی شاعر، او دامیرعلی شیرنوایی مصاحب و ، په شعر کی یی ظرافت هم لیده کیده لکه چی یو وخت یی دخپلی ماندینې په باب دار باعی و یلې وه :

یاران ستم پیرزنی کشت مرا　　کاواک شده چونی ازو پشت مرا
گر پشت به سوی او دم خواب کنم　　بیدار کند بضرب انگشت مرا

وایی چی ده ماند ینه هم ظریفه شاعره وه او دپورتنی رباعی په جواب کی یی دا رباعی وویله:

همخوابکی سست رگی کشت مرا　　روزی نبود ازو بجز پشت مرا
قوت نچنانکه پاتواند بر داشت　　بهتر بود از پسشدوصدمشت مرا

ده اصلی نوم میرزا ابوا لبقأو ، چی په شعر کی یې « بقایی » تخلص

(c) ketabton.com: The Digital Library

کاوه، او په (۹۵۳ هـ) کال په هرات کې شهید سوی دی چې دشهادت نیټه یې له دې جملې څخه راوزي :

«شمع مجمع العلما مرده» دا بیتونه په «ریاض الشعرا» کې دده په نامه راوړه سوي دي :

نمی آیی بیا بگذر زفکر جستجوی من
که روی من در آئینه نمی ماند بروی من
مگر خاصیت اشک است سیلاب بهارم را
که می روید نهال سرخ بید از طرف جوی من

در ین معنی که دل چشمست شک نیست
سویدای دل است این مردمک نیست

کاشانه ما روشنی شمع چه داند
در خانه اگر بود چرغ دل ما بود

مأخزونه :

۱- مشاهیر لنسوان -۳۱ مخ ۲- پښتنی میرمنی ۱۸ مخ
۳- پښتو آریانا دائره المعارف -۴/۰۴۳ مخ

۱۵۴۱ - بکتاش بلخی :

د حارث بن کعب قزداری مریی و، چې د کعب نومیالی لور «رابعهٔ بلخی» ددری ژبې مشهوری شاعری او عارفی ورسره مینه پیدا سوې وه - او حارث درابعې ورور چې د بلخ والي و، څپله خورد هغې مینی پرجرم ووژله، چې بیا همدې بکتاش د رابعی په قصاص

(c) ketabton.com: The Digital Library

حارث واژه، او تر هغه وروسته یې په خپله هم د رابعې پر قبر ځان په خنجر ووهه او سړ سو دا حکایت په مجمل ډول د شیخ عطار په «الهی نامه» کې په نظم راوړه سوی ، او د «انجمن آرا» خاوند هدایت هم دا قصه مفصله په نظم کړې او نوم یې ورباندې «بکتاش نامه» او «گلستان ارم» ایښی دی .

مأخذونه

۱ـ د دهخدا لغتنامه ـ ب ـ ۱۹۸ مخ   ۲ـ پښتنې مېرمنې ـ

۱۵۴۲ ـ بکتغدی غزنوی :

د سلطان محمود غزنوی د دربار له نومیالیو حاجبانو او سالارانو څخه و ، چې د سلطان محمود تر مړینې وروسته یې د علی قریب او یوسف سبکتگین او نورو مشرانو په سلا د سلطان محمود زوی امیر محمد په غزنی کې د پاچهۍ پر تخت کښېناوه . دی د سلطان محمود په وخت کې کې د سرایي مریانو نومیالی سالار و ، او د سلطان مسعود په وخت کې یې هم د لوی حاجب او سالار په حیث ډېر اعتبار درلود ، او سلطان مسعود به په ټولو محمود دولتي چارو کې د نورو سالارانو په گډون د ده سره سلا او مشوره کوله ، خو دا بوالفضل بیهقي له لیکنې څخه څرگند یږي چې لیک او لوست یې نه سو کولای او چې به د لیک ضرورت سو ، نو ابو نصر مشکان به ورته لیکه په زیاتړو چګړو کې د سلطان مسعود سره ملگری و ، او په (۴۲۸ هـ ق) کال سلطان مسعود د مرو ولایت د ته وسپاره او هم یې دده لور خپل د یرلس کلن زوی امیر مردانشاه ته وغوښتله او په (۴۳۰ هـ ق) کال یې واده کړه (چې د واده مراسم یې د تاریخ بیهقي په ۵۲۵ او ۵۲۶

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخو کی راوړه سوی دی، او ددی کتاب د «میم» په ردیف کی به د «مردانشاه» ترنامه لاندی راوړه سی) څه وخت هم په سیستان کی امیرو، او په خپل نامه یی خطبه ویلی وه .

مأخزونه :

۱-تاریخ بیهقی-۱، ۸۲، ۲۹۳، ۵۲۶، ۸۱۳تر ۸۵۳ پوری او ۶۱۸ تر ۶۲۲ پوری اونورمخونه ۲-تاریخ سیستان -۳۶۳ مخ ۳-لغتنامه -ب- ۱۹۸ مخ

۱۵۴۳- بکتگین چوګانی :

د سلطان محمود او سلطان مسعود غزنوی له نومیالیو سالارانو او حاجبانو څخه و ، او دغه وخت په زیاتو جګړو کی یی ګډون کړی و ، په تیره بیا په هغه جګړه کی یی د ډیره سړانه ښکاره کړی وه چی د سلطان مسعود په وختو کی د آلتونتاش خوارزمشاه او علی تګین ترمنځ په ماورا النهر کی سوی وه

ابوالفضل بیهقی دده په باب لیکی چی: «وی مردی مبارز وشهم بودو سالار یها کرده »

او هغه وخت چی سلطان محمود د خوارزم خو اته یی همدا بکتګین چوګاندار یی وګماره چی د آمو پر سیندیی پل جوړ کی ، او څه وخت هم د ترمذ کوټوال اوتر (۴۳۲ هق) کال پوری ژوندی و

مأخذ

تاریخ بیهقی- ۲۴۳، ۳۴۶، ۳۴۷، ۳۵۰، ۳۵۴، ۵۶۳، ۶۵۱ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۴۴ ـ بکتگین حاجب :

دسلطان محمود غزنوی له زړه ورو اونو سیالیو حاجبانو او سالارانو څخه و ، چې سلطان محمود ته یې ستر خدمتونه کړی وو ، او تر سلطان محمود وروسته دسلطان مسعود په وختو کې هم سپه سالار او د ترمز کوتوال و .

د(۲۲۶ هق) کال دمحرم په میاشت په هغه جګړه کې ووژل سو چې د شبرغان په شاوخوا کې یې د تر کمنانو سره کړې وه « دهغې جګړې تفصیل د تاریخ بیهقي په ۴۳۹ مخ کې راغلی دی »

مأخذ

تاریخ بیهقي - ۴۳۹ مخ

۱۵۴۵ ـ بکیر خراسانی :

بکیر دساج تمیمي زوی دمروان په وختو کې دخراسان له زړ ورو او مجربو اميرانو څخه و ، چې دامیه بن عبدالله « دخراسان دامیر » له خوا د تخارستان والي و تیاکل سو ، خو څنګه چې امیه ورڅخه د اربده نوځکه یې د تخارستان له تګ څخه وروسته راوګرز اوه ، او دماورا النهر جګړې ته یې ولیږه ، خو بیا هم امیه له دې بیرې چې ده ته پورته نه سي بیرته راو غوښت او دمرو والي یې و تیاکه ، هلته یې دخپلوا کې اعلان وکې او دامیه سره یې په جګړه لاس پوری کې ، خو بیرته یې روغه سره وکړه ، څه موده بیا ورته پورته سو . هغه و ، چې په لاس کښېوتې او په خراسان کې ووژل سو .

مأخذونه

۱ - الاعلام دزرکلي - ۲/۳۸ مخ ۲ - ابن اثیر - ۴/۱۷۲ مخ ۳ - طبری - ۷/۲۷۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۴۶ـ بګل :

د پښتونژبې اولسي شاعرو ، او د پکتیا د مقبلو د سیمې په «ستو کلي» کې اوسېد . شعریې پر اولسي وزن باندي وایه او دده شعرونه زیاتره حماسي ، مذهبي او عشقي دي. د (۱۳۲۳ هق) کال په شاوخوا کې په دېرش کلنۍ عمر مړ دی . او دا بیت دده د یوې بدلې سر دی :

نري آواز دي چي پادشاه کابل ته ځينه   سنګ زلمي يې يرغمل نیولي دینه

مأخذ :

فرهنګ زبان وادبیات پښتو ـ ۷۷ مخ

۱۵۴۷ـ بګې خان بامیزی :

د اشرف الوزرا «شاه ولي خان بامیزی» د احمدشاه بابا د دربار د نومیالي اولوی وزیر اصلي نوم و ، چي و رو سته بیا «شاه ولي خان » وباله سو .

(ددې کتاب د «ش» په ردیف کې دې «دشاه ولي خان» نامه ته رجوع وسي)

۱۵۴۸ـ بلال بن ازهر سیستاني :

ابومعاذ بلال دازهر زوی دیعقوب بن لیث له سالارانو او دعمرو بن لیث له امیرانو څخه و، او په (۲۶۳ ه) کال چي یعقوب «جندی شاپورته» ولاړ دی یې دلښکر مخکښ یعني مقدمته الجیش و ، او هم په (۲۷۰ ه) کې دنیشا پو ر خلکو دده په واسطه عمرو بن لیث طاعت ومانه ، او په (۲۷۵ ه) کال دعمرو بن لیث له خوا د پارس والي وټاکل سو ، او په (۲۸۰ ه) کال کې چي عمرولیث دخراسان خواته ولاړ بلال بن ازهر یې دمحمد بن رویدی سره دجګړې د پاره قهستان ته ولیږه ، محمد بن رویدی غره ته وتښتید ، او بلال ټول

(c) ketabton.com: The Digital Library

قهستان چور کې، بیا بلال د عمرو لیث له خوا د نیشاپور امیر وټاکل سو، او هغه وخت چې عمرو لیث په خوارزم کې بندي و، بلال د عمرو لیث د نمسي طاهر له خوا په شیراز کې حکمران و، او په دې وخت کې یې د فارس نیمه مالیه ددهٔ او نیمه مالیه د صفاریانو د بل سالار «سبکری» و مخې بیا ددهٔ او سبکري تر منځ اختلاف پیدا سو او طاهر بلال ته فرمان ورکړ چې سیستان ته ولاړ سي، ده هم د خپل آل او مال او سرپانو او لښکر سره د سیستان خواته رهي سو، خو چې د پارس اصطخر ته ورسید طاهر خپل بل سالار یوسف بن یعقوب النقیب پسې واستاوه او هلته یې د محمد بن واصل په کلا کې بندي او مال یې ټول ضبط کړ او بلال هم هلته و وژل سو.

ماخذ:

تاریخ سیستان له ۲۳۰ مخ څخه تر ۳۱۲ مخ پورې.

۱۵۴۹ - بلبل:

د پښتو ژبې نوی شاعر و، او د پښتو رد «پکلي» په سیمه کې اوسېد، هم یې پر عروضي بول او هم یې پر اولسي وزن شعر وویل، دده شعر و نه زیاتره په سرحدي خپرونو کې خپاره سوي دي، او د (۱۳۲۰ ش) په شاوخوا کې سراو دا بیت دده دی:

جهالت به له سرحده اوس ورک سي
په څراغ د علم تول به روښانه سي

ماخذ:

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۷۷ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۵۰ ـ بلبل کابلی :

سید کاظم دشاه بقا زوی ددری ژبی شاعرو، چی په (۱۳۱۱ ق) کال په سنګلاخ کی زیږیدلی او په کوچنیوالی دخپل کهول سره کابل ته راغلی دی، دینی علوم یی دلته ولوستل او بیا دعلمی زده کړو د بشپړ ولو دپاره ایران ته ولاړ، او تر تحصیل و روسته دامیر حبیب الله په وختو کی بیر ته خپل هیواد ته راغلی او په تدریس یی خوله پوری کړه .

په ادبی علومو کی هم دښو معلوماتو دبری مطالعی خاوند و، په شعر کی یی روانه طبع درلوده او داشعارو دیوان یی شلو زرو بیتونه رسیده، چی قلمی نسخه یی دبیر ته پاتو کسانو سره موجوده وه .

دی په (۱۳۶۴ ه ق) کال په کابل کی مړ دی او یوه غزله یی داده:

تو ای سرو سهی قامت که از نسرین بدن داری
زگل نازکتری یارب که ازگل پیرهن داری

نسیم صبح صادق را اسیر زلف خود کردی
مگر در خطه نافه مشک ختن داری

عجب بدر شب قدری که از انظار پنهانی
گهی در دیده میگردی گهی در دل و طن داری

بهار است و به گلشن بلبل و گل انجمن دارد
قدم کن رنجه گر میل تماشای چمن داری

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهر جشنی که بنشینی قیامت ها بپا سازی
بهر قرنی که بر خیزی دو صد و یس قرن داری

شبی باغمزه بد مست شوخ فتنهٔ گفتا
مگر ای شوخ شهر آشوب قصد جان من داری

بصد ناز و اداشوخی نمود و گفت ای «بلبل»
مهیا تخته و تابوت و کافور و کفن داری

مأخذ :

پښتو آریانا دائرة المعارف ۳/۳۵۳ مخ

۱۵۵۱ ـ بلکاتګین غزنوی :

دغزنی خپلواک واکمن و، چی دالپتګین دزوی ابو اسحاق ابراهیم ترمړینی وروسته د(۳۵۵ هق) کال دذی قعدې په میاشت دغزنی داسارت پر مسند کښېنوست او په(۳۵۹ هق) کال یې په غزنی کی په خپل نامه سکه ووهله.

بلکاتګین دالپتګین دسا تونکي ګاردقوماندان او ده ته ورنژدې سړیی و، څنګ چی دالپتګین دزوی ترمړینی وروسته دالپتګین له کورنی څخه څوک پاته نه و، نو دغزنی سپین رو بواو مخورو مشرانو بلکاتګین چی زړورقوماندان و، او په عسکرو کی یې ښه نوم او شهرت درلود دغزنی په اسارت و ټاکه او دغه په واکمنی کی یې هوساژ و ندتیراو بلکاتګین دمخه ترهغه چی دالپتګین سره یو ځای سی د (۳۴۲ ق) کال په شاوخا کی څه موده دسامانیانو له خوا دبلخ والی و، اووده په نامه داسی سکې هم سته چی په (۳۲۵ ق)په بلخ کی وهلی سوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلکاتگین په‌غزنی کی‌لس‌کاله و اکمنی و کړه‌او په (۳۶۴ ه ق) کال‌چی‌د گر دیز- په کلابندی بوخت و،و و ژل سو.

بلکاد«کاف» په‌زبر په ترکی ژبه کی دپوه او حکیم او هوښیار په‌معناد ی

منهاج سراج په طبقات ناصری کی «ملکاتگین » لیکلی دی او زیاتوی‌چی :

« اوسرد عادل و متقي بودازسبارزان جهان »

مأخذونه :

۱-طبقات ناصری- ۲۲۷/۱ مخ

او ۳۲۳/۲ مخ

۲- سلطنت غزنو یان -۳ مخ

۳- ددهخدالغتنامه -ب-۳۰۵ مخ

۱۵۵۴-بلکا تگین غز نوی :

دسلطان مسعودغزنوی په‌وخت کی دمسعودی‌دربار دحاجبانو مشر سالارو، چی د (۴۲۲ ه ق) کال دصفری د میاشتی په یوولسمه د یکشنبي په ورځ يې د سلطان مسعودله‌خوا نولوبی حاجبی‌ء خلعت وا غوستلو ،او ابو الفضل بیهقی دهغه‌خلعت اغوستلو تفصیل په‌خپل کتاب‌تاریخ بیهقی کی‌داسی‌لیکلی‌دی :

« روز یکشنبه یازدهم صفر خلعتی سخت بزرگ فاخر راست کرده بودند حاجب بزرگ را ،از کوس و علامتهای فراخ و منجوق وغلامان وبدره‌های درم وجامهای نابریدود یگر چیزهاهم بر آن نسخت که حاجب‌علی قریب راداده بودند بدر گرگان .

جون‌باربگسست امیرفرمودتاحاجب‌بلکا تگین‌رابجامه‌خانه بردندوخلعت پوشانیدند

(c) ketabton.com: The Digital Library

و کوس‌براشتران وعلامتهابردر سرای بداشته‌بودند، وسنجوق وغلامان وبدرهای سیم‌وتخت های جامه درمیان باغ بداشته بودند ، و پیش آمدباخلعت قبای سیاه وکلاه دو شاخ وکمر ز ر ،وبحضرا رفت‌و رسم خدمت بجا آورد ، امیراورابنواخت، وباز گشت‌به‌دیوان‌خواجه آمدوخواجه‌وی رابسیار نیکویی گفت،وبخانه‌باز رفت و بزرگان‌و اعیان‌سراور اسخت نیکوحق گزاردند، وحاجب بزرگی نیزقرار گرفت برین محتشم ،وسردی بود که از وی را دتر و فراخ‌کندوری تر و جوانمرد ترکم‌دیدند. اما تیرگی قوی‌بروی مستولی بود »

مأخذ :

تاریخ بیهقی - ۱۶۰ مخ

۱۵۵۳ـ بلند خان سدوزی :

داحمدشاه‌بابا له‌خواد کشمیروا کوال(صوبه‌دار)تیا کلی‌سوی‌و،اوهم هغه‌وخت‌چی احمدشاه‌بابادپنجاب دجیلم‌پرغاړه‌اوړلی‌وه ،بلندخان‌سدوزی یې‌دشاهزاده‌سکندرپه وکالت‌وټاکه ده په‌پنجاب کی دسیکانو سره ډیری جګړی‌وکړی خوپه‌پای کی دسترګود کمزورتیاپه سبب‌د کفارو‌په لاس کښېوت.

مأخذ:

تاریخ احمدشاهی ـ د مسکو چاپ ـ

۲/۱۰۸۹،۱۲۱۳،۱۲۱۷ مخونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۵۴ـ بلوخان:

د آدمخان او درخانی په کیسه کی یی ډېرنوم یادسوی دی ، اوژوند یې د لسمې هجری پیړی په شاوخوا کی اټکل کاوه کېږی .

دعبدالله زوی مسعودد آدم خان اودرخانی په کیسه دبلوخان له خولې څینې ناری راوړی چی یوه یی دا ده :

که سلی نن زما زړ گوتی سلی
چی آدم خان غلبه گړه کړه په کلی

په عزت سره کوزیږی دغه دو ولس
اوس بهجو ړکړم ددرغلیو د سرخلی

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو - ۷۷ مخ

۱۵۵۵ـ بلوخ خان اڅکزی :

دشاه شجاع په وخت کی دخپل ټبرلوی خان اومشرو ، اوهغه وخت چی شاه شجاع دسنددامیرانو سره په ښکارپور کی ددوستی تړون وتاړه اوبیایی هلته دمنظم لښکرپه جوړولو لاس پوری کی ، نودپښتوځینی خانان هم دخپلوسپرواوپلو سره دشاه شجاع دلښکر سره یو ځای سو ل ، چی یوهم پکښی دابلوخ خان داڅکزوډټبر مشرو .

مأخذ :

نوای معارک -۱۱۵ مخ
(دکراچی چاپ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۵۶ـ بلوخ خان خدرزی :

دسهیلی پښتونخوادسرانیپودخدزیودتبر یوغازی‌اوسبارزه‌شرو، چی دخپلوسلګرو سره دپرنګیانوسره‌جنګیدلی و ،اودهغه وخت‌په‌اولسی سندروکی یاد سوی‌دی :

توربلوخ‌چی چاړ د وخکوله پرکلایی‌توره شپه و لګوله (۱)

مأخذ :

پښتواوپښتانه ـ دسیال کاکړ ـ ۳۷۹/۱ مخ

۱۵۵۷ـ بلوخ خان کاکړ :

دندرخان‌حمزه زی زوی په‌ختیه کاکړد کاکړستان‌هغه‌نوسیالی‌مجاهدو،چی دژوندزیاته برخه‌یی پرنګیانو سره په‌مبارزه‌و کی‌تیر کړی دی.کله‌به‌فراره اوکله‌به په‌جبل کی‌و.په تیره‌بیادوهاری په«خیرکی» نوسی‌غره کی‌یې چی‌خپل‌وروڼه‌هم ورسره‌وو،دپرنګیانوسره سخت‌اوزبردسته جنګ کړی‌و.

پروفیسرسیال کاکړ په‌خپل کتاب «پښتو اوپښتانه»کی لیکلی چی :

« په‌بوری‌کی دپرنګیانوسترسلکی‌منصب‌دار شربت‌خان‌اپریدی‌دبلوخ‌خان‌دکورټول ساسانونه‌بوری‌ته‌راوړل، اود بلوخ‌خان باتوره اونوسیالی سورچی «جنته‌انا»نومیده تورتیکریی پرسراوتوپنچه په‌غاړه دشربت‌خان‌په حکم‌بوری‌ته‌راغله، شربت‌خان‌له جنتی‌اناسره قرآن وکی، چی«ته خپلوزاسنوته ووایه‌چی دوی له سنګره دباندی راووزی»خوجنته‌انادپرنګی‌په سیاست‌خبره وه،شربت‌خان‌ته‌یی وویل‌چی :

«داستاغوندی دیرخریلی زمازامن نسی‌نیولای.، دوی‌سابی‌ندره نه‌دی‌پیدا کړی»

---

(۱) له کلاخخه سراد«دوسانده کلا»ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شربت‌خان بیا پرجنتی اناډېر فشار واچاوه چې په‌نتیجه کې هغې ورته وویل‌چې :
«د کاکړو پلاټی سخوردی له‌ماسره‌بول وکې، زه‌به‌خپل زاسن‌دخپر کې له‌سنګر څخه
راکښته کړم» بیاد کاکړیوه سپین‌روبی له‌جنتی‌اناسره قرآن‌وکېږ، جنته‌انادا ده‌سوه
-خپل توریالی زاسن‌ې پ‌له سنګر څخه راکوزکړه -جنته‌انا بالاخره پر خپلې
پښتوپښیمانه اود هغې‌مجاهدزاسن پرنګیانود بچ زندان‌ته واستول .
بلوخ‌خان چې‌څه‌وخت له‌زندانه راایله‌سو، نویوځل یې‌بیاد پرنګیانو په‌ضدسبارزې
پیل کړې- او بالاخره پس‌له اوږدوسبارزواو ستوسانه ژوندون‌بلوخ خان‌په‌افغانی
خاوره کې له‌بده‌سرغه ساروخوړ، اود همهغه ساردلاسه دخپل کلې«وهارې» څخه
لیرې‌دافغانی «دماروپ»په‌سیمه کې‌د«سرخاب» درود پرغاړه‌سړاودرشیدد کلا په
هدیره کې خاوروته وسپارل سو :

وزیرخان یا یې زما ارمان

له ماره سړ دی بلوخ خان

دبلوخ‌خان‌سبارزې دپښتوپه‌فولکلوری‌اشعاروکې‌خوندی‌سوی‌اودهغه‌سړانه دشعر
په‌اولسی‌ژبه‌بیان‌سوبده- داهم‌دنوسیالی‌پښتون‌بلوخ‌خان په‌باب‌یوشمېراولسی‌غاړې:

« دجنتی » په زویان کې (۱)

زما نظرپه بلوخ خان کې

ترما ښه د سچ کیدیان (۲)

په میان کې ناست دی بلوخ خان

---

(۱) دبلوخ خان دمورنوم «جنته»و .

(۲)سچ دیو سشهور زندان نوم دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

تو ر پټکی شنه کا ړ توسا ن
«له کړو» را توسو بلوخ خان(۱)

سر ګ یې و ' په سا ر
په ګولی نه سری بلوخ خان

بې پروادی بلوخ خا ن
دخولې پرګای‌ولی ګورکیان

رون توپک رون کارتو سان
له غرورا کوز سو بلوخ خان

په سچ کی و ه کید یا ن
په‌غروکی ګرځی بلوخ خا ن

بې یر و ا د ی بلوخ خا ن
ولات‌به‌ر نګ کی‌په ګو رکیا ن

په سچ کی دوه کید یا ن
یو لال سا سد بل بلوخ خان

لا ت به نه وی په آ را م
په غروکی ګرځی بلوخ خان»

مأ خذ :

پښتواوپښتانه-۱/۲۳۱ مخ

(۱) کړو-دبوری‌په‌سیمه کی‌دیوه‌غره‌نوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۵۸ـ بلو صوفي :

صوفي بلو په خټه اڅړزی کاکړ دکوټې دسیمې نوسیالی صوفي ؤ چې د کچلاغ دسیمې په قاسم نوسي کلي کې ښخ دی .

د پیریانانو ناروغانې سزارته ورولي . او یوزیات شمېرخلک ورته عقیده لري .

مأ خذ :

سزارات ـ ۷ ، مخ د ښاغلي سیال کاکړ ـ

۱۵۵۹ـ بله نسته کندهاری :

داسې رسن د کندهار د هیلمند د زمیند او ر په گردی باغران کې او سید له داغا محمد خان لور او د پښتو ژبې شاعره وه ، او د (۱۳۰۰ هق) کال په شاوخوا کې یې ژوند کاوه .

په زلمتیوب کې له د نیا تللې وه ـ وایې

چې د شلو کالو په عمرد « غیرې » کو تل ته په لرگوپسې ختلې وه او هلته له یوه پا نه لو بد لې او سره سوې وه .

د دې دیوه شعرخو بیته سادیوه سپین ږیری له خولې آوریدلی او یادداشت کړی او هغه دادی :

بیا پرسا د بیلتانه راغله غمونه نن بیا

چې یې کښېښوول په زړه راته داغونه نن بیا

سلا لی زړکی گرزې چې په غروکی

پخپله خو به الو زی شیلوکی

سا خوهم د ر سره واخله په چمبوکی

چې وگورم د لویو غرو سرونه نن بیا

مأخذ :

پښتنې سېر مني ـ ۲۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۶۰ بم نیکه :

د محلي روایاتو له مخې دغه دپښتو نیکه په ختهٔ بابړ او روحاني سړی تیر سوی دی د کویټې په سیمه کې یې زیارت زیات شهرت لري، او دسرانانو د کښته تالاو سر دلویې غونډۍ پر سر ښخ دی .

مأخذ :

مزارات - ۲۲ مخ دښاغلي سیال کاکړ لیکنه -

۱۵۶۱ بنارس :

دپښتو ژبې شاعر و، ژوند یې په دوولسمه پیړۍ کې اتکل سوی دی - یو شعر یې دملا شایسته خان په جونګ کې راغلی او هغه دادی:

خو به حیات ګرځی ای زما تو تې نفسه
خلاص به ځنې نشې ته اسیریې د قفسه
عمر خو هغه دی چې له یار سره تیر یږی
تیر شه عمر تیر شه ښادی نشته له دی پسه
وار د ګلاب تیر شه ، همګی په ز سکه زیرشه
یو مې په سر نه کړ ستا دمینې له هوسه
وخت دسحر خیز دی تیاری کوی سفر ته
دفراق نعره مې و او ر بده په غوږ و له جرسه
وخت د صبحدم دی خلک و اوره دم په دم دی
دپیر حکایت سه کړه ژ به بند کړه «بنارسه»

مأخذ :

ادبي ستوري - ۷۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۶۲- بنائی کابلی :

ددری ژبی شاعراو دکابل په کوهستان کی اوسېد، بیاد همایون پاچاپه وختو کی هندوستان ته تللی و، او دابیت دده دی :

بی سه رو پتو کار سن بیمار بدست
وه که بیمار غم عشق ترا کار بدست

مأخذ:

سکینته الفضلا- ۵۶ مخ

۱۵۶۳- بنائی هروی :

شیرعلی ملقب په «کما الدین» اومتخلص په بنائی» دافغانستان د دری ادب له لویواد- یبانو، نومیالیو فاضلانو اومشهورو شاعرانو څخه وچی په هرات کی یی دامیرعلی شیر نوایی په وختو کی ژوند کاوه .

پلاریی «محمد» نومېدچی هم دده استاداوهم د «عجائب لطبقات» دمؤلف په قول دسلطان حسین بایقرا له مهد سانو څخه و، چی په بلخ کی یې دحضرت علی دروضی په ودانو- لو کی بر خه اخیستی وه، او له همدی جهته ده ځانته «بنائی» تخلص غو ره کړی و.

د بنایی د زیږېدو نیټه معلومه نه ده خودو مره اټکل کیدای سی چی د نهمی هجری پیړی په دو همه برخه کی په هرات کی زیږېدلی دی .

تر سلطان حسین بایقرا دمخه یې څه شهرت نه درلود، که څه هم دده د پلار کسب بنائی وه، خو ده دعلم د زده کړی خواته ملاو تړ له، دهغه وخت متداو له علوم یی څه له خپله پلاره او څه له نورو استادانو څخه و لوستل او په تېره یې بیا په خوشنو یسی او هم په موسیقی کی لوی لاس و موند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحسین نوائی پخپل کتاب رجال کتاب حبیب السیر کی بنائی داسی ستایی:

«جناب زبدةالفضلائی که بانی مبانی فصاحت بود، و در فضای سخن آرائی به چوگان نظم و نثر تفوق از شعران زمان سر بود ...»

دشمع انجمن دتذکرې مؤلف بیا لیکي چې: «معمار طبیعت او بنای سخن بلند ساخته، و مهندس اندیشهٔ او طرح معنی و دلپسند انداخته، ملای شعراء و شاعر ملایان است»

بنائی په شعر او شاعرۍ کې تر عبدالرحمن جامي وروسته په ټولو همزولو او معاصرینو کې ممتاز ګڼلی سوی دی، او هم په خوشنویسی کې دده شهرت تردې حده و، چې قاضی صفی الدین عیسی په خپله یوه قصیده کې دده ثلث، نستعلیق، تعلیق، نسخ او ریحان لیک داسې ستایی:

شد محقق که کسی ثلث تو در نستعلیق نیست

این اظهر من شمس بود در اذهان

طی کند نامهٔ تعلیق تو تاج از تعلیق

نسخ یاقوت نمانی چو نویسی ریحان

په موسیقۍ کې یې هم لوی لاس درلود، او دامیر علیشیر نوائی په تشویق یې دې فن ته ملا تړلې وه.

په لومړي یو وخت کې امیر علیشیر نوائی ته نږدې ؤ، خو وروسته دتوکو او مسخرو له کبله چې دده خوی و، دده او امیر علی شیر تر منځ خپګان پیدا سو مثلاً یوه ورځ دیوه مشهور پالان ګنډونکي دکان ته ورغی، چې د سلطان حسین بایقرا او امیر علی شیر نوائی و زیرد پاره سامان جوړاوه او ورته و یو یل: «دامیر علیشیر پالانه غواړم» داخبره وروورو دامیر علیشیر غوږ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته‌و رسیدله، او بنائی مجبو رسو له هراته دعراق عجم خواته و لاړ، او دامیر یعقوب ترکمان په‌دربار کی ډیر مقرب سو، او هلته یې خپل دبهرام او بهروز مثنوی دهغه امیر په‌نامه و لیکه، امیر یعقوب ډیر خپینی خو ښ سو، ښې جائزې یې ور کړلې او دامیر علی شیر خخه یې دده بخښنه و غوښتله، امیر علی شیر هم‌دی و باخښه او بنائی بیر ته هرات‌ته راغی‌ـدی خپله پر دیسی داسی بیانوی:

وطن‌من که خیر اوطان بود
صدر روی‌زمین خراسان بود

دلم از شر حاسدان سفیه
حافر البسر فی‌طر یق‌اخیه

هر طرف از وطن گر یختمی
همچو جان از بدن گر یختمی

خو خو مو ده لا تیره‌نه‌وه چی‌بنائی بیاخپلی شو خی شروع کړلې، او داوار تاچاره سو سمر قند ته‌و لاړ او دهغه ځای حکمران سلطان علی‌دسلطان بایقراء دخورلمسی چی‌هغه‌هم یو علم‌دوست او ادب‌پالو نکی سړی و، بنائی‌ته‌په‌درنه سترگه و کتل‌او بمه‌یې‌و نازاوه.

هغه‌و، چی‌په‌(۹۰۶ه ق) کال محمدخان شیبانی پر سمر قند یر غل‌و کی، دجگړی په‌پای کی‌چی‌سلطان علی‌ماته‌و کړه، دنورو او لجوسره‌بنائی هم د محمدخان شیبانی دلښکر په لاس کښېوت.

که‌څه‌هم شیبانی دعلم او ادب سره‌چندانی علاقه نه‌درلوده مگر دبنائی شهرت پر ده اغیزه‌و کړه، هغه‌یې‌تر خپلی‌حمایې لاندی و نیو، او دسلک‌الشعرائی

(c) ketabton.com: The Digital Library

لقب يې و ر کی ، او هم يې دخپلو عسکر و قضاو ر و سپار له، ځکه نو بنائی سر ه لهدې چی هر و خت يې ز ړه غو ښته چی خپل و طن هرات ته و لاړ سی مجبو ر سو په سمر قند کی و او سي ـ خو چی د(۹۱۸ هـ ق) کال پهشاو خوا کی شاه اسمعيل صفوی دامير يار احمد اصفهانی په مشري يو لوی لښکر د بخار ا او سمر قند خو اته و لېږ ه، په دې و خت کې بنائی دقر شی دحا کم شيخم مير ز ا سر ه و ، نو چی صفوی لښکر و هغه سيمه و ر انه کړ ه او په يو ه خو نړ ی جگړ ه کی يې پنځلس ز ر ه تنه وو ژ ل ، بنائی هم په هغه جگړ ه کی وو ژ ل سو . بنا ئی د ژ و ند په پای کی له هجو کو لو او ټو کو څخه لاس و اخيست او د حافظ او سعدی داشعار و په استقبال به يې شعر و نه و يل او په داسی شعر و کی به يې «حالی» تخلص کاو ه .

دبنائی د اشعار و ديو ان ډير و ز ر و ته ر سېد ه او دده مشهو ر آ ثار دادی :

۱ـ دبهر ام او بهر و ز مثنوی: چی په «گلستان » يا «باغ ار م» باندی مشهو ر دی او په عر اق عجم کی دامير يعقوب تر کمان په نامه يې نظم کړ ی دی ، و ز ن يې دسنائی دحد يقې په څير دی او د تاشکند په ښار کی چاپ سوی دی .

۲ـ د بنائی دو ه ديو انه : و ايی چی بنائی دو ه ديو انه تر تيب کړ ی و و ، يو يې دخپل ژ و ند په و ر ستيو و ختو کی دحافظ پر سبک په سمر قند کی و يلی او تدو ين کړ ی و ، او په هغه کی يې خپل تخلص «حالی» ښوو لی و ، خو نسخه لاس ته نه ده ر اغلې .

۳ـ شيبا نی نامه : چی دشيبا نی محمدخان په نامه يې ليکلې ده .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده کلام غونمونې دا دی :

-۱-

لاله‌رخ بنمود عالم راگلستان کرد باز
کوه رادامن پر ازلعل بدخشان کرد باز
غنچهٔ گل برگریبان تکمهٔ یا قوت داشت
گل بناخن‌های رنگینش گریبان کرد باز
باعصای سبز آمد سبزه برا طراف جوی
خضر پنداری هوای آب حیوان کرد باز
غنچهٔ نرگس زتاب گل نظر بربست وگفت
دررخ خورشیدرخشان‌دیده نتوان کرد باز
شاخ گل شد تیر بهر صید مرغان چمن
باد صبح آن تیر راازغنچهٔ پیکان کرد باز
جام رزمانده است برسیمین طبق نرگس مگر
خویش را ازساقیان بزم سلطان کرد باز

-۲-

ازخوردن می‌منع کنندم که‌بنائی‌حرامست
چیز یکه درین شهر حلال است کد امست
مینوش که قسمت نشود ناقص وزاید
درذات تو نقصانی اگرنیست تمامست
آن همدم بی غش که ازوبوی وفائی
آید بمشام تو می غالیه فامست

(c) ketabton.com: The Digital Library

-۳-

دختر انی که فکر بکر مننند هریکی را بشو هری بدهم
هر که کابین ندادو عنین بود زوستانم بد یگری بد هم

-۴-

یو وخت بې امیر علی‌شیر نو ایی ته دا بیت و یلی و :

عمارت دل من کن وگر نه از گل و خشت
هزار مدرسه آباد می‌توان کردن

دابیتو نه هم دده دی : -۵-

تر انه تکمهٔ لعل است بر لباس حریر شده ست قطرهٔ خون منت گریبان گیر
زاهد بره کعبه رود کین ره دین است خوش می‌رود اما ره مقصو دنه این است
درچمن گریه کنان بی گل رویت بودم مانده در سینه چو گل ناخن خون آلودم
بسرمه هر که سیه کرد چشم یار مرا چو چشم یار سیه کرد روزگار مرا
میکنم جامهٔ خود در ره میخانه گرو که مرا جام می کهنه به از جامهٔ نو

مأخذونه :

۱- ریحانه‌الادب -۱/۲۸۲ مخ. ۲- شمع انجمن - ۷۸ مخ .
۳- پیدایش خط و خطاطان -۸۰۱ « ۴- حبیب‌السیر -۳/۳۴۳ «
۵-رجال کتاب حبیب‌السیر-۱۹۶ « ۶- خط و خطاطان- ۹۶ «
۷- مجا لس النفائس - ۶۰ « ۸-نتایج الا فکار- ۹۹ «
۹- آریانادائرة‌المعارف (پښتو) ۴/۳۷۵ مخ
۱۰-صور تگران و خوشنو یسا ن هرات درعصر تیمو ریان ۶۶ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵٦۴ـ بندر شاه :

دپښتو يو نوم ور کی شاعرو، چې د(۱۳۰۰ هش) کال په شاوخوا کې شيخ آزاد خان سا پې د پښتو ديو شاعر په توگه دده نوم ياد کړی دی ـ

مأخذ:

فرهنگ زبان و ادبيات پښتو ـ ۷۸ مخ .

۱۵٦۵ـ بنگل خان کاکړ :

دنوميالی مجاهد دوست محمدخان کاکړ زوی او دسرغنی لمسی په خته جوگيزی کاکړ ، په ږوب کې د کاکړو دټبرنو ميالی اوبا توره مشرو، چې پروفيسر سيال کاکړ په خپل کتاب «پښتواوپښتانه» کې دملی شخصيت په حيث معرفی کړی دی اوليکلی: «بنگل خان د کاکړو هغه توريالی قهرمان دی ، چې د پښتونخواد کاکړستان په سيمه کې يې دحريت اوآزادۍ ديوه بله کړی وه ـ دخپلی خاوری دساتنی په غرض د غه مجاهد پښتون له پرنگ سره را اخيستی وه ـ ده دخپل پلار سره د ږوب او بوري په ډيرو جنگونو کی برخه اخيستی وه، خو په خپلو د کلاسيف الله ، بابی ، کنې سرغنی او د تانه ی شپی جنگونو د ي ده ته منسوب دي . دخپلوا کی نوميالی ښنگ بنگل خان کاکړ دانگلستان له استعمار چيانو سره په ډېره مړانه اوپښتنی استقامت وجنگيد مورد تاريخی شواهد وله رويه ويلای سو چې د کاکړو نوميالی مبارز بنگل خان له (۱۸۸۴ عيسوی کال څخه) بياد(۱۸۹۳ عيسوی کال) ترنيمايي پوري دخپلو دښمنانو سره په مړانه جنگيدلی دی ، اوتر(۱۸۸۴ عيسوی) کال ده څخه يی هم د پرنگ پرضد په څينو مبارزو کی برخه اخيستی وه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زسوړ دغه توریالی فرزندله انګریزانو سره اوږدې مبارزې کړي، خو بالاخره زما په عقیده دخپلو له لاسه پاته راغی - سوړ د تاریخ په پاڼو کې وینو، چې پر کاکړو باندې د استعمار چیانو له لاسه خپل لرغوني تاتوبي کاکړستان سوړ اورسو، نو بنګل خان آخر مجبوره سو، چې کاکړستان پریږدي او په افغاني خاوره کې خپلو مبارزو ته دوام ورکي .

(بنګل خان د ۱۸۹۳ عیسوی) کال په شروع کې د افغاني خاورې په جبار نومې کلا کې دتوخوسره ژوند کاوه، خو بیا هم پرنګیان د افغاني خاورې په «جبار کلا» کې له نوسیالی مجاهد بنګل خان کاکړ څخه په ډا روو، ځکه چې هغه له خپلې مبارزې څخه لاس نه و اخیستی .

پرنګ د امیر عبدالرحمن خان سره د ډیورند لاین خبرې پیل کړې، او پرنوموړي امیر یې فشار راچاوه، چې بنګل له خپلې خاورې څخه وباسي - امیر عبدالرحمن خان بنګل خان ته حال ورکی چې یا خو کابل ته راسه او یا بیا ترتګ وا وره، کابل ته دتګ په صورت کې د سهیلي پښتونخوا محلي روایات داسې وایي چې :

امیر عبدالرحمن خان د بنګل خان کاکړ سره دا پښتوو کړه چې دشاجوی و یاله به هغه ته د لوړې سپلمتیا په توګه ورکوي - خو بنګل خا ن په ما ت زړه د کابل پر ځا ی کاکړستان ته را غی سو ړ د تا ر یخي شو اهدو له ر و یه و ینو چې د تو ر ا میر له لا سه د بنګل خا ن کا کړ څخه خپله ملی مبا ر زه نیمګړې پاته سو ه، او په بنګل خان کاکړ هغه د پښتو په مصداق «نه جای ماندن، نه پای رفتن» کانه وسوه - بالاخره دغه مبارز پښتون او دهغه تورزنو سلګرود امیر عبدالرحمن خان له لاسه پرنګ ته ځانونه په ګونوورکو - او د(۱۸۹۳ عیسوی)

کال د جون په ۲۳ په هندوباغ کې لفټننټ سیکموهن ته ورغلل، او د پرنګ سره یې روغه وکړه، او پرنګیانو هم ترڅه موده وروسته پر بنګل خان باندې باور وکړی او هغه ته یې د وفادارۍ په بدل کې Allowance ور مقرر کړې او له غمه خلاصی ئې کی یې له ورکړې او د ۱۸۹۳ ع کال په جنوري پرنګیانو بنګل خان د یوشمیر نورو مخورو سره د سیل په غرض د هند لویو لویو ښارو ته لکه لاهور، کلکته، بمبۍ او کراچۍ ته بوتلی او خپل مغرضانه سیاست په اوبویې د ده سپیڅلی پښتنی دماغ ور پر بمنځی .

بیا وروسته بنګل د پرنګیانو د نماینده «هنر مکموهن» سره په (۱۸۹۴-۹۵ عیسوی) کال کې په هغه کمیسیون کې شامل کړه شو چې د افغان او بلوڅ د سرحدي خط د تها کلو د پاره تعیین شوی و، او په دغه نارواو غیر ملي کار کې بنګل د انګریزانو په اصطلاح Did good cervice په نامه یاد شو (یعنې ښه خدمت یې وکی) او بیا په (۱۹۰۵ عیسوی) کال کې د سیستان په سیمه کې د ویش د تها کلو په کمیسیون کې د سرهنري میکموهن سره ملګری و .

څه وخت چې بنګل خان په سیستان کې اوسېد، نو هلته یې ډېره موده و شوه، چې په کاکړی ټاړو کې داسې یاد شو :

لیا سیستان په و ریښم جوړ کی	لیا نازک بیرته راکوږ کی
چه بنګل پر سیستا ن ا و سی	درختې ګل وکی بیا توسی

بیا پرنګ راولاړ شو، په (۱۸۹۷ ع) کال کې یې د ادغرو نو باز «سردار بهادر کې» او په (۱۹۰۶ ع) کال کې یې پسې « نواب » کې - خوله بده مرغه د همدې کال د مې برشپږ مه نیټه نواب بنګل خان په کلا سیف الله کې «دباران» نوسی له خوا ووژل شو، او د ده مړینه په یوه کاکړې ټاره کې داسې یاد شوه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنگل سردار یې سړ کې په گولی

شا و خوا ده باندې ټوله کچاری »

(دبنگل خان دمړینې سبب او کیسه د پروفیسرسیال کاکړ د« پښتواو پښتانه » د کتاب په ۱۹۵، ۱۹۶ مخو کې راغلې ده) دبنگل خان مړی د سیف الله د کلا په « مانېکې » کې خاوروته وسپارل سو، اودده مزار په خلکو کې د بنگل په شامې شهرت لری او تر اوسه یې جاې او هڅونه په شاسې کې پراته دي - پرمزار یې کښته ولاړه ده او خلک یې زیارت ته ورځي .

پروفیسرسیال کاکړ په پای کې لیکلي :

« لنډه دا چې بنگل خان کاکړ یوملې مبارز، ریښتین مسلمان او پیاوړی سیاستمدار و هغه د چاخبره : « سل دې و مره یو دې مه مره » په مصداق دبنگل خان مړینه په حقیقت کې د ټولو پښتنو مړینه وه .

مادخپل لوسړي فولکلوری تالیف « غاړې » پر ۷۹-۸۰ مخو باندې دمجاهد پښتون نواب بنگل خان په باره کې یو لړ اولسي غاړې خوندې کړې چې تکراریې دلته عبث دی، البته لاندې غاړې نوی لاس ته راغلې، چې په دې ډول دے؛ :

دبنگل د سپر کې خوپ دی

ډ یډان کار کولا نسی

بنگل سهر کې وډرکی ء

زه دولې و هلې نسم

یو وارلاړ سه خان بنگل که

په ډ یډان کې ښامار مړ که

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما د نواب بنګل خان په باره کې د لوسړي ځل د پاره د اتن دوې ښکلې نارې چې د کاکړو په فولکلوري اصطلاح د «اسې» بدلې بلل کېږي، د ږوب دیوه سنځرء خیل ښاغلي لونګ د خولې څخه لیکلې، چې د لته ستاسې حضور ته وړاندې کېږي:

کهاووردی دتسیل پرسراووردی بنګل سرداریې سړ کیء

اوس دې واخې زریپ خان کهزوروردیء

د بنګل سلنداهي سترګې تورولې

چې ټک د تو پنچې سوی

سولائي یې تر کلاو غورځولې

د بنګل خان په تېر کې داو خت د هغه پر سېنه ښاغلي نواب محمد خان جوګیزی پاته دي چې دده په باب یو هلر غوني فولکلوري غاړه وړاندې کېږي:

د بنګل سردار په کورکې

خدای دې د سپین ماما خان لوی کې»

د بنګل خان په باب داخلو رغاړې د ښاغلي محمد ابراهیم عطا یي له یاد اښتو څخه را اخیستې سوې دي:

بنګل سري ارمان یې ډېر دی یا کاکړ له غمو سپر دی

بنګل سړ تول یې دغره دی ګر د کاکړ بې په نامه دی

بنګل سړ کاکړ خبر سو په ږوب تند ربرابر سو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښنګل مه مینځې پر دړو   ښنګل پیر دی د کاکړو

ماخذ :

۱ - پښتوا و پښتا نه په سهیل پښتونخوا کې د پروفیسر کاکړ اثر- ۱۸۷/۱ مخ   ۲ - دښاغلی عطایی یادانښت

۱۵۶۶- ښنګی الینګاری :

ښنګي شاه مشهور په ښنګی د پښتو ژبې اسې شاعر دلغمان په الینګار کې او سېدٔ او دتوری جوړو لو کسب یې کاوه په اشعارو کې یې کلمهٔ د «ښنګی» او کلمهٔ د «ښنګی شاه» په نامه خان یاد کړی .

اشعار یې براولسی او زانو و یلی او شاګردان یې هم درلو دل چې ددهٔ په پیروی یې شعرونه و یل :

یو شعر یې دغازی محمدجان خان و ردګ په ستاینه کې (د۱۲۹۶ هق) کال دملی جهاد دپیښو په باب و یلی دی چې لههغه شخه څرګندېږی چې «ښنګی» تر همغه وختهٔ ژوندی و دغازی محمدجان خان دستاینې سر یې دادی :

رحمت دې وی یارانو په غاز محمدجان خان
یو دی و ، له سر د انو
ولاړ لکه زمری ، وپیرنګی ته په میدان
قاتل د کافرانو

مأ خذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۷۸ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵٦۷- بو لعجب کابلی:

شیخ بو العجب ددری ژ بی‌لەظر یفو شاعرانو څخەو، چی«بوالعجب »یې هم دظرافت لەمخې ځانته تخلص ټاکلی و، بیاهم درویش مشر بەسړی و وایي چې پر ډنگر آس بەسپور، تیر کښ بەیې لەغشو ډک ترملاتړ لی‌او ماتەلیندی بەیې پراوږه، دکابل پەبازاراو کوځو کې بەگرزیده، او پە همدې ډول بەیې ځانو او نورو کو روته و رتي ء

د(۹۷۵هق)پەشاوخواکی پەکابل کی‌مړ دی- دخواجه عنبر ناظر په باب یې دا بیتونه ویلی وو:

آن خواجهٔ عنبری کـه دنبر و اری
افتد بـزمین مثال زنبـر و اری

هرجا که برفت رفتم ازدنبالش
هرگه که‌براند راندم العزواری

هرگاه که گیرداو عنان شانم
درخدمت شەستاده قنبر و اری

مأخذونه:

۱- سکینة الفضلاء ۷۵ مخ

۲ - تاریخ افغانستان درعصر گورگانی هند - ۲۲۹ مخ

۳ - آریانا مجله - ۲ کال ۱۱ گڼه - ۵۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۶۸ـ بوسعید کابلی :

خواجه‌میر سعید الدین دخواجه میر سعدالله‌زوی او ددری ژبی شاعرو په په(۱۱۹۸ ه ق) کال‌دکابل د«تنگی‌سیدان» په سیمه کی زیږیدلی،او خپله لوسړنی علمی زده کړه‌یې په‌هغه سیمه کی پای‌ته ورسوله ، او بیاد کابل ښار ته راغیء او ددې ښار دعاشقان او عارفان په‌محله کی‌او سېدا‌و دیوه‌جومات امام و، روسته بیاهندته‌ولاړ، او پس له یوڅه وخته بیرته کابل‌ته راغیء او په‌تصوف کی‌دطریقت‌یو سالک‌سو ، او په (۱۲۸۳ هش) کال کی‌بوسعیدپنځه اتیاو کلو په‌عمر په کابل کی‌مړسو ، او دخواجه‌صفادغره په‌لمنه کی ښخ دی .

بوسعید په‌خپلو غزلو کی کله‌د «بوسعد» کله«دسعدالدین» او زیاتره‌د «بوسعید»په‌نامه ځان یادوی .

دده د اشعارو دیوان تقریباً پنځه‌زره بیتو نه‌لری او یوه قلمی نسخه یې د اطلاعاتو او کلتور په عامه کتابخانه کی سته ، او بله نسخه یې د کابل دمشهورشاعر او عالم مرحوم هاشم شایق په‌کتابتون کی‌وه .

دا غزله دده ده :

ساقی بیا رباده که‌کارم زدست رفت
دردِه‌قدح قدم که‌عیش‌بهارم‌زدست‌رفت

واقف شوی اگر زدلم جای رحمت
دستم بده که دامن یارم زدست رفت

ازعقل وعلم ودین ودل ما خبرمپرس
بیچاره‌ام اکنون که چهارم زدست‌رفت

(c) ketabton.com: The Digital Library

از اشک خون چو خط بنگارم بهر زمین
برجا س زانکه پای نگارم زدست رفت
در انتظار روی تو خشک است چشم من
آن دولتی که بد بکنارم زدست رفت
بودم بصید خویش که ناگاه تیر عشق
بنمود صولتی که شکارم زدست رفت
گر ناله بشنوی ز من ایندم عجب مدار
ای «بوسعید» که صبر و قرارم زدست رفت

او دا هم دده یوه غلوریزه :

ای چشم تو غارتگر دین و دل من
خال تو نشسته در کمین دل من
از گلشن روی تو بیرون شد خط سبز
جز مهر نروید ز زمین دل من

مأخذ :

پښتو آریانا دائره المعارف ـ م/۵۲۲ مخ.

۱۵۶۹ـ بوعلی شاه :

د پښتو ژبی شاعر و، او په (۱۲۸۳ ه ق) کال یی یو کتاب د «فرعون دقصی په مجمل پوری) په پښتو نظم کړی دی .

مأخذ :

پښتو آریانا دائرة المعارف ـ م/۵۲۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۷۰ ـ بوعلي هروي:

د دري ژبې شاعر، او د امير عليشير نوائي معاصر و،
امير عليشير ليکي چې: «لېوني غوندې گرزي: که لېوني نه وي بوعلي
به يې تخلص نه کاوه»
دا هوس يې درلود چه بوعلي غوندې سړی خو لېوني سو، خپل ځان ئې د زمانې يگانه
سړی باله ـ دا بيت دده دی:

خلقې بر اه عشق تو آسوده مي روند   عاشق منم دگر همه بيهوده مي روند

مأخذ:

مجالس النفائس ــ ۸۰، ۲۵۵ مخ.

۱۵۷۱ ـ بولوک نيکه :

د خپل وخت نوميالی روحاني عالم و په خته نورزی او د کندهار د سپين بولدک کی
درباط په کلي اوسېد او هملته مړ او ښخ دی
د پرعوام يې زيارت ته ورځي، په تېره بيا د لېوني سپي داړلي ناروغان يې له زيارت ته مرسته غواړي
اصلي نوم يې معلوم نسو، او نه يې د ژوند نېټه لاس ته راغله ـ يوازې د کندهار د پنجوائي
د تلوکان اوسېدونکی د پښتو او دري ژبې پخواني صوفي شاعر ملاحسن اخون په خپل
يو غزل کې «درباط» بوټي داسې ياد کړی دی:

سپيني پښې «درباط» پر بوټي و سوې   خپل آشنا په تش نظر نه را ته گوري
ماوېل زه به لا ديدن کړم د يارانو   ياران تللي سپيني پاتي تشي توري

له دې بيتو څخه داسې اټکل کېدای سي چې بولک نيکه دی د ملاحسن آخون ملگری وي او
څنگه چې ملاحسن اخون په (۱۲۳۵ هق) کال کې مړ دی نو د بولک نيکه ژوند د (۱۲۰۰ ه)

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال په‌شا وخوا کی اتکلولای سو- خود پښتانه‌شعرا دوهم‌ټوک ۷ ۹ ۳ مخ کی لیکلی

سوی دی چی ملاحسن آخون د پوتی میا نور محمد ته‌عقیده‌درلوده‌نوشایی چی په‌پورته‌بیت

کی له «پوتی» څخه هم‌غه «پوتی» مقصدوی چی میانور محمد پکښی اوسېد.

په‌هرحال په سپین بولدک کی د «بولک‌نیکه» په‌نامه‌زیات مشهور دی.

مأخذ:

شخصی یاد داښت

۱۵۷۲- بو لی بلند:

نومیالی پښتون تېرسوی دی، چی د کویټی د کچلاغ نومی سیمی‌ته نژدې د غره‌پرسر

ښخ دی، دده‌زیارت‌ته زیات خلک ورځی او ډېرعقید تمندان‌لری.

مأخذ

مزارات - دښاغلی میا ل کاکړ - ۱۶ مخ

۱۵۷۳- بها الدین بلخی:

مولانا بهاالدین دبلخ له‌نومیالیو پوهانو او عالمانوڅخه‌وچی یو کتاب یی د «تاریخ الا-

کبرفی‌طبقات العلماواخبارهم» په‌نامه تالیف کړی‌دی‌او یوه‌نسخه‌یی دانگلستا ن

دا کسفورد په کتابتون کی سته.

پلاریی محمد نومېده‌او اونیکه‌یی برمکی ابن خلکان‌و.

په (۶۸۳ هق) کال کی مړدی.

ماخذ

پښتو آریانادایرة المعارف. ۳۹۴ ۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۷۴ ـ بهاالدین سام غوری :

په دې نامه د رتنو دال شنسب له پاچهانو او اميرانو څخه په غور او تخارستان کې حکومت کړی دی: لومړی سړی په (۵۴۴ هق) کال پر امارات کښېنوست، او دوهم سړی په (۵۸۸ هق) کال امير سو، او دریيم په ديرلس کلنۍ کې امارت ته ورسېد .

دغوريانو په کورنۍ کې درې پاچهان وو، چې درې سره د «بهاالدین سام» په نامه ياد ېدل :

يو بهاالدين سام بن عزالدين حسين د سلطان علاالدين غزنوي ورور (۵۴۴-۵۴۵ هـ ق) او دوهم بهاالدين سام دغياث الدين محمود زوی (۶۰۷ هـ ق) او دريیم بهاالدين الدين سام دشمس الدين محمد د باميان له سلو کو څخه (د ۵۹۰-۶۰۲ هـ ق په شاو خوا کې) و. ماخذونه :

---

۱ ـ لباب الالباب ۵۷۴ مخ　　　۲ ـ لغتنامه ـ ب ـ ۳۹۶ مخ

۱۵۷۵ ـ بهاالدين عمر هروی :

شيخ بهاءالدين عمر چغاره د هرات له نو میاليو عارفانو او شيخانو څخه دی. د فراهی شيخ محمد خوريی او مريد و، او څینې تذکره ليکونکي يې دشيخ رکن الدين مريد بولي. اوليکي چې: « از و تا شيخ رکن الدين علاالدو له سمنانی او کسی با ين سلسله بر سجاده تقوی نشسته» (۱)

په فراه کې زيږيدلی او په هرات کې يې وده موندلې او زده کړه يې کړې ده، په کوچينوالی کې جذبه پر راغلې وه او د ژوند تر پايه په جذبه کې و، حتی د نمانځه پرو خت به يې يو څوك دخانه سره کشينا و ه چې د ي در کعتو په شمير خبری کړي . د هغه وخت پاچا او اميران به يې خدمت ته ورتلل او ده به هم هغو ته دعدالت او احسان توصيه کړله او زيا ر به يې يو ست چې د ظالم لاس د مظلوم له گر يوانه لنډ کړي.

---

(۱) آريانا مجله ـ ۳ کال ـ ۷ گڼه ـ ۵۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواند میرد حبیب السیر مؤلف لیکی چی یو کال په هرات کی و باراغله د هرات خلک شیخ بهاؤالدین عمرته ورغلل او ځینی وی غوښته چی دعاو کړی ، شیخ ورته وویل چی : «منتقم جبار دقهر په داسی مرتبه کی دی چی هرڅوک چی د دعا د پاره لاس پورته کړ لاس یې وباوهی او که څو له د شفاعت د پاره پرانیزی ژبه یې وچیږی » وایې چی خلک شیخ زین الدین ته ورغلل هغه دعاو کړه ، ژبه یې و باوو هله او له هغه څخه مړ سو .

شیخ بهاؤالدین به تل روژه ود چا تحفه او هدیه یې نه منله پرخپلې روزی قانع و .

مولانا جامی دده په باره کی لیکلی چی :

« هغه وخت چی به یې فقیران د حقیقی مطلوب خواته متوجه کول او ترغیبول دا بیت به یې وایه :

دلارامیکه داری دل درو بند

دگر چشم از همه عالم فرو بند

دعمر په پای کی دنو رو دپیر و مخو رواو علماو لکه مولانا سعدالدین کاشغری (چی په ۸۶۰ هق کی مړ دی) او مولانا شمس الدین محمد اسد (چی په ۸۴۲ هق کی مړ دی) او مولانا سعدالدین فرخ ، او خواجه زین الدین خوافی ، او مولانا قطب الدین ظهیری او مولانا شریف الدین عبدالقهار ، او مولانا تاج الدین حسن ، او خواجه شهاب الدین اسماعیل حصاری او نورو سره د شاهرخ میرزا په وخت کی له هراته د حجاز خواته ولاړ ، او د مکې تر حج و مدینی تر زیارت و روسته بیرته راغی او د (۸۵۷ ه ق) کال د لو مړی خور (ربیع الاول) په ۷ د سه شنبی په ورځ مړ ، او د هرات د مختار دغره په لمنه کی د هرات د عیدگاه شمال ته ښخ کړه سو .

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې ميرزا ابو القاسم بابر د شيخ له کلي «چغاره» څخه دده جنازه پر خپلو اوږو اوچته کړه، او دده خلف الصدق شيخ نورالدين ته يې پاتاو ر کړه .

مولانا شريف الدين عبدالقهار دده په ويرنه کې دا بيتونه وويل :

قدوة العارفين امام بحق

قطب الاقطاب عصر شيخ عمر

در ربيع نخست وفصل ربيع

سوی فردوس کرد عزم سفر

در سموات غلغلی افتاد

چون بکروبيان رسيد خبر

پر تر از سدره بارگاه زدند

که شهی میرسد ز ملک بشر

عقل میخواست نام و تاريخش

«گفتمش قطب اهل کشف عمر»

- ۸۵۷ ق -

بيا نو ميرزا ابو القاسم بابر دده پر قبر باندی په خپلو ډېرو شخصي پيسو داني ودانه کړه .

مأخذ :

آريانا مجله - ۳ کال - ۷ گڼه - ۵۵ مخ

د ښاغلی محمدابراهيم خليل ليکنه -

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۷۶ - بهاءو لدین (ملا) :

ملابهاءالدین په ختهه ساگزی د پښتو ژ بی پو خ لیکوال د کندهار دښار د بر و په بازار کی او سید په دری او عر بی هم پو هیده، او د کندهار دادبی انجمن غړی و ، ددلیکنی د هغه انجمن په پښتو مجله کی چاپ سوی دی. دی تر (۱۳۳۴ هـ ش) کال و روسته سړ دی.

فر هنگ ز بان و ادبیات پښتو - ۸۰ مخ

۱۵۷۷ - بهاءو لدین نو ر بخش :

شاه بهاء الدین نو ر بخش دشاه قاسم نو ر بخش فاضل او لاد، او د خپل و خت نو میالی عالم و ،دعلم سره یې ز هدهم در لو د، او دسلطان حسین میر ز ا په و روستیو و ختو کی له عر اقه هرات ته ر اغئی، او دخو اجه افضل الدین محمد کر مانی په خانقا کی یې چی دعر اق تر و ره دبانډی و ه و اړ ول، اوسلطان حسین میر ز او ر ته په در نه ستر گه کتل، او هغه و خت چی سلطان حسین مړ سو ، او په خر اسان کی دنفاق او - پر یشا نی او ر بل سو ،نو شاه بهاءالدین آذر بایجان ته و لاړ او هلته مړ سو.

مأ خذ :

حبیب السیر - ۱۱۵/۳ مخ

۱۵۷۸ - بهادر خان :

دشاه حسین هو تک دعسکری قو او نو میالی سپه سالار و ،چی په (۱۱۳۸ هـ ق) کال یې د «شال» او « ږوب » سیمی فتح کړې دېرېږې هم ونیو لې او شاه حسین و ر ته د « ورو ر »خطاب کاوه ، او عو اسو «امیر لامر اء » باله، او دپټې خزانې مئو لف یې دشاه حسین هو تک بازو بو لی او د « صدر اکابر دو ر ان » او «خان عالیمکان» او « صدر ا لز مان » په القابو یادوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهادر خان دمیر و یس نیکه په و ختو کی هم دآزادئ غږ پښتو نکو په لو مړی ډله-
کی و لاړو ، او په هغه او لسی جر گه کی یی دخپل تبر دمشر په تو گه گډون کړی و
، چی د میر و یس نیکه له خو ادپر دیو متجاو زینو پر خلاف جو ړه سوی وه
دپټی خز انی مؤلف محمد هو تک یې داسی ستایی :

«په دې دو ران په کندهار کی مشهو ر دی، په بهادری او په تو ر یالیو الی
معر و ف ، دپادشاه ظل الله یاز و دی ، او دلښکر و سالار ، شال او ږوب کلاوی یې-
فتح کا، او ډیری یې ضبط کا، دبری سمند یې هری خواته چی مخ کا ، هغه ځای اخلی، او
بری یې له از له په بر خه دی؛ په کندهار کې تو ل خلق پیژ نی، او محتاجان او فقر ایی
په کر م او سخاوت ساړه دی، دجو دلاس یې ز ر بخش دی، او هر کله دغریبانو دستگیری
کا، پادشاه اعا لم پناه شاه حسین یې په «ورو ر» خطاب کا، او عو ام یې په «امیر الامراء»-
یادکا؛ خان عالیمکان په علو مو کی عالم دی، او په اشعار و بی نظیر ، شعرا و علمأ
په لاس د کر م پالی ، او هیڅکله یې مجلس له دی طایفو خالی نه وی، او په صله کی په
دو ران طاق دی، او په بندنه علمأ تـه حا تم دی- چی له سفر ه ر اسی علمأ او شعرا سپلمه
کا او دوی ته پهدنی و کا خالق تعالی دی دا کریم دوران او حاتم زمان تر ډیره ژوندی
و ستاتی آمین یا رب العالمین » .

دمحمد هو تک له لیکنی څر گند یږی چی بهادر خـان سر بیره پر هـغه چی یو نو میالی
سپه سالار و ، دشعر او ادب او علماؤ سره یې هم دز ړه مینه در لو دله او په خپله هم د-
پښتو ژ بی شاعر و او اشعار به یې پر او لسی و ز ن و یل، او دپښتو ژ بی دآثار و په
راغو نډ و لو کی یې ز یار یو ست - لکه محمد هو تک چی دعبدالقادر خا ن ختک
حدیقه په خپله دناظم په قلم د بهادر خان سره لیدلې و ه، دی دعبدالقادر په باب لیکی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«په سنه (۱۱۱۵ ﻫ) یې یو بل کتاب نظم کا، چې نوم یې دی «حدیقه ختک» - دغه کتاب ما په سنه (۱۲۳۰ ﻫ) له صدرالزمان بهادرخان سره ولیدچې د مؤلف په دسخط و د بهادر خان دامت شوکته (۱) همی روایت کا چې په دېره ما دغه کتاب وموندچې دیوختک په ضبط کې و.»

محمد هوتک د بهادرخان یوه بدله چې پر اولسی وزن یې ویلې وه هم په پټه خزانه کې راوړی ده او لیکلي یې دي چې:

«همی وایي کاتب الحروف محمد هوتک غفر الله ذنوبه وستر عیوبه، چې خان عالی-مکان ددې کتاب دپاره له خپلو اشعارو څخه ماته یوه بدله راکړه چې دلته یې ثبت کوم، چې کتاب له ذکر خیر ددې حاتم زمان خالي نه وي، او هر څوک چې یې ولولي دعا ورته وکا، هغه بدله دا ده:

بیلتون په زوردی تر لیمو مې سهانم څاڅي

لکه شبنم څاڅي

داسره یاقوت مې په لمن کې ستا په غم څاڅي

په غم الم څاڅي

گوره لیلې باران داو ښوستا په چم څاڅي

خنسگه پرچم څاڅي

* * *

راغله لیلې په شېتکی خال نخا په گلو کوی

په سرو منگلو کوی

---

(۱) دېره: مقصد دېرهٔ اسماعیل خان او یاد دېرهٔ غازي خان دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

سهار چې وزې سیل کا ، بڼ غ د بلبلو کوی

گل په او بلو کوی

ملالی سترگی کاسیه په ویر ژلو کوی

زیب په کجلو کوی

دژوبل زړه وینی په هر گړی هر دم څاڅی

لکه شبنم څاڅی

* * *

ښکلی نجلی! د باغ په لو رسه خه نڅا مکوه

عاشق رسوا مکوه

وریت سوی زړه سی دی سین یو ری خندا مکوه

را شه جفا مکوه

زه یم پتنگ ته یی ډیوه ما جلبلا مه کوه

نور ظلم بیا مکوه

یم ستاله عشقه لیونی پرما ، ماتم څی

غم او الم څاڅی

ماخذ :

پته خزانه ۱۱۱ ، ۱۲۱ ، ۱۲۵ مخونه

د کابل - لوسړی چاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۷۹- بهادر بدخشي :

دسعید بدخشي زوی دهندداکبر پاچاپه وختوکی دتربت دسیمي واکوال و او هغه وخت چی د«بهار» دصوبې امیران اکبرپاچاته پورته سول اووده پلار سعید هم دیاغی امیرانو سره یوځای سو، نوبهادرهم د خپلواکی اعلان وکی او په خپل نامه یې سکه ووهله اوخطبه یې وویله چې پرسکه باندی دابیت کیندلی سوی و :

بهادرابن سلطان بن سعید ابن شه سلطان

پسر سلطان پدر سلطان زهی سلطان بن سلطان

بیا چې دده پلار دمعصوم خان کابلی په وینا خپل زوی بهادرته ورغی بهادر بندی کی ؛ هغه وچی داکبرپاچا له خوا صادق خان دیوه لوی لښکرسره دبهادرسقابلی ته ورووت اودسختی جګړې په پای کې بهادرووژل سو .

دده دوژلو کال (۹۸۸ ه ق =۱۵۸۰م) کال و .

مأخذونه:

---

۱ - مأثرالامیرا- ۱/۳۹۰ مخ ، ۲ - اکبر نامه -۳/۳۸۳- مخ

۱۵۸۰- بهادرخان روهیله :

ددریاخان داودزی پښتون زوی او په هندکی د شاهجهان پاچاله نومیالیو سالارانو او امیرانوڅخه و .

هغه وخت چی شاهجهان لا شهزاده و، بهادرخان دخپل پلارپه واسطه دهغه سره آشنا سوی و،اوبیا چی شاهجهان- دپاچهی پرتخت کښېنوست ده ته یې د خلورو زرو پلیواو دوو زرو سپیرو منصب ورکی او د«کالپی»دسیمی جاګیر اودهغی سیمی دسرکښانو سرکوتل یې هم ورو سپارل .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دی‌هم دشاهجهان دپرتخت کښېناستلوپه لوسړی کال دعبدالله‌خان فیروز جنګ په مله‌ګری دکالپی خواته رهی‌سو. څوچی د« ججهار » دسیمی یاغیان ایل کړی، اوترسختی‌جګړی وروسته یې پردښمن بری وسونداو دهغه بری له‌اسله دشاجهان له خوا « نغاره » ور کړه سو .

ترهغه وروسته دد کن‌د ناظم اعظم خان په‌ملګری دخانجها ن لودی استیصال ته وګمارل سو .

څوخانجهان لودی په‌دیره‌سړانه‌وسره جنګېد او بهادرخان دوه ځایه‌ټپی‌سو . پر مخکه ولوېد د خانجهان جګړنو غوښته‌چی‌سر یی پریکړی څو خانجهان پری نه ښوول او بهادرخان ژوندی پا ته سو .

دشاهجهان دجلوس په‌څلرم کال دعادل‌خانی لښکروسره په‌جګړه کی هم‌ټپی‌اوبی هوښه شو چی بیجا پورته‌یې بندی بوت‌اودشاهجهان دجلوس په پنځم کال دعادلشاه‌له‌خواایله کړه‌سو٬ او شاه‌جهان ډیر و نازاوه منصب یې‌ورله‌ور کړ او اوبیرته داکابل‌او قونوچ جاګیر ور و سپاره اود « ملکوسه» دسیمی دسر کښېناو سر کوتلو ته‌بې‌وګماره‌دیریی وو ژل او کو رونه یې ورو ران کړه ، اود زړو ر توب‌انګاز ي یې هرلورته خپر ې سو ې . تر هغه و روسته بهاد رخان په را جا جهارسنګه بند یله پسی ولاړ او هغه ته یې‌هم‌ما ته و رکړ.

په‌دی توګه‌بهادرخان‌رو هیله‌دشاهجهان پاچاد وخت په‌زیاتوجګړ وکی خپله تو ره ځلولې او سړا نه ښکا ره کړې وه چی تفصیل یې د « مآ ثرا لا مرا » د کتاب په لو سړی توکی کی را و ړه سوی دی .

هغه‌وخت‌چی شهزاده مرادبخش دبلخ خواته راغی‌هم‌دابهادرخان‌ورسره‌و ،او کله

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شهزاده مراد بخش له بلخه کابل ته راوګرځېد د بلخ صوبه داری او دهغه ولایت انتظام یې اصالت خان په اتفاق بهادرخان ته وسپاره،او بیاچې شاهزاده محمداورنګ زیب د بلخ ولایت ته راغی نو بهادرخان یې دازبکانو سره جګړې ته وګماره. که څه هم بهادرخان په جګړه کې ډېر زیار ویوست خو دده رقیبانو شاهجهان ته داسې ورسوله چې ګواکې بهادرخان په خپل کار کې سستی کړیده څکه یې نو دده د کالپی او فونوج جاګیر ضبط کې او دده زړه هم ماتسو خوچه، (۱۰۵۹ ه ق) (۱۶۴۹ م) کال د رجب د میاشتې په نولسمه اودجو لای په نولسمه په داسې حال کې چه د شهزاده محمداورنګ زیب په ملګری کې یې د قندهار قلعه محاصره کړې وه دساه لنډی له ناروغی څخه مړ سو . او نواب غلام حسین دده د مړینې نېټه په دوو بیتو کې داسې وویله :

فخرهندوستان بهادرخان که جهان قائل شجاعت اوست

سردوداغ فراق رابگذاشت داغ جان درسین رحلت اوست

دهند په (یوپی) کی «دشاهجهانپور» ښار دشاهجهان په نامه همده ودان کړی دی .

ما خذ :

۱- مآثرالامرا - ۱/۴۱۲-۱۲۰ مخ تر ۴۲۰ مخ پوری - په اردو ژبه

۲- پادشاهنامه - ۱۰۶/۱ مخ

۱۵۸۱- بهادرخان لوانی :

د محمدشاه په نوم یې له (۹۲۳ ه ق څخه تر ۹۳۷ ه ق پوری) دهند پر « بهادر بهار » حکومت کړی او ددریا خان لوانی زوی و .

طبقات اکبری لیکی چې دغه افغان په خپل نامه خطبه جاری کړه او سکه یې ووهله اوده هم د په وخت کی بابر پربهاربانډی یرغل وکی.

مأخذونه :

۱-طبقات اکبری- ۲-د هند په تاریخ او مدنیت کی دافغانانو برخه -قلمی-۸۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۸۴ـ بهادرخان لودی :

توریالی بهادرخان دخانجهان لودی وراره اود محمدخان لودی زوی و، دهند دمغلو په دربار کی یې یوزری منصب درلود ، څلور سوه یې سپاره وو .

د«راجوري»په جگړه کی چی په (۱۰۳۹ ه ق) کال کی پیښه سوي وه دده تور ـ یالیتوب او میړانه غلیما نولاهم منلی وو .

خافي‌خان لیکی : «بهادرخان توریالی» د راجوړي»په جگړه کی ښې‌تورې‌ووهلې پای‌ته دډیرو تېوله کبله غوزارسو، له ډېره غیرته بیرته راوغورځېد، توره یې و کښله اوپه خوزاسپړانه یې پرغلیم بریدوکړ، آخرد غلیم په توپک وویشته‌سو، اوولوېد، پای ته «پرسرام» نومی‌راجپوت‌چی‌دراجا بهارسنګ‌له‌ډلی‌و، پرراوغځستل، غوښته یې چی‌ددې میړنی‌زمری ککری‌غوڅه کړی، خوهغه زمریالی‌پښتانه په دغه‌حال کی جمدر له‌ملار او کیښ اوهغه راجپورت یې پرورانه وویشت‌اود «پرسرام»جمدر دبهادرخان پرغاړه‌برابر سو، ککری یې‌ځیني پریکړه، اودلاس‌دگوتمی‌آس، توری اوسپرسره‌یې‌خان اعظم‌ته‌وروړه، خان‌اعظم‌دتوریالی‌بهادرخان ککری د «بیر» دکلاپه‌وره وځړوله او دلاس گوتمی یې چی‌دده نوم‌پرلیکلی‌و ، شاه‌جهان‌ لره « بر هانپور » ته ویږله او شاه جهان مغول ډیر په خوښ شو .

ماخذونه :

۱ـ لودي پښتانه ـ دپوهاند رشاد دتالیف ـ ۳۳۸ مخ

۲ـ پادشاهنامه ـ ۲۷۶/۱ مخ

۳ـ سیرالمتاخرین ۲۵۷ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۸۳- بهادر سیستانی :

بهادرخان دسیستانی خانزمان و رورد دره ژبی شاعرو ، به طبع یې درلودله او دا بیتونه دده دی :

آن شوخ جفا پیشه دل سنگ گرفته گویا بمن خسته رهٔ جنگ گرفته

بنشسته مه من برسر مسند خوبی شاهی است که جا برسرا ورنگ گرفته

مأخذ :

پښتو آریانا دایرةالمعارف ۳ -۵۴۵ مخ

۱۵۸۴- بهادر خراسانی :

محمدسلیم بهادرمحمداکبر خراسانی زوی ددری ژبی شاعرو، اوپه شعرکی سلیسه اوروانه طبع درلوده لهخراسانه هندته تللی و ، اودسند په شاوخوا کی مړدی .

دابیت دده دی :

شد مائل بتان دل عاشق مزاج من

غیر از وصال هیچ نباشد علاج من

مأخذ :

پښتوآریانا دائرةالمعارف - ۳/۵۴۷ مخ

۱۵۸۵- بهادر کوهاټی :

شیخ عبدالله معروف په حاجی بهادر دخپل وخت نومیالی عالم اولیکوال و . په (۹۸۹ ه ق) کال په اګره کی زیږیدلی او په (۱۰۹۹ ه ق) کال په کوهاټ کی مړ او همهلته ښخ دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دهپه تصوف کی هم لاس درلود اودمشهور آدم بنوری لهخلیفه گانوڅخهو .

د کریمداد پرالفنامه باندی یې په دری ژبه لویه شرحه لیکلې ده چې

« مفتاح الدقایق » نومیږی .

مأخذ :

فرهنگ زبانوادبیات پښتو-۸۰ مخ

۱۵۸۶-بهاگل :

د وزیر فتح‌خان مشهور په اشرف الو زرا سنکوحه ماندینه‌او د سربلندخان او شاه‌پسندخان مور وه .

دنوای معارک د مولف د لیکنې سره سم‌دبهاگل ، دکشمیردارباب شاه (ندیانو)څخه و ه چې په نوای معارک کې یې داسې یادونه راغلې ده :

«خسروقلم شرین رقم، فرها دوارکندن‌بیستون این‌مدعا، چنین بیان‌می‌نماید :

که‌اشرف الوزرا وزیرفتح خان از کمال تعشق‌مسمات « بها گل »از ارباب نشا ط کشمیر درسلک ا زدواج خود آورده بود ، با و بسیا رصحبت و دلبری داشت ، و ازودو فرزند متولد گردیده یکی مسمی به سر بلند خان‌ودیگرشاه‌پسندخان‌ازقضا گردگار درجین تولدشاه‌پسند خان مسماة مذکور سرحیات درنقاب تراب کشیده، اشرف‌الوزرا ازسوزوگدازسفارقت‌اوبمجنون‌وارصحرا نوردلیلی جمال حیرانی‌اوبوده‌بعدروزچندایام تدارک همبستری‌سوفو ره داشت درسنه یکهزارو دوصدو سی‌ویک هجری در ایام زمستان باتفاق شاه‌محمود خان از کابل برآمده ، رونق افزای پشاور گردیده ، در انجا دختری جمیله که خورشید خاوری از حسن دلاویزش ، اقتباس نور نماید ، و قمر

(c) ketabton.com: The Digital Library

باین همه دلبری، مستفاداز جمال بلا انگیز اوشود از دو دمان قاضی خیلان که از قدیم بارباب دول قرب ومنزل دارند ، بدست آورده درشب اول گوهر ناسفته اش ، بسوزن الماس جفاسفته ،وآب وتاب ازغنچه بکارتش از گلبن وجودش ریخته ،باز بخانه فرستاد ، وبمنزله سرو او را از بهر جهان آزادی بخشید .

وبازدران روزها ، ارباب نشاط از کشمیر دختری آورده نه دختری بل ماه آسمان خوبی ، وخورشید اوج محبوبی ، وشرین باین همه حسن که داشت چون سها پیش آفتاب متصور ، و لیلی باین شورش جمال ،چون لیل پیش نهار همانا گلدسته ایکه از بس لطافتش آب از چهره گل رفته ،وازنهایت نزاکتش شاخ گلبن ،خارخارحسرت شده .

اشرف الوزرا نادیده به مقتضا :

نه تنها عشق از دیدار خیزد بسا کاین دولت از گفتار خیزد

شیفته جمال باکمال اوشده وبزور اورادر مشکوی اقبال برده ،صاحب خانه ساخته ، گلهای عیش و عشرت زبوستان محبت اوسی چید ، وهر روزه مجلس آرای ، و شمع نای ونوش ،وتماشای لولیان روشن بوده . میراسماعیل شاه وکیل ناظمان حیدر آباد و خالویم شیر محمد خان وکیل والیان خیر پور ، بجهت مبارکبادی نزداشرف الوزرارفتند ، وهدیه سنگینی پیشکش نمودند ،اشرف الوزرانهایت خوش شده وتماشای لولیان بوکلای مذکور ،معه اکل وشرب عطا نمود وهم خلا فاخره عوض مبارکبادی مرحمت فرمود »

مأخذ :

نوای معارک - تالیف منشی عطا محمد شکار پوری -

چاپ کراچی -۲۰۴ صخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۸۷ـ بهاول خان:

دپښتوژبې شاعرو٬اود«بنو»په‌سیمه کې یې ژوند کاوه‌ـ په یونانی طب کې هم لوی کې لاس درلود ٬ او پلار یې شادی خان نومېد .

ده دزیتون جنګنامه په‌پښتو نظم ترجمه‌کړې ده٬او ژوند یې ددیرلسمې هجری پېړۍ په پای‌اتکل سوی دی . دا بیت دده دی :

بهاوله‌تل ګو یا په دې ګفتار شه

د نبی د پس روانو خدمتګار شه

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۸۰ مخ

۱۵۸۸ـ بهادر (ملا) :

په‌پښتوژبه ددینی‌او مذهبی موضوعاتو له‌ناظمانو څخه‌و٬داوسنې پېړۍ په سر کې دپښتوستان په‌سیمو کې اوسېده. دده‌څوسناجاتونه اومنظومې خطبې سته دابیت‌دده‌دی: دبهادرویل به‌هلته‌دربه‌کارشی په‌لحد کې‌چې‌شی‌سوال‌ربانی

مأخذ :

فرهنګ زبان وادبیات پښتو-۷۹ مخ

۱۵۸۹ـ بهاول خان:

دپښتو ژبې شاعر و٬ او دپښتو ز د بنو په سیمه کې یې د یونانی طب طبابت کاوه . د پلار نوم یې حکیم شادی خان و .

« دجنګنامه زیتون » په‌نامه‌یې یوه‌قصه‌په پښتو مثنوی ددهکنی ژبې‌له‌یوه کتاب څخه په ۱۲۸۵ ﻫ ق کال کې ترجمه‌کړې وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

څه موده په سوات کې اوسېد ، اودسوات «باباجي صاحب » ته يې عقيد درلودله « د جنګنامې » د سر بيت د داسې دی :

دکونينو خاوند ته يې اي سبحانه
هم خالق رازق د هر څه ذوالمنانه

او دکتاب د نظمولو سبب داسې بيانوی :

بهاولن تل ګويا په دا ګفتار شه
د نبی د پس روانو خدمتګار شه
اوس سبب ددې کتاب واوره له ما نه
په د هکنی زبان رقم و، زما جانه
مشتهر وه په قصه د زيتون ګوره
عجائب د محمد حنيفه روره
مخيل شوم په خپل زړه کې دا کتاب
افغانی ژبه روان کړم په شتاب
په پښتو مې کړه بدل هندی زبان
چې عجب وه حنيفه زيتون بيان

دکتاب په پای کې وايي :

له فساده شه آباد د اکل جهان
فتنې پورته شوې بې حده دا زمان
پلار او زوی بې اتفاق شول وئې ګوره
محبت شه بر طرف د رور له روره

(c) ketabton.com: The Digital Library

استادان او شاگردان صاحب عناد شول
دا زمان کی بیخ کندو نکی دبنیا دشول
عزت نه گوری دنیاوته یې مخ دی
خوك چی ترك که دا خصلت دهغه سخ دی
بهاوله ! ته گویا په استغفار شه
لـه فساده لـه عناده تو به گار شه
یې غریب عاجز مسکینا وبی نصیب
په دا ملك کی یې مشهوره په طبیب
قصه تم شوه اې زما یاره دلداره
لافی نه کړم خبردار شه اې هوښیاره
شین اونون وبی اوهی له ایامه (۱).
دغه حال وه وېې گوره صاحب نامه
و ؤ تاریخ یو و پښتم د دویم خور
سن هجری «غرفه» (۲) کی گوره په هرطور
بی اوهی الف اولام کړه نورتمام (۳)
که هوښیار یې فکر وکړه دا ده نام
شین الف او دال او یا و خاو نون (۴)
زما پلار دی دا مصرع کی ذوفنون

---

(۱) یعنی « شنبه »	(۲) ۱۲۷۵ هـ ۱
(۳) بهاول	(۴) شادیخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مشهور په حاو کاف و یا و میم (۱)

که ته هوش کړی نوربه زرشی پری فهیم

دل رنجه شو په اتمام د دې بیان

آخرکار دی تاسف او دی ارمان

مأخذ :

تېرهېرشاعران - ۲۰۷مخ

۱۵۹۰ - بهاء ولد بلخی :

سلطان العلما بهاالدین محمد دحسین خطیبی بلخی زوی معروف په «بهاولد» دشپږمی هجری پېړی په پای اوداوومی هجری پېړی په سرکی له سترو نومیالیوصوفیانو او عارفانوڅخه تېرسوی دی، اودشرق داسلام نړی دسترصوفی او نومیالی شاعرمولانا جلال الدین بلخی پلار و .

دبهاولد پلارحسین داحمد خطیبی زوی هم دخپل وخت له زبرګانو څخه ګڼل کېده او درضی الدین نیشاپوری مشهور شاعر استادو اومورېې دخوارزمشاها نوشاهی کورنی ته منسوبه وه ، اودخطیبی دکهول نسبت بیاابوبکر صدیق ته رسېده .

بهاولد په طریقت کی د شیخ نجم الدین کبری لاس نیوی کړی نو د هغه له خلیفه ګانو څخه و .

دزیاتی پوهی له امله یی خورا اغیزه ناکه اوله تاثیره ډکه مجلس درلود، ځکه نوخورا ډېروګړی پرراغونډېدل اوله همدی سببه خوارزمشاه رو ځینی داربدله ، خوچی بهاو

(۱) یعنی « حکیم »

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې دبلخ اوخراسان په پرېښو ولو مجبور کې ء، او په دې مجبورۍ کې د امام فخر رازي سره د بهاولد دنظر اختلاف هم بې اغيزې نه و، نو ځکه بهاولد په خپل کتاب «المعارف» کې پر محمد خوارزمشاه او امام فخر رازي باندې حملې کړې دي، او دوې د واړه په مبتدعه وله کې راوړي او د خپل کتاب په يو ځای کې ليکل چې :

« فخر رازی و زین کیشی و خوارزمشاه را و چند ین مبتدع دیگر بودند، گفتم تمام صد هزار دلهای با راحت و شکوفها و دولتها را رها کرده اید، و در ین دوسه تاریخ گریخته اید، و چندین معجزات وبراهین را مانده اید و بنزد دوسه خیال رفته اید، این چندین روشنایی آن مدد نکرد که این دوسه تاریکی عالم را برشما تاریک دارد؟ واین غلبه بهر از آنست که نفس غالب است وشما را بی کار می دارد، وسعی می کنند بدی وچون بی کار باشید همه بدی کرده شود وتاریک ووسوسه وخیال وسوداهای فاسده وضلالت پدید آید، از آنک عقل غریبست ونفس در ملکت خودست، وآن مملکت ازآن شیاطین است، و این دنیاست که ماحضرست و حجابست از در غیب ... (۱).

په يو بل ځای کې هم د امام فخر رازي په نسبت د خوارزمشاه تينگ ارادت ته اشاره کوي او وايي چې :

« ده خپل يو مقرب ته ويلې دي چې هرځای چې د امام وعظ کوي «با کمر زر و کلاه مغرق بر پایهای منبروی نشیند» او بيايې نو امام مبتدع بللی او د کلام الله څخه يې دده تأ ويلونه اشاره کړې ده او ويلې يې دي :

«... اسباب نزول آیات و نحوها وحکمتها واشعار وامثال می گوید...

---

(۱) کتاب المعارف - د ۱۳۳۳ د تهران چاپ - ۱-۸۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

و محمد علی حکیم را سلطان اولیا میگفت او ، جهودان بنز دوی نور یته سی خو اند ند من چون بشنیدم این نوع سخن ، و خود را بهیچ نوعی موازنه ندیدم نه تصور موازنه یافتم گفتم من همچون یکی آحادی ام اندر جهان بیان ، تاسلامتی آن جهان طلبم ، اکنون چنگ از گفت و خلقان بدارم و هیچ مرتبه و جاهی نجویم با هیچ خلقی ، هر کجا افتادم ، افتادم وهر کجا برخاستم برخاستم ، اگر چه خلقی نظاره گر من باشند التفات خود را از خلقان پاک کنم واصغای ایشان وا پیش خود نیارم واز هیچ فضیحتی احتراز نکنم ، همان انگارم که کلوخی ام ، الله مرا از حال بیحالی می گرداند تا مرا کجا رساند و کجا اندازد وبچند صفتم گرداند ، اذا وقعت الواقعته برخواندم ، خود را چو دیواری دانستم که فرو افتادم تا کدام اجزام را خفض کند و کدام را رفع کند ...» په دی خبرو کی په صراحت بهاء ولد امام فخر رازی او د حکمت او کلام نورو پوهانو ته مبتدعه ویلی دی ، خوڅنگه چی هغوی د خوارزمشاه له خوا حمایه کیدل نو بهاولد خپل ځان د دوی په موازنه کی نه موندِه او وطن پرېښوولو ته چمتو سو ، او د قراینو څخه څرگندیږی چی د(٦١٠ هق) په شا وخوا کی یی له بلخه هجرت کړی دی ، ځکه چی دده د هجرت په وخت کی دده زوی مولانا جلال الدین بلخی شپږ کلن و ، او څنگه چی مولانا په (٦٠٤ هق) کی زیږیدلی نو دده هجرت باید د (٦١٠ ه ق) کال په شاوخوا کی و .

داکتر ذبیح الله صفا په « تاریخ ادبیات در ایران » کی لیکلی چی دده په نظر د بهاء ولد مهاجرت په مطلق ډول د مغولو د حملی له ډاره نه و ، ځکه چی د مغولو د حملی ډار تردې پیښی دری څلور کاله وروسته پیدا سوه او شپږ کاله پس عملی سوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهاءولد د هجرت په لارکې نيشاپورته ورغی او دشيخ عطار سره يې وکتل اوشيخ عطار د «اسرارنامه» کتاب دده زوی جلال الدين ته (چې وروسته مولاناجلال الدين شو) ده ديې په توگه ورکی- بيانو بهاء ولدله نيشاپوره بغدادته اوله هغه ځايه مکې ته ولاړ، او بياله هغه ځايه دشام اوروم لورې ته رهی شواوخوکاله يې دارزنجان اوملطيه اولا- رنده په ښاروکی تېرکړه او تر هغه وروسته دعلاالدين کيقباد دسلجوقي په بلنه «قونيه» ته ولاړاوهمهلته پاته شو، په وعظاوارشاديې خوله پورې کړه ، ډير شاگردان اومريدان يې وموندل، خوچې دافلاکي په روايت د(۶۲۸ ه ق) په دوهمه خور، اوددو لتشاه سمرقندي په روايت په (۶۳۱ ه ق) کال په داسې حال کی مړشو چې دنياته يې يوخوراستر معنوي شخصيت لکه مولاناجلال الدين بلخي روزلی پرېښود .

سربېره پرهغه يې يو کتاب «دالمعارف» په نامه خپل يوازنيي اثرپرېښې دی چې دده دشلو مجلس او مواعظو يو ه گټوره مجموعه ده چې په خپله يې د کتاب په شکل ترتيب کړی و. داکتر صفا ددې کتاب په باب لکلي چي :

« درين کتاب حقايق عرفان ودين وتفاسير وتأويلاتي از آيات قرآني بابياني شيو اودل انگيز و بافصاحتي کم نظير مورد بحث قرار گرفته است وسخن گوينده چنان شيرين ودلپزيراست که در بسياري از موارد در لطافت بشعرمي ماند ودر عين حال شامل بسياري از لغات وتعبيرات وترکيبات نادر پارسي است که مسلما تحت تاثير زبان تخاطب بلخ بو جو د آمده است .

هر بحثي يا هر مجلسي بابيان هرحالتي ازاحوال که بهاولدآنها راموضوع گفتا ر يانگارش قرار داده يا عنوا ن فصل ذکر شده و بدين ترتيب کتاب المعارف

(c) ketabton.com: The Digital Library

که خود کتابی عظیم است از عدهٔ بسیار فصول ترتیب یافته است - »

مأخذونه :

۱- تاریخ ادبیات در ایران -۲/۱۰۱۹ مخ

۲- المعارف - ۱/۲۳۵ مخ

۱۵۹۱- بهرام :

د پېښوردسیمو د پښتوژبې اولسی شاعرو اود (۱۲۵۰ ق) په شاوخوا کې یې ژوند کاوه یوه بدله یې د «جم دارسه تتر» په کتاب» د پښتنخواد «شعرهاربهار» کې راغلی اوهغه داده :

معمورنه شوم زه په وصال د دلبر
شوگیرې کړم مدام پسې زه شوم اوتر

سپین مخ دې گلزار توری زلفی سنبل
مروارید دې دندان دواه لب دی سره زر

ستاسقام دی په ښار خبر دارشه ښارو
زه مین په تا دېر که ته وکړې باور

سپین مخ دی آیین (۱) زنخدان دی گبین
تول صورت دی سیمین تجلی کا دنمر

---

(۱) د هنداری په معنا

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین مخ دی چراغ ځماره شه پرې داغ
ما نیولی دلبار ستا په وخت د سحر

چې عاشق دې «بهرام» ستا صفت یې کلام
په سلام دی مدام که ته ورکړی سلام

مأخذونه:

۱ - پښتانه شعرا - ۲/۵۵۱ مخ
۲ - دپښتنخوا هاروبهار - ۱۳۳ مخ

۱۵۹۴- بهرام تگاوی:

دپښتو ژبې شاعر او د (۱۲۴۹ هـ ق) کال په شاو خوا کې د تگاو په سیمه کې زیږیدلی، وسا په ولسی اوز انویې هم شعرونه ویل چې پښتنې سندرغارو به پخپلو سندرو کې پغول دده په اشعارو کې دمینې دردپټ دی او دا ده دده د کلام نمونې

په هر بڼ کې چې بلبل وهی نارې
حواله کړی په غمجن زړگی ارې

هغه وریځ را باندې تېره شي په غم کې
چې دې وگورم په مخ زلفې خورې

د زړه داغ مې پسې لاهسې بتر شي
چې درې کړی په داسپین تندې سورې

په لیمو به یې قبول کړم کبرنه کړم
ستا د درخس وخاشاک سپېرې ایرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه په زړه کې هوش او طاقت ورک شي
څو ک چې اوري «د بهرام» د خولې مسرې

نه وينم په ستر گو د خپل يار بشر عالمه
ساره را نغې چې را تلو ته يې وم په تمه

وسوزي نصيبه دا په تا خه اپټ پروت دی
وسومه په سينه کې ديارلکه داشمه

زه شور و فرياد کړم سلامت نه يم سين بم
کله آه او سوز کوي له سينې نه بېغمه

نه وينم راحت بې له زحمته په خپل عمر
نه سي شي بې ياره په دا نورو شکل پو دمه

وبه سرې «بهرامه» عاقبت په دې سودا کې
تا چې ځان د سينې اورته وراندې کړو يکدمه

مأخذ :

پښتانه شعراء ۲۰۶ مخ

۱۵۹۳ - بهرام پېښوري :

د پښتو ژبې شاعر و، او د (۱۲۵۰ هق) کال په شاوخوا کې پېښور په سيمو کې او سېد، او هم هلته زېږېدلی دی.

دا رستتر مستشرق ددهٔ نوم او شعر ضبط کړی دی، او دا بدله يې «د پښتو نخوا هار و بهار» کې را غلې ده :

(c) ketabton.com: The Digital Library

معمور نه شوم زه په وصال ددلبر
شو گیرې کړم مدام پسې زه شوم او تر

سپین مخ دی گلزار تو ری زلفی سنبل
سر و اریدی دندان دو اړه لب دی سره زر

ستا مقام دی په ښار خبر دار شه ښارو
زه سپین په تاچېر که ته و کړې باور

سپین مخ دی آیین زنخدان دی گبین
تو ل صور ت دی سیمین تجلی کا دلمر

سپین مخ دی چراغ زما زړ ه شه پری داغ
سا نیولی د لبار ستا په وقت دسحر

چی عاشق دی «بهرام» ستا صفت یې کلام
په سلام دی مدام که ته ور کړې سلام

مأخذونه :

۱- د پښتنخوا هارو بهار - د کابل چاپ - ۱۳۳ مخ
۲- پښتانه شعرا - ۲/۵۵۱ مخ

۱۵۹۴- بهرام خان خټک :

دخوشحال خان خټک هغه نااهله زوی و ، چی دخپل ستر پلار په مقابل کی پاڅېدا و دخپلو شخصی غرض او خود خواهی دپاره یې دخپل پلار دملی مبارزو په لاره خنډونه اچول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام د(۱۰۵۳هق-۱۶۴۳م) کال په‌لوسړی‌خوږ زیږېدلی و،چی پلار یې دده دزیږېدو نېټه پر نیکمرغه نیولې وه،او دزیږېدو کال یې د « بخت باباآمد » له‌جملې څخه را ایستلی‌و، لکه چې ویلی یې دی :

دریا والف ماه ربیع‌الاول

بهرام‌آمدبروی‌رخشنده چوماه

تاریخش « بخت بابا آمد »

زین‌جمله‌شو دجیم هزارو پینجاه(۱)

خو له بده مرغه دباباد بدبختی سبب سو، او چی خوشحال‌خان سړ کېده‌نو خپله فرزندانو ته‌یې وصیت‌و کړی چې:« که‌سو بهرام و رانډی‌و روستو په لاس کېږي‌و-زی سر یې کړی، نیمایی یې‌دماسرته ،نیمایی یې‌دما پښو ته وسپځی؟،هاله‌به‌دما روح تاسو خوشنو دشی»(۲) بهرام‌له‌یوی خوا په‌خپله دقوم‌دسر داری او خانی لیونی‌ؤ او له‌بلی خوادهندمغولی‌حکمر ان سهابت‌خان‌دبهرامخان‌له‌دې‌خو دخو اهی‌څخه استفاده‌و کړه‌او دی‌یې‌دخپل پلار«خوشحال‌خان» په‌مقابل کی‌و پاراوه،نو ځکه بهرام هم‌دخپل پلاراو هم دخپل‌ورو راشرف‌خان هجری‌چی‌دو اړه‌دهنددمغلو دتسلط پرضد مبارزه‌کوله مخالف سو- د اشرف‌خان ځکه مخالف‌و، چی د خوشحال‌ خان د بند یگرت په وخت د اولس سرداری اشرف خان ته‌سپارلې سوی‌وه او خوشحال خان هم هغه دمشرتوب وړ باله .

---

(۱) تاریخ سرصع- دپېښور چاپ -۲۵۸مخ

(۲) تاریخ سرصع-دپېښور چاپ- ۲۸۱مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرام خان مهابت خان ته ورغئ او هغه ته یې ولاړو رکې چې دخپل پلار پر خلاف دده هر حکم ته چمتو دی او مهابت خان هم له خپلې خوا د مرستې ولاړو رکې هغه و، چې د(۱۰۸۳ هق=۱۶۷۳ م) کال د ذیقعدې او مارچ په پای کې د خوشحال خان او بهرام خان تر منځ وړې وړې جګړې پیل سوې او همدارازد(۱۰۸۳ ه ق ۱۶۷۳ م) په محرم کې بیا د پلار او زوی تر منځ جنګونه و سول چې په دې جنګو کې خوشحال خان بری و موند او ور پسې نو داسې د بری جګړې او شخړې د بهرام او دده د پلار خوشحال خان تر منځ پیښې سوې دي چې تفصیل یې په خپله د خوشحال خان په «کلیات» او د افضل خان ختک په «تاریخ مرصع» او د استاد دوست محمد کامل په «خوشحال خان ختک - سوانح حیات او ادبی آثار پر تبصره» کتاب کې راغلی دی. خو دلته د نمونې په توګه د خوشحال خان له کلیات څخه د بهرام په باب کمې خو شعرونه راا خلو خوشحال وایې:

دبهرام له حاله څه وایم و چاته
حال د خپل زوی په ښکاره دې و باباته

هم فضول هم مزور هم مذبذب دی
هم یکرنګ و یل به نه کاندی و چاته

په یوه ذره کې پاسه په اسمان شي
په یوه ذره کې شي تحت الثرا ته

د خپل خوی په ګرداب نو کې غوټه خوري
دا عادت به یې رد نشي ترمماته

(c) ketabton.com: The Digital Library

تا هنر دسر داری نه زده بهرامه
سر داری دی په خپل دو ر کړه بدنامه

هم تمامی خپلخاني لره بلاشوی
هم خپل ځان لره بلاشوي بدفرجامه

تاطاهر د کم عقلی په جرګو سړ کړ
او س فارغ شوي دطاهر له انتقامه

تاخپل ځان لره دمرګ رخنه پیدا کړه
خپلخانه دی په بدخوی کړه بې آرامه

په داهسی بدخو یی بې بخته ندیې
چی لانه یې دخونی هاتي تر زامه

مشر و رو ر دی په زندان کړ ته خانی کړې
داخانی دی شه په ځان پو ری حرامه

چی خانی ته دی هو س د زړه په زور کړ
لاڅایی و ه ستادزړه اندیښنه خامه

نو ر دی نو م د ما دزو یو په شمار مه شه
د خوشحال ختک و ینا په داتمامه

بهرام بخه دی بد رنګــد
رنګا رنګ زیو ر پری پو ری

که زیورو رځنی و اخلې
نو ر به نه پوری په تو ری

(c) ketabton.com: The Digital Library

که احمق په دولت ښه شي
که تری و لاړشي خو دبه گوري

الله و يشت لرم زويه
نښته يو دبل په رنگ

بهرام هغه خنزير دی
چې لايق دی د تفنگ

خوک بهرام غوندی منحوس بدبخت بخيل شي
په شامت يې ځيلخانه شي تار په تار

منافق لئيم ، مردود د زماني شي
دخپل پلار سره آغاز کاندی کارزار

ابلهی بدگماني ترهسی حـده
ترنظر يې له وسوسه ښه هم بده

بدگويي خست بد نيت تردا پهورته
سکه و رونه يې پردی کړل له حسابه

که په نيت که په خلقت که سخاوت دی
دا يې وار له زړه لاړله خولې له يده

په مجلس يې پر آمد له منځه تللی
بلمه کور يکښې خطابې خوشامده

چې په ملک د پلار غايم هغه يې ستر گی
په دوستانو يې د پلار کينه بې حده

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د باغ انګور یې د برو ی و خپل پلار ته
مګر درست ژنکوری ورکاله سبده

د ژوندیو دزړه رنځ دی دسړو شرم
په ژوندون د بابا ورشه ترلحده

د خوشحال عقل خطا نه و، نور خه و
چې خانی یې په بهرام کړله نامزده

د خوشحال د پور تنی شعر له و روستی بیت خخه داسی ښکاري چې خوشحال خان په لومړی سرکی بهرام ته هم خوشبینه و، او خانی یې ده ته په نامه کړې وه، بلکه دیوه بله غزل کی یې د خانی چل او چلند هم ورښوولی وُ لکه چې وایې:

زما زړه له چانه روغ نه دی بهرامه
د هر چا سره سی زیست دی له نا کامه

نوکری ځوانی دا دواړه لکه بام دي
په پیری کی له لاړل دواړه پا مه

اوس دا دواړه بامه ستاد ی ننداره کړه
غافل مه شه یو زمان ترصبح وشامه

په دا اوښ باندي چې ستا کجاوه ایښې
رسوه یې چې پری نوزی تر مقامه

خودای دا ننداره شی شکرو کاړه
په چانه وي دا خو ښی علی الدوامه

تو لا تبرا بو یه په اسلام کی
چې یې نه وی هغه نه دی له اسلامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اهل شرته دشاهین سنگل پیدا کړه
اهل خیروته حلیم شه ترحمامه

خودی توان توفیق رسیری بیرون مشه
په هردم دپښتانه ننگ و نامه

ته دچاو جام ته هیله امید مکړه
حریفان دی باده نوش وی ستاله جامه

دگنگاش د پرخاش به ځوانان پیدا کړه
چی پری چارد ملک و مال شی انتظامه

خوره خوروه ، گټه ساته دکارد پاره
کامرانی شی د دنیاله سرانجامه

به سردارو ته دنوم خزانه بو یه
که نورهیڅ ور څخه نه وی بی له نامه

ورکول، تو ری وهل دادواره بویه
چی پری چارد سرداری شی انصرامه

یاتکیه دیوه خدای ده یادتوری
په جرگو مرکو نشی کار تمامه

که سردار د خلقو زرلری هنره
بندوبست دعالم نشی بی صمصامه

رخنه گردملک په خو نه ماران دی
چی ماران دخونی شته خوبی کدامه

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دی نقش د توری کښېنی راته غوږ کړه
کامرو ا به شی هاله له هره کامه

رعایت له رعیته سره ښه دی
داهاله چې بیر ون نه وی له احکامه

څوجفاد خپلو وړی هو نبره به ښادشی
که د خپلو جفا سخته وی مدامه

ښه څوانان به خپل هو ډیرې نیردې له لاسه
که یې سرشی دخونی مزری تر زامه

کته ل توری غشی خوری ماتی دجنګ وړی
مرد به سو ر نشی په زړه له انتقامه

کلیله دمنه بهسو کړې راشه ګو ره
چې څه درسی درته توی کړه د کلامه

چې دی زړه هغه ګوهر به پکښې مو سی
که پرې یوه شی له آغازه تر انجامه (۱)

خو له هغو اشعا رو څخه چې تردی شعر دمخه را وړه سوه معلو میږې چې بهرام د خپل پلا ر دا نصحیت منلی نه و ، بلکه بالعکس یې د هغه سر ه مخالفت پیل کړې و ، څو چې دومره یې تنګه کړی و چې په پای کې یې

---

(۱) داقصیده او پ د ه و ه دلته یې خوښته را و اخستل سول .

(c) ketabton.com: The Digital Library

عاق هم کې لکه چې پخپله خوشحال خان وايي :

په داهونبره قباحت اشرف عاشق نشو
چې بهرام داهسې عاق شوخه حکمت دی

چې وعقل ته ددو اړو نظر وکړې
پروت ددواړو په وجود کې حماقت دی

دبهرام تېری په دادی په بـدی کی
چې لړلی ددنیا په محبت دی

خدای د ی داعلت نصیب د هیچا نه کا
ددنیـا محبت سر د هـر علت د ی

لکه نیت د بهرام څه و ، هسې و شو
د سړ ی دچاری کل مدار په نیت دی

په داهسې وخت چې دوردفسا ددی
پلار ناحقه د فرزند په تربیت دي

چې خپل پلارشړی په تو ر و په لښکرو
په داهسې زویو سل ځلي لعنت دي

که څوک شته چې په داچارو نظروکا
ځای د پند دنصیحت ځای دعبرت دی

زوی له پلار نه ویزارشی پلار له زویه
قباحت د ی، قباحت د ي قباحت د ی

سره له د ی تولوبدیوچې بهرام خان درلودلې بیاهم څنګه چې دفضل او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادب د کورنۍ غړی و ، د ادب سره يې مينه د زړ لو دله ـپه تېره بيا په خو شنو يسی کی د ير ماهر وه چی حتی په خپله هغه پلاره چی دده له لاسه يې د بری ناخوا لی ليدلی وی دبهرام د اکمال داسی ستايی :

عطار ددی نور قلم له لاسه کښېږدی

چی په داخوبی بهرام انشا املاکه

مأخذونه :

دخوشحال خان ختک کليات ـ د کندهار چاپ ـ ۲۱۵ ـ ۵۸۶-۶۲۷-۹۷۲-۹۷۸،۹۸۳-۱۰۳۳، او نو ر مخو نه

۲ ـ تاريخ مرصع د پېښو ر چاپ ـ له ۲۷۲ مخ څخه تر ۳۸۱ مخ پورې

۳ ـ خوشحال خان ختک ـ سو انح حيا ت او د ادبی آثار پرتبصره ـ له ۱۳۷ مخ څخه تر ۲۰۸ مخ پورې داستاد دوست محمد کامل ليکنه .

۱۵۹۵ ـ بهرامشاه غزنوی :

د مسعودزوی، د ابراهيم نمسی ، دسعود کړوسی اودسلطان محمودغزنوی کړوسی دغزنی له نوميالیو پاچهانو څخه و .

هغه وخت چی بهرامشاه خپل ورور ارسلانشاه چی د(۵۱۰ ه ق) کال د کوچنی اختر د مياشتی په شلمه دسلطان سنجر سره په جگړه کی یی ماته کړی وه و واژه ـ نو پخپله دسلجوقيانو په مرسته په (۵۱۲ ه ق) کال په غزنی کی دپاچهی پرتخت کښېنوست ۱ و دالوړی ځل و ، چی دده په وخت سلجوقيان غزنی ته راغلل.

سيد حسن غزنوی دهغه وخت نامتو شاعردده دجلوس په باب يوه قصيده وو يه ۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې یو بیت یې دا دی :

سنادی بر آمد ز هفت آسمان   که بهرامشاه هست شاه جهان

خو په حقیقت کې ده خو په د جلوس ورځ د غزنې د امپراتورۍ دد سقوط د پیل او د آل ناصر د بد مرغۍ ورځ وه . ځکه نو د غزنې ستر حکیم ابوالمجد مجدود سنایي د بهرام شاه د پردیو د سلطې خطر ته داشان ملتفت کاوه او ورته ویل یې :

ملک چون بوستان نخندد خوش
تا نگرید سنان چون آتش

بکن از خون دشمن آلوده
تیغ های نیام فرسوده

من نگویم که تیغ بر دون زن
گردن گرد نان گردون زن

خصم خود را به تیغ بر در پوست
که دو سر در یکی کله نه نکوست

تنگ باشد یکی جهان و دو شاه
عیب باشد یکی سپهر و دو ماه

هغه دا جرئتونه راوستل وو، چې د غور امیران یې پر بهرامشاه باندې په قهر کړه او د غزنې ښکلی ښار یې وران کې .

په هر صورت : بهرام شاه په غزنې کې له (۵۱۲ هـ ق) کال څخه تر (۵۵۲ هـ ق) کال واکمن و ، چې کې چې زبا ته موده یې په آرامۍ تېره سو ، چې ده د القاب په سورخینو داسې راوړي دي : السلطان الاعظم یمین الدوله و امین المله ابو المظفر بهرامشاه » او کمه دت

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه القاب دي چې سترسلطان محمود غزنوي ځانته ټاکلی وو .

دبهرامشاه د پاچهۍ په وخت کی دوې پیښې زیات اهمیت لري او دیادولو وړ دي : یوه‌پرهند وستان باندی یرغل اوبل دغور د امیرانوسره جګړه، چې ددې د واړو پیښولنډ یز داډول دې :

محمد باهلیم چې دارسلانشاه‌غزنوی‌په‌و ختوکی دهندوستان سپه‌سالارو، دبهرامشاه دپاچهۍ په وخت کی‌یی دده له حکمه سرو غړاوه، بهرامشاه په (۵۱۲ هق) کال لارهو ر ته لښکر و یوست اوباهلیم‌یی ونیو،خو ترګناه یې و رتیرسو ، او بیرته یې‌دهند وستان سالاری ورکړه او پخپله غزنی ته را و ګرځېد .

څه موده و روسته با هلیم د « سوالک د » ولایت « دبیره »په‌سیمه د«ناګور» »په‌نامه‌یوه‌ټینګه کلا ودانه کړه‌اوبیا یی‌بغاوت‌ته‌ملا وتړله،چې‌بهرامشاه یی مجبورکی‌چې‌باهندوستا ن‌ته‌لښکری‌وباسی ؛ هغه‌و،چې‌بهرامشاه‌دلسوز روسپرو سره په ملتان کی د با هلیم د دو و سوو زړو جګړ نو سره مخامخ سو، او باهلیم‌په‌جګړه‌کی دخپلو دو زامنوسره په هغه خندق کی ډوب‌سو،چې‌دوی‌د بهرامشاه‌اودبهرامشاه‌دلښکر دډوبېدولود پاره کیندلی و،اوبهرامشاه بیرته بریالی غزنی ته‌راستون‌سو ، او دابراهیم علوی زوی‌حسین‌یی دهندپه سالاری‌وټاکه.

څه موده‌وروسته‌ددوهمی ناوړی پیښې‌سره‌مخامخ سو،او هغه‌داوه چې‌ملک الجبال قطب الدین محمد غوری د حسین زوی‌له خپلوورونوڅخه خواشینی‌سو،اوله‌غوره‌څخه‌غزنی‌ته ولاړ، څنګه چې‌ډېرځوانمرده، سخی اوښکلی‌زلمی و، ډېر ژریی‌دغزنی‌په‌خلکوکی محبوبیت پیدا کی،او ډېر خلک‌و ر باندی راغونډ سول ځکه نوبهرامشاه له‌هغه څخه‌و بیرېده‌او په پټه یی‌دچا په‌لاس زهرور کړه وییواژه. سلطان‌سیف‌الدین‌سوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غور پا چاچې دخپل وروروله وژلو خبرسو ، دغزنی خواته يې لښکر ويوست بهرامشاه ماتې وکړه دهند خواته وتښتید، خوشنگه چې له یوی خوا سلطان سیف الدین خپل غوری لښکر غورته رخصت کړه او له بلی خواژ مي را ورسېداو دغور او غزنی ترمنځ لاری واوروبندې کړې نو دغزنی خلکو بهرامشاه احوال ولېږ ه چې سیف الدین په غزنی کې بې لښکره پاته دی دراتګ وخت دغه دی- بهرامشاه په تلوار غزنی ته ځان راو رساوه، سیف الدين سوری د غورخواته وخوځېد خو بهرامشاه لښکر ورپسې واستاو ه او تــريوی سختی جګړې و روسته چې د سلطان سیف الدين په تير کېدو کې يو غشي هم پا ته نسو ، نو سيف ا لد ين سوری دبهرامشاه د لښکر په لاس کښېو و تاو بيرته يې غز نی ته را و و ستاو په غزنی کې دبهرامشاه په امر په ډېری ناسردی او رسوايي دخپل و ز یر سیدمجدالدین مو سوی سره د «طاق» پر پله په غر غره و ځړول سو ، بیا يې سر ځینې پر يکړ او بغد ا د ته يې سنجر ته و لېږ ه .

قاضی منهاج سراج جوزجانی په طبقات ناصری کې دسیف الدين سوری دوژ لو صحنه داسې ښيي :

«سوری باخواص خو د که از غو ر بو د ند ، و با و ز یر سیدمجدالدین موسوی بیرون شده و را ه غو ر گرفت، سواران بهرامشاهی او را تعاقب نمودند تادر حدود سنگ سوراخ او را در یافتند- سلطان سوری باتنی چند معدود که بو د، باسواران بهرامشاهی بجنگ پیوست، تاممکن بودسوار قتال میکرد ، چون پیاده شد، پناه بکوه برد، او و وز یر و خواص او تا تیردر کیش داشتند، هیچکس را مجال آن نبود که پیرامن او گشتی -چون در تیر کشی او تیرنماند او را بعهدودست راست بگرفتند و بدست آوردند، چون بدر شهر غزنین رسیدواشتر بیاوردند، بریکی سلطان سوری

(c) ketabton.com: The Digital Library

را برنشاندند، وبر یکی وزیر او سید مجد الدین موسوی را گردشهر غزنین تشهیر کردند واز بالای خانه ها خاکستر و خاشاک ونجاست در سر مبارک ایشان می ریختند تابسر پل طاق غزنین رسیدند سلطان سوری ووزیراو سید مجد الدین موسوی هردو راصلب کردند وازپل بیاویختند، وچنین ظلمی و فضیحتی بران پادشاه خوبروی ستوده سیرت عادل وشجاع بکردند، حق تعالی سلطان علاءالدین حسین را که برادر سلطان سوری بود نصرت بخشید تاآن حرکت و فضیحت را انتقام کرد(۱)»

داناو په خبرد برېښناپه خبر دغور په غرو کی خپور شو اود تالندی پېښان یې آزانگه وکړه، او دغور پاچا سلطان بهاالدین دمخه تر هغه چی د خپل وژلی سوی ورور دپاتاپر کسبله کښېنې دغور، گرمسیراو غر جستان خځه یی خو را لوی لښکر سره راغونډ کړ، او پر غزنی یی یرغل تکل وکی، خو چی دگیلان سیمی ته ورسېد له ډېره غیظه نا روغه او مړ سو.

دده پر ځای یی ورور سلطان علاءالدین کښېنوست او هغه هم دلوی لښکر سره دغزنی پرخوا رارهی سو، له دی خوا بهرامشاه د خپل لښکر سره زمیندا ور ته مخان ورورسا وه، او علاءالدین ته یی پیغام ولیږه چی: «بازگرد بجانب غور، و مملکت اسلاف خود قرار گیر! که تراطاقت مقاومت حشم من نباشد، که من پیل می آرم (۲)»

علاءالدین جواب ورولیږه چی: «اگر تو پیل می آری، من خرمیل می آرم، مگر ترا غلطی افتاده که، بردران مراهلاک کرده یی، ومن هیچکس ترا هلاک نکرده ام،

---

(۱) طبقات ناصری - ۳۹۳/۱ مخ

(۲) طبقات ناصری ۳۴۱/۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر نشنیده یی: که حق تعالی(ج) سیفرماید و من قتل مظلوماً فقد جعلنا لولیه سلطاناً فلا یسرف فی القتل انه کان منصورا(۱) سلطان علاء الدین خپل دوه ناستو پهلوانان و روغوښتل چې یو حسین او بل خرمیل سام بنجی نومېدل او د غور د لښکر ز ړ ورسالاران وو ، او دوی ته یی وویل چې: «بهرامشاه ساته پیغام را لېږلی و ، چې (زه پیل راولم) او ما جواب ورولېږه چې: که ته پیل راولې زه خرمیل راولم ـ نو ننستاسی و رځ ده چې یو بو پیل چپه کی،» هغه و چې جنګ و نښت چې د هاخوا پیلان را غله او له دی خوا خرمیلان و رغله

قاضی منهاج سراج د پیلانو او خرمیلانو د جګړی صحنه داسی ښیي:

«گویند هردو لښکر را مصاف شدد ر وقت مصاف هردو پهلوانان پیاده شدند، و دامنها ز ره در میان باز زدند، و بمصاف در آمدند . چون پیلان بهرامشاهی حمله آوردند هریک ازآن پهلوانان بریک پیل درآمدند و د رزیر برگستوان پیل رفتند و به دشنه شکم پیل برد ریدند ـ خرمیل سام بنجی در زیر پیل بماند و پیل بروی افتاد ، او با پیل هلاک شد و خرمیل سام حسین پیل را بینداخت و بسلامت بیرون آمد»

تر د ر و جنګو وروسته چې په زمینداو ر او تکین آباد او غزنی و سوه علاالدین د غزنی پاچهی و نیوله او د غزنی ښار ته یی اور واچاوه(چې داو رآچولو او نورو پېښو تفصیل به د دی کتاب د«ع» په ردیف کی د علاالدین جهانسوز» ترنامه لاندی راوړ‌ه‌سی) او(۵۴۵ هـ ق) یا (۵۴۶ هـ ق) کال و ، چې بهرامشاه د وروستی ځل د پاره د هندوستان خواته وتښتید او پرلاری مړ سو ، خو د طبقات ناصري مولف ایکي چې وروسته هغه وخت چې سلطان

---

(۱) طبقات ناصری ۱/۳۳۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سنجرسلجوقی ،سلطان علاالدین تەساتی و رکړه بهرامشاه، پرته غزنی تەراغی، او دلته مړ سو، او دده د پاچهی دوره یو شلوبښت کاله گڼی (۱)

سگر حمدالله مستوفی لیکی چی بهرامشاه غزنی ته د عـلاءالدین تر رسیدو او دغزنی دبیار تر ورانولو د مخه په (۵۴۴ هـ ق) کال کی مړ دی .

خواند میر بیا په دی عقیده دی چی بهرامشاه غزنی د علاالدوله تر رسیدو د مخه په (۵۴۷ هـ ق کال) کی مړ دی.

ابو القاسم فرشته بیالیکی هغه وخت چی دبهرام شاه زلمی زوی دولتشاه‌چی دده دلښکرسپهسالار و ، دسلطان‌علاالدین سره په جگړه ووژل سو،دبهرامشاه زړه ولویدی، معنویات‌یی بایلول او د هندوستان خواته‌ولاړ اوپرلاری دخپل زوی له ویره په (۵۴۷ هـ ق) کال کی مړ سو .

لکه‌چی‌مورخین لیکی‌بهرامشاه یوعلم‌دوسته‌او ادب‌پالونکی پاچاو،دده‌دربارو دپوهانو او ادیبانو تاتوبی‌ؤ.دهغه‌وخت‌لو یوپوهانواوشاعرانودده‌په‌نامه کتابونه و لیکل چی‌دهغو له‌جملی‌څخه‌دحکیم سنایی‌حدیقه اوبهرامشاهی کلیله ودمنه دیادولوو‌ړدی، اوهم‌حکیم‌سنایی‌اومسعودسعد سلما ن دده‌په دربارکی‌ژوند کاوه.

مأخذونه :

۱-طبقات ناصری ،۱/۲۴۱،۳۴۴ ،۳۹۴ مخونه ۲-سلطنت‌غزنویان ، ۲۶۰ مخ

۳-تاریخ دیالمه‌وغزنویان ، ۳۶۱ مخ

۴-پښتواریانادائرة‌لمعارف۴/۵۵۵ // ۵-تاریخ فرشته .

---

(۱) طبقات ناصری ،۱/۲۴۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۹۶ـ بهرام لودی :

دسلطان بهلول لودي نومیالی نیکه و ، چې دفیروزشاه باربک په وختوکې ملتان ته تللی او هلته میشته سوی و .

دخورشید جهان مولف یې د«ملک بهرام» په نامه یادوی اولیکی :

« آورده اند که درعهد فیروزشاه با ربک ملک بهرام جد ملک بهلول بملتا ن آمده» ده پنځه زامن درلودل چې یو ملک اسلام خان چې وروسته په «سلطان شاه» مخاطب سو، اول ملک کالا دسلطان بهلول لودي پلار، اود ریم ملک فیروز، اوڅلرم ملک محمد اوپنځم ملک خواجه نومېدل .

ماخذ :

خو رشید جهان-۳۰۷مخ

۱۵۹۷ـ بهرامی سرخسی :

ابوالحسن دبهرامی دناصر الدین سبکتگین دوختود دری ژبې شاعرو ، او یوه رساله یې د «خجسته» په نامه دعروض په علم کې لیکلې وه .

په(۵۰۰هق) کې مړدي ـ دادوه بیته ددهدي :

نگار من آن چون قمر بر صنوبر نه مانی چنو کرد صورت ، نه آذر

دو خدش بسان د و دو ماه منقش دوجعد بسان دو شام معنبر

مأخذ .

ریحانیه الادب-۱/۲۹۷ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۵۹۸- بهره مند خوگیانی :

دپښتو ژبې اولسي اوبې سواده شاعر، دننگرهار دخوگیانو دسیمې په «بربیار» کې زیږ- یدلی په خټه خوگیانی او د(۱۲۵۶ هش) کال په شاو خوا کې یې ژوند کاوه.
بدلی یې پر اولسي اوزانو ویلي اوځینې قصې یې هم په پښتو نظم کړې وې چې دعو امو سندر غاړو په خولو کې جاري وې - یوه نمونه یې د «سوال او جواب» په شکل دا ده.

تورې ستړگې ،تور اوربل، په مخ راښله گل نگاره
عالمونه به کړې د ل ، سمه نه دروسی خونکاره

توري سترگی شینې دې خال ،راشکاره که پها بروکي
د سروتیکک دی که سمبال ، دجبین به کنارو کي
په سر کړی دی دی شال ،قدم اخلی په وروور وکي
یو گړی وکړه سعطل، په اور وسوم رب دپاره
ځان دې سه سپخه په اور، رستا په سینه یم قا بله
سا وژلی درې خلور ،ز سا نوم دی شمایله
خبروې سې خله سور، رویباران دی دې جا هله
ککری به دی کړی غوځه لکه، غلی تر ماسه راځه هشیاره

هشیاري وه دلقما ن ، عاقبت دد نیا تیرشو
سرسی ایښی په جانان، چی یی غم را تد بر سیرشو
لکه توره دی پیرزوان، اندرون تهځما تیر شو
په زر گریې که صیقل ،رودسی دروسی له پرهاره
برهاردسی، د دلهم سری شونډی آبداری
ناقرار ار شوکل عالم په دیدن دی گل نگاری

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیاری مکوه غم، په تحقیق سره می یاری

«بهرسنده» کړه توکل، څه نورد رومه له بهاره

یوه بله چاربیته یې هم په پښتانه شعرا او (۱۳۲۱ هـ ش) کال د کابل په مجله کې خپره سوې ده .

مأخذ :

پښتانه شعرا- ۲۰/۵۸۰ مخ

۱۵۹۹- بهری درواوزی :

مولانا نورالحق بهری د مولانا عبدالحی زوی او د مولانا عبدالقهار نمسی په (۱۲۷۷ هـ ق) کال د درواز په سنگیون کې زیږ یدلی، او په (۱۳۴۳ هـ ق) کال کې مړ دی .
مولانا بهری د درواز له نومیالیو پوهانو او شاعرانو څخه و، چې شهرت یې تر بخارا پورې رسیدلی و .

منداوله علوم یې په دروازکې له «مخدو اعلم» چې ډیر مشهور عالم و، لوستي وو، بیا د زیاتې زده کړې د پاره یه (۱۲۹۹ هـ ق) کال بخاراته ولاړ، او هلته یې لس کاله دکو کلیاش په مدرسه کې زده کړه وکړه، او علمي شهرت یې دو نې خپور سو، چې ډیر معاندان یې پیدا کړه . نو ځکه په (۱۳۰۹ هـ ق) کال کې بیرته درواز ته راغی، او دلته یې یوه ښکلې مدرسه ودانه کړه، او په تدریس یې خوله پورې کړه ، ډیر شاگردان یې علمي کمال ته و رسول .
په دری ژبه یې شعر هم وایه چې یوه غزله یې دا ده :

دل دیوانه با مشکین خطی تا آشنا کردم

سراپای وجودم لاله سان داغ جفا کردم

(c) ketabton.com: The Digital Library

محبت داردم دو راز شکوهٔ غیرت آمیزی
جبین سجد فرسا در رهش چون نقش پا کردم
جنون ایجاد بودم ؟ ز نگاه رقت انگیز یش
زشور طالع اکنون کار مجنون ابتدا کردم
دلم خون شد ز استغنای آن نامهربان یا رب
که دشنامی ندادم آ نقدر او را دعا کردم
بیا د عارض گلگشت شوخ بیوفا دیشب
چو بلبل در گلستان از فراقش ناله ها کردم
رموز عشقبازی شیوهٔ عشرت نمیدا نند
زخون دل فراش بستر خود بور یا کردم
ندارد اقتدار وطاقت د گر دل «بهری»
مکن ز ینسان تظلم و ر نه باحق دادها کردم

مأخذ :

یادی از رفتگان - از مولانا خسته مرحوم

۱۶۰۰ـ بهزاد کابلی :

مولانا بهزاد دکابل ددری ژبی لهشاعرانو څخه و. هندته تللی او هلته یی خپل روزگار په سپاهی توب تیراوه. یو څل یی دخان خانان دربارته لار وموندله او دهغه په ستاینه کی شعرونه وویل. وروسته یې دصفوی خواجه بیگ میرزا سره ژوند تیراوه. دا څو بیته دده له هغې قصیدی څخه دی چی ده دعبدالرحیم خان خانان په ستاینه ویلی وه :

(c) ketabton.com: The Digital Library

صبح است مژده ظفر از آسمان رسید
یعنی خدا یگان زمین و زمان رسید
آمد سلوك نامور ملك عدل و داد
نواب خان خانان کشورستان رسید
بر مقتضی وقت درین روزگار
خورشید بر تکاور آتش نشان رسید

ماخذ :

پښتو آریانا دائرة المعارف - ۳ - ۵۵۷ مخ

۱٦٥۱ - بهزاد هروی :

استاد کمال الدین بهزاد د افغانستان له سترو اونو مياليو هنرمندانو او نقاشی او مصورۍ له مشهورو استادانو څخه و،چې دده د هنر انګازې په شرق اوغرب کې خپرې سوې دي او يوله هغو نيکمرغو هنرمندانو څخه دی چې په خپل ژوندئی د خپل هنر قدر ليدلی او د خپل عصرد پوهانو له خوا ستايلی سوی دی .

استاد بهزاد د هرات په ښار کې زېږېدلی،خو د زېږېدو په کال کې يې لږ اختلاف سته :

قاضي احمد قمي د استاد بهزاد تر مړينې پنځوس کاله وروسته ژوندی و ، په خپل کتاب « ګلستان هنر » کې دده د زېږېدنې کال (۸۵۴ ه ق - ۱۴۵۰ م) کال بولی (۱) خو محمد عبد الله چغتايي نې د « کمال الدين بهزاد مصور » مؤلف ، او کريم طاهر زاده د « سر آمدان هنر » ليکوال او مرحوم پرهيښا يکمن « د افغانستان د تاريخ » ليکونکی ، او د اکتر من د يمانند

---

(۱) ګلستان هنر - ۱۳۴ مخ - « د هنر عهدتيموريان » د پوهاند حبيبي د تاليف په حواله - ۵۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

د « رهنمای صنایع اسلامی » مولف بیا د استاد بهزاد زیږیدنه په (۱۴۴۰م = ۸۴۴ هـ ق) کال کی گڼی (۱) اوداکتر عیسی بهنام یی په (۸۶۰ هـ ق) کال کی ښیی (۲) او ښاغلی محمد انور نیر هروی دافغانستان او سنی لیکوال د پورتنیو نیټو تر مقابلی او تطبیق وروسته (۱۴۴۰م=۸۴۴ هـ ق) کال مرجح گڼی (۳)

داستاد بهزاد د ژوند لومړنی حالات لاس ته رانغله، یوازی د گلستان هنر « دمؤلف قاضی احمدقمی له لیکنی څخه څرگند یږی چی استاد بهزاد په کوچنیوالی کی بی پلا راو بی موره پاته سوی او د سلطان حسین میرزا با یقرا کتابدار استادمیرک (۴) ترڅنگ ی روزنی لاندی ونیواوپه لږه موده کی دومره پرمخ ولاړ چی دقاضی احمد په قول « همچو اومصوری کسی در این روزگار ندیده » (۵)

په ځینو مأخذونو کی استاد بهزاد د پیرسیداحمد تبریزی شاگرد هم بللی سوی

---

(۱) کمال الدین بهزاد مصور دچغتایی رساله ب- تاریخ افغانستان په انگرزی- ۲۷۳/۱ مخ ج : سرآمدان هنرد برلین چاپ - ۶ مخ

د : راهنمای صنایع اسلامی ۵۸//

(۲) مجله هنر و مردم ۶۶ گڼه ۷//

(۳) آریانا مجله ، ۲۷۹ گڼه ، ۱۴

د ۱۳۴۷ کال د قوس او جدی د میاشتو

(۴) د سید میرک نوم سیدروح الله او دهغه وخت دهرات ستر نقاش وچی په مختلفو مأخذ و کی دسید میرک خواجه میرک او میرک نقاش په القابو یاد سوی دی

(۵) گلستان هنر - ۱۳۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د هغه وخت نوميالي نقاش او مذهب و (۱)

خو د استاد بهزاد شهرت له هغه وخته پيل کيږي چې د هرات دعلم دوست او هنر پالونکي سلطان حسين بايقرادربارته يې لاروموندله اودهغه دربار دنوميالي او پوهيالي وزير امير علي شير نوايي دپالنې او قدردانۍ په سيوري کې وروزل شو.

هغه لومړی تاريخ چې د استاد بهزاد يادونه کوي او ليکونکی يې د بهزاد دوست او معاصر هم و، د حبيب السير د خواند مير تاليف دی چې دده په باب داسې ليکلي:

«استاد کمال الدين بهزاد مظهر بدايع صور است و مظهر نوادر هنر، قلم مانی رقمش ناسخ آثار مصوران عالم وبنان معجز شيمش ماحی تصويرات هنروران بنی آدم - بيت: موی قلمش ز اوستادی

جان داده بصورت جمادی

و جناب استادی بيمن تربيت وحسن رعايت امير نظام الدين عليشير به اين مرتبه ترقی نموده، و حضرت خاقان منصور را نيز با آن جناب التفات وعنايت بسيار بود وحالا نيز آن نادر العصر صافی اعتقاد منظور نظر مرحمت سلاطين انام است و مشمول عاطفت بی نهايت حکام اسلام - ع - بی شبه هميشه اينچنين خواهد بود «۲»

استاد بهزاد تر (۹۱۶ هـ ق = ۱۵۱۰ م) کال پورې چې پر هرات باندې دشاه اسماعيل صفوي د يرغل کال و، په هرات کې اوسېد، او وروسته ترهغه چې خپل صنعت يې د کمال پوړيته ورساوه او دپرشا گردانيې وروزل په دې هغه کې سو، چې په هرات کې دنقاشۍ يوه اکاسي جوړه کړي او هغه يې دهغه وخت داستادانو لکه

---

(۱) سر آمدان هنر - ۶ مخ حاشيه

(۲) حبيب السيرد دريم توک دريم جز - ۳۶۲ مخ

خواجه غیاث‌الدین هروی ، سلطان ابراهیم میرزا هروی، امیرشاهی سبزواری، مېرک
هروي بالجهد هروی سلطان علی سلطان محمد خندان او نورو په مرسته د هرات په ښار کی
تاسیس کړه ، او په دی توگه یې نه یوازی په هرات کی د نقاشی هنر او خانته هنری
اسلوب خپور کی او پرمخ یې بوت بلکه له دغه تاریخی ښاره یی د نقاشی او مینا کاری
دپاره داسی لوی مرکز جوړ کی چی د دنیا نورو ښارو هم له هغه څخه فیض وموند .
دسلطان حسین میرزا ترمړینی وروسته (۹۱۲ هـ ق = ۱۵۰۶ م) چی دهغه
زامنو بدیع الزمان او مظفر الدین حسین د پاچهی د تاج او تخت دنیولو دپاره
په خپل منځ کی رقابت شروع کی نو د هرات د هنری اکادمی کار له منځه ولاړ سو،
خو بیا هم استاد بهزاد په هرات کی و، خو چی محمدخان شیبانی پر هرات یرغل
وکی او د نورو او لجو سره بهزاد هم د شیبانی په لاس کښېوت شیبانی که څه
هم د علم او هنر سره څه ډیره علاقه نه درلوده، خو د بهزاد هنر ته یې درنه ستر گه
و کتل ، مگر دهغه دروزلو وخت یې و نه موند ، ځکه چی په (۹۱۶ هـ ق) کال
شاه اسماعیل صفوي پر هغه بری وموند او هغه یې ووژه او پر هرات یی یرغل وکی،
او د هرات تر نیولو وروسته یې بهزاد د هرات د یوشمیر نورو صنعتگرانو سره تبریز ته بوت،
او هلته یې د سلطنتی کتابتون د چارو واداره چی د صنایعو په شاهکاریو پوری یی اړه در
دله بهزاد ته وسپارله، او هم یې خپل زوی شاه طهماسپ د ده شاگرد کی په دی توگه نو استاد
بهزاد خپلی هنری پنکالی هنرچی د هرات په تاریخی ښار کی یی بنسټ ایښی و، تبریز ته هم یووړ
او د ده د هنر پلوشی له هراته تر تبریزه خپری سولی په هرات کی د بهزاد شاگردانو د خپل
ستر استاد سبک تعقیباوه او په تبریز کی پخپله استا د بهزاد د صفوی دوری د نقاشی د
مکتب مېرگانه سو، او حتی د بخارا د نقاشی په هنر هم د بهزاد د هنر سبک اغیزه وکړه، او

هغه داسې وه،چې محمد خان شیباني په دوره کې یو زیات شمیر نقاشان او خوشنو-
یسان بخارا ته ولاړل چې هلته یې د هرات د هنري مکتب پر اسلوب او په تیره
بیا د بهزاد پر سبک کار کاوه ، نو په دې توګه هغه وخت د هرات ، تبریز او
بخارا د نقاشۍ مکتبونه له یوه چینې څخه او بیا له یوې منبع څخه یې الهام
اخیست چې «هغه بهزاد» و : اود بغداد او تبریز زاړه سبکونه له منځه ولاړل .

استاد بهزاد ترسپین ږیرتوبه په تبریز کې په خپل هنر بوخت و، او د (۹۲۸ هـ ق) کال دد-
ریمې خور (جمادی الاول) په ۲۷ شاه اسماعیل صفوی دا لاندې فرمان
داستاد بهزاد په نامه صادر کې او دی یې د شاهي کتابتون او هنري کارو مشر
وټاکه ، د فرمان متن داسې و :

« چون ارادت مصور کارخانه ایجاد و تکوین مشیت محرر نگار خانه
آسمان و زمین که برطبق کلمه وصورکم نقش وجود غرابت نمود، بنی نوع
بشر درا حسن صوربر صفحه امکان پرداخته قلم قدرت اووتصویر صورت
تفصیل (تفضل) افراد انسان بر سایر مخلوقات و بانی بمقتضای و فضلنا هم
علی کثیر ممن خلقنا تحریر کرده ا تا مل حکمت ا و منشور انا جعلناک
خلیفة فی الارض را برصحیفه حل کاری خورشید بخامه عطارد بنام همایون اتسام
مااضفانموده و اوراق سپهر لاجوردی را جهت کتابت روزنامچه آثار فتح و نصرت
ما بافشان نقره کوب کواکب وجدول شنجرف گون شفق منقش و مزین فرمود ملایق
آن و مناسب چنان می نماید که لوح ضمیرالهام پذیر همایون که مظهر اشعه انوار
الهی و مظهر صور آثار خیرخواهی است بدین صورت مصور باشد که هر سهم از کرایم
مهمات سرکار کامرانی و هر اسرار عظایم امور کارخانه جهان بانی بهره سنی داناو
کاردانی فضیلت انتما که بطراحی ذهن باریک بین و رنگ آمیزی طبع ظرافت آیین

(c) ketabton.com: The Digital Library

طرح ابداع انواع کفایت و نقش اختراع اصناف فراست برتخته وجود ظاهر تواند نمود و نقاب حجاب از چهرهٔ مطلوب و مقصود تواند کشود مفرض و متعلق باشد بناء علی هذا درین و لانادر العصر قدوه المصورین و اسوة المذهبین استاد کمال الدین بهزاد را که از قلم چهره کشایش جان مانی خجل شده و از کلک صورت آرایش لوح ارتنگ منفعل گشته و پیوسته قلم و اوسر برخط فرمان واجب الاذعان نهاده و پرکار مثال های در مرکز ملازمت آستان خلافت آشیان استوار کرده مشمول الطاف خسروانه و اعطاف پادشاهانه ساخته حکم فرمودیم که منصب استیفاو کلانتری مردم کتابخانه همایون و کاتبان و نقاشان و مذهبان و جدول کشان وحل کاران و زرکوبان و لاجوردشویان و سایر جماعتیکه باموره مذکوره منسوب باشند در ممالک محروسه مفوض ومتعلق بدو باشد، سبیل امرا و شن ضمیر و وزرای بی شبه و نظیر و نواب درگاه عالم پناه و ایلچیان بارگاه سپهر اشتباه و مباشران امور سلطانی و متصدیان مهام دیوانی عموماً و اهالی کتابخانه همایونی وجماعه مذکوره خصوصاً آنکه استاد مشارالیه را مستوفی و متعهد کلانتری دانسته کارهای کتابخانه را باستیفا دبر آورد او رسانند و آنچه برآورد کند بمهر وثبت او معتبر دانند و از سخن و صوابدید او که در باب ضبط و ربط امور کتابخانه همایون گزیده عدول و تجاوز ننمایند و آنچه از لوازم امور مذکور ست مخصوص بدو شناسند و مشارالیه نیز باید که صورت امانت و چهرهٔ دیانت برلوح خاطر و صفحه ضمیر منیر مصور و مرتسم گردانیده بطریقهٔ راستی درین امر شروع نماید و از میل و مداهنه مجتنب و محترز بوده از جادهٔ صدق و صواب انحراف و اجتناب از جوانب برین جمله بروند و چون این حکم همایون بنقش توقع و توقیع اشرف اعلی منقش و مشرف و محلی گرنکند اعتماد نمایند.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تحریر ا فی ۲۷ جمادی‌الاولی سنه ۹۲۸ » (۱)

ددې فرمان له متن څخه پر شاه اسماعیل باندی د استاد بهزاد گرانښت ډېر ښه څرگند یږی، او د ډاکتر کریستی و یلسن په قول استاد بهزاد پر شاه اسمعیل دو نی گران و، چی هغه یې په خپل نیم مه اکت نه الیشاوه (۲) او یا هغه وخت چی شاه اسماعیل په یوه جگړه کی له سلطان سلیم عثمانی پاچا څخه ماتی وکړه، او تبریز د عثمانیانو لاس ته ورغی شاه اسماعیل هر څه د مخه د هنرمندانو د ژوندی ساتلو په فکر کی و، په تېره بیا د استاد بهزاد او شاه محمود نیشاپوری خطاط په باب یی امر وکی چی په یوه غار کی یی پټ کړی (۳)

په (۹۳۰ هـ ق) کال شاه اسماعیل صفوی مړ سو او د هغه زوی شاه طهماسپ یی پر ځای کښېنوست شاه طهماسپ هم د شاهی کتابتون مشرتوب استاد بهزاد ته وسپاره

---

(۱) د قزوینی بیست مقاله بشپړ دوره لومړی او دوهم ټوک ـ ۲۷۲ ، ۲۷۳ مخونه

ب : سر آمدان هنر ـ ۱۰۹ مخونه

ج : گلستان هنر ـ د ۱۳۵ مخ حاشیه

د : آریانا مجله ـ ۲۷۹ گڼه ـ ۱۷ مخ د ۱۳۴۷ کال د قوس او جدی

نوټ : په پورتنی فرمان کی فارسی توری لکه چ، گ، په عربی شکل ج او ک لیکلی سوی دی .

(۲) تاریخ صنایع ایران ـ د عبدالله فریار ترجمه ـ ۱۹۴ مخ

(۳) راهنمای صنایع اسلامی ـ ۸۵ مخ سر آمدان هنر ـ د ۶ مخ ۴ حاشیه

(c) ketabton.com: The Digital Library

اواستادبهزاددشاه‌طهماسپ په‌وخت کی هم په‌خپلو هنری‌ابتکاراتوبوخت‌و، او ډېر شاگردان‌یې وروزل‌چی یوله‌هغوځنې آقامیرک دسلطان‌له نژدې دوستانوڅخه‌و. اوهم‌شیخ زاده‌خراسانی، میرمصوورسلطانیه او مظفرعلی دده له‌نوسیالیوشا گردانو څخه، گنل کېدل چی‌مظفرعلی بیاوروسته دچهل‌ستون دمانی دانځور اونقش کاری وظیفه دارسو.

پردی سربیره استادبهزاد دنهمی‌پېړی دزیاتو هنر مندانواوشاعرانو اوعارفانو لکه‌حضرت مولاناجامی، هاتفی، سلطان‌علی، سلطان‌محمد او نوروسره ددوستی رابطه ساتله او همکاری یې ورسره درلو دله.

استاد فکری سلجوقی لیکی‌چی:

«بهزاد دخپل ژوندپه‌پای کی‌دخپل خوریی‌رستم‌علی »دلیدو دپاره‌له‌تبریزه‌هرات‌ته راغی، خوله بده‌مرغه‌دده خوریی د ده‌تررا تگ یوه میاشت‌دمخه‌مړسوی‌و، اوبهزادهم ترڅه‌مودی‌وروسته‌ناروغه‌سو، اوپه همغه کال(۹۴۲هق)چی‌رستم‌علی‌مړو، بهزادهم په هرات کی‌وفات او دکوه مختارپه‌لمنه‌کی دخپل‌خوریی « رستم‌علی » څنگ ته ښخ کړه سو (۱) » د استاد فکری سلجوقی دا خبره د قاضی احمدقمی په « گلستان‌هنر » کی‌هم راغلی ده چی بهزاد په‌هرات کی‌مړدی اودکوه مختارپه‌شاوخوا کی « درحضیره‌پرنقش ونگار مدفون شد» (۲) څنگه‌چی

---

(۱)خیابان- دانجمن‌جامی له‌خپرونو څخه -د۱۳۳۳کال دکابل‌چاپ-۸مخ د مباغلی نیرهروی دلیکنی په حواله مجلی په ۲۷۹ گڼه کی خپره سوې ده

۲ گلستان هنر۱۳۳مخ د«هنرعهدتیموریان» دحوالي له‌مخی ۲۰مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضی احمد دبهزاد تر مړینې ښخېدو کاله وروسته ژوند کاوه نو داستاد فکری سلجوقی خبره لا ښه تائیدیږی او دا اتکل تینګیږی چې بهزاد لکه په هرات کې چې زیږیدلی په هرات کې مړ او ښخ هم دی .که څه هم « د ګلستان هنر » محشی او ناشر احمد سهیلی دغه کتاب په حاشیه کې لیکلی دی چې بهزاد په تبریز کې مړ او د شیخ کمال په باغ کې ښخ دی او پر قبر باندې یې یوه لوحه هم سته چې د بهزاد د مړینې نېټه په نظم پر لیکلې سوې ده؛

دکتر عیسی بهنام او دوست محمد کتابدار هم داستاد بهزاد مړینه په تبریز کې بولي (۱)

په هر حال استاد بهزاد که په هرات کې مړ وی یا په تبریز کې مسقط الرأس او دودی او روزنې ځای یې بیا هم هرات دی او په تاریخو کې بهزاد هروی په نامه یادیږی نه د بهزاد تبریزی په نامه .

بهزاد دلیکوالو او نورو خینو په نظر کې :

دمخه سو د بهزاد دنږدی د وست او نامتو مورخ خواندمیرله «حبیب السیر» څخه دده په باب یوڅه ستاینه را اقتباس کړه ، او س به د خواند میرله یو بل اثره او هم به د ځینو نورو لیکوالو او مورخینو لنډ لنډ نظریات دلته ولاندی کړو :

خواندمیر په « نامی » کې لیکلي چې :

«ازجمله مصوران کامل وهنروران فاضل جامع ومرتب این اوراق مرقع (موقع مظهر بدایع صور ومظهر نوادر هنر نادرالعصر صافی اعتقاد سالک مسالک محبت ووداد استاد کمال الدین بهزاد است ؛

(۱) الف: مجله هنر و مردم ۶۴ ګڼه ۷ مخ ب: حالات هنروران ۲۹ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

مثنوی :

مانی قلم خجسته آثار — نیکو شیم حمیده اطوار
استاد هنروران عالم — در فن هنروری مسلم
بهزاد یگانه زمانه — مانی بزمان او فسانه
موی قلمش ز اوستادی — جان داده بصورت جمادی
در وقت طبع موشکافست — وینحرف نه از سر گزافست
تکمیل مهارتش درین فن — باور اگر نیابد از من
بگشای نظر از روی انصاف — بنگر صور بدیع اوصاف
کار است جمال این صحایف — افزود کمال این ظرایف
در صورت خط و حسن تصویر — زینسان ورقی نیافت تحریر

وبی شایبه تکلف و غایله تصلف تا صفحه خوبان گلعزار از ریحان خط مشکک آثار آرایش یافته مشابه خطوط که درین مرقع مرقوم است قلم بر صفحه کاغذ ننهاده و تا مرقع سپهر بصورت نور افشان ماه و مهر مصور گشته پرتو شعور هیچ مهندس مبصر برا مثال صوریکه این اوراق را مزین دارد نیفتاده هر قطره که غواص قلم گوهر باز نجه دوات ساحل این اوراق رسانیده دریست گرانبها و هر صورت که مصور خاطر را بتماثر از لوح دل بر صحایف این کتاب نقل نموده حوریست روح افزا .

قطعه :

هر گوهری که در بحر خوشدلی — پرورده اند جمله درین بحر حاصلست

(c) ketabton.com: The Digital Library

همچون جمال مشعله افروز دیده هاست   همچون وصال خرمی اند وزهره لست

وچون تعریف لطا فت آن در رنګین و توصیف نفا ست آن صو ر بدا یع

آیین پایه هر بیمایه و پیشه هر بی توشه نیست قلم مشکین رقم باایرا د

ربا عییکه د ر مدح جناب استا دی گفته شده اختصار می نماید وهی هذاه :

سری قلمت تا بجهان چهره کشاد   بر چهره مانی رقم نسخ نهاد

بس طبع که صورت نکو زاد ازو   طبع توولی از همه آنها به زاد (۱)

قاضی احمد چی دبهزاد معاصروپه خپلو رساله «خوشنویسان ونقاشان» کی دادوه

شعره د بهزاد په ستاینه کی راوړی :

استاد زمانه حضرت بهزاداست   کز داد هنروری به عالم داد است

کم زاد بسان مانی از مادر دهر   البته که بهزاد ازو بهزاد است

نگا ر ز غا لش بچا بک روی   بداست از قلم گیری مانوی

ا گر ما نی ا زوی خبرد ا شتی   از ا و طرح اندازه بردا شتی

بود صو رت مرغ او د لپذ یر   چو مرغ مسیحا شده روحگیر (۲)

ظهیرالدین بابر پخپله (بابرنامه) کی دبهزاد په باب داسی لیکی

«ازمصوران بهزاد بود کارمصوری رابسیا رنازک میکرده ، اماچهره آرای بی ریش وابد

(۱) الف: بیست مقاله قزوینی -۲۹۸، ۲۷۲ مخونه

ب: صورتگران وخوشنویسان هرات درعصرتیموریان - ۲۰، ۲۱ مخونه

(۲) صورتگران وخوشنویسان هرات درعصرتیموریان ۱۷ مخ

اود ۱۳۱۷ کال دکابل سالنامه -۹۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

میکشـاد... غبغب اورابسیار کلان میکشیده آدم ریشدارراخوب چهره کشای میکرده» (۱) دعالم آرای عباسی خاوند دبهزاد داسی ستاینه کوی:

«درآن حین اوراق زمانه بوجودایشان ازتزهیب وتزیین داشت شعر:

نگارنده نقاش بهزاد دست

صریرسخن راچنین نقش بست »

بیا لیکلی:

«...استادبهزاد و استادسلطان محمد درین فن شریف (نقاشی) طاقندودرنزاکت قلم شهره آفاق»(۲)

حاجی میرزاعبدالمحمدخان «دچهره نما» دجریدی چلوونکی په خپل کتاب «پیداایش خطوخطاطان» کی داستاد بهزادپه باب داسی لیکلی:

«استادبهزادیکی ازمفاخرقرن نهم بوده که دیده روزگارمانندش ندیده وما دردهرهمچون فرزندی حاوی کمالات وعدیده وهنرهای پسندیده تا کنون نپرورید ه نقاشی بودبی بدیل ومذهب کاری بی عدیل...(۳)

د«حالات هنروران» په رساله کی (۴) استادبهزاد په دی القابوستایلی سوی دی:

«افضل المتاخرین فی فن التصویر، قدوة المتقدمین فی التهذیب والتحریر، نادرالعصر استاد کمال الدین بهزاد»

---

(۱) بابرنامه-فارسی ترجمه ۱۱۵ مخ

(۲) عالم آرای عباسی-۱۲۷ مخ (۳) پیدا یش خطوخطاطا ن-۱۳۷/مخ

(۴) دارساله یوازی یوه دیباچه ده چی دبهرام میرزاصفوی کتابدار مولانادوست محمد په ۹۵۲ ه کال د نوموری شهزاده پریوه مرقع لیکلی وه .

پښتو آریانا دائرة المعارف داستاد بهزاد په باره کې داسې لیکلي :

«دی دلسمې هجري پیړۍ ستر نقاش او هنرمندو چې کټ مټ یې د رنسانس په دوره یعنې په هغه پیړۍ کې چې په اور پا کې مستظرفه صنایع د ترقۍ اوج ته رسیدلي وه په هرات کې د نقاشۍ صنعت د کمال پایې ته ورساوه او لکه «لیورنا ردونچي» او «رافائیل یې» اعجاب انګیزه آثار په یادګار پرېښوول او ځان ته یې جاویدان نوم و ګاټه (۱)»

غربي پوهانو هم داستاد بهزاد هنر او دده په هنر کې ابتکار ستایلي دي چې مشهور یې داپوهان دي :

فرانسوي رنه ګروسه ، آلماني دکتور کتل ، فرانسوي موسیو هوارت د پاریس د شرقي ژبو په مدرسه کې دفارسي ښوونکی ، موسیو بلوشه د پاریس د ملي کتابتون کتابدار او فرانسوي موسیو مارتن استاد بهزاد داسې ستایي :

«که څه هم کمال الدین بهزاد په یو بل محیط او په یو بل وخت کې ژوند کاوه خو بیا هم دده مقام د فرنګ د ناستو نقاشانو لکه «ژان فوکه» او «مملنګ» او نورو له مقام څخه کښته نه دی .

استاد بهزاد چې تقریباً په ۱۵۲۷ م کال کې مړ دی په خپل هیواد کې د هغه پا چا په خوار د رنه ستر ګه ورته کتل او پرده ډېر مهربانه و، لکه رفائیل چې په روم کې ایټا لویا نوله خوا د احترام مورد واونه ځل کېده بهزاد هم په خپل وطن کې د وطنوالو زړونه ورتېرواو د دده سر یني په ورځ د صنعت پېژند ونکو ویراو تاثر دومره زیات چې ساری یې ډېر لږ لیدلی شوی دی

---

(۱) پښتو آریانا دائرة - المعارف - اووم ټوک - ۸۴ مخ

د بهزاد قلمي تصويرونه د «فوګه» د هغو تصويرو په څنګ کې چې په شانتلي کې دي او د «کريمان» د هغو تصويرو په څنګ کې چې په «وينز» کې دي او ياد «رنه دانژو» د هغې مشهوري خطي نسخې په څنګ کې چه د وين امپراتورۍ په کتابتون کې ده ايښودل کېدای شي .

دا چې د فرنګي استادانو د آثارو روحي اغېزې سمکنه دي له څينو جهتو څخه پر موږ زياتې او قيمتي وي خو په دې سبب دې چې د هغو د موضوع او مفهوم درک زموږ د دماغ دپاره آسانه دې او د هغو نقشه او په انځورونو زموږ د احساساتو سره سم او زموږ زړو ته نژدې دي، که نه وي د صنعت کاري له نظره او په تېره بيا د تزئين او شکلا له مخې او د رنګو د ګډون او استعمال او د ميناتورو د کار د بشپړوالي له کبله کټ مټ زموږ استادانو آثارو په څېر او بلکه تر هغو زيات دي »(۱)

د کترج، کريس تي ويلسن هم ليکلي چې :

«بهزاد (ددهٔ شاګردان او معاصران) د زمان اعجوبه او دخپل عصر استاد بولي خو به له دې جهته چې په ميناتور جوړولو کې يې نوی سبک ايجاد کړی بلکه له دې سببه چې د صنعت د هغه د ټولو جزئياتو سره بشپړ کړی دی »(۲)

د کيرس، ديماند هم بهزاد د هغه د عصر له عجائبو څخه ګڼي (۳)

---

(۱) صورتګران وخوشنويسان هرات در عصر تيموريان - م ۲ مخ

(۲) تاريخ صنايع ايران - ۱۷۱ مخ

(۳) د آريانا مجله - ۲۷۹ ګڼه - م ۲ مخ

د بهزاد د سبک مهم خصوصیتونه :

لکه څنګه چې مخکې وویل شول چې ویلی و بهزاد یوازې له دې جهته د زمان اعجوبه او د خپل عصر استاد نه و چې په هنري آثارو کې يې سبک ایجاد کړی، بلکه له دې سببه هم و، چې ده د خپل وخت صنعت د هغه د ټولو جزئیاتو سره د کمال د پایې پورې ته رسولی و بشپړ کړی و، او دده په هري آثاروکې داڅو مهم خصوصیتونه څرګند شوولی سوی دی :

لومړی: د تصویر و په لیکو او خطو کې بشپړ دقت او سمون.

دوهم: د رنګو د هغو لونو د ګډون او ترکیب په وسیله په شګفت انګیزه توګه د اشخاصو بڼې، قیافې او څهرې د وضع ښوول .

دریم: د تصویر په اشاراتو او حرکاتو پوهېدل :

څلورم : د ونو، ګلانو، منظرو او ریځو او د لمر د وړانګو په انځورولو کې ظرافت او ښکلا.

پنځم: رازراز ډېرو رنګو ترمنځ توافق راوستل لکه سرمه تي شین فیروزه يي، سور، زیتونی، ژیړ قهوه يي او نور چې سره زر او سپین زر هم پکښې کارېدل .

شپږم: د مغولي بڼې، زړو ځایو او ستر ګو پر ځای د خراساني څهرو او بڼو ایستل، چې د هرات هنري مکتب يې د چینې د هنر له اغېزو څخه آزاد کړ، او خپل هیوادني رنګ يې ور کړ ي دي .

اووم : د ودانیو او دیوالو، فرشو او ګلانو او د مجلسو د تزئیناتو او د راز راز کالیو د ښکلا په ترسیم کې خاصې رنګه ریزه کارۍ انځور ول او نور...

په دې توګه د استاد بهزاد سبک د هغه ځانګړيو خصوصیتو سره د ده په ژوند او تر ده وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوسره شهرت وموندچی د هرات دهنری مکتب پرځای «دبهزادهنری مکتب» وبا له سو (۱)

د بهزاد هنری آثار :

د استاد بهزاد هنری آثار دجهان په زیاتو موزیمو کی ستهءچی مشهوره یی داد ي:

۱- دبهزاد زیات آثار دافغانستان په موزیم کی وه خوله بده مرغه د کورنیو شخړ و او اغتشا شاتو له کبله د هغوي ډیره برخه له منځه تللی ور کسوی او یاتر هیواد دباندی وړل سوی دي چی یوله هغوي څخه دمولانا جامی «سلامان وابسال» وچی دسلطان علی خوشنویس له خوا استنساخ سوی او نقاشی او انځورونه او متن مینا تورونه او دخنډو او حواشیو زرنګاری یی داستاد بهزاد په لاس کښلی سوي وه، اوبل ښکلی اثر «مرقعات» «یا بهارستان بهزاد» وچی دهرات د سلطان مجلسونه یی په راز راز صورتو او میناتورو په ډیر ښکلی توګه ترسیم کړی وو ددی ښکلی اثری څلویښت مرقعه چی پریوه خوایی داستاد بهزاد ښکلی او نفیس کارو پربله خوایی دهغه وخت دنومیالیو خطاطانو دخطاطی او خوشنویسی صنعت وو دافغانستان نائب السلطنه په کتابتون یي اوه درلود له دفرانسوی موسیو فوشه په لاس ورغلی او دیاګ ریه توګه یی د پاریس دلوور Louvre موزیم ته اهداء کړی دی.

۲ - دتیمور دظفر نامی د کتاب انځور او تذهیب ، چی دشرف الدین یزدي په قلم لیکلی سوي او استاد بهزاد د له خوا انځور او تذهیب سوي د دی خپنی سو ر خان وایی چی دا کتاب همغه د اکبر نامی کتاب دی

---

(۱) دهرات دهنري مکتب دتحول اوپه تیره بیا داستاد بهزاددهنري مکتب دشهرت اوپه نژدي هیوادو کی دهغه داغیزوپه باب دخیړنواوتفصیل دپاره دې د ۱۳۴۷ هش کال دآریانا مجلی ۲۸۰، ۲۸۱ ګڼو کی دښاغلی نیرهروي لیکنی ته رجوع وسي

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د بېر د زوې هغه ایون په شاهي کتابتون یې اړه درلوده ـ داروپا متخصصین ددې کتاب دارزښت په باب لیکلي چې ددنیاله ډېرو ازښتناکو کتابو څخه دی چې په ۱۴۵۳ م بشپړ سوی دی .

۳ـ باغ بهشت هرات: چې داستاد بهزاد ډېروقدر او ستاینې وړ اثر گڼل سوی دی.

۴ـ دامیر خسرو دهلوی دخمسه کتاب: یو ټوک چې په ۱۴۹۶ م کې لیکلی سوی او داستاد بهزاد دلاس ۳۳ مینا تورونه لري.

۵ـ دضحاک د تصویر: ـ د بهزاد له شهکارو څخه بلل سوي ، چې په ۱۵۳۷ م کال یو تن کاظم نامي د صنعت گرانو د بد یعه آثارو په ترڅ کې صفوي شاه طهماسب ته وړاندې کړي و.

۶ـ مرقع تاریخ تیمور: چې په ۱۴۶۷ م کال بشپړ سوی او تصویرونه د بهزاد له ډېرو ښکلو اومشهورو آثارو څخه دی . ادکتاب «د رونه گروسه » د لیکنې له مخې اوس د امریکا د بوستون Boston په موزیم کې خوندي دی .

۷ـ دسعدي د بوستان یو نسخه ـ چې په ۱۴۸۷ م کې لیکلې سوی او د قاهرې په موزیم کې سته . رونه گروسه په خپل کتاب « د شرق مدنیتونه» کې لیکلي چې په دې اثر کې د خوښۍ بزمونه او د مساجد داخلي جوړښت ترسیم سوي دي چې هر تصویر یې د رسامۍ شهکار دی .

۸ـ د بهزاد ۳۳ مینا تورونه : ـ دا میناتورونه د امیر خسرو د دیوان په یوه نسخه کې چې ۱۴۹۶ م کال لیکلې سوه کښل سوي او د برلن په ملي کتابتون کې سته ـ دا مینا تورونه د بهزاد په نگارخانه اړه لري چې ځینې به ښایي ټپڅله د استاد بهزاد دلاس وي .

۹ـ دسلطان حسین میرزا تصویر : دا هم داستاد بهزاد له شاهکاریو څخه گڼل سوي دي

(c) ketabton.com: The Digital Library

او لوسړي تصویردي چې په هغه کې دیوه سړي ټول ظاهري اوباطني خصوصیات پکښې ښوول سوي دي، او د «رونه گروسه» په قول د استادبهزاددي تصویراودنورو پخوانیو استادانو د تصویروترمنځ هغه ی توپیر سته لکه داروپاداو سینونقاشانو دآثاروا و د «ژان فو که» یا « فرانسوا کلاوه» دلاسي تصویرو ترمنځ چې لیده کیږي داتصویردمار- تین د کلسکیون جزو دي .

۱۰- دیوه بنه‌ډي شهزاده تصویر:- دمارتن په عقیده دامیناتور دآق قیونلو دتبردوروستني مشر تصویردي چې په ۱۵۰۲م کال دصفویانو په لاس وژلی سوي دی- اواوس دا میناتور « دوه Douet » په کلکسیون کې خوندي دي .

۱۱- دمرادآق قیونلو تصویر :-
چې د Koechlin په کلکسیون کې سته !

۱۲- خمسه نظامی:- چې په ۱۴۴۳م کې لیکلی سوی او دلندن په برتش موزیم کې خوندي ده .

۱۳- دبهزاد دچینی تصویرونه :دایوه ډېره ښکلې نسخه ده چې په ۱۵۱۱م کال د هرات په ښار کې دسلطان حسین میرازد کتابتون دپاره استنساخ سوې ده اواوس دلندن دبرتش موزیم په کتابتون کې خوندي ده .

۱۴- یوه ښکلې تابلو:- دپسرلي یوه روح خوشالوونکې ډېره ښکلې تابلو ده چې تراوسه یې ښکاري ندی لیدلی سوی دی او استادبهزاددخپل هیوادد پسرلي روښانه اوخوشالوونکې منظره ترسیم کړې ده .

۱۵- دلیلي اومجنون میناتور ونه :- دپترسبو رگ په موزیم کې یوشمیر میناتور ونه سته چې داستادبهزادله ډېروښو آثاروڅخه گڼل کیږي، اودلیلااومجنون قصه په ډېره ځلا به توگه ترسیموي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶- یوښکلی تصویر: د بهزاد په قلم په ۱۹۳۱ م کال په لندن کی د ایران د صنایعو په نندارتون کی ایښو ولی سوی و، چی د شیراز په موزیم اړه لری. د دی تصویر سره د استاد بهزاد په خپل خط داسی لیکلی سوی دی :

« این رقمی است بدیع مشعر از مضمون افلا ینظرون الی الابل کیف خلقت، که هم شکسته نها د فقیر نامراد بهزاد بعد از وصول عمر بدرجه هفتاد و تجربه قوی درین اسرافتاد» په دې تصویر کی یو اوښ لیده کیږی چی سهاریی دیوه بوډا سړی په لاس کی دی او غواړی هغه چوک کړی .

۱۷-تیمور نامه :- چی د استاد سلطان علی په خط لیکلی سوې او د استاد بهزاد په انځور او نقش ښکلی کړه سوې ده .د اتیمو ر نامه د مولانا هاتفی اثرو .

۱۸-خمسه نظامی:- چی په ۸۴۶ ه کی لیکلی سوې او ټول تصویرونه یې د استاد بهزاد په قلم دي چی په زلمیتوب کی یی کښلی دی. او دا نسخه اوس د لندن په بریتش موزیم کی خوندی ده.

۱۹- د سعدی گلستان :- د لندن په هنری ننداړتون کی د مصر د ملیه کتابتون له خواد گلستان یوه خطی نسخه ولیدله سوه چی ټول تصویرونه یې د بهزاد په قلم وو ، او د مصوری شهکار باله کیده- د تصویرو د کښلو کلونه ۸۹۲-۸۹۴ هـ و.

۲۰- داوښا نود جنگ منظره: دا ښکلی منظره او ستاد بهزاد په اوبا کلنی کی کښلې ده او د ایران په یوه کتابتون کی سته .

۲۱ د مولانا جامی تصویر : د مولانا جامی یو تصویر د استاد بهزاد په قلم د حضرت رضا په کتابتون کی سته ، چی د هغه له مخی بیا د هند د جهانگیر د دربار مصور « دولت » نومی هغه تصویر نکل کړی دی او په پای کی یې لیکلی دی :

« عاسله کمترین خانه زادان دولت جهانگیرشاهی از عمل استاد بهزاد نقل نمود »

۲۲-خمسه نظامی: یوه ښکلې نسخه وه چی ښاغلی نعیمی په کابل کی د سلطان علی په خط

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوداستاد بهزاددلاس د تصویرواو سیناتوروسره دهغه‌وخت دپرهنی دوزیرپه کتابتون کی‌لیدل‌ شوه (۱)

۲۳- د استانبول په‌سرای یلدزکی هم داستادبهزاد دلاس‌بدیعه آثار سته چی « ارمنا ک‌بیگ » نومی‌فاضل په استا نبول کی‌یوه رساله دبهزاد دآثار وپه‌ناسه په فرانسوی ژبه ور باندی‌لیکلی ده .

۲۴- دیوی بوډی اویوه‌زلمی تصویر: چی‌دغره په‌لمنه کی‌دسینه پرغاړښکاری‌اود استاد بهزادلاسلیک‌ورباندی سته داتصویرداسریکا دنیویارک دکورگیان‌دنفیس و آثاروپه مجموعه کی خوندی دی .

۲۵ بهرام گور: دیوسیناتوردی‌چی‌دبهرام گوردښکارپه حال کی‌ښیی اوداستادبهزاد لاسلیک‌لری اودمیتروپولتین په‌موزیم کی‌دی.

۲۶ دشاه طهماسب د زلمتیوب رسم :

چی شاه طهماسب ونی‌ته‌ختلی ناست دی دارسم دفرانسی دلورپه موزیم کی‌دی .

۲۷ د اوزبک محمد شیبانی تصریر : چی‌د « العبد بهزاد » لاسلیک لری .

۲۸ شپاړس سینه توره :چی‌جهانگیر هغه بهزادته‌منسوب کړی دی

شایی‌چی‌پخپله دبهزاد اویادبهزاد دشاگردانوله کښلی سوی‌وی .

۲۹ دحافظ شیرازی ددیوان‌سرلوحه .

۳۰ دیوه مسجددجوړښت تصویر :

په ۱۳۶۰م کی‌چی‌په‌پوستون کی سته.

---

(۱) صورتگران وخوشنویسان هرات‌۳۴ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

او داسې نور داستاد بهزاد آثار چې دنړۍ په مشهورو موزيموکې خوندي دي

مأخذونه :

۱ صورتگران وخوشنويسان هرات درعصر تيموريان تاليف مرحوم نعيمي ۱۰ مخ

۲-هنرعهد تيموريان -دپوهاند حبيبي - ۵۲ مخ

۳-آريانامجله- د۱۳۴۷ هش کال ۲۷۹گڼه-۱۴مخ ۲۸۰و۲۸۱ گڼې

دښاغلی محمدانور نير هروي ليکنه ۴- مجله هنروسردم ۶۶-گڼه- ۷/ مخ

۵-حبيب السيرجز ۳ج ۳ /۳۶۲ مخ

۶- سر آمد ان هنر -۹ مخ

۷-تاريخ صنايع ايران - ۱۹۴ مخ

۸-رهنمان صنايع اسلامی -۵۸ مخ

۹- گلستان هنر - دپوهاند حبيبي په حواله -- ۱۳۴ مخ

حالات هنروران -- ۲۹ مخ

۱۱-بيست مقاله قزويني-۲۶۸' ۲۷۲' ۲۷۳ مخونه ۱۲-دابرنامه-پارسی ترجمه-۱۱۵ مخ

۱۳ دکابل سالنامه-د۱۳۱۷ کال -۳۴۹ مخ

۱۴-عالم آرای عباسی - ۱۲۷ مخ

۱۵- پيدايس خط و خطاطان

۱۶-پښتوآريانا دائرة المعارف -۸۴۰/۷ مخ

۱۷ - تاريخ افغانستان - دپرسيسايکس تاليف -- ۲۷۳/۱ مخ

۱۶۰۲- بهشتي هروی :

مولانا بهشتي د مولانا حمید گل هروي ورور، او د دري ژبې شاعر و، ښه طبع او ښه خوی یې درلود، او د امیر علیشیر نوايي په وخت کې یې په هرات کې ژوند کاوه.
امیر علیشیر ورته «خلقتي بهشتي» ویل او دا بیتونه ده دي :

در کمند تو نه هر بی سر و پا افتاده است — این بلائی است که در گردن ما افتاده است
هنگام عید و موسم گلها شگفتن است — ساقی بیا ر باده چه حاجت بگفتن است
شمع امشب ترک دعوی بار رخ آن ماه کن — تیره کردی مجلس ما را سخن کوتاه کن

ماخذ :

مجالس النفائس -۸۰، ۸۶، ۲۵۱ مخونه

۱۶۰۳ بهکت بابا

د افغانانو او انګریزانو په دوهمه جګړه کې د انګریزانو لښکرو سره کندهار ته راغلی او د یوې پېښې له کبله په کندهار کې ګوډ سوی و، وروسته د یوه روحي حالت د ور پېښېدلو په سبب مجذوب سوی و او د فقر لاس یې هرچا ته اوږداوه او څه پیسې چې به په لاس ور تلې په هغو به یې خوږې رانیولې او پر کوچنیانو به یې وېشلې.
د کندهار عام او ورته عقیده درلوده، هغه وخت چې مړ سو نو د کندهار د ښکارپور دروازې لوېدیځ پر لوري ته دده د مزار ځنګ ته یو مسجد ودان سو، او اوس هم هلته په تېره بیا جمعې په ورځ [illegible] ردري طریقې د پیروانو د غونډې ځای دی او په جهر ذکرونه پکښې کېږي.

مأخذ :

د کندهار مشاهیر - ۲۹۶ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۰۴ـ بهکهاری خان پرملی :

د لودی سلطان ابراهیم په وختو کی د«مسند عالی» لقب درلود،او په هند کی دلو دیانو د وخت نومیالی امیر و ، چی بیا دبابر په امیرانو کی شامل سو .

په (۹۳۳ه ق) کال چی بابر خپلی درنی لښکری دمحمد سلطان میرزاتر مشرتابه لاندې د«بېن شاهو خیل» مقابلی ته لیږدولی دی هم دیوه امیر په حیث ورسره و .

مأخذونه :

۱ـ لودی پښتانه ـ ۲۸۹ مخ ۲ـ بابرنامه ـ ۲۱۶ مخ

۱۶۰۵ـ بهلول لودی (۱) :

سلطان بهلول لودی دملک کالا زوی په ختنه شاهوخیل لودی،دلودی پښتنو شاهانو د کهاله خورانومیالی،او سترسلطان و،ددهمور هم شاهوخپله لودی پښتنه او دملک کالا خپله ترله وه چی په(۸۱۴هق) کال چی بهلول یې په نس و ،اولنگواله ته نژدې وه خونه پرونږ پدله مړه سوه، خو بهلول یې له نسه ژوندی راویستله سو .

په د غه وخت کی د ملک کالا کور دملتان د ښار په «کمانگران» نومی سیمه کی و ، او سلطان بهلول هلته په دغه توکه وزیږید .

ولی چی په (۸۲۱هق) کال چی دسلطان بهلول اکا«سلطان شاه اسلام خان»د سر هند حاکم سو ، نونوربول ورورنه ورسره ولاړل، یوازی د سلطان بهلول پلار ملک کالا چی د ملتان د « دوروالې »دسیمی حاکم و په ملتان کی پاته سو خو چی دنیاز یو پښتنو سره په یوه جگړه کی وواژه سو،او بی مور بهلول په کوچینوالی کی بې پلاره هم سو .

---

(۱) د سلطان بهلول د ژوند دا پیښی د محترم محقق استاد پوهاند عبدالشکور رشاد د « لودی پښتانه » له کتابه را اخیستی سوی دی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه وه، چې سلطان شاه اسلام خان د بهلول اکا سمدستي د خپل ورور کهول سرهند ته وروغوښت ، بهلول او د هغه د وه نورورونه « محمد » او « فیروز » او خوریي د خپل خواخوږی ا کا تر سیوری لاندی په خورانازلو ئېدل.

پوهاند رشاد لیکلي چې: «شوخ، ذکي او ښه کی بلو (بهلول) که څه هم پرتهولوگران او خود مشر خان (اسلام خان) زړه ورسره ډوبېده، دستر گو تورا او د زړه سر یې وه خپل زامن یې ترده پوری هیڅ نه بالل؛ د ده هره شوخی او بې ادبی اخو به یې د ده دار تلونکی عروج پا یلامه گڼله نکل کاچی یوه ورځ شوخ نازولی « بلو » د موچنو سره دا کا پر مسله (جا ی نماز) وخوت مسله او هغه هم بیا د مشر خان مساله؟! مینځواو سا هوگانو په یوه پلا پر را ترپال، لته پېرجوړ سو چاوا هه چاتړاته او څوک ورته ځښمېدل! اسلام خان چې دا لته پېرولید دوراره خوا یې ونیوله، دوی یې وترټل او ویې ویل: «نازولی بلو کمکی دی که زما پر ککره پښه کښېږدي پروانه لري»

د کورښېرسنی او مینځی چې انتظار یې درلود پر «بلو» به خان څه ناورین ورڅوی د خان دی خبری ته هیښې پاتی سوي، خان چې د دوی هیښتیا ولیدله، وي فرمایل: «تاسې مه هیښېږئ زه په دغه وراره کی هغه رشی او ښېگنې وینم چې د هغوله امله به یوه ورځ د خوراناستو مېړه سی او زموږ د کهاله سترگی به پرې لوړی وی»

د اسلام خان دا خره آخروختله کمکی بلو (بلوخان) سو، ملک بهلول، ملک بهلول فتح خان او ورپسې د ډهلی تهولواک « سلطان بهلول سو، چې په نیاو (عدل) تدبیر او رعیت پالنه کی یې نوم یوور، او له نومیالیو پاچهانو څخه وگڼه سو» بهلول چې زلمی نوسړی یې د آسو په سوداگری لاس پور کی، له پښتونخوا څخه به یې آسان هندوستا ن ته وروستل او خرخول به یې، په دی کار کی یې ښې روپی وگټلې سوداگری یې پرمخ ولاړه او ورسره ورسره تجربه هم پیدا کړه خلک پر راغونډ سوه اود کاروان مشر سو.

پوهاند رشاد لیکلی چې:

«نکل کا: یووخت بلوخان (بهلول خان) له پښتونخوا څخه د راستنېدلو په لاره کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې د حسین خان پښتانه زوی قطب خان (چې بیا د بهلول په پاچهۍ کې لوی امیر سو) او د بهلول خان خپل اکا «ملک فیروز» هم ورسره مله وو «سامانې» ته راغئ او پریوه باوله ستانه چې «سیدانام» یا «سید ابن انام» نومېد پېښ سو، باوله ستانه ورته وویل: «په تاسو کې داسې څوک سته چې د ډهلي پاچهي په دوو زرو (۲۰۰۰) چلند وتنګو رانیسي؟» قطب خان او فیروز-خان څه ونه ویل خو بلوخان خپله امیانی چې یو زرو شپږ سوه تنګې پکښې وې دستانه سید مخې ته کښېښووله او په خورا ادب یې ورته وویل چې: «تر دې زیاتې نه-لرم» مجذوب سید امیانې واخیستله او وې فرمایل: «د ډهلي پاچهي دې مبارک وه! دادوه مله به دې هغه وخت نوکران وي!»

بلوخان د ډهلي پاچهي په (۱۶۰۰) تنګې رانیوله، او د مجذوب سید له مخې راپاڅېد، پر لارې ملګرو ډېر پر و خندل او نا خوالي یې ورته وکړلې بلوخان ځواب ورکا:

«دا روپۍ تول عمر نه بسېدلې دل ډېر وو رځو خوړي و، که د بزرګ ستانه وینا ترسره سوه خورا ارزانه سودا مې کړې ده، او که نه د یوه فقیر سید خدمت مې وکا وه دا هم ثواب لري» په دغه پلاچې د بلوخان کاروان ډهلي ته ورسېد، له پښتونخوا څخه راوستلي آسان یې ښه تیار کړل او د خپل اکا «اسلام خان» په وسیله یې د ډهلي د پاچا سلطان محمد شاه (۸۳۷-۸۴۷ هق) حضور ته ورو ستل سلطان تول آسان خوښ کړل او د پنجاب د یوې یاغي سیمې د یو کال په مالیه یې ځینې را نیول، د سلطان محمد شاه په کمزوري پاچهۍ کې ډېرې سیمې ددې نه وې چه مالیې تو لو ته لاغه بلکه په همدغه نامه دې څوک مترګي و ربښکا ر کړي، خو بلو خان او ملګرو یې پاچاهي سنېد و اخیست او هغې سیمې ته یې د مالیا تو د تو لو د پاره دوه تنه پښتانه ولېږل مالیه تو لو ونکي پښتانه هلته ډېر وځورول سول، په یو چم یې غوړونه تري راخلاص کړل او تر بلو خانه یې ځانونه راورسول، بلوخان چې په نکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

خبرسونوخپل اکا«اسلام خان» ته یې وویل: «زه پخپله هغې سیمې ته ځم، څو هلته چې هرڅه وسوه پاچابه بیا څه نه وایي!» اسلام خان چې د بلوخان دا خبره پاچا ته ورسوله، پاچا په خوراخوښۍ ورته اووې فرمایل:

«که ستاوراره هغو یاغیانو ته ایدادورکړی او بیرته یې ایل کړی نوزه به هغه سیمه در ستاده ته وروبخښم اوڅه چې ولجه اوبند یان په لاس ورسي هغه دې هم ټول دده وي»

زلمي بلوخان ته چې د پاچا دا پیغام ورسېد، نوملایې وتړه او دیوې ډلې توریالیو پښتنو سره هغې یاغي سیمې ته مخ ونیو، ټول یاغیان یې ایل کړل د کال مالیه یې راغونډه کړه او د ډېرو لجو اوبندیانو سره په جګ مغزي بریالی ډهلي ته ستون سو.

اسلام خان چې دنازولی وراره (بلو) داتوره ولید له له خوښۍ په کمیسه کې نه ځائیده سمدستي یې خپله نازولې لور« شمسه» ورکړه او وراره «بلو»ئې زوم هم سو.

سلطان محمدشاه چې د پنځه شلو پښت کلن بلوخان داتوره اومېړانه ولیدله سوداګری یې پرېښووله هغه سیمه اوځونوری ورپوری سیمې یې د جاګیرپه توګه د«ملک بهلول» دخطا به سره وروبخښلې، په دې ډول نود(۸۳۸ هق) کال په پای کې بلوخان «ملک بهلول» سو، او په پنجاب کې یې ځپل جاګیروموند.

ملک بهلول خپل سپاهیان د ډېرښه روزل، کال په کال به یې نیوی سپاهیان نیول وتررو زني وروسته به یې د سلطان محمدشاه ترحضور تیرول، سلطان به د ملک بهلول فوځي تنظیم اوروزنه ډېرستایله او دنویوسپاهیانو دخرڅ دپاره به یې نوري نوی سیمې د جاګیرپه توګه ورکولي، په دې ډول ورورودلاهور دشاوخواسیمې ټولې دده په جاګیر کې راغللې.

ملک بهلول چې داسي ژردومره لوړې درجې ته ورسېد د هغه مجذوب سید خبری یې زړه ته ولوېدلې. له یوې خوا خپل ورځ په ورځ زیاتیدونکې قوت او له بلې خوا دسلطان محمدشاه کم واکي (چې ده ډهلي په شل میلې کې امیرانوورته دخلوا کې نغارې وهلې) د هندوستان د پاچهۍ خیال ورپیدا کړاو ځاګهردار ملک بهلول د تاج وتخت په فکر کې سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د (۸۴۰ هق) کال په شا وخوا کې د سرهند واکمن «سلطانشاه اسلام خان» وسو، که څه هم اسلام خان خپل زامن اوورونه لرل، خو ځکه چه د قام د اقبال ستوري یې د خپل ورارہ اوزوم «ملک بهلول» په تندی کی لیده نو ملک بهلول یې په خپل نیابت تاکلی و، ملک بهلول هم اکا د وصیت سرسم د سرهند د حکومت واک په لاس کې واخیست، خو د پر ژر د خپل بل اکا ملک فیروز» او خپل تر بو، (د اسلام خان زوی قطب خان) د مخالفت اورقابت سره مخامخ سو .

ملک فیروز یې ژر د ځان کړ او قطب خان چی ځان د سرهند د حکومت او جاګیر رشتینی وارث ګانه او د بهلول سوت یې هم پیچلای نسوای، نو د ډهلی د پاچا «سلطان محمدشاه» دربارته ولاړ او نیاو (داد) یی وغوښت .

سلطان ته (چی د لود یو اتفاق او د ملک بهلول دونه ترقی او واکمنی نه ښوښتله) نوښه پلمه په ګوتو ورغله سمدستی یې په (۸۴۳ ه ق) کال یو تکړه لښکر د ملک سکندر «تحفه» په مشری د ملک بهلول ځپلو لره سرهند ته ولیږه .

له دی خواد ډهلی لښکری د ملک سکندر په مشری سر هند ته و خوځېدلې او له بلی خوا د سلطان محمدشاه په امر جسرت ګکهرد خپل قام سره پر سر هند را غیء، پر پښتنو مخکه سره سوه ، د سر هند د شاو خوا غر و ته و ختل ـ هغه ؤ چی د ملک سکندر تحفه او جسرت ګکهر لښکری په سر هند کی سره یو ځای سوې او پښتنو ته یې داسی حالونه ورولیږل :

«تاسی څه دو مره ګناه کړ یده چی سینی مو توری پر یښی دی او تورو غرو ته ختلی یاست؟ دا کار د کړ و نه و، په خبر و د امشکل حلیدای شو ای ـ »

دې خبر و د پښتنو په سپیځلو زړ و کی اثر و کا، او د لود یو پښتنو سپین ږیری مشر «ملک فیروز» د غلیمانو په غد ر او قسمو تېر و وت ، خپل زوی « شاهین خان» او و راره «ملک بهلول» یې له ګډو او لښکر و سره پرېښوول، پخپله د خو تنو نور و میږ و سره ملک سکندر «تحفه» او جسرت ګکهر ته و رغی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو تر پوښتنې او گرو ېږنې د مخه و نیول سو، او ملگري يې و وژل سول. د ډهلي او گکهر لښکري په شاهین خان او ملک بهلول پسې و وتلې، شاهين خان ديوې ډلي پښتنو سره د غليم دمخ نيوي دپاره پاته سو، او ملک بهلول کډې دغرو خوکو ته وخېژولې، د ډهلي او گکهر و لښکري پر شاهين خان پېښې سوې، جنگ و نښت ډېر توريالي زلمي او پخپله شاهين خان و وژل سول، او پاته پښتانه بند يان سول، د پښتنو زلميو ککرې سرهندته يووړې سوې .

نکل کاچې جسرت گگهر ددغې سوبې په مناسبت په سرهند کې دربارو کړ، او دملک فيروز لودي ښځه يې د هرې ککهرې نوم اونښان پوښته، په دې لړ کې دشاهين خان سرهم راوړه سو، ملک فيروز وويل: «دانه پېژنم!» غليمانو هغه ککرې دملک بهلول گنډله او له هرې خوا يې د ميړانې، زړورتيا، او تېنگارستاينې شروع سوې، ملک فيروزچې داستاينې واورېدلې ليمه يې لانده سول او دجسرت په ځواب کې يې وويل :«دا ککرې زما د توريالي زوی شاهين خان ده!»جسرت ورته وويل :دمخه دې ولې نوم نه ښود؟ زوی مړی فيروز په خورا متانت ورته وويل: «ما ويل نه چې په ميړانه به مړسوی نه وي، پېغور به را ته پاته سي، او اوس چې بهلول زمري ژوندی دی داد ه يم چې ددغو خيالورو ځلمو دتودو وينو پوربه نه پا تېږي» جسرت د پښتنو ترځپلو وروسته پنجاب ته ولاړ، سرهند يې د ډهلي لښکرو او ملک سکندر تحفه ته پرېښود او دپښتنو بنديان چې ملک فيروز هم پکښې و، دډهلي دربارته ولېږل سول .

يوازې ملک بهلول دغرو په خوکو کې لالهانده او ځپلی گرځېده، په زړه لښکري يې تار په تار سوې، ننگيالي او جنگيالي ياران يې ياد ېدل نوله لاسه دگور توري خاورې خوړلې چې ککرې يې په کله منارو کې نښتي وې

(c) ketabton.com: The Digital Library

او یاپه زندانو کې پراته وو. خو بیا هم ځېلي مګر توریالي بهلول خپل همت له لاسه ورنه کړ، مځکې آرام نه ورکاوه، د وری هیسته یې پوره داروکړ، څه توریالي میړونه یې بیا پرځان را غونډ کړل، پرپاچاهی حدود و بهٔ یې ناتارونه جوړول او هغه سیمی به یې تالاکولې. په دغو وختو کی یې ملک فیروز اکا هم د ډهلي له زندانه وروتښتېد او قطب خان تر بوري یې هم د خپل کهاله او تبر نوره دابده ورځ و نه سهلای سوای او د ډهلی د پاچهی تر دربابي دقام دننګیالیو سره تورغرونه او د پاچاهی تور، لوړی او تندی غوره کړي ځکه نو ځېلي بهلول یو ډاډه او میړوچ بهلول سو، په سر هند یې برید وکا، د سر هند پاچاهی حاکم یې د ډهلي دربارته په پناه ورلو مجبور کړ، او د سر هند او شاو خوا تللی واک یې بیامو ند، او ځېلي پښتانه بیا پر خپل بورسول. د ډهلی دربارچی د سرهند په نیولو خبر سو، سمدستی یې د وزیر الممالک نائب السلطنه حاجی شرقی (چې د سرقع افغان مؤلف حاجی شدنی لیکلی) او په حسام خان ملقب و، ترمشرتابه لاندی د ډهلی درنې لښکری د لودیو پښتنو ځېلو لره د سرهند لورته وخوځولې.

مدبر ملک بهلول چی دمخه یې لا د ډهلی د لښکرو مقابلی ته لیځی غښتلی وې له هغی خوا دیوه لږ مګر توریالی، تکړه، منظم او د انتقام له جذبې ډک لښکر سره مخ پر ډهلی راروان سو. د پنجاب د «ساد هورې» یا «شاهپور» او خضر آباد د سیمو ترمنځ په «کړه» یا «لده» نومی ځای کی لښکری سره مخامخ سولې کلک جنګ و نښت، د بهلول لښکرو داسی توره وکړه چی غلیمانو به لاتر ډېره یادوله، او پښتنو ځلمیو د ملک سکندرد جنګ د خپلو نامرادو ځلمیو پوریو په د وه وا خیست، د ډهلی لښکرو ماتې وکړه او نائب السلطنه حسام خان وزیر الممالک په تېښته ډهلی ته ترپلل؛ بریالی ملک بهلول تر پانی پته پوری ټولی سیمی و نیولې او سو به وړی له ډیر وولجو او بند یا نو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرهند ستون سو، او س نوغښتلی بهلو ل هر چاو مانه ، او دځپل اکاربښتانی خلف سو ،اود پانی پت په‌سیمو کی یې‌تقر یبآځپلو اک حکومت جو ړ کی ،چی بیا د دهلی‌پاچهی و ر ته‌خو له‌چو له‌نه کړ ی سوه .

خو بیاهم بهلو ل ته دده تدبیر دااجازه و رنه کړه چی‌ددهلی ددربارسره مناسبات خر ېروساتی ، نو ځکه یې د سلطان محمدشاه حضو ر ته و لیکل :

«زه دپاچا هغه پخوانی‌نوکر یم ، خو د حسام خان و زیر په ژ و ند زما او ددهلی ددر بار تر منځ دمناسباتو دښه کېدلو هیله نه‌سی کیدلای ـ که‌پاچا دغه خندل(حسام‌خان) په‌مر گ له‌منځه و باسی او ځای یې «حمیدخان »ته(۱) و سپاری نو زه به‌دپخوا په شان دپاچا هر حکم تـه غاړه ږدم »

سلطان محمدشاه‌چی‌دغښتلی‌اوتوریالی‌بهلول دغه‌مخلصانه‌لیک ولوست نوبی‌څه تامله یې‌ومانه اوحسام‌خان وزیریی (چی‌دابوالفضل په‌قول‌دده دپاچهی‌رونق‌و)وواژه اووزارت یې‌حمیدخان‌ته‌وسپاره(۲) اوهم یې‌سمدستی‌ملک‌بهلول‌ته «دفتح‌خان‌ملک بهلول»خطاب‌وروليږه ، دده‌میرانه اوتوره‌یې ډېره وستایله ځکه چی‌له‌یوی‌خواپه خپله دا خطاب معمولی خطاب‌نه و،اوله بلی خوایی دملک‌بهلو ل دسرهند پر حکو مت او جاګیر داری پاچاهی مهرولګـا وه نو د ملک بهلو ل د را تلو نکو هیلو د پاره یې هم و ریرا نسیت ، ځکه چی‌د ی پو هیده چی ددهلی له‌عیاش اوکمزوری‌پاچاځخه دحسام خان‌غوندی‌باتجربه و زیرپه‌ژوندد پا چهی‌دنیولو په‌لاره کی سوبه‌نه‌وه‌اوکه‌وه‌هم ډېری‌ویني بایدبهیدلی وای‌اودیری خواری ګاللی‌سوی وای .

---

(۱)شو کت‌افغان دغه حمیدخان هم لودی ګنی .

(۲)دتاریخ داودی مؤلف‌دغه پیښه دمحمدشاه دزوی علاءالدین‌په‌وختو کی راوړی‌مګرنور تاریخونه‌دا پیښه دمحمدشاه‌په‌زمانه کی ګنی‌اودغه‌چاره‌دسلطان محمدشاه اوملک بهلول دروغي سبب بو لي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

مدبر ملک بهلول په يوه‌غشي دوې نخښې وويشتلې ، يو يې دخپلې لارې څخه حسام‌ خان غوندې سنګړه ايسته کړه اوبل يې دخپل لاس سړی «حميدخان» وزير کړ، او حقيقتاً دحميدخان وزارت دبهلول دپاچهۍ تېره سوه ، اوهرلورته دلوديودو ر پېل سو ، هرسيمه چې به يې غوښته هغه به يې نيوله ، څوک يې سخې ته د ر ېدای نه‌سوه ، او «فتح خان ملک بهلول » هسې‌تش پـه نامه دډهلي تر واک لاندې و ، اود سلطان محمدشاه کمزوری دی حدته ورسېدله چې دده‌خپل اميران پـرزړورسول او د«ميوات» اميرانود «مالوې» پاچاخلجي سلطان‌محمود(۸۳۹-۸۷۳ ﻫ) پرډهلي باندې دبريددپاره راوباله ، اوسلطان محمودهم چې‌له‌خدايه‌دا غوښته ، د(۸۴۴ ﻫ) کال په پای کي‌يې لښکرې پرډهلي را او بهولې .

سلطان‌محمدشاه چې‌دفتح خان‌ملک‌بهلول پرتوره اوزړه‌ورتوب‌ويسادرلودله‌نوځکه‌يې سمدستي هغه له‌سرهنده‌دمالوې دلښکرومقابلې‌ته‌راوغوښت - ملک بهلول هم دخپلو شلو زروغښتلو جګړ نو سره (چې‌څورلس‌زره‌يې‌يوازې پښتانه‌وو) ډهلي‌ته‌راغیء ، او د خلجي سلطا ن محمو د شاه مقابلې ته يې تيارې و نيولې ، او د ذې خلجي دسياشتي په‌لوسرېو ورځو کي‌دډهلي لښکرې دسلطان‌محمدشاه دزوی تر مشرتابه لاندې ډهلي‌څخه جنګ‌ته وروتلې ، چه‌ملک‌بهلول دخپل‌شل زرې‌توريالي پوځ سره(چې‌ډېر ماهرغشي ويشتونکي‌په‌کي‌وو) دډهلي دلښکـروپه‌مخ کي دمخکښ(مقدمته‌الجيش) په‌توګه روان‌و .

خجلي سلطان‌محمودترډهلي‌دباندې‌ورته‌راولی و ، اوځنګه‌چې دډهلي پاچاسلطان - محمدشاه‌پخپله‌جنګ‌ته‌نه‌و ، وروتلی‌نودمالوې پاچاسلطان‌محمود هم‌خپلې‌لښکرې دخپلو زامنوسلطان‌غياث‌الدين اوقدرخان‌ترمشر تابه‌لاندې دملک‌بهلول‌مقابلې‌ته‌راوا يستلې ،

(c) ketabton.com: The Digital Library

له غرمې ښخه ترما ښام کلک جنګ وسو، او دمؤرخینو په اتفاق په دغه جنګ کښې ملک بهلول او دده لښکرو داسې توره وکړه چې دډهلې دلښکرو پت یې خوندي کړ، او دمالوې دلښکر وغرور یې پرسرورسات کښې .

په دغه شپه خلجي سلطان محمود ته خبر ورسېد چې سلطان احمدشاه ګجراتي دمالوې پرپایتخت «ساندو» برید کړی دی نو ډېر وارخطا او ترهور سو، او دستنېدو دپاره یې پلمه غوښتله. او په همدې وخت کښې دډهلې دبې زړه او ناپوه پاچا سلطان محمدشاه له خوا د دروغې پیغام ورته راورسېد چې خلجي سلطان محمود ته یې دستنېدلو پلمه جوړه کړه خوښنګه چې دادر وغې پیغام دملک بهلول په خوښه او سلا نه و، نو غیرتمن ملک بهلول ډېر خواشینی سو ، او چې خلجي سلطان محمود له ډهلې ښخه لښکرې وخوځولې نو ملک بهلول د خپل لښکر و سره ترشا برید وکړ د خجلي سلطان لښکرې یې خورا وځپلې او ډېرې ولجې یې ځنې ونیولې ، او چې له ډېرو ولجو سره ډهلې ته راوګرځېد سلطان محمدشاه ډېر ونازاوه او ډېر پاچاهي خلاتونه یې ورو بخښل، خپل زوی یې و باله او د«خان خانان» لقب یې (چې د هغه وخت لهخوراو تلو القابو ښخه و) ورکړ . بیا نو ملک بهلول د « خان خانان » دلقب او ډېرو ولجو سره بریالی سرهندته ستون سو . په (۸۴۵ هق) کال سلطان محمدشاه «ساماني» ته ولاړ، هلته یې «خانان خانان» ملک بهلول ته د «لاهور» او «دیپالپور» حکومت (چې د تاریخ فرشته په قول پخوا لا ملک بهلول خپله غېږ پر اګر ځولې وه) ورکړ، او دجسرت ګکهر ځپلو لره یې وګماره، محمدشاه ډهلې ته ځنې ولاړ، ملک بهلول په هغه جسرت ګکهر پسې چې یو وخت ددغه پاچا په حکم دده (ملک بهلول) ځپلو لره راغلی و، لښکرې ویستلې، جسرت کافر چې دخان خانان ملک بهلول دتورې او زړور توب نکلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دپر ارو پدلي وو، دروغي پيغام يې ورته ور واستاوه، او په دغه ترخ کې يې دډهلي دراتلو نکي پاچهي سبار کي هم ور کــړه، نو څنګه چې ملك بهلول هم نه غوښته چې دډهلي پر رقيبانو سر بيره نور هم دځان دښمنان کړي نوېې دجسرت دروغي پيغام و(منانه او دغي سبار کي يې د پاچهي هيله ښه تر اپسي تينګه کړه او دلاهور او ديپالپور حکومت دده طاقت لا پسي غبرګ کړ، دشاو خوا پاچاهي سيمي يې نوري هم پسي ونيولي او له لاهوره تر پاني پته تقريبا دملك بهلول خپلواکه پاچهي وه.

په (۸۴۶ هق) سلطان محمدشاه دخپلو اميرانو په لمسون (چې غوښته يې دی لا پسي کمزوری کړي خان خانان ملك بهلول ته چې دډهلي دتاج وتخت حقيقي ساتندوی و، يوسخت ليك راولېږه اووې تراټه. دغه تر تلو دده او محمدشاه پاچاسناسبات سره وران کړل او خان خانان ملك بهلول دډهلي دنيولو د پاره په تياريو بوخت سو، نود همدغه کال په پای کي خان خانا ن ملك بهلول خپلي لښکري پر ډهلي و رو بهلول سلطان محمد شاه کلابندسو، خو سلطان بهلول په دغه وار دډهلي دنيولو امکان ونه ليد سرهندته يې لښکري ولېږدولي، او هلته يې «دسلطان محمد» يا « سلطان بهلول» په نامه ځانته خپلواك حکومت تاسيس کړ مګر خطبه او سکه يې دډهلي تر نيولو پوري پرخپل نامه نه کړه.

د(۸۴۷ ه ق) کال په پای کي چې دډهلي پاچاسلطان محمدشاه وسړ، نو نالايق زوی علاءالدين يې پر تخت کښېنوست او د «عالم شاه» لقب يې غوره کړ. دده بيعت لرمتول اسرأو رغلل خو يوازی سلطان محمد «بهلول» ورته ور نه غی.

په دغه وخت کي دډهلي دپاچهي نظام که څه هم له پخوا څخه لا دسلطان محمد شاه په زمانه کي ګډوډ سوی و، خو عالم شاه چې پر تخت کښېنوست هغه پساته وا ك او انتظام يې هم تر خپل عيش ځــارکــړ. دملك خـال ورځ پـه ورځ

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانېده، هرلورته ملوک الطوایفي سوه په هر ښاراو هر سیمه کې بیلي بیلي پاچهي جوړې سوې، له لاهوره ترپاني پته بیا د ملتان ترخنډو او ناگور حصار او هانسي پورې دشاهو خیلو لودیو په لاس کی وه، پر (کول) عیسی خان او پر «بیانه» داود خان غېږ راگرځولې وه، په «سهرولي» کې چې د ډهلي سهیلي لمرلوېدیز پلو ته لس میله لیرې پروت دی احمد خان سیواني دخپلوا کی بیرغ پورته کړی و، سنبهل دجمنا دسین دخواجه خضرتر گودره پورې چې د ډهلي ته خورا نژدې دی د دریاخان لودي تر لاس لاندې و، په «چندوار» کې قطب خان لودی خپلواک حاکم و د شاه عالم یوازې خپل جاگیر «بدایون» او د ډهلي ښار او شاه وخوا په لاس کې پاته وه، ځکه نو په هغه وخت کې داستل و، چې «پاچهي دشاه عالم له ډهلي څخه تر پالم» (۱)

نو په داسې وخت کې سلطان بهلول بیا پر ډهلي برید و کا علاء الدین شاه عالم کلابند سو، خو سلطان بهلول بیا لښکرې څنې راستونې کړې او په لاهور کې یې یو شاهانه جشن جوړ کې ټولو امیرانو سردارانو ته یې خلاتونه ور کړه، په دې وخت کې و هغه لس زره توریالي پښتانه چې یې له کسې غره اوروه راغوښتي وو، هم ورته را ورسېدل د پریې و نازول خلاتونه او جاگیرونه او آسونه ورو بخښل د دوی په راتگ د لښکر و شمېر څلو پښتو زرو ته ورسېد.

کله سلطان محمد (بهلول) په لاهور کې شاهانه جشن جوړ کړ ټولو پښتنو ته یې حکم و کړ چې بې توري او سپاهي تو به په بل کار نه کوي د کرهني او سودا گرې څخه به لاس اخلي یو دوو تنو چې د دې حکم له منلو څخه یې ټینګه و کړه سیاستا ووژل سول په دې صورت نو پښتنو له یوه مخه سپاهي توب ته مخ ونیواو سلطان محمد (بهلول) فوځي طاقت ډېر غښتلی سو.

په دې وخت کې یوه بله پېښه هم وسوه چې دبهلول دپاره یې د ډهلي د پاچهي نیولو لاره پرانیستله هغه داوه چې یو وخت د حمید خان

---

(۱) پالم د ډهلي له ښاره پنځه کروه لیرې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزیرپلار «فتح خان» «درای پرتاب» کوټ وران کړی و، اودده ماندینه چې یې بندی را وستلې وه ځان ته یې کښېنولې وه ، دغه غچ درای پرتاب په زړه کې و، غوښته یې چې دده ترزوی یې کسات و کاږی، نو په (۸۵۰ هق) یا په (۸۵۲ ه) کال چې سلطان عالمشاه د ډهلی څخه بارهری «مارهری» ته نژدې «برهان آباد» ته ولاړ هلته یې د عیسی خان او قطب خان په سلا پاچاته وویل : که پاچا حمیدخان وزیر ووژنی ، یا یې ایسته کړی نو ربه څلوېښت یاغی سیمی په پاچهی دفتر کی داخلی کړو، دغه لمسون پاچا د حمیدخان وزیر وژله یابند ته چمتو کړ ، خو حمید خان ځینو درباری خپلوانو په دغه حال خبر کړ ، او یاد ځینو په عقیده له بنده وغورځېد، ځان یې په پټه د ډهلی ته ورساوه ځینی کسان وایی چې په دغه لمسون کی د سلطان محمد(بهلول) لاس هم و .

په هرصورت حمیدخان وزیر چې د ډهلی ته ورسېد پاچهی کورنی یی په خوراسپکاوی له ډهلی څخه وایستله اوپه خپله یې پر ډهلی غېر راوگرځوله ، عیاش شاه عالم په «بدا یوان » کی ورته کښېنوست .

حمیدخان وزیر که څه هم د ډهلی واک وموند خو بیا هم پوهېده چې دادروندبار په خپل نامه ترمزله نشی رسولای نو یې خیال درلود چې د سلطان علاءالدین شاه عالم پرځای بل څوک د ډهلی پرتخت کښېنوی ، دجونپور پاچا «سلطان محمود شرقی » د شاه عالم زوم و، اوخلجی سلطان محمود د مالوې پاچا په «مانډو» کی ناست و، چې له ډهلی څخه خورا ډېر لیری و ، ځکه نو مجبوراً د ډهلی د پاچهی د پاره د حمید خان وزیر سترگی سلطان محمد (بهلول) اوقیام ته وروا وښتلې ، د حمیدخان په بلنه دواړه امیران (بهلول اوقیام خان) په خورا بیړه ډهلی ته راوخوځېدل، قیام خان چې خبر په د سلطان محمد(بهلول) بیادلښکر سره ډهلی ته ځان راورساوه اوقیام خان چې ځان د بهلول ساری ساری نه باله نو بیرته خپل جاگیرنه ستون سو .

حمیدوز یرچې بهلول ولیدو رته یې وویل: » د ډهلی پاچهی دی ستامبارکه سی ، و زارت به د ی زه په غاړه واخلم »

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهلول ځواب ورکړ: « زه سپاهي سړی یم په چاچهی څه پوهېږم، ته پاچاسه او زه به دې سپهسالار سم او که څه نور خدمت راو سپاري هغه ته هم ولاړیم »

حمیدخان ورته وویل: «سادا کار د ځان د پاره نه دی کړی خاص د اسلام د ښېګنی د پاره سی داجرأت وکړ، ځکه چې ما باور درلود چې په دغه پاچهی کی به د اسلام حال لا ښه او ورانسی اوزه بېرېدم چې نوری بخولی (فجایع) به لا پسی پیښی سی (الملک لمن غلب) زه ترتابر یالی او غښتلی نه وینم ځکه ما ته دد ې کار د پاره غوره کړی» ترډېر اصرار وروسته ملک بهلول قانع سو، له حمید خان او زیر څخه یې د دهلی د ښار کلی واخیستلی او حمیدخان ته یې وویل :

«زه یوازی د ښار دوره ساتندوی یم هر حکم چې ته کوې هغه ورم »او په دې صورت یې حمیدخان له خپلی خواداده کړ ! ځکه چې ملک بهلول په دې ښه پوهېدچې که څه هم دی په نامه پاچاو، خو په حقیقت کی د هغه حمیدخان د لاس سړی و، چې دده په توره او تدبیر یې وزارت موندلی و ؛ مګر ځیرک، مدبر او دوراندیش بهلول داوضعیت په خوراسره سینه سهه، وخت ته یې کتل چې دا دستر ګواغزی او د سرچنګک هم د تدبر له مخی له منځه وباسی خو چې ځان ښتیا پاچاوګڼی، نو هغه و، چې د څه سودی د پاره دېهلول غاړه حمیدته کږه وه او څه چې به وزیر ویل پاچا به هغه کول، او هره ورځ به پاچا د وزیر سلام ته ورتی نکل کاچې یوه ورځ حمیدخان وزیر، بهلول پاچا او ځوتنه نور د پښتنو ملکان مېلمستیا ته ورو بلل ، دور اندیش پاچا د پښتو ملکانو ته وویل چې :

«د حمیدخان وزیر دربارته چې ورسو، دد ی د پاره چې ستاسی بیره او پرتم د دمله زړه وو زی تاسی به هسی احمقانه وضعیتونه کوئ چې و « زیـریې طبیعی وګـڼی » پښتانه ملکان چې هم دو زیردستر خـوان ته ورغلل چاموچنی په ملا کی ووهلې او چا د حمیدخان ترڅنګ کښېښوولې، حمیدخان وزیر چې سبب ځنی وپوښتېدوی وویل: «ببربزوچې غلانه سي» وزیر ددوی پرسپېڅلی ورځ ډېر وخندل او دوی ته یې داډ ورکړ چې دلته غلانسی کېدلای (خوداپه حقیقت کی د هغې ډرامی لوړی پرده وه چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځیرک بهلول تش په نامه پاچا جوړه کړې وه)

ډوډۍ چې وخوړه شوه پښتنو ملکانو په خوراتعجب غالیواو کمبلوته وکتل وزیرته یې وویل : « لەدغوڅخه یویوتوکرز مو ږته راپرې کړی چې خولی ځنی وګنډواو

زامنو ته یې پەسوغات کې ولېږو ، هلته به مو کام داو منی چې مو ږدو زیر په دربار کی ډېر درانه یو ، حمیدخان داهم ددوی سپېڅلتوب وګاڼه او و رته وی وویل :

« تر دغه به نو ر ښه ښه توکران درته د ر کړم »

کله چې د هندوستان ددو د سره سم تر ډوډۍ و روسته دګلو ، عطر او پان ستر خوان و غوړېد ځینو عطر ونه وښېله ، چاګلو نه و خوړل ، چالنده چو نه (چې په پانو کی لږ لږ په کار یږی) په خوله کړه ، خولی یې وسوی او پر کمبلو یې تو کړل .

حمیدخان و زیر چې داو ضعیتو نه و لیدل نو ریې و نه سهلای سو ای دایې ځپل سپکاوی وګاڼه او بهلول ته یې مخ واړوه چې :

«داو لی داسی بې باکی کوی؟ »

بهلول پەخو ر ا ادب و رته وویل چې :« داناپوه کلیوال دی په غرو کی اوسی ، بې لەوژلو او خوړلو یې نو رڅه نەزده ، دښاری خلکو سره ډېر نەدی اوسېدلی »

دی و ینا حمیدخان ډاډه کړ ،دربارمات سو ،او هر څوك خپلو خپلوکو رو ته و لاړل ، دمېلمستیا پەسبابیابهلول دعادی و رځو پەشان دحمیدخان وزیر کره سلامی تەو رغی ، نو روخت چې به دی دحمیدخان دربار تەدننه و رننووت ، څه پښتانه مشران به و رسره پر ښنول کېدل او نو رسړی به یې دباندی دریدل پەدغەو رځ دبهلول په لمسون دباندی پاتو پښتنو ځینی حاجبان و وهل ، او په زوریې غوښتل دربار تەننو زی ، ړو ږسره پو رته سو ، او حمید خان تەوویل سو ل چې :

(c) ketabton.com: The Digital Library

«دباندی پاته پښتانه ملك بهلول ته‌پدو ردوایی چې‌موږ هم لکه بهلول د حمیدخان وزیر نوکران یو، دی‌پخپله دربارته ننووت او موږنه‌پرېږدی »

هغه‌و، چې‌وزیر تول پاته پښتانه دننه دربارته وروبلل ، پښتانه چې‌ور ننوتل نوبېل بېل د وزیر دنوکرانو شاووته یو او دوه ودرېدل،په‌دی وخت کې دبهلول تربور قطب‌خان‌وروړاندی سو، ځنځیر یې‌د حمیدخان‌مخی ته‌کیښود،او ورته‌ وې ویل :

«سلاداده چې تاسی دخوورځو د پاره گوښه نشینه سئی— ځکه‌چې موږستا مالگه خکلې ده نوستاو ژله وړنه گنبو!»

وزیرچې دانندارهولیدله دسبب پوښتنه‌ یې‌وکړه، قطب‌خان ددې ځواب سره چې:

«موږتانه‌وژنو، خوځنگه‌چې تاپخپله نمکحرامی کړی‌ده، نواوس‌موږهم په‌تاو یسانسو کولای »

دحمید خان مغرورو زیر پښوته‌یې بېړی وروا چولې او دډهلی دښارتر کلادباندی په‌یوه ځای کې ترمړینی پوری‌نظر بندوساته سو، او بهلول دډهلی دپاچهی بشپړواك وموند— خو په‌دی ښه‌پوهېدچې په‌یوه سلك کې‌دوه پاچهان نه‌ځائیږی‌او دو هم پاچاسلطان علاءالدین عالمشاه‌و،چې په‌بدایون کې ناست‌و، نوځکه مدبر بهلول ،عالمشاه ته‌ولیکل :

«زمستاپلارروزلی یم،زمستاهغه پاچهی چلوم چې ستاله‌لاسه وتلی‌وه،ځکه نوماتراوسه ستانوم له‌سکې او خطبې څخه نه‌دی ایستلی » سلطان علاءالدین عالمشاه وړته ځواب راولېږه چې :

«زماپلارته‌خپل زوی‌بللی—زه هم‌تاخپل مشرورور بولم، ځکه نو دپاچهی کاربار تاته پرېږدم، او زه د«بدایون»پرجا گیر سکته شوم »

هغه‌و، چې ترپورته ځواب‌ترورړسېدو وروسته بهلول د(۸۵۰ ه ق) کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

دلوړی خو ر په او و ه‌لسمه دشپږ دیر شو کالو په‌عمر دخپلی پاچهی اعلان وکی او د«سلطان بهلول شاه غازی» لقب یې‌غو ره کړ ، خطبه اوسکه یې پر خپل نامه کړ ه، دملك اصلاحاتو ته‌یې ملاو تړ له، لښکری یې غښتلی کړې، او د عدل او انصاف و ر یې درعیتو پر مخ و پر ا نیست ا و د سلطا ن علاءالدین هغو امیر انو ته‌چې دسلطان بهلو ل سر ه په‌ډ هلی کی‌و و ،وظیفی‌او تنخاوی دپخو اپه ډو ل و تاکلی او پخپله سلطان علاءالدین عالمشاه په«بدایو ن» کې‌پخپل عیش او عشرت‌بوخت‌و ،څو چې‌په(۸۵۵ هق) کال همهلته په«بدایو ن»کی مړ سو.

دسلطان علاءالدین عالمشاه په‌مړ ینه که‌څه هم سلطان بهلول د«بدایـو ن »له خو ا بې‌غمه سو ،خو دعالمشاه دزو م سلطان محمو د شر قی له‌خو اچې‌د«جو نپو ر» پاچاو ، تر هغه غښتلی فتنه و ر ته پاڅېدله،او سمدستی خبر و ر ته ر او رسېد چې سلطان محمو د دډهلی دبر ید دپاره ځان چمتو کوی .

دسلطان بهلو ل دارشه و ه‌چې‌تر خپله وسه‌پو ری یې‌له‌جنگه ځان ژ غو ره ، ځکه‌یې نو په‌خو را کړ ه غاړه دجو نپو رله در باره دنه‌بر ید (عدم‌تعرض) د تړ و ن هیله و کړ ه،خو دجو نپو ر دمغر و ر پاچا سلطان محمو د او د هغه دملکی زړ و نو کله دامنلای سو ای چې‌دملکی دپلر گنی‌پر تخت دی نو رخوك ناست وی، او همدغه سبب‌و ،چې دسلطان بهلو ل در و غی پیغام یې ر د کړ .

په‌۸۵۶ هـ ق کال سلطان بهلو ل د خپل پخوانی جا گیر سر هنداو دیپالپو ر خو اته‌و لاړ ،او دډهلی نیابت یې‌خپل مشر او نوی زلمی‌زوی «خو اجه بایز ید» ته و سپا ره .

ځینی و ایی‌چې‌ده غو ښته دپنجاب له‌سیمو څخه نو ر فو ځی طاقت دشر قی‌پاچا مقابلی ته‌ر او لی، او ځینی و ایی چې غو ښته یې دسر هند او دیپالپو ر تر انتظام و ر وسته ملتان چې‌په هغو وختو کی‌دیو ه ستانه شیخ یو سف‌تر لاس لاندی و ، و نیسی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

په (۸۶۰ هق) کال هغه وخت چې سلطان بهلول د پنجاب په سیمو کې و، د جونپور پاچا سلطان محمود تقریباً دوه لکو تنو فوځ او یو نیم زر وهاتیانو سره پر ډهلي یرغل وکیٔ نوی زلمی «بایزید» او څو ورسره پاته امیران پوهېدل چې ددونی درنو لښکرو مقابله دځوتنو سېړو او ښځو کار نه دی بله چاره نه وه په کلا ننوتل، ښار کلا بند سو، دجونپور لښکر وشا وخوا ورته وارول، د کلا دساتندویو مشر توب دسلطان بهلول دپښتنې خوابنې «بی‌بی مستو» چې د اسلام خان کونډه او دسلطان بهلول دا کاماندینه وه پر غاړه واخیست — او ددې دپاره چې غلیم په دې ونه پوهیږی چې په کلا کې فوځونه نسته دلو دې کورنۍ ټولو پښتنو ښځو ته یې دنارینو کالي وروا غوستل، کلاته یې وخېژولې او پهرې یې وروسپارلی — څه سېړونه چې په کلا کې وو، ټول یې وګمارل چې تل به دغلیم پر لښکرو غشي اوروی، په دغو زلمیو کې دخپل وخت نامتو غشي ویشتونکی دخان جهان لودی زوم (شاه سکندر شیروانی) هم و، چې هر غشی یې یو ولس موته (پنځه نیم فټه) اوږدو، او تراتوسو ګامو پوری رسېده، او دده پر ټولو غشو په زرین لیك «سکندر شاه» لیکلی وو.

دډهلي دښار کلابندی پسی اوږده سوه او بی‌بی مستو دسلطان بهلول دو رسېدلو په تمه تر ډېره وخته پوری کلاو ساتله، خودلو دیو سېړو نو دراتګ ډېر غورنغی، نو دانګیالی مېرمن او ټول کلاوال د کلابندی خواریو ستخ کړل او په پای کې یې سلا پر دی سوه چې دښار کلی غلیم ته وروا ستوی او خپل ځانو نه و باسي. نو بی‌بی مستو دسید شمس‌الدین په لاس دډهلي دښار کلی دیوه پیغام سره دسلطان محمود مشرقی خور او رتېر امیر دریاخان لودی ته (چې دشرقی د لښکرو ټول انتظام په ده پوری اړه درلو دله) وروليږلې او ځنګه چې هغه هم پښتون و، نو دپیغور په توګه یې دا پیغام هم ورسره مل کې چې:

«که دلو دیو دناموس دنه خوندی کولو پېټ وړې نو کلی درواخله!»

(c) ketabton.com: The Digital Library

وایی هغه‌وخت‌چې‌سیدشمس‌الدین ددریاخان دربارته‌ورغی نودده په غوښتنه دریاخان‌خپل درباریان پاخول، اوچې دوی دوه په‌دوه سره‌پاته‌سول سیدشمس‌الدین ورته وویل:

«سلطان محمود(شرقی‌پاچا) ستاسره څه خپلوی لری؟»

دریاخان ځواب‌ورکی‌چې:

«خپل سی‌نه‌دی،زه یې نوکریم اودی‌سی پاچادی»

سیدبیاپوښتنه ځینی وکړه:

«سلطان بهلول ستاڅه کیږی؟»

دریاخان وویل:

«موږسره عزیزان یو، ورونه یو، دی هم لوډی دی او زه‌هم»

سید ورته وویل:

«نودده میندی اوخویندی ستاڅه کیږی؟»

دریاخان ځواب ورکی:

«دده مورسی مورا‌و دده خویندی سی‌خویندی دی»

نوپه‌دی وخت کی‌سیدشمس الدین کلی له‌جیبه راوایستلی،مخ ته‌یې‌ورته کښېښوولې اوورته وېویل:

«اوس نوستاخپله خوښه‌ده چې‌دخپلو میندو اوخویندو پرده خوندی کوی که‌یه؟»

پر دریاخان ددې پوښتنی ځواب ودرېد او په‌خوراتر هوره ورځ یې ورته وویل:

«که‌سلطان بهلول رارسېدلی وای، څه‌خوبه سی هر ومرو کړی وای،اوس چې‌داګ تش تورپاته‌دی هیڅ‌تدبیر نسی کېدلای».

دلته‌نوهوښیارسیدورته ویل:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«سلطا ن بهلو ل خو ر ا رسپدلی دی،ښایی ز ما ترستنیدلو دمخه په کلانو تلی وی».

در یاخا ن چې داو ارو پدله نوقومی پېر ز و ینی یې پر نو کری بری و مو ند او کلی یې بیر ته سیدتهو ر کړې،او سیدیی پهخو ر اډاډه ز ړ ه او در ناوی د کلا خو اته ستو ن کیء، او پخپله در یاخان دستی دسلطان محمو دشر قی‌پاچادر بار ته‌و رغی او عرض یې‌و کړچی :

« د کلا کلی ماته ر او ړسوی وې خو سایې له اخیستو څخه نته و کړه، دا ځکه چې ار و پدل کېږی چې‌بهلو ل دیو ه بې‌شمیره فوځ سره ر ا رسپدلی دی،نو کهمو ږماتې و ر کړه ټول ملك ز مو ږ دی- پاچادی دلته او سی او ماته دی اجازه را کړی چې‌مخه‌یې و نیسم، او نوم نښان یې و رك کړ م»

شر قی پاچاهم سمدستی دسلطان بهلو ل دمخنیوی حکم و ر کړ .

له‌بلی‌خو ا سلطان بهلو ل چې‌دسر هند او دیپالپو ر پهسیمو کی‌دشر قی سلطان محمو د په‌بر یدخبر سو ، نو سمدستی یې دخپلو امیر انو پهسلاپښتونخو اته‌دهری پښتنی قبیلی پهنامه یو یو لیک ا و یوه جرگه ولیږله ا و خپلی سرستی‌لره یې را و بلل .

د سلطا ن یهلو ل‌د لیک مضمون« شو کت ا فغا ن » دا سی ضبط کړ ی دی:

«لوی خدا ی پښتنو تهد هندوستان (ډهلی) پاچهی و ر کړې ده، دهندوستا ن دنورو پاچهانو سترگی نه‌پررو نېږ، اودانعمت یې پر پښتنو پېرزو نه‌دی ، غو اړ ی پښتانه له‌هندوستانه و رك کړی- هندوستا ن یو ارت اوآزاد ملك دی ، ټول عز یز ان پکښی ځایدلای سی، که تاسی دلته راسی پاچهی‌به‌تش زما په‌نامه وی ، او ملك به‌ټو ل چې اوس‌زماپه لاس کی‌دی او یایې پس له‌دې نیسو سره و و یشو. پهدی و رځو کی دجونپو ر پاچا خورا ډېری لښکری پر ډهلی

(c) ketabton.com: The Digital Library

رابهولی دي ، د پښتنو خوېندې او مېندې کلا بندي ګالي ، او دا دټولو
پښتنو ننګه ده- هلی را پاځئ ! دجونپورد پا چا سر ته ورولی ! ! »

ددې حال په وروسته دپښتنو ځلمو فوځونه یو په بل پسې له هرې خوا
مخ پر ډهلی راو خوځېدل چې پښتنې ننګه پرځای کړي او پښتنې خوېندې او
مېندې له کلابندۍ څخه وژغوري .

هغه و ،چې سلطان بهلول د پښتنو ډېرو زیاتو او لویو لښکرو سره خپل
ځان په تلوار ډهلي ته ورساوه او له ډهلي څخه پنځلس کروه لیرې یې په «بیره»
یا «نریلا» کې واړول؛ دډهلی له خوا ددریاخان لودی لښکری دهغه
دیرش زرفوځ او دېرشو ،یاخلو پښتو پیلانو سره چې سلطان محمود شرقیدخپل
یوستر امیر هراتی فتح خان په مشرۍ ورسره کړې وې ورورسېدلې .
سلطان بهلول خپلی لښکری پردرو برخو وېشلي وې او له درو خواو یې د
دښمن پرلښکرو وروخوځولې ،خوراکلک جنګ ونښت.
وایی چې داسلام خان زوی قطب خان هسی غښی ویښتل چې په هغه وخت
کې یې ساری نه درلود، او په دغه جنګ کې یې په یوه غشی هغه جنګی پیل چې
هراتی فتح خان دټول شرقی فوځ په مخ کې پرسپور ؤ ،هسی له کاره و یوست
چې بیا دجنګ سپک (قوت) پکښی پاته نه و، دغی پیښی د شرقی فوځونو ړی
وتښتول او په دغه ترځ کې د قطب خان سترګی پر دریاخان لودی و لګېدلې
نو وروړ غ یې کړه چې:
«په دغسی وخت کی چې ستا خوېندی او مېندی په کلاکی بندیانی دی
ستاپښتنی غیرت داڅنګه منلای سی چې دپردو له خوا وجنګېږې او دخپل پت
او ناموس فکر پر پرېږدې ؟»

دریاخان چې داپیغوروارو ېد وروړغ یې کړه:
« که څوک دشاله خوا پر مابریدنه کوی زه به ستون سم »

(c) ketabton.com: The Digital Library

قطب خان ډاړ و ر کیء اولوړه یې و رسره و کړه، دریاخان مخ وگرزاوه، دده په‌مخ گرزولی دشرقی لښکرو پښې هم له‌مځکی وختلې ، هراتی فتح خان (چی‌پیل یې لادمخه له‌کاره و تلی‌و) دسلطان بهلول دیوه امیر «رای کرن» په لاس کښېووت اوشنگه چی پخواتردې درای کرن وروړ « پتهورای » «ددغه فتح‌خان له‌لاسه وژل سوی و، نوده‌هم فتح‌خان وواژه ، او ککری یې سلطان بهلول ته وروړه ، په دغه جگړه کی لودیوته اووه جنگی پیلان هم په لاس ورغلل دسلطان محمود دفوځ دماتی خبرچی ډ هلی ته‌ورسېدد کلا خلکو په‌خوراخوشالی دکلاساتندویې مشری « بی‌بی مستو» ته‌حال ور وړ، اوهغې ورته وویل : « تاسی وگوری ء داخلک چی‌راستنېږی په‌خپلو خیمونوزی که‌برابر دخپل پاچا دربارته‌ځی؟ دوی چی وکتل هغه خلک ټو ل ، برابر خیموته تلل اوخپل کالی یی ټولول داحال چی یې «بی‌بی‌مستو» وروو ړ، نوهغې سمدستی حکم وکیء چی‌دښادی ډولونه دی وډنگول سی ؛ سلطان محمود شرقی چی له کلا څخه دښادی ډولونه واروېدل درباریان یې وپوښتل چی :

«په‌کلا کی‌ولی د ښادی نغارې ډنگولی کېږی؟ »

درباریان لاد تحقیق دپاره پاڅېدلی نه‌و، چی لودی دریاخاپه خورابده ورځ وروړسېد ، اودهراتی فتح خان دوژنی او دشرقی فوځودماتی بدخبر یې ورووړ . سلطان محود بلـه چاره و نه لید له سمد ستی یې جونپورته د کوچ نغـارې وډنگولې اوسلطان بهلول بریالی په ډ هلی ورننووت ، کلا بندو پښتنویې‌خوراتود هرکلی وکئی، اوهری خواته‌دخوښی ډمامې‌ووغېدلې ، جشنونه ونیول‌سول‌اوله پښتونخوا څخه‌ورغلیو پښتوته‌یې‌درانه درانه‌انعامونه وویښل،خوکله چی‌یې‌ملک کالونومی‌پښتانه مشرته خلاتونه کښېښوول هغه وانه‌خیستل‌سلطان بهلول چی یې‌دنتیی علت وپوښته ده‌ورته وویل چی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

«زه‌په‌دغه جنگ کی‌تهی سوی یم،اوس که‌زه‌دغه خلاتونه اخلم‌پښتانه‌په‌پیغور را کوی چی‌کالونخان‌خپل تپ‌خرخ کی‌،خوماداتپ دکام په‌ننگ‌کی، اخسیتی‌دی ، زه‌داپه وینوسور تپ نه‌خرخوم اوداپیغور نسم وړای دتپ بهااخستل دناسیالوکار دی ننگیالی یوازی دننگ دپاره ځانونه و ژنی‌او بس »

په‌(۸۶۱ هق) کال سلطان بهلول دخپلول لښکروسره‌دمیوات‌اودو آبی‌لورته‌وخوځید، میواتی احمدخان یې(چی‌دخضرخانی سلطان علاوالدین عالمشاه په وختوکی‌دټول میوات‌خپلواک‌واکمن‌و)مخی‌ته‌راووت اودسلطان‌بهلول حکم‌ته‌یې‌غاړه کښېښووله- سلطان‌دده دهغه طاقت (چی‌تل به‌یې یاغی توب‌ته‌پاڅاوه)د لږ ولو په‌غرض‌دهغو خواو ،او وه سیمی‌دده له‌واکه و ایستلی او پاته یې‌ده‌دجاګیرپه نامه‌و ر پریښوولې

داحمد خان اکا « مبارک‌خان»یې‌دهغه هلی په‌دربارکی دیرغمل په‌توګه دځان سره بوت ، او د « برن » له‌لاری «سنبهل» ته‌پسی ورغیء او دسنبهل واکمن « دریاخان لودی» یی هم‌اطاعت و مانه او او وه پیلان یې‌و رولاندی کړل‌سلطان- بهلول‌ دده‌او وه سیمی هم‌دخپلی پاچهی په دفتر کښېیستلی اونوری یې ده ته دجاګیر په‌توګه‌ورپر ېښوو لې بیانو«کول» (اوسنی‌عیلیګر) ته‌پسی‌و رتېرسو، دکول واکمن «عیسی‌خان »یې‌پرخپل حال‌پرېښود؛ له‌کوله‌څخه«برهان آباد» ته‌و لاړ او«دسکیت» واکمن‌مبارک خان‌لوانی یې هرکلی وکیء سلطان‌هم دسکیت بیرته مبارک‌خان ته‌وسپاره، بهوګاو ن ته‌ورغیء اود هغی‌سیمی واک یې «رای پرتاب» ته‌ورکی - اوله هغه‌ځایه «راپړی» ته‌و لاړ ، راپړی واکمن‌دحسین‌خان پښتانه‌زوی قطب خان ځان کلابندکی خودسلطان‌بهلول‌لښکرډېر ژ رور باندی‌بری وموند‌اودخانجهان‌لودی په‌زیرمه قطب‌خان وباخښه سواو جاګیر یې هم بیرته ورکړ‌مسو.

بیانو سلطان بهلول «اتاوی» ته‌وخوځید‌هغه سیمه یې‌هم و نیوله، او په دی توګه‌ټول«میوات»او دو«آبه» او «سنبهل» دهغه هلی‌په‌پاچهی کښېیستلی‌سوی‌اودداټولی هغه‌سیمی‌وی‌چی‌دمبارکشاه (۸۲۴-۸۳۷ ﻫ)په‌پاچهی کی په‌دهغه هلی‌پوری‌تړلی‌وې .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دجونپور پاچاچې و او رېدل چې سلطان بهلول تراټاوې پورې لاسونه اوږده کړه سمدستي يې خپلې لښکرې داټاوې لورته و رو خوځولې، لښکرې په اټاوه سره مخامخ سوې، لومړی ورځ يوسپک جنګ وسوپه سبايې د راپړي حاکم «قطب خان» او د «بهوګاون» حاکم «رای پرتاپ» منځ ته راغلل او ددواړو پاچهانو ترمنځ يې په ځينو شرطو روغه وکړه اودواړې سره مخامخ لښکرې بېر ته خپلوخپلو ځايوته ستنې سوې .

خوترڅه مودې وروسته يې بيادسلطان بهلول اوسلطان محمودشرقي ترمنځ شخړه منځ ته راغله اوڅوجګړې يې سره وکړې (چې تفصيل يې «دلودي پښتانه» په ۸۳٬۸۵ مخو کې راغلی دی) څوپه پای کې سلطان محمودشرقي په (۸٦۲ هـ ق/) کال مړسو اومشرزوی شهزاده بهيکن دسلطان محمدشاه په نامه دپلار پرځای کښېنوست اوهغه هم دسلطان بهلول سره مخالفت شروع کې ترڅو جګړو وروسته سلطان محمدشاه هم ووژل سو، اود هغه پرځای سلطان حسين شرقي کښېنوست اوسمدستي يې دسلطان بهلول سره روغه وکړه؛ اوددسلطان بهلول اخښی اواوتربور (قطب خان لودي) يې له بنده ايله کې اوپه ډېر احترام يې ددېرو خلاتو او آسانو سره سلطان بهاول ته ورولېږه .

په (۸٦۷ هـ ق) کال سلطان بهلول د ډهلي چارې قطب خان لودي اوخانجهان وزيرته وسپارلې اوپخپله دلوی لښکرسره دملتان دياغي حاکم دځپلواو دپنجاب دانتظام دپاره له ډهلي څخه وخوځيد خوپه لاره کې خبرسوچې د سلطان حسين شرقي لښکرې مخ پر ډهلي راروانې دي، نوځکه يې دپجاب کار نيمګړی پرېښتوداوپه خو راتلوارد شرقي لښکرو مخنيوی لري ډهلي ته ستون سو ، خو تراتو ورځو جنګ وروسته يې بيادځينواميرانوپه ګوابښ تردروکالو پورې دنه بريد تړون دسلطان حسين شرقي سره وتاړه .

تردروکالووروسته سلطان حسين شرقي بياديو لک سپرواويوزر پيلانو سره پاڅېد «اټاوه» يې ونيوله اوپه «بيانه» کې دده په نامه خطبه وويله سوه، له بلې خواسلطان بهول دخپلو لښکر سره وروت په «بهتواره» يا (کود کان) کې يې دشرقي فوځومخه ونيوله

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د سخه‌ترهغه‌چې جنګ وسی‌د خانجهان لودی په زیار بیارو‌غه وسوه نوسلطان ډهلی بهلول نوسلطان حسین جونپورته‌ستانه سول ؛

مګر لږ وخت و روسته سلطان حسین بیا دډهلی خواته لښکری راوبهولی چی سلطان بهلول یې په «سنګهره» کی سخه ونیوله ، څو جنګونه سره وسول چې پای یې‌بیا په روغه تملم سو .

په (۸۷۶ هق- یا-په ۸۷۸ ه) کال چی دملتان پاچا سلطان قطب‌الدین‌لنګاړای سهره و مړ او پر ځای یې زوی «سلطان حسین لنګا» پاچاسو ،سلطان بهلول‌دملتان دپناه و روړی پخوانی پاچا« شیخ یوسف سهرو ردی» نرستی لره دپنجاب‌و اکمن تاتارخان لودی وګماره چې د شهزاده مبارک (باربک‌شاه) ترمشر تا به لاندی پرملتان بریدوکړی خوشهزاده ناکامه پنجاب ته ستون سو .

د(۸۸۳ ه ق) کال دلوی اختر په‌سباشت سلطان‌حسین شرقی د«سنبهل»تر نیولو وروسته‌خوورادرنې لښکری چی تاریخ‌فرشته‌یولک‌او څلو ښت زره سپاره بللی دی‌دیوزراو څلوروسوو پیلانو سره دډهلی لورور ولېږدولې سلطان بهلول که‌څه‌هم په‌دغه وخت‌کی دکشمیر یانودسرکوتلو په‌نیت سرهندته تللی‌و ، خودفاع ترتیبات‌او انتظامات یې‌ډیر ښیړ وو ، نودخانجهان لودی زوی «حسین خان» له «میرتهه» څخه دهغه مقابلې ته وګوماره ، او پخپله سلطان بهلول له‌سرهنده ډهلی ته‌ولاړ .

هغه‌و ، چی سلطان حسین شرقی د خپل درانه لښکرسره د «جمنا» پرغاړه د«جوسا»ګودرته نژدې واړول ، اوسلطان بهلول هم داتلسوزرو پښتنو مېړو سره وررووت اود سیندپردابله ژې یې‌ور ته‌واړول‌اوسلطان‌حسین ته یې‌خال ورولېږه‌چې: « ډهلی تراتلسوکروه‌پوری ماته راپرېږده‌نوری هغه سیمی‌چی تانیولی دی هغه یې ستا- دمسلمانانو وینی به‌نه‌سره تویو‌و ، او ته‌ماپه‌ډهلي کی‌له خپلی خوادتیاکلي حاکم په‌توګه وګڼه »

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو سلطان حسین چې په خپل قوت مغرور ه و ، د سلطان بهلول دا کړه غاړه ونه سنله .

وايي سلطان بهلول چې له روغې نا امیند ه سو ، نو یو ه شپه د بختیار قطب الدین کاکي زیارت ته ولاړ او هلته د رسته شپې لږ سر خدای ته په عجز او نیاز و لاړ و ، او د خپلې سو بې د پاره یې لاسونه پورته کړي وو ، څو چې سپېد و تـه نژ دې پر یشاني یو و ړ ـ که گوري یو ناآشنا سړی ورته راغی ، کو تک یې په لاس ور کی او ور ته یې وویل :

« څه ! هغه لیوان چې دلته راغلي دي له دغه ځایه وشړه ! » سلطان بـهلول چې داخوب ولید پر خپل بری یې ټینګ باور پیدا کی ، خدای پاک ته یې د شکر سجده وکړه خپلو لښکرو ته یې مخه کړه او د خدایي مرستي په توکل د هغو لیوانو د شړلو په تکل کی سو .

د جمنا تر طغیانی سیندو ر پورې وت او د سلطان حسین پر لښکر یې ناڅا پي یرغل ور وو ړ ، او د سلطان حسین دلښکر و امیران یې تېښتې ته مجبو ر کړه او سلطان حسین بیا روغې ته غاړه کښېښوو له ، او له دهلي څخه یې لښکري ستنې کړلې ، خو سلطان بهلول د خپلو لښکرو سره ترشا برید پر و کړ ، څه خزانه او جنگي سامان یې په ولجه په لاس ورغلل او څلویښت تنه درانه امیران یې بندیان ، و نیول ؛ بیانو د پټیالي ، کمپنل ، جالیسر ، شمشاباتسکیت ، کول ، مارهره او جلالي خواته پر مخ ورتېر سو ، او هغه سیمې یې هم و نیولې ، خپل خپل حاکمان یې پکښې کښېنول ، سلطان حسین مجبو ر سو چې په « رام پنجهره » یا « راپړی » یا « پنجهوارن » کي تر یو ې جگړې وروسته د سلطان بهلول سره روغه وکړي او د « دهنو پامو » سیمه خپل وبش و نه ګڼي . خو نژ دې یو کال وروسته بیا سلطان د دهلي خواته لښکري وایستلې مګر بیا یې هم ماته وکړه او د « ګو الیار » لور ته و تښتېد ، سلطان بهلول د « اټاوې » سیمه و نیو له ، او د هغه ځای او اکمني یې ابراهیم خان لوانې ته و سپارله .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیایې د«کالپي» او«قنوج» سیمې هم ونیولې، سلطان‌حسین «بهار» ته‌وتښتېد ـ ترهغه وروسته‌د«جونپور» سیمه‌هم دسلطان بهلول په‌لاس کښېوتله او په (۸۸۴هق) کال یې خپل زوی مبارک خان دجونپور پرتخت کښېناوه‌او «باربکشاه» خطاب یې ورکیء ، او ډهلي ته‌بریالی ستون سو، او دخپلو بریو جشن یې جوړکیء ، په عام دربارکې یې طلاوې او سرغدې و پاشلې، ډېر بخششونه یې وکړه، سپاهیان یې ونازول او دمحتا جوړعیتو پرمخ یې دخزانو دروازې خلاصې کړې .

په (۸۸۹هق) کال سلطان بهلول دمالوې دپاچاهۍ بریوه شمالی سیمه « پالن پور» بریدوکیء او ترهغه وروسته یې دگو الیارلورته لښکرې وخوځولې دگو الیار راجادوه لکه سرې‌تنگې‌وروړ اندې کړې» سلطان‌هغه ځینې ومنلې اونور یې خه‌ورته ونه‌ویل، اتاوې ته ولاړ ، او د«گوړ کهیور» دسیمې حکومت یې«معظم خان‌علیزی» ته وسپاره او ډهلي ته ستون سو. په په‌دې وخت کې سلطان بهلول اتیاکلن‌و ،په‌ځان کې‌یې دضعف‌نخښې لیدلې اوملک یې دادارې په غرض پرشوبرخوووېشه:

جونپور اولمرختیزې سیمې یې خپل زوی باربکشاه ته‌ور کړې ؛

بهړ ایچ یې‌خپل‌خوریې «کالاپهار»ته‌کړه سانکپور یې خپل زوی«عالم‌خان ته؛ کالپي یې خپل لمسی «اعظم همایون »ته؛ بداون یې دخان جها نلودی زوی «خان‌جهان »ته ؛

او ډهلي او دوابه یې شهزاده نظام ته ورکړه ،او د ولیعهدی دپاره‌یې هم‌شهزاده نظام‌وټاکه ، ځکه چې‌دسلطان ترټولو مشرزوی«خواجه بایزید» د یوه مریې له‌لاسه وژل سوی و.

دملک دادارې تروېشلو وروسته سلطان بهلول دگوالیا رخواته لښکرې ولېږلې، دگوالیارراجا و ته ایل‌سو، اواتیالکه تنگی یې دنذرپه‌توگه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسلطان‌حضور تەوړاندی کړلې ،سلطان هم دګوالیار حکومت بیرتەده نه وړپرېښود ، او پخپله دډهلی خوا تە وخوځید ، پرلاری ناروغه سو ، او خنګەچې یې‌ناروغی د مرګ‌وه نو خپل ولیعهد « شهزاده نظام » تەدا دوه وصیتونه ولېږل :

۱-د«سور» لەقامەبه هیڅوک امیر- یا-خان نه مقرر کوې ځکه چې دد وی په سرو کی دپاچهی خیال ستە .

۲-د«نیازی» قام هیڅوک نەنوکر کوې ځکەچې داخلک‌وفانەلري هغه و ، چې سلطان بهلول د (۸۹۴ هـ ق) کال د برات پرمیاشت‌کی داتیا-کلو پەعمر ددتاریخ داؤدی پەقول ترخلور خلوېښتو کالو ، او دطبقات اکبری په قول ترا تە دېرشو کالو او اتو میاشتو او اتو ورځو پا چهی وروسته پە« تلاولی» یا«بهداولی» یا «جلالی » نومی ځای کی (چې‌د سګیت پەشاوخوا کی دی)وفاتسو،جنازەیې ډهلی تەراوړه سوەاود « سیری » پەکلاکی د نصیرالدین چراغ ډهلی دهدیرې ترڅنګه ښخ کړسو، اودده دوختو یوەشاعر دده دمړینی نېټه داسی ویلې ده :

بهشتصد ونو دوچهاررفت ازعالم خدیو ملک ستان وجهان‌کشابهلول
به تیغ‌ملک‌ستان‌بودلیک‌دفع‌اجل بودمحال‌بشمشیر و خنجر مصقول

سلطان بهلول یوډیندارە، زړەور، توریالی ، زغمونکی، په لاس کی‌خلاص او کریم النفسه پښتون و :

سربېرەپردې‌صنتو یې‌دعلم‌او ادب سره هم مینه درلودله،خپل‌ذرمارته به یې‌شاعرانو‌ربلل او ددوی‌شعرونه بەیې اروېدل ،دی پخپله هم‌دپښتو ژبی ښه شاعرو ، لەهغه یوې فی البدیهه خلوریزی څخەچې‌پټې‌خزانې‌ضبط کړې ده موږته دده د پښتوشاعری مقام ښه ښکارند یږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد رسول کلاتوال هوتک په خپل بیاض کې لیکلي دي چې : «په هندوستان د برسات په موسم خلیل خان نیازي هسې رباعي انشا کړه اود سلطان بهلول پاچا په مخ کې یې وویله.

خړې او ریځې ژاړي له پاسه کویله ږغ کا، بېلتون له لاسه
په هغه لونې گوهر په خول ستا دا مرحبا کاستا زموږ مواسه !

سلطان بهلول چې دا رباعي واروېدله په ځواب کې یې سمد ستي دا رباعي وویله.

ملک به زرغون کړم په وړ کړه راسه گوره او ریځې د دا دله پاسه
خول سې دعدل په دروروڼ دي جهان به زیب موسې زماله لاسه

په هغه کتاب کې چې« نیلسن وایت »د ډهلي د پاچهانو دسکو په باب کې لیکلي او په (۱۹۳۷م) کال خپور سوی دی دسلطان بهلول د دوو سکو عکسونه راوړسوي چې دلوسړي سکې پر یوه خوا « سلطان بهلول شاه بحضرت ډهلي او پر بله خوا یې «الخلیفته المؤمنین امیر خلدت خلافة» لیکلي دي :

او ددو همې سکې پر یوه خوا المتوکل علی الرحمان شاه سلطان بهلول بحضرت ډهلي» او پر بل خوا یې «فی زمن امیر المومنین خلدت خلافة » لیکلي دي .

(دسلطان بهلول دخویونو، اولادونو، امیرانو، حاکمانو، او دده د وخت دمصنفینو په باب د«لودي پښتانه »۷۰ مخ نه تر ۱۲۵ مخه پورې دي وکتل سي.)

مأخذونه :

۱- لودي پښتانه - دپوهاند عبدالشکور رشاد تألیف چې په ۱۳۳٦ هش کال د پښتو ټولنې له خوا چاپ او خپور سوی دی له ۴۰ مخ څخه تر ۱۲۵ مخ پورې .

۲- تاریخ فرشته - ۱/۱۷۳ مخ ۲/۳۲۴۶ مخ ۳- حیات افغاني ۲۸۰ مخ .

۴- تاریخ خورشید جهان (۷۵-۲۲۲ مخ .) ۵- مرقع افغان - ۱۷ ، ۲۳ مخ .

۶- طبقات اکبری - ۱/۲۹۷ مخ ۷- شوکت افغان - ۳/۱٦۴ مخ .

۸- مأثر رحیمی - ۱/۳٦۴ مخ . ۹- سیر المتأخرین - ۱۳٦ مخ .

۱۰- خزینة الاصفیا - ۲/۷۵ « ۱۱- پټه خزانه - ۷۵ «

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۰۶- بهلول نیکه :

د روب د سیمې یو روحاني نیکه و، چې ډیر خلک یې مزارته ورځي. دی په ختهمیرزي

سنځرخېل کاکړو، او د کلا سیف الله په سیمه کې پردښت مرغه باندې ښخ دی.

مأخذ :

مزارات - دسیال کاکړ لیکنه - ۵۰ مخ

۱۶۰۷- بهیکن لودی :

دهند د کالپي د حاکم محمودخان لودی زوی اودسلطان سکندر لودی

له خور انوسیاالواميرانوځخه و.

وایي چې خورا سپېڅلی اویوه ستوی سړی و.

طبقات اکبری یې د عالم خان لودی زوی ګڼي او پلار یې «داتاوی» حاکم بولي.

مأخذونه:

۱- لودی پښتانه - ۲۲۷ مخ ۲- مرقع افغان.

۱۶۰۸- بهیم : Bhim

تر «کملوپاچا وروسته په کابل کې «بهیم» نومې برهمني پاچاو، چې دالبروني

په قول یې زیاني سکې په کابلستان کې پید اسوی دی- دده پرسکه «شري بهیم دیوه

SRi Bhim Dea » لیکلی سوي دی او دغوايي او یو پرآس سپور شکلونه سته.

مأخذ:

افغانستان بعداز اسلام - ۹۷ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۰۹- بهیم پال :

د کابل د ختیزې سیمې د برهمني شاهانو و روستي پاچا و چې دغزنویا نوفتوحاتوله مخه یووړ. خودده په نامه کومه سکه لاس ته نه ده راغلې.
وایي چې په (۱۷ ۳ه ق) کال دپلار ترمړینې پنځه کاله ور وسته مړدی.
مأخزونه :

۱- افغانستان بعد از اسلام -۱۰۲ مخ
۲- زبدة التواریخ (خطی)

۱۶۱۰- بیاض د سوابۍ :

د پښتوژبې صوفي مشربه شاعرو، او ددو ولسمې هجرې پیړۍ په پای کې یې د پیښو ر دمردان دسیمې په سوابۍ نومې ځای کې ژوند کاوه .

دده پوره نوم محمد بیاض او په ختپه جدون پښتون و، دی پخپله وایي :

که پوښتنه خوک زما دنسب کاندي   زه په اصل یم جدون له پلار له جده

او خپل نوم داسې یادوي :

مسافر محمد بیا ض سره خه نشته   په نخاس که یې خرخوي سرییې د ر ز ا ر شه

او بیاض یې تخلص و، لکه چې وایي :

دخپل یار په سینه سرښنده بیاضه   ابا خپل د نامړدانو وطن نه دی

خه موده په پیښور کې اوسېدخو په پای کې د کن ته تللی او هلته پیښورداسې یادوي :

د بیاض قدر به هله تاله را شي   که استوګنه کاندی بیا په پیښور کې

او بیا و ایي :

توره ږیره کړه بیاض په وطن سپینه   د خپل یار د جوره ځې ځای د کن شه

او بیا د پردیسۍ په حال کې دوطن یارانو ته داسې سلام لیږي :

که خوک پیښې شودوطن په ښویارانو   دبیاض دعاسلام دی ورته وا یي

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسی ښکاري چې د ډیر عمر خاوند و، ځکه چې وایي :

غا ښې وتلې تیته ملا سترګې تا ریکې

بیاض ښکلي پسې ګرځي سوال دخولې کا

سپینه ږیره بیاض خو له غواړې له یاره

ملاست پرې باندې وایي عالم ځکه

معلومیږي چې په تېر و شاعرانو کې زیاتره دحمیدماشو خېل د اشعارو تسر اغیزې لاندې تللې دی او هغه پرطرز یې د یرې غزلې ویلې، په تېره بیا دحمید دهغه ترکیب بند جواب یې خوند ور دی چې حمید د خپل یارپه بېلتون کې ویلی او لوسړی بندیې دادی :

نن بهٔشپه زمادیارپه کوم مکان وی جلوه ګر به په کوم هټ په کوم دکان وی

شرمولی به یې حسن کوم ترکان وی کوم دکان به یې دخو لې ددروکان وی

په ډېوه به یې دمخ څوک پتنګان وی همخوابه به یې پاکان که ناپاکان وی

ولې نه چوې له دې غمه زمادله چې دی واورېده دیاردتلو بدله

په همدې وزن دبیاض د ترکیب بند لومړی بنددادی :

نن په شپه زمادیار په کوم مقام وی لکه میاشت به را ښکاره په کوم یوبام وی

تماشګیر به یې ومخ ته خاص و عام وی هرسړی به یې د سرو سترګو غلام وی

دوا ړه لاس یې ایښی چاته په سلام وی خوب خندالهٔ ستومانی به پرې حرام وی

ولې نه چوې زمازړه له ډېره غمه چې لا بېل ګرځي جدا له خپل همدمه

بیاض دخو کنو دمیاعمر صاحب مرید و، او په زیا تو بیتو کې یې د هغه نوم یادکړی دی لکه چې وا یي:

زه بیاض خاصه غلام دمیاصاحب یم دامن ګیر یې په دنیا هم په قیامت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یا دا چی :

خو چی نوم دمیاعمر خان صاحب څوک واخلی هغه لور ته زه بیاض لاس په سلام یم

بل ځای وایی :

غم به نه وینی بیاض تر سرګه پوری چی مرید دمیا صاحب دخوکنی شه

څنګه چی میاعمر صاحب په (۱۱۹۰ ه ق) کال کی مړ دی نو د بیاض ژوند هم ددو ولسمی هجری پیړی په پای کی یقینی دی ، څکه چی په (۱۲۰۰ ه ق) کال یې دمیاعمر صاحب دو رار ه میا محمد سعید بازګل ویرنه ویلې ده:

په سنه د زراو دوه سوه داغمو ورځ اتبار او دشبقدر شپا ړ سم و

د بیاض د کلام نمونې :

— ۱ —

سحر دارا ته آواز وکړ و بلبلو چی به لوټ ګډه وو، ستاد باغ په ګلو

لوی شې ولی رانه پاڅېدې بیا کښېنه دخو ږ زړه دمه می کیږی په کتلو

بیا به هیچری زه ونه وایم تا ته چی ته بدګڼی د خولې په راکولو

له هوسه په مجلس کی می مخ رون که چی می څنګ له چری راشې بې ویلو

په خپل یار پسی به ځی قلندر کیږی چی «بیاض» غواړی رخصت د پر دو خپلو

پس له دې به د «بیاض» د زړه رضا کړم چی دمخ صفت می کاندی په غزلو

— ۲ —

چی په سپین رخسار ه تورو زلفو دام ږدی عاشقان به وو ته سرږ کښېنی مدام ږدی

خو له په خو له چی مخامخ و دریږی یار ته

بختور به لب په لب سره په جام ږدی

دبنو غشی چی تول را باندی خلاص کا

یارها له لینده د ورو ځو په ارام ږدی

چی دیدن دبنا یسته و ، په کور مومی

ستر ګی ونخوره چی په بله څوا به ګام ږدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې سي خاوري کړ خپل ځان ستا په کوڅه کې
په تندي سي قدمونه خاص وعام ږدي

راشه درشه دهرچا په تشه خوله شي
«بياض» لاس په سر د پاسه د سلام ږدي

- ۳ -

چې ظلم ډېر شي ذ لاسه کمه شي
که ورځ کړه وي هغه به سمه شي

چې ډېر خانان شي ډېر ملکان شي
سمه غرګوره دوا ړه له غمه شي

دده نور اشعار د «تېر هېر شاعران » په کتاب کې راغلي دي .

مأخذ :

تېر هېر شاعران ـ دبناغلي اثر تأليف ـ دپښتو رچاپ ـ له ۷۷ مخ څخه تر ۸۵ مخ پوري

۱٦۱۱ ـ بياض ګل (قاضي) :

خواجه سيد قاضي بياض ګل مشهور په « قاضي بياض » دپښتو ژبې شاعر و ، د دوولسمې هجري پېړۍ په پای کې ژوندی او دعلي خان شاعر (۱۱۸۰ هق) معاصرو ، او دهغه سره يې علمي او ادبي رابطه درلودله ، او په «ښنګله» کې او سېد، او قبر يې دپښتونستان په چارسده کې دی او اولاده يې په نويو قاضي خيلو کې ژوندکوي .

مأخذ:

فرهنګ زبان و ادبيات پښتو ـ ۸۳ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۱۲ - بیانی خراسانی :

دخراسان دجوین یوخوږ ژبی شاعرو، چی خپل وخت یې په تجارت تېر اوه عمر یې پنځوسو کلو ته رسېدلی و، او دوسېې (آبله) په ناروغی مړ سوی او دابیت دده دی :

یک شبی گفتی سرو درخواب بیدارم هنوز

سالها شد کین سخن را پاس بیدارم هنوز

مأخذ :

پښتو آریانا دائرة المعارف ۳ - ۵٦۳ مخ

۱۶۱۳ - بیاضی بلخی :

یو قلندر مشر به شاعر و، ځکه نو د «بیاضی دیوانه» په نامه مشهور سوی و. دیو لسمی هجری پېړی په نیمایی کی یې ژوند کاوه - دا مطلع دده ته منسوب دی:

ای زشانه زلفت را میل عنبر افشانی

زلف عنبر افشانت مایه؛ پریشانی

مأخذ:

پښتو آریانا دائرة المعارف - د«مآثر بلخ» په حواله ۳ ۵٦۳ - مخ

۱۶۱۴ - بیبك خراسانی :

دا یوه ډېره عارفه ښځه وه، په خراسان کی اوسېدله .

شیخ ابوسعید ابوالخیر وایی :

«بیبک ماته راغله او و یل چی عرض لرم .

ما و یل : وایه !

دې و یل: خلک دعا کوی چی خدایه مو یو کړی پر یږده چی تا و پېژ نو-

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو دا درې کاله کېږی چې زه و ایم :خدایه !مایو نفس ځان ته پر پردمـچې ځان و پېژ نم، چې زه څو ک او دڅه دپار ه یم؟؟»

مأخذ و نه:

---

۱ - پښتنی مېر منی ـ۱۰۳ مخ

۲ـخیر ات حسان ـلو مړی تو ک .

۱۶۱۵ - بیبو بکوانۍ :

مېر من بیبو دعلی‌محمد لو ر دفر اه دسیمی دبکو اد تلخک د کلی نو میالی مېر من وه ، چې د(۰۰ ۹ هق) کال په شاو خوا کی یې ژو ند کاوه او دیوه مشهورا و لسی نکل پهلوانه تېره سوې ده،چې دانکل د کندهار په عوامو کی خورا زیات شهرت لری ، او دشپې یې په باندو، کوتو ا و حجرو کی زلمیان او زاره په ډېری دلچسپی ا و ری .

په دې نکل کی د بیبو له خو لې ځینې شعر و نه هم سته چې دسندرو په توګه یې په نکل کی پر ځپل ځپل ځای نکلچی په خوله‌ او لو ړ او از پر او لسی وزن وایی او د کندهارپه اصطلاح یې«ناري »بو لی.

داناري ددیو انو د اشعارو غو ندی عروض نه‌لری‌بلکه پر ځپلو ا ولسی او پښتنی‌ځانته او زانو و یلی کېږی .

د نکل لنډیز داسی دی چې:بیبو یو ه‌ښکلې پېغله‌ وه ، او دځپلې ا کادزوی «بنادی » سره یې له‌کو چینوالی څخه مینه‌وه ،، او هغه‌هم پر دې مین و ـتل به دبکو او دلارا م پر دښتو او شپلو اوغر و کی یو ځای ګر ځېدل ،مېږی به‌یې پو و لې ، او بو تې به‌یې‌تو لو ل ، یوه و رځ ددلاړام دغره په‌یوه کوچنی ځنګله کی پر «بنادی » دزلمیتو ب لېو نتوب او د «بیبو» مینی دو نی غلبه‌و کړ ه‌چې بیبو ته‌یې دځپلې مینی اعلان و کی‌ ء او په ښکاره ئې‌خو له‌ځینی وغو ښتله،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دیبیو پرمخ دحیاخولې ماتی سوې، په زړه کی راضی وه؟ خو دپښتنو الی پټسانع سو، ورته ویو یل چی: «په پښتنو کی دا دستور دی چی اکاخپله لور وراره ته ورکوی نوښه داده چی ته زما پلارته سړکه او لیږې هغه به ماتاته درکړی نوزه به بیا ستاسم اوته زما » ښادی خوا بدی کیږی، وطن پرېږدی اصفهان ته ځی بیا یې پلار له اصفهانه راولی بیا هند ته ځی، خو هلته هم دیبیوله مینی نارامه وی څه موده وورسته بېرته راځی او دیبیو کلی ته نژدی یې مارچیچی سری پیبوچی په خبرېږی نو دلیونی مینی په څېر راځی دښادی پرسړی ځان اچوی او دا هم سړی او دواړه په دلارام کی ځنک پر ځنګ یوځای ښخېږی اوتر اوسه ددوی قبرونه دلوی سړک پرغاړه ددلارام ـ هوټل ته نژدی سته.

پخواچی به دپردیسانو قافلې ددوی دهدیرپرحدرا رسېدلې نوداد عنعنی په توګه یوسنت و، چی دقافلی یوه سړی به ضرور په لوړ آواز دبیبواو ښادی دنکل یوه ناره کوله اودا یې ښه شګون باله. اوس به دبیبواوښادی دنکل دوې ناری چی دبیبوله خولې ویلی سوی دی دنمونې په توګه راوړو:

- ۱ -

هغه وخت چی ښادی ددلارام دپوتیو په منځ کی له بیبوڅخه خوله وغوښتله او هغې دپښتنې حجب له امله خوله ورنه کړی اوښادی ورځینی ییل سو، اووطن یې پرېښووه نوبیبو خپله پښېمانی په یوه ناره کی دا ځرګندوی کړه:

«خدایه ددې پوتی په هاخوا، د ها بل پوتی په دا خوا
زما او دښادی وه سره ناسته، سپینه خوله یې له ماغوښته، ورمې نه کړه
زما ارمان شوی دښادې، ورو سته خوا سته ا »

(c) ketabton.com: The Digital Library

-۲-

: بیبو دخپل سین په بېلتانه کی سوځېدله بکواپر دښت کاروانونه تېرېدله، دا ستنظروه چی گوندی ودی به راسی خوچی کاروانونه تېرسوه او ښادی پکښی نه و، نودخپل سوی زړه څخه داسی آوازراباسی : کاروانونه دبکواپردښت تېرېری کاروانونه دبکواپر دښت تریری ښاد ی جان سی پکښی نسته، په دانور کاروان سی مینه ،نه ماتېږی»

- ۳ -

ښادی خان له اصفهانه راگرځېدلی و ، اوددا کاخپله لوروړ په نکاح کړې وه ښادی خان دبیبو کره ورځی اوله بیبو څخه چلم غواړی نوپر بیبو داسی ناره کوی :

«که وروروځی بیبو جانه په څه ناز او په نخروځی
دیوه ښادی د پاره ، پر چلم اور ودی .»

بخملی گوتی سپځی

بیبوچی دښادی آوازاوری نوله خوشالیه په ناره کی داسی جواب ورکوی :

«چلم به ډک کړم دلونگو، داژیړ پیزوان به پاس پرچلم کېږدم، نوبه یوسم دا چلم او سپینه خوله به دښادی وسخ ته کښېږدم »

ددی نکل بشپړ تفصیل اونوری ناری دمرحوم محمد گل نوری په «ملی هینداره» کتاب کی راوړه سوی دی .

مأخزونه :

۱-پښتنی سپرمنی-۲۷ مخ ۲-پښتانه شعرأ-۱/۱۱۸ مخ ۳-ملی هینداره

۱۶۱۶ـ بیبو بلوڅه :

دبلوڅستان دکلات دلوړی خان اعظم میر احمد خان نوسیالی او جنگیالی خوخوروه. هغه وخت چی میراحمد خان «دسبی» په سیمه کی دبا روزیو قبیلی سره تر پنځلسمی جگړې وروسته ماته وکړه نودده خور «بیبو» دده پیغورو رکی او پخپله یې دبا روزیو د قبیلی سره جگړی ته ملاوتړه له لښکرییې ورویوست اود « سبی » په بیری نوسی ځای

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې ئې دبارو نزیو دلښکر دسالار سر دار میرزاخان معروف په بخت بلندخان سره سختې جګړې وکړې خوچې سره سوه.

دآس دسپرلۍ سره يې زياته مينه درلودله اودوړخې به تراووسيلو زياته پرآس سپره تله اوهم ښه سدبره ښځه وه چې دهغه وخت يوشاعر«شيخ فاضل» يې پخپله منظومه جنګ نامه کې داسې ستايي:

يکى خواهرش بود «بيبو» بنام	چو مردان بديوان نشستن مدام
همه مردمان کرده او را سلام	بگردش همه مردمان خاص وعام
زنى بود دانا بسى هوشيار	بمردانگى در جهان اشتهار

مأخذ:

هماری جدوجهد - په اردو، دعبدالرحمن غورليکنه ۱۴۰ مخ

۱۶۱۷- بي بي ايمنه:

دسلطان بهلول لودی هوښیاره او مدبره ساندینه او دسلطان سکندرلودی مور وه هغه وخت چې سلطان بهلول لودی په (۸۹۴ هق) کال کې مړسو، نو د هغه پرځای دسلطان سکندر لودی په پاچا کېدلو کې بی بی ایمنی لوی لاس درلود، ځکه چې دسلطان بهلول مشرزوی باربک شاه وه، چې سوریې هم پښتنه وه، خو بی بی ایمنې په تدبیر ددې سپرسنې زوی نظام خان چې وروسته يې دسلطان سکندر خطاب وموند دپلار پر ځای پرتخت کښېنوست.

مأخذ:

تاریخ مرصع- دوهم فصل- ۷۰ مخ- د۱۹۷۴م کال دپېښور چاپ

۱۶۱۸- بی بی تاج:

نوم يې «کرم نسا» دحاجی حیات ګل لور په ختیه سومند دپښتوژبې شاعره وه، دپيښورپه ښبقدر کې اوسېدله او په شعر کې يې «تاج» تخلص کاوه؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

په قادریه طریقه کی دبغداد دسجاده نشین حضرت مصطفی شاه مریده او د سلوک او علم اوعرفان مېړمن وه .

ددی نظمونه په مدح الابرار نومی کتاب کی راغلی دی چی نمونه یې د «تېرهېرشاعران » په کتاب کی هم راوړه سوی ده .

مأخذ :

تېرهېرشاعران - ۲۷۹ مخ

۱۶۱۹ - بی بی زینب :

دبلوخستان د کلات د مشر لوړی میرمحمودخسان نو میالی خور وه ، خو دمیرمحمودخان د دربار نوازی د پالسی سره یې سخت مخالفت درلود ، او د همهغه اختلاف په سبب دمیرمحمودخان څخه بېله سوه او دخپل بل وروراميرمصطفی خان سره اوسېدله هغه وخت چی میر محمد رحیم خان دمیرمحمودخان بل و رو رد «کچهی» او «داجل» دسیمو دحکومت په نسبت خپل و رور میرمصطفی خان و واژه نودی ننګیالی مېرمنی د «پنج منه» دسیمی په یوه ځنګله کی دمیرمحمد رحیم خان لاره ونیوله او هغه یې دخپل ورور میرمصطفی په کسات وواژه اودا په خپله د« کچهی» دسیمی مشره سوله . خو میرمحمود خان ورغی او هغه سیمه یې ددی له لاسه ویستله بی بی زینب ته خبنم ورغی او د خپل ورور میر محمود خان پرخلاف یې بیرغ پورته کی او د میرمحمود تول نائبان یې له « کچهی» څخه وایستل ځکه چی د کچهی سیمه دمیرمصطفی خان داولاد جا ئز حق و .

هغه و چی په (۱۸۱۳ م) کال کی میرمحمود خان پر کچهی برغل و کی بی بی زینب یې دمقابلی توان نه درلود د«سبی» تنخاخواته و لاړه او د«خجک » دسیمی سردار میرخان ته یې پناه وړه میرمحمودخان خجک ته پسی ولاړ خو دخجک دسردار په ټینګار بندیز یې بی بی زینب ته و نفقه وټاکله سگربی بی زینبه بیاهم په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پټه‌د میرمحمود خان له مخالفته لاس‌وانه خیست‌له کلاته کابل ته راغله چې‌د کابل‌له پاچاشخه مرسته‌وغواړي خو دلته‌یې هم‌څه لاس ته‌ورنغله‌بیرته کلات‌ته ولاړه او دژوندترپایه همهلته‌دمحمودخان‌سره‌او سېدله .

مأخذ :

هماری جدو جهد پهار دو دعبدالرحمن غورلیکنه-۱۷ مخ

۲۶۱- بی بی زینب هوتکی :

بی‌بی‌زینبه دنوسیالی او سترقائد اوسلی‌زعیم‌میرویس‌نیکه‌پوهه‘عالمه اوسدبره‌لوروه دفقه‌علم اواسلامی احکام اودپښتواودری متداول کتابونه یې‌د کندهارله‌مشهور اونومیالی عالم اودمیرویس نیکه د کورنی دخصوصی ښوونکی ښوونکی او استاد ملانورمحمدڅخه زده کړی‌اووروسته یې‌بیا پخپله دخپلی کورنی‌ښځمنوته‌ښوونه پرغاړاخیستی وه‌دپلارترمړینی وروسته یې‌دمملکت په‌مهمو چارو کې‌هم لویه‌مشورتی برخه درلودله، او ورو نوبه‌تل‌له‌دی‌څخه مشوری‌اخیستی په تېره بیا هغه‌وخت‌چې‌شاه‌محمود هوتک اصفهان ته‌وولاړ اودهغه ورو رشاه‌حسین دپاچهی‌دچارو اگی په‌لاس کی‌و نیو لې.

دپټې خزانې مؤلف محمد هوتک لیکی: «هسی روایت کا: چی بی‌بی زینب ډېره هوښیاره او په مهماتو دامو رو عالمه ښځه ده، او د پادشاه جمجاه‌شاه حسین په اورو کی تدبیر کا، او هر کله په‌رای صایب مشکلات دامورو حل کا، او پادشاه دزمان یی‌په خبرو عمل کا، او نصایح یې او ری» دنادرشاه خراسانی دیرغل په وخت، کی‌چې دکندهار ښاریې محاصره کیء بی‌بی‌زینب دخپل ورورسره او ډېره پراوږه له‌ښاره‌دفاع کوله او څه وخت چې‌محاصره ختمه سوه هم ترټولو دمخه بی‌بی‌زینب دیوې ډلی افغانی مشرانو سره نادرشاه‌ته ورغله او دهغه سره یې د متارکی دشرطو په باب کی‌خبری‌وکړی(۱)

---

(۱) تاریخ افاغنه ـدسید ظهورالحسن تألیف ـ۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر بیره پر دې بی‌بی‌زینب دادیباتو سره هم مینه درلو دله ، د پښتو او دری پخوانی دیوانو ته یې کتل او په خپله یې هم په پښتو شعر ونه ویل۔ محمد هوتک لیکی: «دادرشهوار دصدف عصمت ښه ښه شعرونه هم وایی ، او دسو زونانو او شاعرانو قدر کا ، دو اوین دشعراهر کله لولی ، او له مضامین شیرین یې کام شیرین کا، عمر په عبادت دخدای او تلاوت دقرآن شریف تیروی او مخدراتو دحرم دپادشاه ته درس او کښل اولوستل و رښیی۔ نقل کا: چی د شاه محمود جنت مکان دمرگ حال، قندهار ته راورسید، نو دپادشاه خاندان عالیشان تول غمجن سول او مخدراتو دحرم ساندی او غلبلې کا، بی‌بی‌زینب چی والده دورور دوفات واوریدله، ډیره غمجنه سوه، او په تلاوت دقرآن او لمانځه یې تسکین و کا، دنتلی زړه ۔ او هسی ویرنه یې په ویر دخپل و رور مرحوم وویله، چی زه یې دلته رانقل کوم؛ خدای تعالی دی تول خاندان عالیشان دپادشاه ظل الله ژوندی ولری او خوښ» هغه مرثیه چی بی‌بی‌زینب دخپل ورورشاه محمود پر مړینه ویلې وه داده:

ډ غم سبو چی ورور تیر له دیناسو ، نا
کندهار واړه په ژړا سو ، نا

زړه می په ویرکی مبتلا سو ، نا
چی شاه محمود له ما جلا سو ، نا

دارو نجهان راته تورتم دی ، نا
زړه دبېلتون په تیغ کړم دی ، نا

هوتک غمجن په دې ماتم دی ، نا
دپاچهی تاج سو بر هم دی ، نا

چی شاه محمود تیر له دنیا سو ، نا
کندهار واړه په ژړا سو ، نا

* * *

ځوانو ، میړه دتوری جنگو ، نا
ولاړ دکام په نام وننگو ، نا

دښمن له ده په وینو رنگ و ، نا
پر بیدان شیرو ، یا پلنگ و ، نا

افسوس چی مرگ دده په خولسو ، نا
کندهار واړه په ژړا سو ، نا

(c) ketabton.com: The Digital Library

محموده ! نه یوازی خور ژاړی — پر مرګ دی تو له کلی کوڅ ژاړی
خپلوان لا څه، پاچادی‌و رور ژاړی — لښکر سپاه دی پلی سپور ژاړی
پښتو دی ټول په‌واویلاسو، نا — کندهار رواړه په ژړا سو، نا

* * *

اصفهان پاته تاج نسکور عالمه — چی‌شاه محمود سو نن په گور عالمه
د پښتون لمر سو، تیاره تور عالمه — راته دښمن به کا پیغور عالمه
چی پاچا ولاړ پښتون گداسو، نا — کندهار رواړه په ژړاسو، نا

* * *

لښکرسو خپور پښتون‌ولاړدی‌اریان — په‌خاوروځای کا شاه‌محمود عالیشان
پاته سو تخت وتاج‌دټول اصفهان — زړه یې‌راسوړ سو، کاخوښی دښمنان
وایی‌پښتون اوس‌بې پاچاسو،نا — کندهار واړه په ژړا سو، نا

* * *

آسمانه ! بیادی څه ستم کا څرګند — وشلاوه تاچی‌دپښتون‌و، پیوند
دښمن‌دی بیازموږ په وېر کاخورسند — چی‌شاه‌محمود دی کاپه‌قبرکی بند
پر کور مووېر شو ! اوغوغاسو، نا — کندهارواړه په ژړا سو، نا

مأخذونه:

۱-پټه خزانه-دکابل لومړی‌چاپ -۱۸۰ مخ تر۱۸۸مخ پوری

۲-هوتکیان-دکابل چاپ-

دبینوا تألیف-۱۵۲ مخ

۳-پښتنې‌مېرمنی-دکابل چاپ دبینوا اثر -۷۰ مخ

۴-تاریخ افاغنه-دسیدظهور ا لحسن موسوي اثر-۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۲۱- بي بي ستي :

يوه پر هيز ګاره عابده ښځه وه ، چي دابو مسلم مروزي سره يې ژوند کاوه ، او ابو مسلم د بي بي ستي په مرسته په نيشاپور او هرات کي خپل ډير کارونه بشپړ کړل .

په ۱۵۸ ه کال کي مړه سوې او په هرات کي ښخه ده .

شاهرخ ميرزا د دې قبر جوړ او د دې قبر ته يې نژدې يو ستر جومات هم ودان کی

مأخذ:

پښتو آريانا دائرة المعارف -۴/ ۵۶۵ مخ

۱۶۲۲ بي بي ستي هروي :

يوه متقي او پرهيزګاره ښځه وه ، ابو مسلم خراساني ته يې ډير ښه نظر درلود، او د دې په همت ابو مسلم په هرات او نيشاپور کي مهم کارونه سرته ورسول.

دا ښځه په لوړي سر کي ښه ښځه نه وه ، ځکه چي ميړه يې ابو نصر ډير بې باک و ، خو په پای کي يې ښې لاری ته مخه شوه، او ډير معتقدين يې وموندل

په (۱۵۸ هق) يا په (۱۵۰ هق) کال په هرات کي مړه سوې ده او د شاهرخ ميرزا په وختو کي د دې عابدې پر قبر باندی ښه ودانی ودانه سوه او قبر ته يې نژدې يو ښه مسجد جوړ کړه سو.

د مجمل فصيحي مؤلف ليکي چي:

دابو مسلم له عيارانو څخه يوه هم «بي بي ستي» وه چي توبه يې وکښله او د خپل وخت نوميالی زاهده سوه .

دې په هرات کي ژوند کاوه ، او په (۱۵۰ ه ق-۸۶۷ م) کال مړه سوه او په «بازار خوش » کي ښخه ده.

مأخذونه:

۱- پښتني ښځي- ۳۲ مخ ۲- مجمل فصيحي -۱/ ۲۲۱ مخ

۳- د هرات د مزارات تورساله -۱۰ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۲۳- بی بی ستی کاسی :

یوه عارفه ښځه وه چې د کویټې د کاسیانو په لویه هدیره کې ښخه ده، او او ډیر خلک یې مزارته ورځي او زیارت یې په شهرت لري.

مأخذ

مزارات - رساله - ۳ - ۱ مخ دښاغلي سیال کاکړ تألیف

۱۶۲۴ - بی بی شمسو روشانی :

دبایزید پیرروښان ماندینه وه اوهغه وخت چې پیرروښان د هندگورگانی د ولت سره دخپلې خاروی اوخپل دخپلواکی دساتلو دپاره مبارزه پیل کړه دا ننگیالی میرمن په ټولو مبارزو کې دپیر روښان سرهملگری اوزیاته استوگنه یې داشنغراو توتی په غره کی وه.

پلاریې شیخ حسین نومیده او د اودی تبر ځخه و.

د پیرروښان ترمړینې وروسته دا باسیند پرغاړه چې دد ې میرمنی دزامنوا کورودگانی دو- لت دطرفدارانو ترمنځ سختې جگړې وسوې اوپه دغوجگړو کې دد ې ننگیالی میرمنی د ری زامن (شیخ عمر، خیرالدین، نورالدین) ووژل سول نود شمنانو دهغوسرونه اولاسونه پر ې کړل اوبی بی شمسوته یې راوړل بی بی شمسو هغه درې سرمچ اوښکل کړل اوو یې ویل :

«په تاسو دی رحمت وی چې ثابت قدم پاته شوې او د حق په لاره کې موسرونه ورکړل»

د زامنو مړینې دبی بی شمسو د مبارزې غزم کمزوری نه کړ بلکه څه وخت چې جلال الدین روښانی تیراته راغی نو بی بی شمسو یې هم دځانه سره راوستله اودلته به تل د روه په غرونو کې لالهانده گرځیده او د هند کورگانی دولت پرضد به یې خلک مبارزې ته لمسول اوپارول، څو چې د (۱۰۰۰ ه) کال به شاوخوا کې دامبارزه اوننگیالی میرمن په تیرا کې مړه سوه اوښایی چې همدلته په تیرا کې ښخه د ی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینو مؤر خینو ددی نوم « شمسیه » او ځینو هم « شمسی » لیکلی دی .

مأخذونه :

۱- روښانیان د مغلو تاریکیان دعبدالاکبر اکبر لیکنه - د پښور چاپ

۲- بابرید روښان- دښاغلی خادم تا لیف

۳- دزیری جدیده- د ۱۳۵۱ هـ ش کال دوری دوهمه نېټه

۴- کابل مجله- د ۱۳۵۱ کال ووری میاشت- ۶ گڼه- ۵۹ مخ

۱۶۲۵- بی بی صاحبه :

د کامران لور او د اصفهان دفاتح هوتکی شاه محمود ماندینه او ملکه و د (۱۰۱۷ هـ ق) کال درجب دمیاشتی په نهمه دسه شنبی په ورځ مړه ده او قبر یې د کابل دشهدا ی صالحین دجانباز دزیارت په څنگ کی دی چی یوه گنبده هم ورباندی سته او دقرآن کریم په آیتوښایسته سوی لوحه هم لری .

مأ خذ :

پښتو آریانادائره المعارف- ۴/۵۶۶ مخ

۱۶۲۶ - بی بی صاحبه بړیڅه :

دنومیالی پښتون حافظ رحمت خان روهیله ننگیالی اونومیالی خوروه، وروړیې لاژوندی و، چی گوندمسوه پنځه زامن یې درلودل چی پنځه سره دحافظ رحمت خان سره دانگریزانو اوشجاع لدوله په جگړه کی ملگری وو . په دغه جگړه کی حافظ رحمت خان شهیدسو نو دیر روهلیه پښتانه هم شهید انسول خودا پنځه ورو نه ژوندی کو رته راغلل او هغه وخت چی خپلی کو نډی سور «بی بی صاحبی» د وی ولیدل ، وي پوښتل : «څنگه راغلاست ؟ ستاسی ماما دخپلونا زولو زامنو سره په جگړه کی شهید سو اوتاسی چی دهغه سره په جگړه کی ملگری واست څنگه ژوندی راو گرځید لاست ؟ اوروغ رست زمامخی ته ولاړ یاست ؟ لیر ی سی له مخی لیر ی سی که تاسی نه شرمیږ ی زه شرمیږم اوغوزه ژوند ی یم نور نه غواړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ستاسې مخونه ووینم» هغه وچې دغې ننګيالۍ پښتنې مېرمنې بياد ژوندتر پايه دخپلو زامنو مخونه ونه ليدل، خپل ټول جاګيرېې خرڅ کې اودهند په «بريلي» نومې سيمې کې يې يوښکلې اوعالي شانه مسجد جوړکې چې هغه مسجد اوس هم «دبهارپېپو» په محله کې ستهاو«دبي بي صاحبې» مسجدېې بولي،

مأخذونه:

۱-افغان-په اردوژبه دخان غازي ليکنه ۲-کابل مجله -د۳۰۱ کال دوړي-۶ ګڼه

۱۶۲۷-بي بي ګله :

دپښتوژبې شاعره وه اود دولسمې هجري پيړۍ په شاوخوا کې دپېښورپه سيمو کې اوسېدله په ديني علوموکې يې مطالعه درلوده اوښه پوهه مېرمن وه.

ددې له اوږ دمناجات څخه دابيتونه دي:

بي بي ګله خبرداره

له کل نهي تو به کاره

په ايمان شکرګذاره

پاڅه وخت دی دسبا

ماخذ:

فرهنګ زبان وادبيات پښتو-۳-۸ مخ

۶۲۸-بي بي ګله شنغرۍ :

دپښتوژبې شاعره وه اويومناجات يې قاضي عبدالحليم اثرد فويه شريعت کتاب د يوې زړې نسخې په پای کې ليدلی دی .

ماخذ:

تپرهېرشاعرن -۶-۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۲۹- بی بی گنجانی :

بی بی گنجانی د بلوچستان د خان میر محراب خان ما ینه د یره زړه وره ښځه او میر محراب سره په څوجنګونو کی مله وه . جنرل ولشائرچی له کابل څخه د ستنیدلو په لار کی بلوچستان ته ورسیدی پر کلات یې حمله وکړله میر محراب خان کلابندسو ښځي او کوچنیان د پټې دروازې له لاری یوه خوندي ځای ته ولیږل مګربی بی ګنجانې له ښځواو کوچنیانو سره نه ولاړه اوله میر محراب خان سره په کلا کی پاته سوله میر محراب خان چې د انګریزانو جنګ ته واووت دا یرج ته وختله اوله هغه ځایه څخه یې میر محراب خان څاره میر محراب خان چې دانګر یزانو له لاسه شهید سو :

نو دا په خپله ددو وجګړنو سره یې له داره له حصاره و وتله، خو انګر یز انو چی محراب خان سرو لیدجګړی بس کړه، او بی بی ګنجانی خپل شهید میړه حصار ته راووړ، او په خپلو لاسو یې ښخ کی .

مأخذ :

همارې جدو جهد -په اردو، دغور لیکنه -۹۱ مخ

۱۶۳۰- بی بی مبار که :

دملک سلیمانشاه یوسفزی لو ر، او د ملک شاه منصور خو ر، او دظهیر الدین بابر ماند ینه وه .

ظهیر الدین بابر دالغ بیګ کو رګا نی و راره په (۹۱۸ هق) کال کی کابل و نیو او ددې خپښي په نسبت یې ځان دیوسفزو دوست باله. خو بی بی مبار کی ته دګو رګانی حکمر انډکو ر ښځو د شنډ بدو دارو و ر کړه او له اولاد څخه یې و اچو له .

دامېرمن دا کبر تر زما نې ژ وندی وه او دهمایون میر زا موریې حال کښلی دی او وا یې چی دایوه باتدبیره او مهر بانه ښځه وه. دبی بی مبار کی کو رنې دبابر سره زیاتې مرستې وکړې او دبابر ددوی په مرسته پر لودیانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بری و مو ند، خو د همایون مو روایي چي دغه پيښه پر بي‌بي‌مبار کې د يره ،
درنه لگيدلې وه (۱)
مأخذو نه :

۱-دښاغلي محمدابراهيم عطايي يادداښت
۲-دپښتنو تاريخ -دمرحوم قاضي عطاالله‌خان تاليف -۱/۳/۲مخ .

۱۶۳۱-بي بي مستو لودي :

دسلطان بهلو ل لودی مړ نۍ خو اښې او اسلام خان چي دسلطان بهلول اکاو، کو نده وه .

په(۸۶۰هق) کال چي سلطان بهلول په‌پنجاب کي‌و ، او په‌ډهلي کې يې يو ازې يو زلمی زوی « بايز يد» پاته‌و ، او دده نيابت‌يې کاوه ،او په‌هغه وخت کې‌دجو نپو ر پاچا سلطان محمو د تقر يباًددو و لکو څگر‌يو يو ‌يم ـ ز رجنگي پيلانو سره پر ډهلي يرغل و کیء ، زلمی «بايز يد» او څوو رسره پاتو اميرانو بله‌چاره و نه‌ليدله دډهلي دښار په‌کلانو تل،ښار کلابندسو او د جو نپو رلښکری شاو خوا پر کلار او گر ځيدلې .

په‌دغسي و خت کې‌د کلا دساتندو يو مشر توب همدې ننگيالی پښتنې «بي‌بي‌مستو» دسلطان بهلول پښتنی خو اښی پر غاړه و اخيست، او دد ې دپاره چي‌غليم په‌ددې و نه پو هيږی چي‌په کلا کې‌فو ځونه‌نسته‌دلودی کو رنی ټولو پښتنو ښځو ته يې دنارينه و ،کالی و رواغو ستل، کلاته‌يې‌و رو خيژ ولی‌اوپهرې يې‌و رو سپارلې- څه سيړ و نه‌چي په کلا کی وو ، ټول يې‌وگمارل‌چي تل به‌دغليم پر لښکر و غشي او روی ؛ په‌دغو زلميو

(۱) مرحوم قاضي عطأالله‌خان ليکي‌چي :بي‌بي‌مبار که‌دخان ملکشاه‌منصور لو ر وه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې دخپل وخت نامتو غشي ویشتونکي دخان‌جهان لودي زوم «شاسکندر شیراني» هم و،چې دده غشي یوولس‌موټه (۵نیم فټه) اوږده وو، تراتوسوو گامو پورې رسېدل او دده پر تولو غشوپه‌زرین‌خط«سنکندرشاه»لیکلی و،

کلابندی پسی اوږده بي‌بي مستود مېړنی سلطان بهلول د وررسېد لو په تمه‌ترډیره‌وخته پورې کلاخوندی کړه خود بهلول دراتگ ږغ رانـغی دااو تول کلاوال دکلابندی خواریو ستخ کړی، پای‌ته يې‌سلا‌پردې‌سو ه چې‌ښار غلیم ته‌وسپاری اوځانونه وباسی، نوتوریالی مشری «بی بی مستو» چې دلودیو فوځو اوملاتړ دورسېدلو خخه نامینده سوه نو يې دسیدشمس‌الدین په‌لاس دډهلی دښار کلی له‌دې پیغام سره‌چې:«که دلودیو ناموس د نه‌خوندی کولو پېټ وړیء، نوکلی‌واخله!»اودسلطان محمودشرقي‌خوراو رتیر امیر دریاخان لودی ته (چې‌دشرقي لښکروتول‌انتظام په ده پورې اړه لرله) وروليږلي وايی چې سیدشمس‌الدین‌تر کلا وروووت، ددریاخان‌لـودی دربارته‌وروستل سو، دریاخان دډهلي داستاړزی په‌غوښتته خپل دربار‌یان وپا ځول چې‌دوی دوه‌سره پاته سول، سید شمس‌الدین‌ورته‌وویل:«سلطان محمود شرقي پاچا ستاسره څه‌خپلوی لری؟ »دریاخـان ځواب‌ورکه:

«خپل‌سی‌نه‌دی زه يې نوکریم اودی‌سی‌پاچادی »

سیدو رتـه‌وو یل :

ـسلطان بهلول ستاڅه‌کېږی ؟دریاخان وویل :

ـ«سوږسره‌عزیزان‌یو، ورونه‌یو، دی هم لـودی دی‌او زه هم»

سیدو رته‌ـو یـل:

ـ«نو دده میندی‌او خوندی ستا څه کېږی ؟»

دریاخان ځواب ورکیء :

ـ«دده‌سو رسی‌سور، او دده‌خوندی سی‌خوندی دی »

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیانو سیدشمس الدین کلی له جیبه راوایستلې ،سخ ته یې ور ته کښېښو و لې اوورته وویل :

-« اوس نو ستاخپله خوښه ده چې دخپلو میندو او خو یندو پر ده خوندی کوې که یه؟ »

پر دریاخان ددې پوښتنې ځواب و درید او په خورا ترهوره ورځ یې ور ته و و یل :

-« که سلطان بهلول را رسېدلی وای څه خو به مې هرو مرو کړی وای ،او س چې ډاګ تش تور پاته دی هیڅ تدبیر نه سي کېدلای »

خو کلی یې وانه خیستلې او سلطان محمود شرقی ته یې و ویل چې:«بهلول دیوه یې شمېره فوځ سره رارسیدلی، پاچا دی دلته او سی او ساته دی اجازه راکړی چې سخی ته یې و رو و زم »

هغه و ، چې سلطان محمود شرقی هم اجازه ور کړه، او ر ښتیا هم له هغی خوا سلطان بهلول د ښېښتنو دډېر و جنګیالیو زلمیانو سره دډهلی خواته و رغیء د سلطان محمود شرقي لښکر یې مات کیء، دسلطان محمود دلښکر دماتی خبر چې ډهلی ته و رسېد د کلا خلکو په ډېری خوشالی د کلا ننګیالی ساتندو یې «بی بی مستو» ته حال و رو و ړ، او «بی بی مستو» و رته و و یل:

«تاسې و ګوریء چې دسلطان محمود شرقی دلښکر خلک په خپلو خیمو ننوزی او که دخپل پاچادربار ته و رځی؟ »

دوی چې و کتل و یې لیدل چې دستانه سوی لښکر خلک برابر خپلو خیمو ته ننوزی او خپل کالی را غونډوی ، نو«بی بی مستو »دستی حکم و کیء چې د ی ښادی ډولونه دی و ډنګوی .

سلطان محمود شرقی و ار خطاسو بله چاره یې ونه لیدله سمدستی دجونپور

(c) ketabton.com: The Digital Library

خواته وکوچېداوسلطان بهلول بریالي په ډهلي ورننووت ، او «بي بي مستو» په خپل پښتني عزم کی بریالی سوه.

مأخذونه :

۱ـ لودی پښتانه ـ دپوهاند عبدالشکور رشاد لیکنه له ۶۷ مخ څخه تر ۸۰ مخ پوری

۲ـ مرقع افغان ـ ۴۸ مخ ۳ـ تاریخ د اودی ـ ۱۶ مخ.

۱۶۳۲ـ بي بي میر گوهره :

دلوی احمدشاه بابا بلوڅه ماندینه او دقلات دخان میر محبت خان بلوڅ خوروه.

په (۱۱۶۳ هق) کال چی لوی احمدشاه بابا د بلوڅستان د کلات خوا ته ولاړ، سستنګ يې و نیو او د کلات سیمی ته پر مخ ورغیء ،نو د کلات خان حاجی رحیم خان بابی د کلام الله سره احمدشاه بابا ته شفیع راو استاوه ، احمدشاه بابا هم دهغه شفاعت و مانه او د کلا ت خاني يې میر محبت خان ته پرېښووله، او بیر ته کندهار ته راغیء نو موړی خان هم خپله یوه خور چی «بی بی میر گوهر» نومېدله دآخون محمدحیات په وسیله غزني ته داحمدشاه باباحضور ته ولېږله چی احمدشاه باباهغه په نکاح کړه او په دې توګه د احمد شاه بابا و د کلات دبلوڅانو د وستی لا پسی ټینګه سوه.

مأخذ :

دنوای معارک تعلیقات ـ ۷۷۳ مخ

۱۶۳۳ـ بي بي نوره هروی :

مېرمن بي بي نوره د هرات یوه عابده او صالحه ښځه وه، چی ژوند يې په تقوی او زهد کی تېر کړی و، او ددې مېرمنی لېه ښو کارو څخه یو داو، چی وایی د هرات دمالان پل دې مېرمني تیار کړی دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

ددې قبر دهرات دشمعان پهمحله کی دعراق و ره ته نژدې پروت دی،
عوام یې زیارت ته ورځی
مأخذونه :

۱- پښتنې مېرمنې ۱-۳ مخ ۲- دهرات دمزاراتو رساله-۷۶»

۱۶۳۴ - بیټ نیکه :

چې شیخ بیټنی او شیخ بټن هم بللی سوی دی د پښتنو د پېروطا یفو یو ستر او نومیالی نیکه تېر سوی دی چې د پښتنا نه شعراء د لوړی توک په ۵۰ مخ کی ددې لوی نیکه په باب داسی لیکلی سوی دی چې:

«دپښتنو دعلم الانساب پوهانو او هغو مورخینو چې اسمأ الرجال یې لیکلی دی، شیخ بیټنی د پښتنو دېیرو طائفو لوی نیکه بللی دی، او وایی چې دا بیټنی دغر غښت او سړ بن ورور و پخپله د پښتنو ملی عنعنات هم ددې تصدیق کوی (۱) اما په مورخینو کی لومړی ددې ملی عنعنې تصدیق ابو الفضل د گور گا نی پاچا اا کبر د عصر مورخ کړی، چې د پښتنو دغه درې پلازه مشهور دی (۲) مگر دد ی نیکه نوم مورخینو مختلف راوړی ، ځنې یې «بیټ» او ځنې یې «بیټنی» او ځنی یې «بټن» لیکی .

نعمت الله هروی او خانجهان خان لودی هم په مخزن افغانی کی دشیخ بټینی اولاد او ددې قوم مشاهیر او اولیاء مفصلاً راوړی .

ځنگه چې آئین اکبری په (۱۰۰۶ ه) او مخزن په (۱۰۱۸ ه) کی لیکلی شوی دی نو دا ویلای سو ، چې د پښتنو دملی عنعناتو او درجالو دتاریخ لومړی لیکونکی

(۱) داخبره چې بیټ نیکه او غر غښت او سړ بن سره ورو نه دی زیاته خبره نه غواړی .

۲- آیئن اکبری -۲ ر ۱۹۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم دوی دی .نعمت‌الله په‌دې سلسلو کی‌مجمع الانساب او اخباری احمد ی کتابو ته هم‌حو اله‌ور کوی ،چی‌تر ده‌دمخه لیکل‌شوی ، او دپښتنو د انسابو ذکر یې کړی د ی ، په دغه کی‌اخوند درو یزه‌ننگر هاری هم‌چ ی‌تر(۱۰۴۸ ه) پو ری ژوند ی و (۱) ده هم د پښتنو ا نسا ب را وړی دی (۲) د غو ټو لو سو رخینو دشیخ بیټنی‌ذ کر مفصلاً یاضمناً کړی دی .

مگر تر د غو ټو لو یو پخوانی او زو ړ اثر چی دشیخ بیټنې‌ذ کر او ا شعا ر پکښی را غلی‌دی دسلیمان ما کو دبار ک خان‌دز وی«تذ کر ةالاو لیاء» ده،چی پسله (۶۱۲ ه) لیکلی شوې ده. ددې کتا ب هغه‌یو خو پا نی چی‌سته دشیخ بیټنی ذ کر داسی کوی :

«نقل‌هسی کاندی یارانو چی په رو زگار دشیخ بیټنی کی د ده ورورچی سړ بن نو مېد، او پر شیخ بیټنی هم‌خو را گر ان‌و ؛سړ بن نه‌دلو دز امن،او هر کله‌به‌یې‌و یل خپل و رو رته؛ بیټنی خپل زوی ا سماعیل‌و رکاوه اولوی‌سو دسړ بن په کاله، خدای مهر بـان داسماعیل په‌بر کت سړ بن ته نصیب کړ ه، دو سره زا من چی‌او س تر و س‌تېر سو گـنهو ن دهغو ؛ داسماعیل سر قد و اقع د ی دکسې پر غره چی زه هلته تللی‌و م(۳)»

له‌دې رو ایته ښه‌ښکار یږی چی‌په پخوانو پښتنو کی د شیخ بیټنی کر امات مشهو ر وه، او ددې کتا ب لیکو نکی لکه‌چی پخپله‌و ایی‌د کسې‌غرمره‌ته(۴) تللی او ددغه ا سماعیل زیارت یې کړی دی .

۱ـ تذ کر ه‌علمای هند-۹ ه»

(۲)تذ کر ة الابرار و الاشرار ،او پښتو مخزن.

(۳)دسلیمان ما کو پښتو تذ کر ةالاو لیا ء

(۴)پښتانه‌دسلیمان‌مر ه‌ته د کسې‌غر هم‌و ایی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دسلیمان ماکودغه روایت نعمت‌الله کټ مټ په مخزن کې تائید کوی او داسې لیکي: «نقل‌است سړبني برادر کلان بتني مفلس‌بود ، واز هیچ چیز دستگاهي نداشت، باوجود آن ازسعادت فرزندهم‌محروم بود ، روزی‌سړ بني بخانه برادرخود که‌شیخ بتني باشدآمده‌عرض کرد که‌ای برادر! دعای‌تودرباب‌جمیع خلائق مستجاب الدعوات است، درباب‌من توجه‌نمي‌فرمائی، که‌درطلب فرزند وفراخي معاش کوشش‌بسیاردارم ، حضرت شیخ بیت فرمود که‌یک پسرمرا ببرو پرورش نما، که‌بقدم او هم‌دهم اسباط، و‌مال‌ومنال‌و مواشي که‌لوازم‌دولت‌است میسرآید،آخرالامر شیخ پسرخود اسماعیل‌راببرا در خود سړبني داد، وسړبني‌برادر زادهٔ‌خودرا بخانه آورده پرورش‌می‌نمود،ازبرکت قدم اودولت واولادچندان بظهور‌آمدکه تاقیام قیامت‌کم‌نخواهدشد. چون اسماعیل بسن رشدرسید از ریاضات شاقه بمراتب‌ولایت‌رسید،واین شیخ اسماعیل که‌مقبره وگنبدایشان برکوه سلیمان واقع است همان شیخ اسماعیل سړبني پسرحضرت بیت‌است.....(۱)»

په‌دې ډول دسلیمان ماکوقول که‌څه هم‌تر نعمت‌الله‌خلورسوه‌کاله دمخه دی ، مګر یودبله سره پوره ربط اونشردیوالی لري ، او دانبکاره کوی چې تر ازم هجرې کاله هم‌دشیخ بیټني لوی‌نیکه‌په‌باب کې‌پښتنومعنعن کلک‌اومستندروایات درلوده چې له‌هغوڅخه په دغو دوو کتابوکې لړ پاته دی. متأسفانه دشیخ بیټ نیکه نوراحوال موږته نه دی پاته ، او نه دده‌دژوند ونوخت مؤرخینو تصریح کړی‌دی، فقط څني له‌دغو مورخینو څخه داهم‌لیکي، چې‌دی دغورد پاچهانو معاصرو ، او دغورله‌مشهوری کورنی څخه شاه‌حسین نومی دده‌په کورکی و(۲)...

---

(۱)مخزن افغاني ـ قلمي‌ـ دنعمت‌الله هروی .

(۲)مجمع‌الانساب، تاریخ سلطاني حیات‌افغاني، خورشیدجهان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په‌دی حساب‌نو که بیټ نیکه له‌یوه سره د لومړیو غوری مشرانو معاصر - وی نو دده دژوند وخت سوړله(۳۰۰خخه‌تر ۴۵۰) پوری تخمین کولای سو سلیمان ماکو په خپله تذکرةالاولیأ کی‌دبیټ‌نیکه له‌خولې‌یو شعرهم‌را نقل کړی‌دی چی دپښتو ژبی دادب په‌تاریخ خورا مهم گڼل سوی‌دی.

سلیمان‌ماکودده‌دشعر داسی یادوونه کوی:

«نقل کاندی چی‌شیخ بیټنی‌سپین ږیری‌سو،نوده‌ به‌هرکله‌خښتن‌ستایه،اورب‌ته به‌یې یې‌درخاست کاوه چی زما په‌کهول او دسړبن اوغرغښت په‌کهول کی برکت کښېږده ،. بادارقبول کړدده‌درخواست‌او ډ که‌سوه‌ځمکه‌دپښتونخوادد وی په‌کهلول،نقل کاوسی‌چی حضرت شیخ بیټنی به‌ډیرډېره‌داسندری‌لولولې‌اود کسی غره‌کی به‌گرزېدپه شپې»» -

اوبیانودبیټ نیکه‌هغه‌شعر داسی راوړی :

لویه خدایه لویه خدایه ستا په مینه په هرځایه
غرولاړدی د رناوی کی تو له ږوو په ځاری کی
دلته دی د غرولمنی زموږ کبر دی دپکښی پلنی
داوگړی ډېر کړی خدایه ! لویه‌خدایه ! لویه خدایه !

دلته لږ زموږ او ربل دی وړکورگی‌دی‌ووړ بورجل‌دی
مینه ستا کی موږ میشته یو بل دچا په ملاتله نه یو
هسکه اوځکه نغښته ستاده د مړوو ده لـه تـاده
دا پالنه ستا ده خدایه ! لویه خدایه ! لویه خدایه !

که‌دبیټ‌نیکه دغه‌لوړشعر دآریایانود زاړه کتاب ریکویدا Rigvida سره‌مقایله کړه‌ی کړه‌سی‌نودا به‌ښکاره سی چی داشعرد فکراو مضمون له مخی لرغونیو آریائی افکاروته‌خومره‌وړ ته‌دی.دریکوید ایـومناجات داسې‌دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

«لوی خدای دژوندون واکمن دی مالک الملک دی ، دی ښاغلی کورنی وګروته ورکوی خدایه موږ ستامرءیی یو‌ بی او لادهی ښېګنی مومه و ژنی (۱) »

ماخذ:

پښتانه شعراـ لومړی توک له ۰۵۰ مخ څخه تر ۰۵۰ مخ پوری

۱۶۳۵ـ بیخود هروی :

خواجه عبدالحمید . بیخود ددری ژبی شاعرو، اود شاهزاده کامران سدوزی او وزیر یارمحمدخان الکوزی په‌خوتوکی په‌هرات‌کی اوسید، «دسیف الملوک» کیسه‌یی په‌نظم کړی‌ده . دده‌دیوان چی‌زرو بیتوته رسیږی ښاغلی فکری سلجوقی راغونډکړی خولاچاپ سوی نه‌دی.

دهرات دبیچقی په‌کلی کی‌مړاو د بیچقی‌خنګ ته‌ښخ دی .

داغزل‌دده دی:

طبیب دردمن جانانه خواهد شد ؟ نخواهد شد
بزلفش پنجه من شانه خواهدشد؟ نخواهد شد
بدام زلف مشکینش یکی خال سیه دیدم
نصیبم چیدن این دانه خواهدشد؟ نخواهدشد
نگشتم آشنایش سالها درخاک کوی او
رقیبش همچوسن بیگانه خواهدشد؟ نخواهد شد
دل من سخت پرخونست ازجور رقیب آیا
خلاصم زین سگ دیوانه خواهدشد؟ نخواهدشد
نیندیشم زمرگ امادرین فکرم که بعدازمن
گل من کوزهٔ میخانه خواهد شد نخوهد بیخود

(۱) ریګوید ـ باب ـ ۶ فصل ـ ۶، ۷، فقری

(c) ketabton.com: The Digital Library

نموده توبه بیخودازسیی مینای هشیاری

ز پیمان برسر پیمانه‌خواهد شد ؟ نخواهدشد

مـــأخـــذ

یادی‌از رفتگان ـ تألیف مولاناخسته ـ ۱۰۶ مخ

۱۶۳۶ـ بیخودی بلخی :

دبلخ له‌دری‌ژبو شاعرانوڅخه و او د(۹۰۰ هـ ق) په‌شاوخوا کی یې په بلخ کی ژوند کاوه ،دابیت دده دی :

گر آبر وی‌ترا نشدی ماه‌نو غلام ایام هرگزش‌ننهادی هلال نام

مأخذونو :

۱ـمذکراحباب ـخطی ـ ۱۰۳مخ ۲ـتاریخ افغانستان‌درعصرگورگانی هندـ ۲۲۹مخ

۱۶۳۷ ـ بیخودی فراهی :

فراهی ملامحمدیوسف یوناقص الخلقه‌سړی و ، چې‌یوه سترگه‌یوغوږ راویوه سړمه یی نه‌درلود ،دده له‌بدی قواری‌او دکریهی منظرې څخه به خلکو کرله‌کوله ،خوډیرخواږه‌اشعار یې‌ویل‌او دجذب حالت‌یې‌درلود .دابیت‌دده دی:

نخورند درگلستان گل و لاله آب‌بیتو بگلوی‌شیشهٔ می نرود شراب بیتو

مأخذ:

پښتو آریانادائرة‌المعارف ـ ۳/۵۶۹ مخ

۱۶۳۸ـ بیدار نیکه :

دخپل‌وخت‌روحانی سړی‌و ، دکویټې‌دلوړلائی دسیمی‌په‌شاوخوا کی ښخ دی عوام خاک‌یې‌زیارت‌ته و رځی‌او عقیدت ورسره ښرگند وی.

مأخذ :

مزارات ـ ۵۰مخ دښاغلی سیال کاکړ لیکنه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۳۹ - بیدل اشنغری :

د پښتو ژبې نوسیالی شاعر او د پیښو ر د اشنغر دسیمې داوتمانز و د کلي اوسېدونکی و . دی پخپله دخپل کلي دشاعرانو شمېرداسې ښیي :

څه حاجت د ی چې بیان و کړم دوا ړ و دوه خلوېښت ز ساد کلي چې اوتمان

دی او د اشنغردسیمې مشهور سیند«جینډی » داسې یادوي :

تمام رخت دخوشدلی را څخه ړوبشو چې گډشوی و م دسیند په جینډی بیا

په بل بیت کی و ایي :

اوس به څه له مانه صبرو آر ام غواړي؟ چې مې یوو ړ مال متاع دعشق جینډی بیا

او دخپل عصردشاعرانو نومونه داسې

راوړي :

هرچې دی ز ما دعصرهغه دادی چې هریو پکښې خوشخویه سخندان دی

صاحبزاده، محمدی، علیخان گوره هم سعید، له بیان ا کبرسره عیان د ی

مقبول شوی په داباب کښې دی هرچاته چې هریو پخپل قوت کښې پهلوان دی

محمدی ترحمیدز یات و یینم کم نه دی هرچې ز ړ و نه پرې غوڅېږی علیخان دی

چې ممتاز زمادعصرد همدا دی نور بیشماره دی دو اړ و ښه بیان دی

څنگه چې په(۱۱۱۸ ه ق) کال دحمیدبابادشعر بازار تودو ،او همد غه زمانه دځمکنو دمیان عمرصاحب دز وی و ه نوځکه دبیدل ژ و ندد(۱۱۱۸ هق) کال په شاوخوا کی یقیني دی .اوهم دبیدل دیوه بل بیت څخه څرگندېږی چې دده دشعر عروج د«تیمور شاه» په زمانه یعنې دوولسمې هجری پیړ ی کی و ،لکه چې و ایي :

په دو ران دتیمور شاه کی کج دور ان شه بې گناه هه بی تقصیره کړم جانان ړوب

اودده دیوبل شعر څخه معلومېږي چې دده عمرسپین ږ یرتوب ته رسېدلی و،دی و ایي :

سپینی ږ یری خوار خسته ترخار و خس کړم خپلې مینې خا کسترلکه قفس کړم

بل ځای و ایي :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دستم رستم دغم په ملک سلک کړم مهرو سینی سپینه زیره کم هلک کړم

او له یوه بیته یې داسی اټکل کېږی چی دبیدل عمر ترسلو کالو پورې رسېدلی و ، لکه چی وایـــــــی :

صدساله طالع دحسن طمعدار و مرو رله دره هراولارحام لاړ

د بیدل دشاعرۍ په باب کی ښاغلی همیش خلیل دبیدل د دیوان په سریزه کی چی د (۱۹۵۷ م) کال په اکتوبر په پېښور کی چاپ سوی دی داسی لیکلی :

«د دیوان بیدل په انکشاف ،د پښتو ادب په تاریخ کی یقیناً د یونوی نازک خیال شاعر اضافه وشوه ، د چا کلام چی د پښتو ادب دلمنی دو سعت او پلنوالی موجب سو .

بیدل د پښتو شاعرۍ په دنیا کی دیواو چت او جگ مقام خاوند دی، چی د پښتو په رنگینه شاعرۍ کی نمایان حیثیت لری اودخپل شاعرانه قابلیت په زور یې دشعر په هار کی لعلونه او ملغلری و پېیلې، او دتخیل پرو ازته یې عقل گوته په خوله دی .

بیدل دخپلی رنگینۍ او سوز و گدازنه د کی شاعرۍ له کبله دپښتو ادب مخصوص مقام حاصل کړو ،او د پښتو شاعرۍ یې د داسی محاسنو د کله کړه چی د ادب د بنکلا مقبولیت او حسن معیار گڼلی شی ــ دوی په پښتوادب کی دشاعرانه فن هغه نزاکتونه لطافتونه او باریکی و اچولې، چی که پښتوادب کی دلطیفی، باریکۍ او رنگینی شاعرۍ خه لره پر کمی محسوسېدو بیدل هغه تقریباً پوره کړو .

ځینو پښتنو لیکوالو او شاعرانو حمید بابا او کله کله کاظم خان شیدا د پښتو د «بیدل» په نامه یاد کړی دی او داځکه چی ددغه دواړو پښتنو شاعرانه انداز، تخیل او نازک خیالی دفارسی د «بیدل» سره برابری خوری، و لی داترا وسه هیچا نه ده و سه نه وه، چی پښتوادب خپله لمن کی خپل «بیدل» هم لری چی ، د زمانی دانقلاباتو او ناسازگارحالاتو په وجه زمونږ له نظره پټ و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیدل په خپل سبک کی دلوړ مقام خاوند دی ، خیال پروری سره داستعاراتو او تخیل یو بی پایابه او بی ساحله سمندر دی چی کلام کی دفصاحت او بلاغت ساری نه لری .

د افکار او له مخه دبیدل شاعری عشقیه او بزمی ده ، ولی کله کله مذهبی ، اخلاقی او اجتماعی رنګ اخلی .

داسی معلومیږی چی بیدل ،حمید بابا، کاظم خان شیدا، علی خان او کامګار خان دیوه مکتبه هم فکره شاعران دی او شاید هم دغه وجه ده چی ددغه دو اړو شعراؤ په طرز تحریر او سبک کی دخیال پروری سره سره مبالغه او اغراق هم موجود دی او دادبی تلازماتو داستعمال سره دتشبیهاتو، استعاراتو، او محاکاتو لړوبی هم دشاعری حسن او ښایست یو په دوه کړی دی .

بیدل په خپل یو شعر کی حمید بابا او علی خان خپل هم عصریاد کړی دی او ددغه دریو و اړو شعر او ددیوانو دمطالعی نه پس معلومیږی چی اکثرو ځایونو کی نه صرف دوی دشعر په یوه مځکه طبع آزمائی کړیده بلکه ددوی دتوار دنه دا اندازه په مشکله لګی چی ګنی داددریو دماغونو اختراع ، لکه حمید چی وایی :

خط په مخ دصنم راغی که سپوږمی شوه په هاله کی
دایې غاښ په خوله کی زیب کا که ژاله شوه په هاله کی - ترپایه ....

بیدل وایی :

خط یې مخ په خوش نمط که که ماه زیب کا په هاله کی
غاښ ژلی و او ری که در دی چی زینت که په لاله کی ترپایه ....

علی خان وایی :

خط په مخ دصنم راغی ، که میاشت ګیره شوه هاله کی
که سنبل دی او س تو کیږی په اطرافو دلاله کی ترپایه......

یا په دې غزلو کی چی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمیدوایی:

وآسمان ته‌به دشعر زینې کېږدی

که‌حمیددغم‌له‌سره زنگون‌وکیښ

بیدل وایی:

چې‌خور ور بې‌خورپه‌زو ر په‌غږ کی‌پرېووت

بیدل ځکه سر دغم له زنګون‌وکیښ

او نور داسی تو او ږدنه

دبیدل د اشعارو دیوان په دوه سوه او دری شپیته مخوکی د (۱۹۵۷م) کال‌دا کتوبر په‌سیاشت د«شاهین برقی پریس پشاور» په مطبعه کی‌دښاغلی همیش خلیل په تدوین او ترتیب چاپ او خپو رسوی دی ، چی دوه‌زره ، څلورسوه او پنځه‌ویشت بیتونه لری، او دکلام نمونې‌یې‌دادی :

چې‌ مې وليده د ترکی خو له لا له

څه نا څا په وا وښتم په‌کشا له

داله‌مخه‌یې چاپیر لیکه دخطشوه

که چاپیره له سپوږ مې‌وینم‌هاله

چی نظریې‌د آهوسترګوپرې وشو

تر ختن په تېښته لاړشه‌غزاله

چی بې‌درو رته‌دغابښونمودارشو

غمزده په هیبت‌و یلی شوږاله

چې‌یې وار رېدوجادوستادغمزو

په لرزه په‌زلزله شوه بنګاله

دعصمت‌رستم‌چی‌لاف‌وکه‌تاوو پشت

ځکه تل درپسی کړه آه‌و ناله

(c) ketabton.com: The Digital Library

که دی خط دی خوش نمط راته نیولی
پکښې شکلی دتاغم په قباله
چری نه وی چی له مانه دی دل تورکه
جانه ! وشره رقیب سپی رزاله
په سلگو دزنکدن شومه دلبره
څخوه راته دشونډو پیاله
چی دی مینی راته درست جهان دریاب کړو
کښېناستی نشم دصبر په جا له
که بیدل له لپونتوبه و ،خلاص شوی
بیا دی که ، مجنون په غم شیدا و اله

۲

داپه مخ یې دخطلیکه دو تا راغله
که کعبی لره مشکینه قبار اغله
زه دیار خط دبلاله کبره خلاص کړم
بلاو خوره هرچی و ایی بلار اغله
دخندا پوښته چی تا کړه له غمازه
بازه مالره له سوخته ژړا راغله
گل خزان که تارپه تارځکه بلبله !
دځیگرپه و ینو سره په غوغار اغله
سرو مال به په هغه زمان قربان کړم
که سی یوځله په ناز محبوبار اغله
دو صال کلای دړی وړی لاړه
چی دی توپه دهجران په صدا راغله

(c) ketabton.com: The Digital Library

دم په دم چي سندې تور ه د لېچو
دازما په مرگ له کومه فتوا راغله
تللی صبرمی دزړه په بیرته راغیء
چي مې ترکه په خندا کي زیبار اغله
تاچي لاس ددلاسې و رته په سر که
مسا فر له دسفربنه هوا را غله
دابې لیاوه بادشاهی دښکلیو و اوره
مبتلا فرقه ترې بیابې نوارا غله
که ځیگرمی دستم په تو ره غوځ و
دکرم له ښه طبیبه دوا را غله
بیابې ماتې په لښکر کړه دغم گډه
لاس په غاړه له بېدله چې بیارا غله

۳

چي کوې راته خبری په تندی بیا
غوځوې مې دزړه ولی پیوندی بیا
خیا ل دخال دبازدناز بې پیدانه کا
دتوسن دخیال مې مات شو پښیوندی بیا
دوصال پیاله مې لاس دهجرتوی کړه
قبلوم دیارد غم مستمند ی بیا
عقل نقل له بیاوه که آرام رم لاړ
له اغیار سره چي یا رشه سوگندی بیا
دهوس طوطی مې گشت کاوه په گلو
ناگهان جانان په زلفو که بندی بیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

څوک به بیا سوی نجات له دې سماته

چې قاتل شه دجهان په لاس و ندی بیا

کوم تقصیر دی له ماشوی نه پوهیږم
چې غمازستایی په مینه ما غندی بیا

دوصال صوبه یاغی و ه چې فوجونه
د هجران و رپسې لاړه ګرندی بیا

دا یې خط دی په سپین مخ باندی حیران یم
که حبش دی ځی کعبې له دهندی بیا

دا په زلفو مخ دجان بندشه که پښې دی
له مصحفه جا ریستلی تور هندی بیا

چې ویلی یی و ینا لویه دزو روه
خلقه ما ته دبیدل شوه په تندی بیا

-۴-

چې خودرایه راته و ایې بسکه چپ
جانه! ته هم یو خودرایې بسکه چپ

څه له کړې را ته تروې تندی خبر ی
پرې پوهیږم خان نمایې بسکه چپ

د او یل دی هیڅ ا ثر راباندی نکه
چې دښمنه ! دوست نمایې بسکه چپ

په حکمت به سی له جان و نه جار باسې
که ا بو علی سینا یې بسکه چپ

په قصو سی تسلی نشی د خو ږ زړه
که یې ځان سره پارسیالې بسکه چپ

دا ثر و ینا دی به زده پرې پو هیږ م
بې هو ده سر په وینا یې بسکه چپ

په افسون سی ستا د هجر بهی نشی
چې له ما نه مبتلا یې بسکه چپ

څه تقر یر راته د صبر کړې نا دانه!
که ملایې خو جو لا یې بسکه چپ

نصیحت دې ځانله و ساته ناصحه
جو فرو ش ګندم نمایې بسکه جپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

سا که او ریدې خو یو و یی دی بس وه
څه په هره گړی و ایې بسکه چپ
سخ په سخ راته جان و و یل بیدله .
خو شیه و ر ک شه څه څه و ایې بسکه چپ

- ۵ -

چې سی ترکه زیبا ښکلی وطنی ده
غوره چو ن ور ته ز سافروتنی ده
چې آهو یی شه آهو د آ هو سترگو
غز اله یی شر مولې ختنی ده
چې سسکن یې به با گر ام له خرام و ینو
پا بوسی له یې ر اغلې یمنی ده
شر منده تر ې هزار ه ، صدبر گ ، گلاب شی
چې تخنه یې د سخ صافه سمنی ده
چې یې ځان حلقه بگوش شمیر م له سینی
ځکه ز یا ته سی له هر چا تمنی ده
به کو م زو ر و خو زم زه د غم له گتې
چې دلبر را باندی ایښی صد منی ده
لو لپه سی شه صورت ا و رسی په زړه دی
را ته پیښه د غماز و تر بگنی ده
په و اله به د و صا ل نشی خړ و به
چې تو کړه می د زړه ځکه تو سنی د ه
مهر و یان د جهان و اړه سرنگو نشوه
چې جامه ز ما دترکی سو سنی د ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژه بیدل به خنګه مست و ربا ندي نه یم

چې مې ترکه زیبا پګلې رنې ده

ماخذ :

د «دیوان بیدل» سریزه ، او : دیوان نورمخونه .

۱۶۴۰- بیدل بلخی :

د دری ژبې شاعرو ، په شمع انجمن کې یې دا یو بیت راوړ سوی دی :

مې برد هر کس به پیش یار از جان تحفه ای   ما تهیدستان بیدل شرمساری مې بریم

نور حالات یې لاس ته رانغله .

ماخذ

شمع انجمن - ۸۶ مخ

۱۶۴۱- بیدله هروی :

میرمن بید له د خواجه عبدالله د یوانه ماندینه وه ، په هرات کې او سیدله او په دری ژبه یې شعر وایه . دا بیت دد ي د ی (۱)

روم به باغ و زنرگس دو دیده وام کنم   که تا نظاره آن سروخوش خرام کنم

دد ي میړه خواجه عبدالله د هرات د مشهور خواجه حکیم زوی و ، چې په (۱۲۶۸ ه ق) کال مړ دی ، نو دد ي میرمنې ژوند هم دد ي نیټې په شاو خوا کې اټکل کیدای سي .

ماخذونه :

---

۱ - پښتني میرمن - ۳۱ مخ   ۲- مشاهیر النسوان - ۳۰۷ مخ

۳- تذکرة الخواتین - اردو

---

(۱) څوک د دا شعر میرمن بی بی «بیدلی» ته چې د شیخ عبدالله خوروه منسوبوی شمع انجمن ۸۶ مخ (خیرات جسان - ج ۱)

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۴۲- بیدلی لنگ هروی :

مولانا بید لی لنگ دهرات دخیابان په کوڅه کې اوسید ، په دری ژبه یې شعر

وایه او تل به دمیخانې په گوټ کې ناست و-دا مطلع دده دی:

چشم پر خون وخیال خال آن دلبر دراو مجمر ی پر آتش است و پار ه عنبر درا

مأ خذ :

مجالس النفائس- ۱۵۷ مخ

۱۶۴۳ - بیدلی هروی :

بې بې بیدلی حزین په هرت کی ا وسیدله او دشیخ عبدالله دیوانه خور اودری ژبې

شاعره و ه ،دا بیت ددی دی:

روم به باغ و ز نر گس دو دیده وام کنم که تا نظاره آن سر و خوش خرام کنم(۱)

ماخذونه :

۱- شمع انجمن ۸۶ مخ ۲- مجالس النفائس ۲۰۲، مخ

۷۰۳ مخ

۱۶۴۴ - بیدم افغان :

مولوی غلام جیلانی بیدم په ختة افغان دهند په « پیلی بیت » کې او سید او ددری

ژبې شاعر و دطبقات الشعرا مولف دی «مجموعه خوبی های انسانی» بللی دی او لیکی چی :

اگرچه نومشق است فاما سزاق گفتگو یش پهلو بر تبه سخن استادان می زند باین عاصی

اتحاد د لی و روابط کلی دارد

ماخذونه :

۱-تین تذکری-دطبقات الشعرا په حواله-۸۷ ا مخ ۲-هند په تاریخ او مدنیت کی

د افغانانو برخه - قلمی - ۱۱۸ مخ

---

(۱) دمشاهیر النسوان دا بیت «بیدله هیروی» دخواجه عبدالله دیوانه ساندینې ته منسوبوی

۱۶۴۵ - بیرام خان خانخانان بدخشی:

دسیف‌علی بیگ زوی په دری و اسطي د ترکمانانو نومیالی مشر شکربیگ بهار لوته رسېږی دده نیکه یار بیگ دشاه اسماعیل صفوی په وختو کی له عراقه بدخشان ته راغلی و، اوله هغه ځایه د کندو ز امیرخسرو شاه ته ورغی ء، او پخپله بیرام خان په بدخشان - یا- په بلخ کی زیږېدلی، او دپلار ترمړینی وروسته یې په بلخ کی دعلم زده کړه وکړه اوپه شپاړس کلنی کی دهند دتیموری پاچا «همایون» په خدمت‌شامل او وروزل‌سو، او دخپل اهلیت او لیاقت په‌سبب دپاچادمصاحبت او امارت‌منصب ته ورسېد.

د (۹۵۰ ه. ق) کال د محرم په اوومه نېټه بیرام خان هغه وخت د همایون خدمت ته ورسېد چی همایون دمالدیو له‌و به لاس ته راگرځېدلی او دسنده د او بو پر غاړه یې په‌سمسوره قصبه کی اړولی و، او هغه وخت چی همایون دپښتنو له لاسه هند پرېښود او دایران دربارته یې پناه یووړه بیرام خان‌هم ور سره و، او بیرته همایون‌ته یې دپاچهی په‌و رستنو لو کی ډیر زیار وایوست او دهمایون په طرفداری یې ډېری جگړې وکړې چی د هغو په‌عوض کی یې د «خان» لقب وموند، او همایون د کندهار تر نیولو وروسته هغه ښار بیرام خان ته وسپاره او په (۹۶۱ هق) کال‌دی په کندهار کی‌و، او دهمایون له‌خوا یې نوازش ولید، او په هند کی‌هم‌تل د همایون دسردارانو په سر کی‌و لاړ و، اوپه سرهند اونوروځایو کی یې جاگیرونه وموندل، او د «یار وفادار»، او «برادر نیکوسیر» او «فرزند سعادتمند» په خطابو یادسو.

دهمایون تر مړینی وروسته ی اکبر پاچا پر تخت کښېناوه، او بیرام خان دوکیل سلطنت حیثیت درلوداو د اکبر د مخالفانو په سر وهلو او سر کوبلو کی یې ډېر زیار وایوست، ځکه چی د «خان خانان» لقب ورکړ سو.

په (۹۶۵ هق) کال یې دهمایون پاچا خور زه دمیرزا نورالدین محمدلور

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې همایون په‌خپل ژوندکې دده په‌نامه کړې وه او «سلیمه سلطان بیګم» نوموړې‌ئې ورپسې په‌نکاح کړه.

څه موده وروسته دحاسدانو په نغوته او چغولۍ داکبر پاچا نیت ځینې وګرځېد او ده هم دامارت سامان لکه بیرغ او نغاره‌او نور پاچاته ورولېږل خو څه موده وروسته بیرته اکبر پاچا ور وغوښت‌او د (۹۶۸ ه ق) کال دمحرم په‌میاشت داکبر پاچا دربارته ورغئ‌ او په‌ډېر عزت یې هرکلی وشو بیانو بیرام خان اجازه وغوښتله چې دشریفو اماکنو زیارت وکړي، اکبر پاچاهم اجازه ورکړه، خو هغه وخت‌چې دګجرات دپټن ښارته ورسېد دهغه ځای یو پښتون مشر «مبارک‌خان‌لوانی» دخپل‌دپلار دوژلو او خون په قصاص د همغه کال ددریمې خورلسمه دجمعې په‌ورځ پر بیرام خان یرغل وکړئ او په‌خنجر یې وواژه، لوسری‌دی‌دشیخ حسام په‌هدیره کې (چې‌دهغه‌ځای له‌نومیالیو مشایخو څخه‌و) ښخ کړه‌شو، او بیا دحسین قلي خان خانجهان په‌زیارددده مړی په (۹۸۰ ه ق) کال مشهدته یوورړه‌شو، او هلته یې ښخ کړئ، او قاسم ارسلان‌مشهدی دده‌دوژلو نېټه‌داسې په نظم کړې ده:

بیرم بطواف کعبه چون بست‌احرام
در راه شد ازشهاد تش کار تمام

در واقعه هاتفی پی‌تار یخش
گفتا که «شهیدشد محمد بیرام»

بیرام خان ددری ژبې دشعر سره‌هم زیاته مینه‌درلودله او‌پخپله‌یې هم شعر وایه، او هم‌یې داستادانو په‌اشعاروکې پرځای ګوتې وهلې او دخل‌یې کاوه‌چې هغه یې د «دخلیه» په نامه‌را راغونډ‌ول.

وایې هغه‌وخت چې بیرم‌خان په کندهار کې‌و، نو همایون دا غزل وریزه ورته ولېږله:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ای آنکه انیس خاطر محزونی
چون طبع لطیف خویشتن موزونی
بې یاد تو من نیم زمانی هرگز
اما تو بیاد من محزون چونی

بیرام خان په جواب کی ورته ولیکل :

ای آنکه بذات سایهٔ بیچونی
از هر چه تراوصف کنم افزونی
چون میدانی که بیتو چون میگذرد
چون می پرسی که در فراقم چونی

وایی چی یوه شپه همایون پاچا دبیرام خان سره خبری کولې، دبیرام خان سترگی ابو پتی سوې، همایون ورته وویل :«تاته وایم» .

بیرام خان متنبهه سو، و یې ویل : «زما پاچا! حاضر یم - خوارو یدلی می دی چی دپاچهانو په ملازمت کی باید سترگی وساتلی سی، او ددرویشانو په خدمت کی زړه، او دپوهانو په حضور کی ژبه- نو ځکه چی ستاسی سره دادرې سره صفتونه سته نو په دې کی می فکر کاوه چی کوم یو وساتم »

دپاچا دالطیفه خوښه سوه او دی یې وستایه .

دده داشعارو یو بشپړ دیوان پاته دی ، او سربېره پر هغه دفضل او کمال او صلاح او تقوی او همت او کرم خاوندو، قوی زړه یې درلود او تیموري کورني ته یې دیادولو وړ خدمتونه کړي وو

مآخذونه :

۱- مآثر الامراء- ۱/۳۷۱ مخ تر ۳۸۴ مخ پوري .

۲- ددهخدا لغتنامه - ب - ۹۳۴ مخ ۳- تزکره نتایج الافکار - ۱۰۲- مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۴۶- بیربل:

دکندهار په ښار کی نو سیالی یونانی طبیب او حکیم و.

په پښتو ژبه یې لیکنی هم کولې چی د کندهار په پښتو مجله او نورو خپرونو کی چاپ سوی دی.

د (۱۳۵۰ هش) کال په شاوخوا کی مړ دی.

مأخذ:

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو ۸۵ مخ

۱۶۴۷- بیرنگ پشاوری:

مرزا محمدامین بیگ بیرنگ ددری ژبی شاعر اصلاً د پیښور و، خو په لاهور کی اوسېد. فاضل سړی او د ښه خیال او فکر خاوندو. په طریقت کی یې دخواجه باقی بالله لاس نیوی کړی، او په شعر کی یې «بیرنگ» تخلص کاوه.

په (۱۱۲۳ هق) کال په لاهور کی دسالنۍ په ناروغی مړ سو، او خیر الله فداد ده شاگرد او سلگری یې د مړینی نېټه داسی ویلی وه: «باقی بالله شد بیرنگ در بزم بقا» دسفینۀ خوشگو دمؤلف په نظر په شعر کی یې ښه سلیقه درلوده، او تر «میان آفرین» چی دلاهور یانو استاد بالله کېده او ښتی و.

د «مردم دیده» دتذکرې مؤلف لیکی چی: «مرد فاضل و حکیم و شاعر بود» او د «صبح گلشن» مؤلف بیا لیکی چی: «بخوش طبعی و بذله سنجی و مضمون آفرینی از معاصران گوی سبقت می ربود. در ابتداء بمنصبداران شاهی انسلاک داشت، آخرالامر لوای ملازمت نواب عبدالصمدخان صوبه دار کابل بر افراشت، وقصاید غرا در مدحش کاشت و ازجوایز وافره تمتع وافی بر داشت» د اشعارو یو دیوان یې هم درلود چی څلور وزرو بیتونه رسېده،

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا بیتونه ددی دی :

دماغ دلد هی نیست آستین مرا

دیگر به گریه میاور دل حزین مرا

* * *

بر خویش رفته رفته بسر آرزوفتاد

آخر کمند رتبه او درگلو فتاد

* * *

رفتم از خویش سوی یار سلامی گفتم

قاصد گریه روان بود پیامی گفتم

* * *

بادام بچشم او سزن دم

ای خسته چه درد ماغ داری

* * *

قطره قطره می بار دابر تاچه میخواهد

ساقی اندکی درباب کین هوا چه میخواهد

* * *

نشه حسن بعشاق چه بیرنگی کرد

خال تریاکی ولب میکش وخط بنگی کرد

مأخذونه:

۱- سفینه خوشگو ۵۵ مخ ۲- تذکره شعرای پنجاب ۹۱ مخ

۳- تذکره مردم دیده ۱۵۴ مخ ۴- صبح گلشن ۷۳ مخ

۱۶۴۸- بیقیدی بدخشي :

یو بې قیدءا وآزادمشر بهشاعرو، پهدری ژبه یې شعروایهاو په (۱۰۹۵ ق) کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې سړی دی‌دا بیت ده ویلی :

شو خیکه دلم شیفته یک نگه‌او ست　　صدناز و کرشمه بدوچشم سیه او ست

ما خذ :

پښتوآریا نا دائره المعارف -۳/۵۹۳ مخ

۱۶۴۹- بی قیدی بلخی :

ددری ژ بی‌غزل‌ویونکی شاعرو، او په (۹۰۰ هـ) کال کی مړدی .

مأخذ :

تاریخ نظم و نثردرایران - ۱/۶۷۲مخ

۱۶۵۰- بیکر نیکه :

په‌ختہ کا کړپښتون‌اوداحمدشاه‌بابا دوختویونومیالی‌مشراوپه کا کړستان کی‌د«جوگی»
دکهاله لوړی سړی‌و،او داولسی‌مشرپه توگه ئی‌حکمرانی کوله،چی ترسړینی
ورو.سته‌یی‌په اولس، کی،ښه،نوم پرییښی دی

وائي‌چی‌احمدشاه بابا دکا کړودملی همکاری‌په‌جایزه کی‌د کا کړستان‌دو اکوالی
بیگرنیکه‌سپارلی وی،داخبره دروب گزیتمرپه‌لوړی ټوک که‌هم تائید سوی‌ده

مأخذ :

پښتواوپښتانه په‌سهیلی‌پښتونخواسی‌دپروفیسرسیال کا کړتالیف-۱/۱۷٦مخ شوی‌ده .

۱۶۵۱- بیکس (د سوا بی) :

عبدالغفران دگل زمان زوی دپښتوژبی له معاصروشاعرانو څخه و په (۱۹۲۲ م)
کال‌دمردان‌دسوابی سیمی‌په ډاگی کی‌زیږیدلی‌او تر (۱۹۷۰ م) کال وروسته‌مړدی.
په‌عصری مدرسوکی یې زده کړه کړی‌وه،په‌پښتوژبه یې‌هم‌شعر وایه‌او هم‌یې
نثر لیکه، یوه‌بدله لری چی سریې‌دادی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

« چې یې شرق دتوری خورو، دادقوم هغه سالاردی »

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو -۶ ۸ مخ

۱۶۵۴ - بیکسی سجاوندی غزنوی :

مولانا بیکس دلوګرد سجاوندو، او څنګه چې یې په غزنی کې ژوند کاوه په «غزنوی» هم معروف دی. لوړی په کابل کې د محمد حکیم مرزا سره اوسېداو بیا حج ته وولاړ او له حجه هندوستان ته ولاړ څه موده هلته اوسېد، او د حدیثو څینی کتابونه یې لکه مشکوة المصابیح ، او شمایل النبی پرمیرمرتضی شریفی و لوستل او چی سپین ږیری سو نود خپل وطن خوا ته راهی سو خوله بده مرغه په (۹۷۳ ه ق) کال پرلاری په پېښور کی مړسود، خپل وخت نومیالی شاعرواو په اشعار و کی یې «بیکسی» تخلص کاوه او دشعر را زراز دوه لولونو کی لاس در لود. دا بیتونه ددده دی :

در دیرو کعبه جزبتوما ئل نبوده ام   هرجا که بوده ام زتوغافل نبوده ام

فلک را رسم بمهری نه در دوران ما بوده   که دوران فلک تا بوده بی مهروفا بوده

د بیکسی غزنوی دا بدله د فخری اسیری له «ردیف الاشعار» څخه رااقتباس سوی ده :

تا چوګل خیمه بدشت آن ګل رعنا زده است   جانم از کشورتن خیمه به صحرا زده است

عجبی نیست که دیوانه وسوداز ده است   ګر بز لف تودلم دست تمنا زده است

دامن شاهد ګل بهر چه شدخون آلود   مګرش خار تمنای تودر پاز ده است

هرنسیمی که ګذ رکر دازان حلقه زلف   دم زمشکین ختن وعنبرسار ازده است

نیست در انجمن چرخ برین مشعل مهر   آه من شعله برین طارم خ را زده است

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوهکن ازسژده هردانه اشکی که فشاندا　　خار حسرت شده سراز دل خاراز ده است
« بیکسی » داده فلک ساغرعشرت همه را　　سنگ بیداد همین برقدح مازده است

مأخذونه:

۱-شمع انجمن-۸۲-مخ ۲- تذکره علمای هند-۴۳ مخ
۳-پښتوآریانا دائرة المعارف ۴/۵۹۴ مخ
۴-تاریخ نظم ونثر درایران -۱/۴۵۷ مخ

۱۶۵۳- بیکسی هروی :

دآزادی طبعی خاوند شاعرو، دتستر له ښاره د هرات ښارته راغلی و، او د لته مشته سو دا بیت دده دی :

نگاهداراز هوای گرم گلبرگ ترخودرا　　مریزای گل عرق بشناس قدرجوهرخودرا

مأخذ :

پښتوآریانا دائرة المعارف-۴/۵۹۴ مخ

۱۶۵۴- بیگ محمد :

دیوولسمی هجری پیړ ی په وروستیو کلو نو کی د پښتو ژبی شاده یوشعرپه یوه جونگ کی چی په (۱۱۴۲ هق) کال کی لیکل سوی راغلی دی او هغه دادی :

څه عجبی زما دیار د خولې خبری　　چې خبری یې ترهر څه وی نادری
له عاشق سره یې نیازو ی په خلوت کی　　و غافل وته قهر یږی لری لری
دجمال خوبی یې زیاتی دی بې حده　　خلقی په د یدن کړی قلندری
د واړه لبی شکر ینی تر نباتو　　عجب غاښی یې لکه سپینی مرغلری
سره باړ خویی لکه گل وی دگلا بو　　چې یې شماره خوشبویی یې خسی له لری
توری زلفی یې په مخ باندی خوری کړی　　دپریشان زړه په آرام وایی سندری
دو اړو وروځو یې لیندی بانویې غشی　　تل پرزړ نوگوزا زو نه کا جابری

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته‌دزړونوازارسه اخله محبوبی!
خلقی‌دی‌یوشه و رځی مسافری

پوری‌و و ری‌یې په‌خوله کی کړ محبوبی
د رموز خبری کله و ی ظاهری

دگومان کړی دی ماته‌په‌نظرکړه
څه عجب پټ‌سپاهی‌یې بهادری

د دیدن اجربه درکه «بیګ محمد»!
ته چې هسی د هجران غمونه نغری

ماخذ:

ادبی‌ستوری -۱۸مخ

۱۶۵۵- بیګ‌محمدلغمانی:

ددوست‌محمدزوی دپښتوژبی اولسی‌شاعرو،او دلغمان په‌سرکزشمتی کی اوسېد. دینی کیسی اوخیالی حکایتونه یې پراو لسی او زانوپه پښتو نظم کول‌او هم یې دحضرت محمد(ص) وفات نامه په‌پښتونظم کړی‌و ه چې او س‌هم‌په‌مذهبی حلقو شهرت لری.

دی‌د(۱۲۶۴ هش) کال په‌شاعوخوا کی په‌پاخه عمرمړدی -دابیتونه دده‌دی:

راشی‌مټ په‌نیکی کانی دا ژوندون‌به‌وی‌ترکله
بیګ محمدویښې خدایه! ته په روی د پیغمبر!
غوړپی‌کښېږدی موښانو حکایت وا یم له سر ه

مأخذ:

فرهنګ‌زبان وادبیات پښتو-۸۶مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۵۶- بیگی هروی :

دامیردرویش‌علی دبلخ دحاکم ماندینه وه، په هرات کی یی ډیر عزت او حشمت درلود، دخپل وخت دشاعرانو سره یې ښې سرستی کولې او په خپله یې هم په دری ژبه شعرو ایه داځلوریزه ددې ده :

آبی که فلک بلب چکاندمارا   سرگشته ببحرو بر دواندمارا

ای کاش بمنزلی رساند مارا   کز هستی خودبازرهاندمارا

وایی چی کله که به یې شراب څښل ، خو بیا یې توبه وکړه یوه ورځ دبدیع الزمان په یوه مجلس کی ناسته وه، ساقی نورو ته دشرابو جامونه وو یشل خو څنګه چی دې سېرمنی توبه کړې وه نو ساقی دې ته جام ورنه کړ، هغه و، چی دفی البد یهه دابیت ووایه :

من اگرتوبه زمی کرده‌ام ای سروسهی   توخوداین توبه نکردی که مراسی ندهی

مأخذونه :

تذکرة الخواتین

۲- پښتنې مېرمنې - ۳۲ مخ

۱۶۵۷- بی نشان پېښوری :

ددری ژبی شاعرو ، او دده اشعار دپېښوری میرعزت الله له خولې څخه اوریدلی سوی او دابیتونه دده دی :

دلبریبا که کفش کفت خانهٔ دل است   منز لگه خیال تو ویرانهٔ دل است

این زلف تابناک که صد حلقه میزند   برهم مده به باد که کاشانهٔ دل است

ازحال بی نشان غریب ای صبابگو   با یاردلنوا زکه جانانهٔ دل است

مـأخذونه :

۱- پښتو آریانادائرة المعارف - ۳/ ۶۰۵ مخ

تذکره آفتاب عالمتاب

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱٦۵۸- بینوای بدخشی:

شاه خلیل الله دخلیفه ابراهیم بدخشانی زوی ددریژ بی نومیالی شاعراو د سیراوسلوک خاوند و.

پەطریقت کی یې دخپل روحانی او عالم پلار چی هغه هم شاعراو عالم سړی و سیراو لاس نیوی کړی و، او په اشعارو کی یې «بینوا» تخلص کاوه دا بیتونه ددهٔ دی:

من آب شدم سراب دیدم خودرا　　　دریا گشتم حباب دیدم خودرا
آ گاه شدم تمام دیدم غفلت　　　بیدارشدم بخواب دیدم خودرا

عارف بود آنکه خویش راکرد فنا　　　اثبات نمود ذات حق را ببقا
صوفی است کسیکه خویش راکرد ثبوت　　　دریافت بخود جمله صفات و اسما

در صورت قطره سر بسر دریائیم　　　توذره مبین مهر جان آرا ئیم
گویند که کنه ذات او نتوان یافت　　　مایافته ایم اینکه کنهش مائیم

زاهد که دراین سراچه مأوادارد　　　اندیشه ز گفتگوی فردا دارد
گوشادبزی که زاهدو فاسق ازوست　　　هر جاآ بیست روبدریا دارد

وایی چی دهجری قمری ددوولسمی پېړی له شاعرانو څخه و، او دده داشعارو زیاته برخه څلوریزی دی چی په هغو کی یې هم زیاتره تصوفی مطالب بیان کړی دی.

مأخذونه:

۱- ریاض العارفین - ۷۰ مخ　　　۲- پښتوآریانادائرة المعارف -۳/ ۶۰۵ مخ

پایخوړ

د«ب» درديف په دې پايخوړ- کی د«الف» درديف هغه نوميالی راوړو چی ددی کتاب په لوړی، دوهم او دریم ټوک کی د«الف» له رديفه پاته سوی دی- دادد ې دپاره کهچیری دا کتاب دوهمه پلارچاپېده دا نومونه به په هغه رديف کی پرخپل خپل واورلسی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

آ

۱۶۵۹-آدم:

دپښتوژ بی شاعر و، چې څو شعرونه يې د مياحسيب گـل کاکـاخيل (چې په ۱۳۰۵ هق کی مړدی)
په بياض کی راغلی دی-څنگه چې ددی جونگ زياتره شاعرانو ددو ولسمی هجری پېړۍ په اوايلو کی ژوند کاوه نوداسی اټکل کاوسی چې آدم دی هم په دغو وختو کی دپښتونستان په سيمو کی ژوندی و، او شهرت يې درلود .

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبيات پښتو-۱مخ دښاغلی زلمی هيوادمل تأليف-

۱۶۶۰-آدم:

دپښتوژ بی صوفی شاعرو، اوديوولسمی هجری پېړۍ په شاو خوا کی يې ژوند کاوه-دده د شعرنمونه دکاسی عبدالغنی په جونگ کی (چې په ۱۱۴۲ ه ق) کال کی ليکلی سوی راغلی دی-او يوبيت يې دادی:

د ا بيا ن فقير آ د م و يلـی   پر خلاصه سلوک کی له نظير

مـأخذ:

فرهنگ وزبان و ادبيات پښتو-۱مخ دښاغلی زلمی هيوادمل ليکنه

۱۰۶۱-آدم:

دپښتو اولسی شاعرو ، چې د کندهار په ريگستان کی اوسېد ، مذهبی ، عشقی او حماسی اشعاريې پرملی آهنگونو ويل ، اوشعرو نه يې په عوامو کی شهرت درلود دی په (۱۳۰۲ هق) کال کی مړدی اودا بيتونه دده دی :

الف وايی بل نسته ب لويه الله   ت وايی توبه کاږه خواره بنده

ث وايی ثابت که خپل زړه له گناه

ماخذ :

فرهنگ وزبان وادبيات پښتو-۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۶۲- آدین :

د پښتنو ژبې شاعر تېرسوی دی او د دوولسمې هجری پېړی په
او ایلو کی یې ژوند کاوه اود (۱۱۴۰ هق) کال په شاخوا کی یې شهرت درلود .
دده دایو شعر د عبدالغنی کاسی په پښتو جونګ کی سته ، چی وایی :

له روغه خلقه کناره زه سرو رگرځم
پر زړه سی سینه ده دیار زه پری او ترگرځم
چی یې دزړه یقین ورځی طبیب له ساسره دی
او نور به ځه لره دبل طبیب پر د رگرځم
هغه طبیب ته په زاری کړم چی دار وسی وکا
که نه وی گانده به تر داحالو بتر گرځم
دعشق له حاله چی خبر نه وی خبر یې مه کړه
دادگنده هېر گو به لی زه خو رم چی خبر گرځم ،
زه چی په تا پسی مین شوم ننگ و نام سی یر یښود
شپه او ورځ ستا رپه طلب لیل و نهار گرځم
بر عاشقانو تل وایه شی تهمت
او زه « آدین » د تهمتو نو پنډ په سرگرځم

مأخذ :

ادبی ستوری ۱/۱۴ مخ

۱۶۶۳- آزاد :

د پښتو ژبې شاعر دی چی د عبدالغنی کاسی په پښتو جونګ کی یې یو شعر راغلی دی او
دنوموړي شاغلی رفیع په اټکل بی شی چه تر (۱۱۴۲) هجری قمری کال دسخه ژوند کاوه شنه ری یې دادی :

چی ودوست وته رښتینی عشق ریبارنه وی
هغه رسمینه سینه ځکه ځی په کارنه وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه خندا به یې مقصود ته رسوی چیری ؟
چې په ژړا یې دواړه سرې سترګی خمارنه وی

هغه ژوندی په معنی مړ باله شی
چې په ګوګل کې یې د ذکر دندو کارنه وی

چې دحق سینه یې په زړه روزی نه شوه
دی په مثال دچهار پادچا په کارنه وی

او چې ستا په دربار ونمانځه، هغه و نمانځه شو
دا ګناهونه یې هر ګز دچا په شمارنه وی

« آزاده » مه په شریعت کړه یاره
دسولا سینه چې روزی شی هغه خوارنه وی

مأخذ

ادبی ستوری -۱/۱۶خ

۱۶۶۴- آزاد خان ختک :

د خوشحال ختک زوی او دد وی دکورنۍ د نورو غړو په څیر د پښتو ژبې شاعرو دده شعر متفرقې ټوټې لیدلې سوې دی چې یوه دالاندی توته یې دخپل ورور اشرف خان هجری په وېرنه کې (چې په ۱۱۰۶ هق کال مړدی او یلې ده :

د هجرت یې زرسل شپږ و
اشرف خان چې فوت شو یاره

«غم اندوه» دده تاریخ دی
که حساب کړې و یې شماره

مأخذ :

تاریخ مرصع -د پېښور چاپ ر- ۳۸۷ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۶۵- آزاد خان ساپی :

مولوی آزاد خان دمحب الدین زوی په ختيه ساپی په (۱۲۸۵ هش) کال د کاپیسا دتگاب په لندۍ اخيل کلي کې زیږيدلی او دپښتو ژبې شاعر و . متداول علوم یې دهغې سیمې له پوهانو څخه سولوستي و ، او پر اولسي او ژانو یې شعرونه ویل ، او کله کله پر کلاسيک طرز غزلې او څلوریزې ویلې :

دده داشعارو یوه کوچنی مجموعه راغونده سوې ده ، او نور اشعار یې دخلکو په خولو کې دي .

مولوی آزاد په (۱۳۲۵ هش) کال کې مړ دی - دابیت دده دی :

آزادی د آزاد خان ده په کلام کې
دی په سوال شرمیږي دیر له خپل شرفه

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۳ مخ .

۱۶۶۶- آزاد کوهاټی :

دپښتو ژبې شاعر و ، او دلري پښتونخوا په « کوهاټ » کې اوسيد ، دی په خپله خپل خدا داسې ښیي : بېلتون په ما باندې څه سخندی څه نخرې کړې یاره چې د « کوهاټ » درودیو اوس له ما کیږي جدا دبېلتانه ظالم له لاسه ولې نه ژاړم به

دخپل وطن گل او گلزار اوس له ما کیږي جدا

دده اشعار په « جشن نوروزي » کې راغلي او څنگه چې ددې کتاب زیاتره شاعران د « نوروز » شاعر دعصر دی نوله دې » کېله آزاد » هم د نوروز دعصر او دده دادبي مکتب شاګرد ګڼل کیدای سي .

آزاد دخپل شعرونه په هندي راګونو سم ویلي ، خو بیا یې هم د پښتو ښکلي ورسره ساتلې او په خپلو اشعارو کې یې د نوروژبو لغات او ترکیبونه ډیر کم راوړي دي .

(c) ketabton.com: The Digital Library

داده دده دکلام نمونه :

ښه پرې پوهېږ م چې هرریار اوس لهما کېږی جدا

های ارمان هغه دلدار اوس لهما کیږی جدا

اوس درنګ ساعت لهعزیز انو نهجدابه شمه

ولی نهژاړم مور او پلار اوس لهما کېږی جدا

بېلتون پهماباندی ځهشندی ځهنخرې کړی یاره

چې دکوهانو دراو دیوار اوس لهما کېږی جدا

دبېلتانه ظالم له لاسه ولې نه ژاړم به

دخپل وطن ګل اوګلزار اوس لهما کېږی جدا

نن ځکه ناست یمه په خنګ فراق ژړا کومه

چې رشک ګل پری رخسار اوس لهما کیږی جدا

لهتاجدا بهشی« آزاده» دا«حیدر»او «سرور»

های ارمان ګل نګار اوس لهما کېږی جدا

دوی نوری بدلې یې د«ادبی ستوری» په کتاب کې راغلې دی.

مأخذ :

ادبی ستوری - ۱/۱۵۵ مخ

۱۶۶۷ـ آزاد ګل (میا) :

په خټه کاکاخیل د خپل وخت ښه عالم او هم د پښتو ژبې شاعرو .

پلاریې سطهرګل نومېد ، اودی په (۱۰۹۰ م)کال د کاکاصاحب

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زیارت په کاجی خیل کې زیږېدلی او په (۱۹۵۰م) کال کې مړ دی. دینی علوم یې د هند په دیوبندمدرسه کې او دطب علم یې په دهلی کې زده کړی وو، او چې بیرته خپل ټاټوبی ته راغی نو دمردان په سیمه کې یې دیوه روغتون بنسټ کېښود، او دهغه ترڅنګه یې یوه مجله د«افغان» په نامه خپره وله.

په پښتو او اردو کې ښه لیکوونکی و، په شعروکې یې اولسی او اجتماعی مضامین ډېر وو، دا بیت دده دی:

دا کارونه دقدرت دی آزاد ګله

راز دخدای دمعرفت دی هویدا

مأخذ:

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو ۱/۴ مخ .

۱۶۶۸- آصف خان جندولی:

د پښتو ژبې اولسي شاعرو، او د پښتونستان په جندول کې اوسېد، او په اشعاروکې یې مذهبي او عشقي مضامین راوړل او پر اولسي او زاڼو یې ویل .

د(۱۳۲۰هـ ش) کال په شاوخوا کې، او دا سرو کې دده دی:

چې څمکه شي لینده آسمان یې ژۍ و یشتونکی خدای شي -

پیغمبر به نیسي ډال ورته

مأخذ:

فرهنګ زبان و ادبیات د پښتو ۱/۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۶۹- آفتاب پری پیشوری :

یوه هنرمنده شاعره وه چې د(۱۳۰۰هـق) کال په شاوخوا کې یې د پېښور په سیمو کې ژوند کاوه، او دهندي دموسیقي پر مقامو یې غزلې ویلې، او خو غزلې یې په « بهارگلشن » نومي کتاب کې چاپ سوي او هم یې دشعر نمونه د«ادبي ستوري » پهدوهم ټوک کې راغلې ده. دابیت د دې دی :

زره بهشي آخر «افتاب پری » لهدغه غمهته

ستاپه مثال خوک پهښتن کې سرگردانې دی

مأخذ :

فرهنگ زبان وادبیات پښتو -۱/۵مخ.

۱۶۷۰- آنخون خټک

دپښتو ژبې اولسي شاعرو، او پر اولسي وزن یې شعرونه ویل،دده یو څه اشعار د«گلزار پښتو» په کتاب کې چاپسوي‌د دده ژوند د دیرلسمې هجرې پېړۍ په پای او د څورلسمې هجرې پېړۍ په سر کې اټکل کېدای سي- دا بیت دده دی :

خال دی اېښې پهجبین نوم دی خور په زوی زمین

زبا پیر میحی‌الدین د«آنخون » دخولې گفتار دې

مأخذ :

فرهنگ زبان وادبیات پښتو -۱/۶مخ.

۱۶۷۱- آیتي هروي

دخپل وخت ددرې ژبې نومیالې شاعرو، په هرات کې اوسیده ،لومړی یې په اشعار و کې « نرگسي » تخلص کاوه او بیا خپل تخلص په «آیتي» واړاوه، او د ده معاصرینو پوری تړلې دهچې هر وخت به یې د یوچا

(c) ketabton.com: The Digital Library

په‌شعر کی یو باریک مضمون و سوندهغه یې دستی په نظم کاوه‌. خو په‌هر جورت دی دخپل وخت له زبردستو غزل و یونکو څخه گڼلی سوی دی او دده داشعارو دیوان سته. او په ترکی‌ژبه یې‌هم شعر وایه.

مأخذ:

تاریخ نظم و نثر درایران ۱/۳۳۰مخ دسعید نفیسی تألیف

۱۶۷۲ـ ابا:

الف

دا باخیلو پښتنو مشرنیکه و، چې پخه زامن یې درلودل:

شاه بیگ، شخالی، شرغا، خاسی او اسماعیل.

او بیادې پښتو زامنو په‌نامه په پښتنو کی‌خانته خانته خپلو نه‌سته.

مأخذونه:

حواشی‌ـ‌تواریخ حافظ رحمت خانی ـ‌په‌اردو، ۳۰۶مخ.

۱۶۷۳ـ ابابکر کندهاری:

د بایزید روښان د تحریک له مشرانو څخه و، په کندهار کی زیږیدلی او د یوولسمی هجری پېړی په شاوخوا کی یې ژوند کاوه: په‌دینی‌او شرعی‌علومو کی‌یې‌ښه مطالعا درلودله. درویشانیانو دسلی، روحانی او تصوفی تحریک ملگری سو، او یو کتاب‌یې «مرآة‌العارفین» په‌نامه نظم کړ. تصوفی اشعار یې‌ویل، او په‌تصوف کی‌دوحدة الوجود یانو له‌ډلی څخه گڼل کیږی. دابیت دده دی:

خیرالبیان‌یې کړ‌وروړاندی احداد خدای و ته سجده کړه

مأخذ:

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو ـ ۱/۷مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۷۴- ابراهم:

د پښتو ژبې شاعرو ، پادري هیوز د ده یوه بدله د خپل کتاب «کلید افغاني» د «چمن بې نظیر» په (۳۸۹) مخ کې د «براهیم» په نامه ته اخیستې ده . نو ځکه دې ددې کتاب د «ب» په ردیف کې د «براعیم» نامه تر رجوع وسي او هلته د ی هغه غزل و لوستل سي .

مأخذ

کلید افغاني - چمن بې نظیر - د کابل چاپ - ۳۸۹ مخ .

۱۶۷۵ ابراهیم خلیل :

د پښتو ژبې او لسي شاعر په خټه خلیل مومند و د پښتونستان په «سترانې» سیمه کې یې ژوند کاوه - داولسي آهنګونو سره سم یې شعرونه ویل ، او د حافظ عظیم ګندهاپوری (چې په ۱۳۲۱ هق) کال سړ دی له پیرانو څخه ګڼلی سوی دی

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۸ مخ .

۱۶۷۶- ابراهیم شاه کالوخانی :

د پښتو ژبې حماسه ویونکی او داستان جوړونکی شاعر و ، د پښتونستان د کالوخان په سیمه کې اوسېد .

دده حماسي شعرونه زیاتره دافغان او انګریز د جګړو د قصو په باب کې دي .

د «یوترابان» قصه هم دده ده . تر (۱۲۸۰ هق) کال پورې ژوندی و .

دا بیت دده دی:

دابراهیم شاه د کالوخان قوت معلوم شو　　　کوی شعر په دې قصه بې ښکاره دوم شو

مـــأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۹ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۷۷- ابراهیم متی زی :

د پښتو ژبې غزل و یو نکی شاعرو، او د یوو لسمی هجری پېړی په شاو خوا کی د پېښور په لتو کی او سېد. په طریقت کی د چشتیه طریقې پیرو و دابیت دده دی :

ابراهیم ځکه د آشنا په کوی داخل شه چې یې عشق شه په دالار ر هنمون و ر وو رو

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۸ مخ

۱۶۷۸- ابن یمین شنواری

دا میر حبیب الله خان (۱۳۱۹-۱۳۳۷ هق) دو ختود پښتو ژبی شاعرو، د شینوار و په لوی لپاپین کی او سېد، او پر کلاسیک طرز یې شعرو نه ویل، او په شاعری کی د رحمان بابا پیرو و.

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۹ مخ

۱۶۷۹- ابو احمد بستی :

د خپل و خت نوسیالی محدث او اصلی نوم یې محمد د ابرا هیم زوی او د جناح نمسی او کنیت یې ابو احمد بستی و.

په (۳۴۶ ه ق) کال د بغداد له لاری حج او ته تللی - حدیثو نه یې له اسحق بن ابراهیم القاضی البستی او صاحب احمد بن آدم څخه زده کړی وو.

مأ خذ :

دسیستان ځینی پخوانی مشاهیر - ۱۱ مخ د نباغلی ز هری لیکنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۸۰ـ ابوبکر جامي :

دمولاناعبدالرحمن جامي هروي له نژاده دښومعنوي او صوري کمالاتوښښتن
په تېره بيا په ښه خطليکلوکي لوی لاس درلود ـ هغه وخت چي يې له خراسانه
کردستان ته مهاجرت وکیء هلته يې په «سيلميه »مدرسه کي ځای و نيو، ډېر
شاګردان پرراتول سول او خصوصاً د نستعليق په خط کي يې ډېری استفادې ځيني
وکړې، او هلته يې د خطښې ښکلي توتې اور قعې پرېښوولې دی په (۱۰۷۷ هق) کي مړسو.
مـــأخذ :

خطو خطاطان ـ۳۲۱مخ دابوالقاسم رفيعي مهرآبادي تأليف .

۱۶۸۱ـ ابوبکر محمد بلخي :

دعلي زوی ، دطرخان نمسی ، دعبدالله کړوسي
و دجياش کوسي دخپل وخت له محد ثانو څخه و ، اوپه ابوعبدالله بلخي بيکندي
هم ليکلي سوی دی څه موده په شام او مصر کي او سېد، او زياتره ليکنې يې په
کوفه او بصره او بغداد کي کړي دي .
د(۲۷۸ هق) کال درجب په مياشت کي مړدی .
مأخذ :

لغتنامه ـ ب ـ ۳۸۲ مخ دمعجم البلدان په حواله

۱۶۸۲ـ ابوبکر (ميا)

ميا ابوبکرد ديرلسمي هجري پېړۍ له پوهانو او روحانيونو څخه و ، د
پښتو نستان په «گوجر و گړهي »ا وسېد ،او په (۱۳۰۹ هـ ق)کال کي مړدی ـ
دی په پښتو ژبه ليکنې هم لري .
مـــأ خذ :

فرهنګ زبان و ادبيات پښتو ـ ۱۹/ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۸۳- ابوالحسن هراتی :

دپښتوژ بی لیکلوال قاضی خیر الله پیښوری لیکی چی ملا ابوالحسن هراتی «کلیله و دمنه» په پښتو رااړولی وه .

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو-۱/۱۰ مخ

۱۶۸۴ - ابوعبدالله محمد بلخی:

دفضل زوی او دعباس بلخی نمسی دخپل وخت له نومیالیو صوفیانو او مشایخو څخه و. په (۳-۴) هجری پیړیو کی اوسېد .

له بلخه څخه وایستل سو ،سمرقندته ولاړ ،او په (۳۱۹ ه ق) کال مړ دی .

مأخذونه:

۱-الاعلام زرکلی-۷/۲۲۱ مخ

۲-لغتنامه -ب- ۲۳۸ «

۱۶۸۵-ابوعلی حسن بلخی :

دشجاع زوی اود رجابلخی نمسی د خپل وخت نومیالی و ،او په (۴۴۲ ه ق کال په نهه خلویښت کلنی کی مړ دی.

مأخذونه :

۱-ددهخدالغتنامه-ب- ۲۳۸ مخ

۲-معجم البلدان-

۱۶۸۶ - ابوعلیشاه (سید) :

سیدابوعلیشاه دسید امیرالدین زوی دپښتو له خوږ ژبو شاعرانو څخه و ، دی په (۱۸۳۳ م) کال دپیښور دشبقدر په اسلام آباد کی زیږېدلی دی. دینی علوم یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په «کتوزی» کی لوستی اوخه وده هم په «پندیالی» په تدر یس او تألیف بوخت و او
دی ډیر تألیفات لری چی مشهوره یې دا دی :

۱ - جنگنامهٔ حسنین
۲ - مناقب غوث الاعظم (رح)
۳ - وفات نامه
۴ - قصهٔ جابر انصاری .
۵ - کلیله و دمنه .
۶ - لیلی و مجنون .
۷ - نصیر بربری .
۸ - قصهٔ قهقه .
۹ - قصهٔ شمشاد .
۱۰ - قصهٔ مرغابی .
۱۱ - بختیار .
۱۲ - سیر حاتم .
۱۳ - آدم و در خانی .
۱۴ - قصهٔ دل افروز .
۱۵ - جنگنامهٔ محمد حنیفه .
۱۶ - جنگنامهٔ شیر علی .
۱۷ - جنگنامهٔ کلان .
۱۸ - دیوان سید .
۱۹ - در محفل
۲۰ - مناجاتونه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده په دیوان کې بدلې او اشعار د پښتو پراو لسی او ژ انو هم ستته .

دی په (۱۹۳۰ م) کال کی سړسو، او دابیت دده دی :

که بنکا ره دی په چمن شی د نخ گل   په نار وسو رو راځی و ژلا بلبل

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو-۱/۱۰۰ مخ

۱۶۸۷-ابوعلی شقیق بلخی :

دابراهیم زوی او د علی ازدی بلخی نمسی په دوهمه هجری پیړی کی د خراسان له لویونو سیالیو صوفیانو او عارفانو څخه و .

د مړینی کال یې ذهبی (۱۹۴ هق) او دوفیات خاوند (۱۵۳ هق) لیکلی دی .

مأخذونه:

۱-الاعلام-د زرکلی-۳/۲۴۹ مخ

۲-لغتنامه-ب- ۲۳۸ «   ۳- طبقات الصوفیه

۱۶۸۸-ابوعلی عبدالله بلخی :

د محمد بلخی زوی مشهور په «بلخی» په دریمه هجری پیړی کی د بلخ له نوسیالیو محدثانو څخه و .

ماخذونه

۱-الاعلام-د زرکلی -۴/۲۶۱ مخ

۲-تذکرة الحفاظ - ۲/۲۳۳ «   ۳-لغتنامه-ب- ۲۳۸ «

۱۶۸۹-ابوالفتح البنتی غزنوی :

د سلطان محمود غزنوی د دوختو نو سیالی شاعر و ، په دری ژبه یې خواږه شعرونه ویل، دده زیات اشعار د عرفان او توحید په باب کی و و - د (۴۳۰ ه ق) کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

دکوچنی اخترپه میاشت مړدی. لکه چې یو شاعر دده دمړینی نېټه داسې په نظم کړې ده :

شیخ عالیقدر مجدالدین ابوالفتح آنکه بود — مقتدای اهل فضل وسراهل کلام

چارصدباسی چواز تاریخ احمددرگذشت — درمه‌شوال رحلت کردتادارالسلام

مأخذ

مفتاح التواریخ -۳۸-مخ

۱۶۹۰ـ ابوالقاسم عبدالله بلخي :

داحمد زوی او دمحمود دکعبي بلخي نمسی د دریېمې هجری پېړۍ په پای او دڅلرمې هجری پېړۍ په سرکې له معتزله امامانوڅخه و.

مأخذونه :

۱ـ الاعلام ـ دزرکلي ـ ۱۸۹/۴ مخ

۲ـ تاریخ بغداد ـ ۳۸۴/۹ «

۳ـ ددهخدا لغتنامه ـ ب ـ ۲۳۸ «

۱۶۹۱ـ اتکړ مولانا ـ یا ـ ارکړ مولانا :

د تیراداو رکزو او سپدو نکي دخپل وخت له نومیالیو غازیانو او مجاهدینوڅخه و، چې په شیخ المشایخ مولانااتکړ ـ یا ـ مولانا ارکړیې شهرت درلود، او دسواد د باباجي صاحب مشرخلیفه او مأذون و، مزاریې دشلمالي وزیرستان ددوړ دقبیلې په سیمه کې دی .

مولانااتکړپه ۱۸۷۸ م کال دبنواو دټل په منځ لاره کې دپرنګیانوپرلښکر یرغل وکې او انګریزی پوځ ته یې زیات تاوان ورساوه، او ځوننګیالی غازیان هم شهیدان سول . بیاپه ۱۸۸۹ م کال یې ددووسوو وزیرو، مسیدو او دوړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

غاز یانوسره‌دتال په‌اته‌سیلی‌و. اتن په‌سپری نوسی کلی کی پرانگریزانوحمله وکړه ، په کیمپ، رننوتل لاس په‌لاس جګړه وسوه او دانګریزانو اوه شپیته تنه جګړن یې وو ژل .

په‌دی‌توګه نوسالاناانکر- یا-ار کړله هغونوسیالیو مجاهدینو څخه‌و ،چی دژوند زیا ته‌برخه یی‌په غزاګا نوکی تېره‌سوې و' زه‌او په پای کی‌هم شهید سو.

مأخذ :

پښتانه- دوتهوک -۲۱۳ مخ دکابل چاپ .

۱۶۹۲-احسن :

دپښتوژبی عالم شاعر میناغلی همیش‌خلیل لیکی‌چی :

«دحالاتوی‌ې هیڅ پته نه لګی صرف هم دغه دده‌غزل‌یې په‌لاس‌را غلی-داسی معلومیږی چی«احسن» یوعالم سړی‌اود یومقلدشاعرپه‌حیثیت‌پښتوادب کی‌دنکاره مقام خاوندو، وداشعارو اسلوب یې‌دخپل و خت دپښتنی روایا توپه‌بنیاددی »

دادوی بدلی دده‌دی :

- ۱ -

. . . . کړم

خپل قسمت دیار دمینی انفعال کړم

دتصویرپه‌شان‌یې‌ساه‌در ته‌و لاړ یم

دبوسې‌زکوة‌و باسه‌در ته‌سوال کړم

چه‌سی یار له غمازناست‌و لید په‌سترګو

دسا هی په‌طوری‌یې په تیغه حلال کړم

ښار دزړه سی کړه‌تالا سپادترکو

بی تقصیره‌بیګناه‌یې ز ه‌تالا کړم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده د کبر کاسه تل مدام نسکوره

څکه غم دیار د حسن دی زوال کړم

چې معدو مه شوه و عده دو صال څکه

تسله دې خوږ خاطر څخو په فال کړم

اته وا پې چې د راز پرده پوشی کړه

زه «احسن» یې څکه بندله قیل و قال کړم

- ۲ -

چې پنهان را نه داستا ښکلی رخسار دی

له ژوندو نه سې نور مرګ و ته تلوار دی

په امید ستاد را تلو ګلستان ګل شه

د ست بسته د رته و لاړ سرو چنار دی

چې شهرت سې ستاد مینې خدای نصیب کړ

او س په بیار ته جار وتل را ته د پر عار دی

چه په خوله دی ر قیبانو ئې تل زور وي

عاشق څکه د منصور غوندی سنګسار دی

یو څل تا د سرو لبانو سې را کړی

لا ترا و سه سې په سر کې داخمار دی

چې دستاله وصله زه یم محروم شوی

ټول صورت سې دی تبجن زړه سې بیمار دی

که رسن د زلفو ور کړې خوار «احسن» ته

په محیط د ریاب د عشق کې ګرفتا ر دی

مأخذ :

ور که خزانه - ۲/ ۵ . ۲ مخ د ښاغلی همیش خلیل تالیف د پېښور چاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶۹۴-احمد تراهی:

د پښتو ژبې شاعر او په (۱۲۹۳ ه) کال د لرې پښتونخوا په «تراهی» نومی ځای کی اوسېدا او په همدی ځای کی یې په یوه جومات کی امامت کاوه دی تکیوته دی په خپله داسی اشاره کوی:

تراهی و، کی می مقام دی | خبر دار پری خاص وعام دی
په مسجد کې کی امامت کړم | خپل مولی له عبادت کړم
سنه د ری نوی یو زر | دوه سوه نور کړه برابر
خلورمه د شعبان وه | په قدرت د پاک سبحان وه
توقف کړه ای احمده ! | وراندی تا لره دمه ده

ده په همدی کال او همدی ځای کی دوی پښتو رسالې چې یوه «خوابنامه» او بله «فالنامه» نومېږي د پښتو په لنډه مثنوی په نظم کړی او په یوه وقایه کی خپری سوی دی چې نمونی یې دا دی:

له خوابنامې څخه:

پس له حمده له صلوته | راشه غوږ و نیسه ما ته
چې باعث په بنده راشی | نور یې خدای ته التجاشی
هر انسان لره خطاشته | له مولی ځنی عطا شته
القصه بکوم خوابنامه زه | ورسره ضم فالنامه زه
چې پښتو ته شی اسانه | په فارسی ده قدر گرانه

له فالنامې څخه:

پس له دار نگه کلامه | وایم تا وته نیکنامه
اوس می دا رنگه فکرت دی | فالنامې وته حاجت دی
نقل دی له نصر الدینه | ای زما ورورا مینه
د هو یلی دی دا شان | په ترتیب سره اسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

فاتحه دي له يوه وا ر ه
ولولی ا ې بر خو ر د اره

بياسائل ته دی ای جانه
ا مر و کا د د ی شا نه

چی‌دښی لاس گو ته کېږده
په‌يوحرف بانديې يي پريږده

پس لسه هغه مقر ر ه
گو تی لاندی کړ ه نظره

چی‌کوم حرف‌دی‌لاندی‌ښکلی
نظرو کړه‌لا ندی غلی

له پای څخه :

پس‌له‌دې‌مې اختتام دی
بيا هر چاته مې سلام دی

د اسلام علی الد و ا م
په هر چا په خاص و عا م

مختصر مې کړ ه ابيا ت
چی کتاب تر ې نه شی ز يات

مسمی‌يم په « احمد »
په‌نامه‌د محمد

مأخذ :

ادبی ستوری -۱/۱۱۱مخ

۱۶۹۴-احمد تيراهی :

گل احمد مشهور په احمد تيراهی دعبدالکريم زوی په ختيځ خليل دپښتو ژبی ښه شاعرو ، په (۱۲۴۲ ه ق) کال د پيښور سيمو په « سپينه ډهيری » کی زيږېدلی دی - دينی علوم يي لوستی وو ، اوتر هغه وروسته يې تدريس کاوه او په تأليفو بوخت وو . بيا په «تيراهی» سيمه کی ميشته سو ، او هملته يې اساست درلود . دده ژوند تر (۱۳۰۱ ه ق) پوری يقينی دی .

احمدپه خفيف بحر مثنوی کی ډېر اثارلري چی مشهوره يې دا دی :

۱-قصص الانبياء

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲ـقصه شهزاده رت و پدمن.

۳ـقصه طوطی مینا.

۴ـذخیرة القراء .

۵ـهدایت المؤمنین.

۶ـفالنامه و خوابنامه.

۷ـقصهٔ جمجمه

دابیتونه دده دی :

تیراهی کی سکونت کړم
هم پیشه دامامت کړم

یم په اصل کی خلیل
و ایم تاته اوس دلیل

سفید ډهیری کی می بنه جددی
خاص بنده د پاک احددی

فرزند یم د عبدلکریم
که ایمان می شی سلیم

مـــــأخـــــذ:

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو-۱/۱۴مخ

۱۶۹۵-احمدجان ځاځی:

د پښتوژبی اولسی شاعر، په ختـه الیسنگی ځاځی و ، اودځاځیوپه «پټله» کی اوسېدـشوونه یی پرملی آهنگوړ غول .

په(۱۲۷۰ هش) کال کی زېږېدلی اوپه(۱۳۴۰ هق) کال کی مړدی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابیت دده دی:

د هلک توری سترگی توری یې و روحی دی   نور و بنویې رانه ایستی ډېر زی دی

مأخذ:

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو-۱/۱۷ مخ

۱۶۹۶- احمد (ملا) الینگاری:

ددینی علوم طالب او دپښتو ژبې او لسی شاعرو، پلار یې محمد حسین نومېده او دلغمان دالینگار په شاهی کی اوسېد.

په (۱۳۰۱ هق) کال زېږېدلی او په (۱۳۴۵ هق) کال کی مړ دی. شعرو نه یې براولسی و زنوویل-دابیت دده دی:

ما نن و لیده هغه دلبر   شین خال یې ایښی دزنی پرسر

مأخذ:

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو-۱/۱۶ مخ

۱۶۹۷- احمد جان (ملک):

ملک احمدجان د ملامحمد زوی او درا زالدین لمسی په ختمه ساپی دخپل وخت او خپلی سیمی مخو رسړی و، او د لغمان دمرکز په احمد زیوکی اوسېد. په پښتو ژبه یې شعرونه وایل، غزلی او قصیدې لری - اشعاریې د هیواد په مطبوعاتو په متفرق ډول خپاره سوی-او دی په (۱۳۲۷ هش) کال کی مړدی

دابیت دده دی:

احمدجانه دیوانه دی خلق بولی   که په عقل افلاطون شې یا بهلول

مأخذ:

فرهنگ زبان وادبیات پښتو- ۱/۱۷ مخ

(c) ketābton.com: The Digital Library

۱۶۹۸ـ احمدجی :

دمحمدشاه گل زوی د پښتونثرلیکونکی و ، یوی کتاب یې د«مفید المبتدین» په نامه په(۱۳۲۵ هق) کال دصرفی قواعد و په باب کی لیکلی و .

مـــأخذ

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو-۱/۱۸ مخ

۱۶۹۹ـ احمدخان :

داحمدشاه بابا دو ختود پښتوژبی شاعر تېرسوی دی(۱۱۶۰-۱۱۸۶ هق) دده خطی اشعار لیدلی سوی دی او دابیت دده دی :

احمدخانه هرسړ به هله پوښی چی دعمرتار یې پرې شی په مقراض

مأخذ

فرهنګ زبا و ادبیات پښتو-۱/۱۹ مخ

۱۷۰۰ـ احمدداودزی :

دیوو لسمی هجری پیړۍ له نو میالیو صو فیانو او مشایخوڅخه و، اود«شیخ احمدداؤ-دزی» په نامه یادیده-دپیښورپه سیمو کی او سېداوپه تصوف کی دنقشبندیه طریقې پیرو و ،سربېره پرتصوف یې په پښتوژ بهشعرو نه همو. یل ،او یو کتاب یې د«الشرایع و الاحکام» په نامه په پښتونظم کړی و .

په(۱۱۱۸ هق) کال مړسو، اودداؤ دزی په محله کی ښخ دی .

مـــأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو-۱/۱۵ مخ

۱۷۰۱ـ احمد (شیخ) لودی :

شیخ احمدلودی دشیخ سعیدلودی زوی داوومی هجری پیړۍ له نومیالیو پوهانو اوسورخانو څخه و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده په (۶۸۶ هق) کال کی یوګټور کتاب د «اعلام اللوذعی فی اخبار اللودی» د ملتان دلودیانو پښتنو پاچهانود کهاله په باب لیکلی و، چی کامران خان دسدو خان زوی چی په ښارصفا کی اوسید، پخپل کتاب «کلید کامرانی» کی هغه ته حواله ورکړې ده، اود پټی خزانې مؤلف محمد هوتک بیاد هغودواړو کتابو یادونه کړې ده، اود شیخ حمیداوشیخ رضی لودی دژوند حالات یې له همهغو کتابو څخه را اخیستی دی.

مـــأخذ:

پټه خزانه - د کابل لومړی چاپ ۶۷ مخ

۱۷۰۲ - احمدغوری:

د پښتو ژبی دستر نامتو لر غونی شاعر «ښکارند وی» د پلار نوم و، چی دغور په «فیروز کوه» کی یې د هغه ځای د کوتوال حیثیت درلود، اوپه پټه خزانه کی یې یادونه راغلې ده.

مأخذ:

پټه خزانه - د کابل لومړی چاپ ۳۷ مخ

۱۷۰۳ - احمدکندهاری:

دخپل وخت عالم او د پښتو ژبی فاضل شاعر، او په شعر کی د پیرمحمد کاکړ دادبی مکتب پیرو و. تر (۱۲۰۱ هق) کال پوری یې ژوند یقینی دی - ده د اشعارو یوه دیوان درلود، اودوه نور اثره یې د «حقیقت الاسلام او «علم و عمل» په نامه هم لیدلی سوی دی.

مـــأخذ:

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۲ مخ

۱۷۰۴ - احمدګل ټکړی:

په پښتو نستان کی اوسېد - دنولسمی عیسوی پېړی په شاوخوا کی یې ژوند کاوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دافغانانواو انگریزانو ترمنځ د(۱۸۵۷ ع) کال دجگړې قصه یې په نظم کړې وه چې دار مستترختیځ پوهاند هغه په خپل کتاب «دپښتنخوا دشعرها رو بهار کی راوړې ده چې دایی دپای بیتونه دی :

بهاولپور کی فرنګی یوی و رځ دتوره و که لاف
داسلک دپیښا و ردی ربو رکړی دی انصاف
چراته دی په ایرو کسی که څوک پیښشی پرې صراف
ویل داحمدګل خلق په بیعه لکه درکه

علاوه پردې یې په یوه چاربیته کی دامیردوست محمدخان اودسیکانوجګړه هم نظم کړې ده چې هغه هم دار مستر په خپل کتاب کی راوړده چې لومړی بیت یې دادی :

چاوې چې دوست محمدغازی سنبال شه په کابل کی
خیژی دلښکرو بادشاه په قندهار زوګایی

مأخذ :

دپښتنخوادشعر هارو بهار ـ دکابل چاپ ۱۲، ۱۳، ۱۴ مخونه

۱۷۰۵ ـ احمدګل سلیمانخیل :

دغازی امان الله خان په وختو کی چې دپښتو ژبی دپاره په (۱۳۰۱ ه ش) کال دکابل دارګ په «شمالی برج» کی یوه علمی او تحقیقی ټولنه جوړه سوه او «مرکه دپښتو» و بلله سوه داښاغلی دهغی مرکې غړی و ، چې دپښتوژبی دکتابود لیکلو دموادو او لغاتودراغونډولو په لاره کی یې زیارایستلی دی ، او په هغه مرکه کی یې دسلیمانخیلو دلهجې نمایندګی کوله .

مأخذ :

یوازنی پښتو ـ دکابل چاپ

۱۷۰۶ ـ احمدنور آهنګر :

د(۱۳۰۰ ه) کال په شاو خواکی یې پر اولسی اوزانو پښتوشعرونه ویل ، او دلغمان په مرکزکی اوسېد .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابیتودده دی :

زه‌احمدنورآهنگرپه ژړاژاړمه   له‌لویه خدایه ځنی خپل ایمان غواړمه

له‌بی وفاو نی دنیا نه لاړمه   هغه‌سلک چی سالید لی سواری دی‌پکی

مــــأخـــذ

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو۱/۲۳ مخ

۱۷۰۷ـ احمدی عبیدالله :

دلوی عالم او عارف میا محمد عمر څمکنی زوی و ، چی پښتو ژبه یی شعرونه ویل ، په غزل کی یې « غریب او په قصصوکی یې «احمدی» تخلص کاوه ـ په (۱۱۰۰ هق) کال زیږیدلی او دمتداو لو علوموترلوستلوو روسته یی در وحانیت خواته مخه و اړوله ، او دادب او بلاغت پر فنونوسربیره یې په تصوف کی هم لوړمقام وموند، دده‌داآثار مشهور دی :

۱ـ هشت بهشت .   ۲ـ شمایل نبوی   ۳ـ قصهٔ جهاندار .   ۴ـ دیوان

دده‌ژوندتر(۱۲۳۳ هق)پوری‌یقینی دی‌ـ او دابیت دده دی :

ترقیامته به په‌خودپس‌له‌دې نشی   چی غریب‌دی‌په‌دید دخپل نگارمست

مـــأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو‌ـ/۲۳ مخ

۱۷۰۸ـ اختر محمد شینواری

د پښتو ژبی شاعر و ، او په موسیقی کی یې لاس درلود د پلار نوم یې شیر زاده او په ختیه میا خبل شینوا ری و. په (۱۹۰۸م) کال په «لواړگی» کی‌زیږیدلی‌او په(۱۹۴۷م) کال‌په لواړگی کی سړاو همهلته ښخ دی اخترمحمد تیوکی‌او بدیهه و یونکی سړی‌هم و ،او دده‌زیات شعرونه دپښتو پر اولسی‌او زانوسم‌وو .په‌شعروکی‌یې‌هم‌تصوفی هم‌عشقی‌او فکاهی‌موضوعات‌بیانول

(c) ketabton.com: The Digital Library

دابیتونه‌دده دی :

په‌بازارکی دوصال‌سی دهستی‌پنگه تالاشوه

په‌اوره‌کلی ساشومه په‌پسرکی په‌خندا شوه

دهجران داور پوښتنه دی‌له خپلو شونډو وکړه

په سوال چی‌دوصال دی‌سره‌لمبه مخ کی پیداشوه

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو۱/۲۶ مخ

۱۷۰۹ـ اختر (ملا) :

ملااختر ددولسمی هجری پېړی په شاو خوا کی په کندهارکی اوسېد، اودخپل وخت د پښتو لیکوال و، اود پښتو په تاریخ کی يې مطالعه درلودله‌او دپښتنو دتاریخ په‌نامه يې‌یوکتاب تألیف کړی‌و، چی‌انگریزبستر بیلويې د « تاریخ ملااختر » په نامه‌یادوی. د«یوسفزی‌افغان»د کتاب‌مولف‌هم د «تاریخ‌ملا اختر» نوم‌دپښتو په تاریخی کتابوکی یادکړی دی .

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو۱-/۲۷ مخ

۱۷۱۰ـ اختو سنځر خیل

اخترمحمد مشهور په « اختو » دکاکړو په سنځر خېل تبرکی نوسیالی مبارزو، چی دیر غلگرو پرنگیا نو سره يې مبارزی کړی وې ، چی دهغه ځای‌خلکو په کاکړی غاړو کی ښه‌ستایلی دی‌چی وایی :

جنگ کوی اختو په کسبې	پرو خلن گرځی سلیشې
پرکلا ت ا ختو بند ی	پرړوبلاری بې‌پرو اځی
ستا یو سردی گا ربې‌کې	اختوته‌لوی‌اپسرا نوړې

(۱۱۶۶ هـ)

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو اختو بل شپړا لی		لهږو به غبرګ بابوګانو ړی
یو اختو بل شپړا لی		دوا ړه مز غن سره ګیا ن دی
پر کابل اختو بندی		پرږوب لاری پ نخر و څی

مأخذ :

پښتواو پښتانه ـ دسیال کاکړ، دکوټې چاپ ـ ۱/۹۰۳ مخ

۱۷۱۱ ـ اخلاص خان:

دآدم خا ن او در خا نی دنکل له څهر و څخه د ی ، چې مسعو د بن عبدالله په هغه نکل کې داخلاص خان دخولـې نارې ر او ړی دی ده‌دلسمې هجری پیړی په شاو خوا کی ژو ند کاو ه ـ دا بیتو نه دده‌دی :

دغه نورستوری سی کو ږی
دقطب‌ستوری سی‌نه کو ږی

لهٔ‌څایه‌در خو هسی‌ر نګ ښایسته‌ده
دجنت حوره به‌څر نګه ښایسته وی

مأخذ :

فر هنګ ز بان و ادبیات پښتو ـ ۱/۲۷ مخ

۱۷۱۲ ـ اخو ند کبیر :

حافظ عبد ا لکبیر مشهور په اخو ند کبیر دپښتو ژ بی‌شاعر او دقر آن حافظ و ، چې دلوی احمدشاه بابا (۱۱۶۰ ـ ۱۱۸۶ هق) په‌و ختو کی‌یې ژ و ند کاو ه ، او خپل یو کتاب یې چې«معجز ات » نو سیده د احمد شاه باباد پاچهی پر او و م کال شروع کړی‌و ، او پخپله و ایی:

په‌شرو ع ددې کتاب شو م		په و کښو د رنایا ب شو م
سن دهجر چې سی‌شمار کړه		«سو غق» سی‌ترې اظهار کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې زرسل او شپږ شپېته وو
د اوو تللی نور په تله وو

احمدشاه بادشاه پښتون و
او وم کال یې په رفتون و

داخوند کبیر دژوند نورحالت لاس‌ته رانغله، خوددې آثارونو مونه
بې پاته‌دی

۱-معجزات : دا کتاب په‌لنډبحر کی‌مثنوی دی او د کوم عربی اثر ترجمه
ده - تقریباً یوزراو پنځه سوه بیتونه لری او داسی شروع کېږی . :

اې چې‌خدای واحد احدیې
لم یلد و لم یولـد یې

هرچه کړې هغه به وشی
بې دستاله کړوخه نه‌شی

چې څه نه‌وی تې‌پیدا کړې
بیایې هسی رنګ‌پناکړی

ګویا هیڅ نه و، پیدادی
پـیدا شـوی پـه دیـنـا

لکه وړاندی چې عدم و
نې صورت او نه یې دمو

که بنده کوم کار کوینه
که‌ ساکن یا چیرته ځینه

که‌او قوال وی که‌افعال وی
قوت ستا د ذو الجلال وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

قوت ته و رکوې خدا یه
ته ها دی یې رهنما نه

دا قوت واړه له تا دی
چې اوس زه و ایم زما دی

۲ - دفع الفقر : دا یوه منظومه ترجمه ده چې شروع یې په دې بیتو کیږي:
کل ثناخدای لره ښایی
چا و یلې یایې وا یې

هسې خدای چې دی خالق دی
د همه مخلوق رازق دی

هم قابض دی هم باسط دی
هم رحمان رحیم، مقسط دی

هم غنی سړی دی خوار کا
خوار فقیر دی دنیا دار کا

بیادرو د چې تل حیات دی
په سر ورد کائنات دی

۳ - دار المجالس :
۴ - سیف ادار امنظر لمجالس:
داخوند کبیر یو شمیر منا جا تونه د فوائد الشریعت دهغې چاپي نسخې پر حاشیو باندی چاپ شوی دي چې په (۱۳۰۴ هق) کال په ډهلي کې لیتوگراف شوې ده .

ماخذ :

پښتانه شعرا - ۳/ ۸۲۵ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۱۱۳ - اخوندمصری

دپښتنو ژبی شاعرو، خو دژوند نو رمعلومات یې په لاس را نغله، یوازی یې یوه بدله دعبدالغنی کاسی په پښتو ځو نګ کی زاوره سوې ده.
ښاغلی رفیع دده ژوند تر ۱۱۴۲ هق کال دمخه اټکل کړی دی. دده بدله داده.

کهٔمخامخ شوم لهٔخپله یاره سره
دادنیابه او اره کړم لهٔروزګاره سره
هغهٔ پر تاسین و تاته ګوری
دایهودهٔ خبری نه کړې لهٔوزګاره سره
کهٔعالمان په جهان نهٔوای نبدا
و،داعاسیان بهٔوزګړشوی له کفاره سره
پتنګان و سوه دخراغ په لنبو
او دبورا او سلغ خهٔدی لهٔانګاره سره
چې اهاړ را شي پسر لی بهٔنهٔوی
او ښایسته بلبله زیب کاله ګلزارسره
هغه تو تیان چې پهٔبانو نو اوسی
او س یې لهٔبانه الو اته کاله چغاره سره
او هغه زړونه چې دحق پهٔلاره خوږ شو
پهٔهر زمان بهٔیې جنګر یزوی له کفاره سره
او هغه زړونه چې دحق پهٔلاره وسره
ښایسته جنت بهٔورته ورکړله دیداره سره
غازیان غزا کوی دحق پهٔلاره
او داد مښکو بار بهٔیوسی لهٔداواره سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنیا هندوه دهندوانو رپز که
وی دهندوانو دېره مینه له‌زناره سره
«اخوند مصری» په‌تادرمن‌نو ربه‌په‌څه ږ غېږی
ستا لېونی‌مینه‌غواړی له‌دیداره سر ه
مأخذ :

ادبی‌ستو ری - ۱/۱۲سخ .

۱۷۱۴ - اخوندمیاداد

دپښتنو ژبی پخونی شاعردی چی د میرزا حنان کندهاری شاعرله یوه بیته موپېژ انده او د « د افغا نستا ن نومیا لی » د لوسړی توک په ۲۰ مخ مونوم ر اوړی و ، خوځنگه چی د کلام نمونه یې لاس‌ته راغلی نه وه ، او اوس د ښاغلی حبیب الله رفیع په زیار دهغه څوبد لی دعبد الغنی کاسی او ملاښایسته خان کاسی په پښتنو جونگو نوکی موندلی‌سوی‌نوځکه‌مود اخوند میا داد کلام د نمونې په‌توگه یو ه بدله راواخستله - نو ری بدلی یې « دادبی ستو ری» دکتابه‌لسم او یوولسم مخ کی‌سته، خود د بشپړدیوان څر ک یې لامعلوم نه‌دی . هغه بدله یې داده :

که‌دی دحق مینه رو زی شی له‌دو امه سره
لکه‌الف چی‌و صلت‌بیامو نده له‌لامه‌سر ه
که‌دی او دس دمحبت په‌میو و شی چیری
دحقیقت نمو نځ به‌اداکړې له‌اسامه‌سر ه
که‌دی دار شتینی‌مینه‌په‌زړه پربو زی چیری
دابې و فاننگه به‌پاتی شی‌له‌نامه سره
په‌څه‌حکمت دی ددنیاسرایو نه روغ کړه څه‌شو
او س دگو رخو نه‌یې‌په‌پر بو ته له بامه‌سر ه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته خو راغلی مسافر یې دمقصود په طلب
دغفلت خوب دی اختیار کړی له آرامه سره
دسکندر دآئینی دور (خو) هم تېر شه
هسی دجم خبری پاتی شوې له جامه سره
په نالیدلی لار به څې زېرمه یې ولی نه کړې
په آخرت به پښېمانی کړې له هر گامه سره
تر چندن تیره سفیدی سی ستادمخ لیده شی
اوس دی دگور چینجی هوس کا هر اندامه سره
«اخوند میاداده» آخر تګ دی له نیمګړی دنیا
دمسافر څه دلبستګی ده له مقامه سره (۱)

مأخذونه :

۱-ادبی ستوری -۱/۹ مخ
دښاغلی رفیع تألیف .
۲-دپښتو ادب تاریخ - ۵۶ مخ

۱۷۱۵- ارسلاخان اتمانخیل :

پروفیسر سیا کاکړ لیکی چی : «دننګ توته، دغیرت نخښه اودپښتنو-الی سمبول غازی ارسلاخان هغه نومیالی کاکړ مبارزدی چی پخپل ژوندانه

(۱) دا خوند میا داد د دې هدلی څینی بیتونه په دیرسره تغییرد پښتا نه شعرا په لومړی توک کی دمیا عبدالکریم په نامه راو ړ مسوی دی-خوځنګه چی میاعبدالکریم ددیار لسمی هجری پېړی شاعر دی ، او دابدله دملاښایسته خان په جونګ کی په ۱۱۴۲ ه کال خطاطی شوې ده، نو څکه دا خوند میاداد ګڼله کیږی .

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې یې پرنګ ته وچه نده کړې دسهیلي پښتو نخو د بو ري دتار یخي ناوی دغه ملي شخصیت تل له پرنګ سره په مار زه اخته، او دانګلستان و استعمار چیانو ته یې همیشه په سپکه ستر ګه کتلي دي .

ددغه انقلابي پښتو ن له کار ناموځخه یوه تار یخي کیسه داوه، چې څه وخت د «کیسفو ر ډ »بدلي له کوټې ځخه دکاکړ ستان وتل چوټیا لی ته وسوه نو ده دپښین دیوه تر ین و رور فیض محمدخان غازي کسات دپر نګیانو دهمدغه ستر ملکي منصبدار ځخه ، چې په تل چوټیا لی کې یې په ځېر دپو لتیکل وظیفه اجرا کو له ،دمینی اوو ینی د تړو ن په اساس و اخیست ،ار سلاخان دبوری په سنځاوی وی کی ترځان پناه او چاغ پر نګی هغه وخت په پښتني ایمان پخپله تو ره و واهه چې دی پخپل کور کی له غسله فارغه او په سینګا راخته و. خو ارسلاخان ګیسفورډ راچپه کی بالاخره دکاکړ و دغه ملي فر زند پخپله سبار زه چاره داسي سوری سومبری کی چې په نتیجه کی هغه سر دار او دی غازي و ګر ځید ، بیا نو غازي ار سلان په پای کی دپر نګیانو له خوا په سنځاوی په دار سو ، خو تر مر ګه پوری پر خپلو کړو پښېمانه نسو. ددغه ملي شخصیت په باب یوه فولکلوري غاړه دخلکو پر ژ به، چې دلته وړا ندي کېږي :

ار سلاګیسپو ر ټ مر دار کیٔ   نو م یې لوړ تر سر داران کیٔ

اوس په بوري کی دیوه سپتر چمن نوم «ار سلاخان» پارک « ګر ځېدلي دي »

مأخذ :

پښتو او پښتانه ـ دکوټې چاپ ـ ۱/۲۲۶مخ

۱۷۱۶ـ ازمیر خان مندو خیل :

د اختر محمد زوی د ژوب له نوسیا لیو مجاهدینو څخه و ، چې د غازي امان الله خان په وختو کې یې د افغانستان دخپلو اکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

په‌مبارزو کې د پرنګیانو پر ضد سړنی برخه اخیستې وه.دی د«وله‌اکرم» په کلي کې اوسېد ، او په روب لبوی کورکی جمادارو ، خو په (۱۹۱۹م) کال دنورو پښتنو زلمیانو په‌ملګری د پرنګیانو سره په سړانه‌وجنګېد ، او په‌پای کې د«کوندر»په‌سیمه کې میشتمه سو ، شوچي بالاخر د پرنګیانوله لاسه شهید کړه وسو .

وایي چې پرنګیانو د ازمیرخان غازی سر پری کیءاو انګلستان‌ته یی‌ولېږه، خو بل‌روایت دادی چې‌دده سر یې دمشو مرانی دسره‌سره‌ښخ کیء .

مأخذ :

پښتو او پښتانه ـ دسیال کاکړ لیکنه ـ ۱/۵۰۵مخ .

۱۷۱۷ـ اسحاق :

پښتو ژبی قصه و یونکی شاعرو ، د همدې پېړی په سرکې یې د پښتونستان په‌سیمو کې‌ژوند کاوه . یوه قصه یې د«شهزاده جهانګیر او شهزادئ ګلرو » په‌نامه په پښتو نظم کړې ده ، او متفرقی غزلی هم‌لری دابیت دده دی :ـ

لاتراوسه زه اسحاق روغ شوی نه یم
خدای دی نه سپځی په‌اور دمحبت شوک

مأخذ :

فرهنګ‌زبان و ادبیات پښتو ـ ۱/۳۱مخ .

۱۷۱۸ـ اسلم شاه :

د پښتوژبی شاعرو ، او د پیښور په‌شاوخوا کی اوسېد .

دملک نوروز شاعر همعصره او د هغه دادیې مکتب شاګردو .

دده‌شلو رشعره په « جشن نوروزی » کتاب کې‌راغلی او په اشعارو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کی یې دنو رو ژبو اغیزه لیدله کېږی ،او هم یې دابیاتو په او ژ انو کی لږو ډېره بی‌وزنی‌لیده کېږه ی ـدایې د کلام یو ه‌نمو نه ده‌اونو رشعر و نه یې په «ادبی ستو ری» نو می کتاب کی راو ړه‌سوی دی :

قسم د ی صنم بر تو ا م مبـتلا	رقم‌د ی په‌زړه‌ستا دمینی سو دا
قسم‌دی بر هم‌دی‌ستاپه‌مخ نو رخو بانِ	بر تر دی له‌هر چاحسن‌ستادی‌لیـلا
پری رو ، سمن بو ، سنبل موی جانان	مکن بر یدن معطر بد ن خو ش لقا
مجنو ن‌په‌زړه خون،ناز نین‌ستاله‌عشقه	مفتو ن‌په‌دا ر نگ‌یم‌گلگو ن محبو با
په غفلت تما می گذ شت آ ه عمر می	نکر دم عمل خو د شدم ر و سیـاه
له شر مه د خپلو گنا هو نو خاو نده	په‌مخ می‌ر و ان‌او ښکی څی‌په‌ژ ړا
بروی نبی عفو گر د ا ن گنا هـم	ندا ر م بجز او د گر د ا د خو اه
ایمان په‌امان‌پا ک سبحان‌غو اړی تاته	په‌مخ دسر و ر هر سحر «اسلم‌شاه»

مأخـذ :

ادبی ستو ری -۱/۱۳۷ مـخ

۱۷۱۹-اسماعیل:

دخپل وخت له عالمانو او د پښتو ژبی له مؤلفانو څخه و ، د قـرائت او تجوید په علم کی یې پوره معلومات د رلودل او یو کتاب یی د «معر فة‌القر آن» په‌نثراو نظم تألیف کړی و ، او د محمد بن جز ری شافعي مقدمه هم ترجمه کړې و ـ دابیت دده دی :

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا امخارج وعربی ووراوړی جزری
په پښتو سی کړه بیان چی طالب ته شی اسان

مأخـذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۳۳ مخ

۱۷۲۰-اسوتا باباجی :

نوم یې حمیدالله مشهور په « اسوتاباباجی » دشرف شاه زوی او قطب شاه نمسی ، په خته ماموزی پښتون دخپل وخت له نومیالیو زبرګا نو او شیخانو څخه و ، چی د ژوند زیاته برخه یې په وعظاوتبلیغاو اصطلاح کی تیره سوې وه ، او په (۱۳۰۳) کال د « اسوتا » په سیمه کی مړاو ښخ دی څکه نو هغه ځای « اسوتاشریف بولی او دی په « اسوتا باباجی » مشهور سوی دی ، او دده اولاده «پاچاګانو» په نامه یادیږی اسوتاباباجی دسوات دشیخ محمد شعیب مرید و .

مأخذ :

حواشی -تواریخ حافظ رحمت خانی-په اردو ، ۶۲۳ مخ .

۱۷۲۱-اسیم ګل :

د پښتو ژبی اسی شاعرو ، پلا ریې محبت نومېد او د پګتیا د منګل دسیمی په « لژه » کی او سېد - شعر و نه یې پراو لسی او زانوسم ویل او زیاتره شعر و نه یې شفاهی و - په (۱۳۲۴ هش) کال کی مړ او دابیت دده دی

شین سترګی سړی نرودی کیتو به کی
چورپوی غوندی و بهیی خوره غره کی

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو -۱/۳۵ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۲۲ـ اصغر (ملا) :

ملااصغر د گدای زوی او داخوند درویزه ننگرهاری و رور، داخوند درویزه پرسبک یې نیم عروضي پښتو شعر وایه چې د مخزن په ځینو خطي نسخو کې یې نمونې ستهـ یو بیت یې دادی :

و اوري یارانو نبي ناست په جماعت و

جبرا ئیل و، پرې راغلی له ښه خدایه پرې رحمت و

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو - ۱/۳۷ مخ.

۱۷۲۳ـ اعظم خان پنیزون :

پروفیسر سیال کاکړ لیکي چې : «د کاکړو په سنځر خیلی‌نو میالي پښتون دي چې په (۱۸۴۲) عیسوی کال کې یې د نورو پښتنو شاه زلمیانو په ملتیا دپښین دایکلزیو په تاریخي جنګ کې برخه درلده ده‌پې جنګ کې چې تفصیل یې د کوټې او پښین په گز یټیو کې خوندی سوی پښتنو د جنرل انگلینډپوجونو ته ماته‌ورکه، اعظم خان او دهغه ملګرو برې‌وموند . اوس مبارز اعظم خان پنیزون حق‌لری، چې‌دملي شخصیاتو په کتار کې و دریږی .

مأخــذ :

پښتو او پښتانه ـ د کوټې چاپ - ۱/۳۲۱ مخ .

۱۷۲۴ـ اعظم لغماني :

دشاه‌محمود سدوزی دوختو دپښتو ژبې کوچې شاعرو .

نه‌ه سیاشتي دلغمان دالینگار په‌ښوراوه کې او سېداو درې‌سیاشتي سرو سیمو ته تې - په‌ختېه اکا خیل و .

پراولسی او زانوا یې ښه‌شعر و نه جوړول، دده شعر و نه تر اوسه دعو اسو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پەخولو کی جاری دی ، پەشعر و کی یې عشقی، مذهبی او تاریخی مضامین بیانول۔ دابیتونه دده دی :

در تەتیر سی مشکلات کړه غو ږ پرې و نیسیء عالمه

دشاعر کو ر سی میرات کړ مانیو لی دی محکمه

غوټ و رمېږ ر سی دده سات کړ خلاص بەنشی لەاعظمه

تەتېک دبنگالې یې چیری تښتې اې لعینه .

مأخذ :

فر هنگ ز بان و ادبیات پښتو ۱/ ۳۷ مخ .

۱۷۲۵_افضل :

دپښتوژ بی نو مو ر کی شا عر و چی دښاغلی خېړونکـی همیش خلیل په زیار یې د کلام نمونه موند لې سوی ده او ښاغلی همیش خلیل داسی لیکی: «دپښتوادب دافنکار دحمید باباا وعبدالقادر خان ختېک دزمانی و' پەمجوعی حیثیت د افضل شاعری دنوادرو خالی ندده او خصوصاً پەفنی لحاظ افضل دډیر زیار او محنت نه کاراخیستی دی' پخپله هم دغەدعوه لری اوو ایی:

نزاکت و، که صنعت کەتلاز م و« دفقیر»افضل »په شعرچندان راغی دافضل کلام دهغه د دردمند 'ناقراره اوسوی زړه آئینه ده،چی دهغەدزړه داغونەاومینی سری لمبی پکښی پەحقیقی شکل ښکاری ـتاسوئی هم وگوری:

هسی داغ په خاطرنه لرم دیارزه

چی هردم ځینی توی نه کړم لاله زار زه

فراغت زماله ملکەنه بیرون دی

دسیماب پەدو دهمیش یم ناقرار زه

دشفابهی بەخه راوړی طبیبـه !

چی ددرددپاسه دردو ړم پرپرهار زه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لاله گل د نو بها ر شگفته نه و
بې موسمه توپه څه دخزان راغی
ديارخيال دی لکه‌نوح سلامت‌اوسی
که‌دسترگوپه کشتی می‌طوفان‌راغی »

د کلام‌نوری‌نمونی :

-۱-

مينی‌تار اباندی وکړو اثر و رو ورو
چی‌يې‌و ويستم‌له‌خوابه‌له‌خوروړو ر و
دم په‌دم يې‌ستادعشق‌جنون ز ياتېږی
ليونی د يوانه‌و ش شوم‌ابترو رو ورو
ننگ ناموس و ماته‌څه‌ښايي ناصحه !
له ماپاتی شه‌دعقل دفترو رو ورو
وارمستادمينی او ردی چی رالگی
مدام‌سول‌شی‌په‌سکرو تبواخگرو رو ورو
د غمزی په‌تيغ دی ووژلم دلبره
اوس‌سی وکاږه‌دزړه‌نه‌خنجرو ر و و رو
سل منترمسل افسونه‌يې خجل کړه
چی‌کوی راته‌خبری دلبرو رو و رو
د نارو فريا دافضله ! حاجت نشته
و رد کړه‌نوم‌ديار په‌شام‌وسحرو رو ورو

-۲-

هسی داغ په خاطرنه لرم ديارزه
چی‌هردم‌ځينی‌توی‌نه کړم‌لاله‌زارزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه‌سي زړه گنه‌زړه نه دی په‌گوگل کی
داساتلي لرم او ر دگل رخسار زه
په‌هرشان دیار په مرسته‌پسی و رکښه
که هرڅه دخوړ خاطروم په هروار زه
چی فلک‌ځینی تعلیم دخونریزی کا
له‌هغو خونخوار و سترگويم بيمار زه
په‌شرف د يارد جور هرگزنه‌شوم
د گردون په آپتونوپرو ادارزه
هریوخارچی یې دغم زړه کی نهال کړم
شگفته ځنی دگلو کړم خر وارزه
فراغت زماله ملکه نه‌بیرون‌دی
دسیماب په‌دو دهمیش‌یم ناقرار زه
دشفابهی به څه راوړی‌طبیبه!
چی‌ددرد پاسه‌درد دوړم په‌پرهار زه
دشدت کنجی‌می‌ساته‌درقیب کړه
محکم‌قفل په آستان یم‌دنگار زه
هسی‌گرددیار په کوی کی‌شوم «افضله»
چی هیڅ شان‌یې‌دامن نه‌پربزدم غبار زه
دافضل دوی‌نوری بدلی هم «دور کی‌خزانی »
په‌دو يم‌ټو ک کی‌راواړسوی‌دی.
مأخذ:

ورکه خزانه ـ دپیښورچاپ-۲/۰۰۲مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۲۶ـ افضل خان (افضل الدوله):

افضل الدوله افضل خان دهندله پښتنو نوميالیو نوابانو څخه و ،پلاريې فاضل خان او نيکه يې احمد خان نومېده په ختمه مندڼ و .

دوولسمی هجری پیړی په شاو خوا کی يې په هندوستان کی ژوند کاوه .

پوخ اديب ،شاعراو مفسرو ، په پښتوژبی يې شعر وايه،اودقرآن کريم تفسيريې له دری څخه په پښتو را اړولی و ـ دا بيت ده دی:

افضل خان بنده د رب رحمان رحيم دی امتی د محمد يم دامی شان

مأخذ

فرهنګ زبان و ادبيات پښتو ـ ۱/۳۹ مخ

۱۷۲۷ـ اکبر :

د پښتوژبی شاعراودزمينداو ری اکبر پرته بل اکبر او د ملک نو روز معاصرو ،او دده له اشعارو داسی ښکاری چی د ملک نور وز داد بی سبک او مکتب پيرو اوشاګرد دی ده دوی بدلی په «جشن نور وزی» نومی کتاب کی راغلی دی چی دلته دده د شعر د نمونی په توګه وړاندی کيږی :

-۱-

د پرجمال ـ مخ دی څراغ زلفی دی جال ـ سينه دی باغ
بدن دی ګل سيب دی ذقن سياه دی خال ـ لکه دزاغ
دهن کوثر دندان دی در په سر دی شال ـ لب دی قيماغ
ابرو کمان بانه خدنګ شومه پايمال ـ په زړه می داغ
قد يې شمشاد ـ ګردن بلور بدمی دی حال مه کړه دماغ
«اکبر» غلام د دستګير درته کړی سوال ـ غواړی فراغ

(c) ketabton.com: The Digital Library

-۲-

پروت په فراق ای دلدارستا که ته وا خلې خبر مې

پروت په فراق همیشه ژ اړم غم دی په ماشه انبا رستا
که ته واخلې خبر مې

جدائی‌دی بی‌یاره هیڅوک‌نکړی لکه چې زی یم نا قرارستا
که ته واخلی خبر مې

ښکل دی‌د زلفو زه پکی بندشوم یم نا علاجه گر (؟) ستا
که ته واخلی خبر مې

مات سی‌په زړه کی تیغ دسژگانو هم راته‌وایې نه یم یارستا
که ته وا خلی خبر مې

« اکبره » قدر په‌چاکی نشته تول بیو فا شه گلزا ر ستا
که ته وا خلی خبر مې

ماخذ

ادبی‌ستوری-۱/۱۶۲ مخ

۱۷۲۸-اکبر دین خان :

دپښتونستان دمروت«دلکی» دکلی دپښتوژ بی شاعرو‌چی‌د(۱۳۰۰ه)په‌شاو خوا کی‌یې‌ژوند کاوه په ختهه سروت‌و. شعرو نه یې پراو لسی‌اوزانوسمو یل ددهٔنی اشعار «دگلزار پښتو» په‌کتاب کی‌چاپ سوی‌دی‌دابیته دده دی :

را را مجبوبې تا دلبو جام گل درقیبانوله‌ساو یری‌په‌ارمان

ماخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو-۱-۳۴۳مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۲۹ـ اکبر شاه :

ملا اکبرشاه د دیرلسمی هجری پیړی د پای په شاو خوا کی د یوسفزو دسیمی په «کوندی» محله کی او سېد ، او د پښتو ژبی حماسه ویونکی شاعر و ، شعرو نه یې پراولسی ا و زانو سم و یل او تر (۱۲۸۰ هق) کال پوری ژوندی و.

ده د آدم اود ر خانی قصه هم په نظم کړی ده ، او هم دده یوه حماسی بدله د «قتل کړ» تر عنوان لاندی مشهور ختیځ پوهاند دار مستتر په خپل کتاب « د پښتون خواه او شعر «هار و بهار » کی راوړی ده چی هغه دا ده :

راغلی غازیان د پیرنگی په دغه گړ باندی
اوړی قتل گړ باندی
راغلی غازیان غزاله و اړه لور په لور عالمه
گډ یې کړ په شور عالمه
دا شاد و مخی خدای ور کړی دی په کور عالمه
آخلی به تری خور عالمه
توره نه وی ودزی وکړ په لوړ باندی
اوړی قتل گړ باندی
توره نه وه داو لیاو کرامت ور سره
د یریې قوت و ر سره
مو لا به حوری وله و کړی هر جنت و ر سره
مرگ شهادت و ر سره
سولیان سره شوغگ یې خور شو په کنړ باندی
اوړی قتل کړ باندی
سولیان ړه شور امدت شی آی دسوات صاحبه
او بنی سی خاځی برسات صاحبه

(c) ketabton.com: The Digital Library

په عاجزانو باندې شوې دې پسات، صاحبه
شه بنیر سیرات صاحبه

لکه بلبلې چې یـریګی په لګـړ بـانـدې
اوړې قتل ګړ باندې

لکه لګړ هسې په دوی باندې شوړې کولې
دوی به ترې سوړې کولې

له ویرې تنګ شوچې غاز یانو پرې داړې کولې
بیل بیل به کاړې کولې

خلق پراته دبرندلو په دغه خوړ باندې
اوړې قتل ګړ باندې

ډیر به صفت کوم به خپله په لسان دولې
پور ته شه نشان دو لې

حورې صفت کوی په زسکه په آسمان دو لې
مل یې شه سجان دو لې

نه حصار یړی مومنان په دې شوړ باندې
اوړې قتل ګړ باندې

نه حصار یړی مومنان ترینه خطر نه کوی
تویی پرې اثر نه کوی

ځان پرې غازی کړی چې خو ک دین د پیغمبر نکوی
بددې چې باور نکوی

زه اکبر شاه ملا و رځمه په ملاتړ باندې
اوړې قتل ګړ باندې

ماخذ :

د پښتنخوا ه د شعر هار و بهار –۸ ۱ مخ د کابل چاپ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۳۰ـ اکرم :

دښاغلي همیش خلیل په قول داشرف خان هجری له (۱۰۴۴ هق) څخه تر (۱۱۰۶ هق) ددو ر شاعردی. دی لیکي چې: «داسې معلومېږي لکه چې هجری او اکرم دواړو به کله کله په یوه سر که غزلي لیکلې، او هم دغه وجه ده چې داکرم دروستو دوه غزلو نه په ردیف او قافیه دهجری په دیوان کې غزلي موندی شي. مثلاً :

دهجری دیو غزل مطلع ده :

رازمی هله هویدا دعشق مذکور که
چې می خوبن دلرگی سرلکه منصور که

د یو بل غزل په مقطع کې وایی :

هجری ډېر دی شاعران په زمانه کې
ماخو ستا شعر په واړو کې منظور که

داکرم غزلې د شاعرۍ یو خاص صنف لري چې هغه بې نقطه شاعري بللې شي ولې باوجود ددغه صنفه داکرم غزلې دعام فهمه او چتې دی... ددې په مقابله کې اگرچه دهجری غزلې بې نقطه نه دي ولې عام فهمه او رواني ضرور دي.»

داکرم د کلام نمونې :

(۱)

مکره مکره کامه دروم مه دلداره
کامکره ډار کوله کر د گاره
ما سر مدله او ره مه لره والهم
ماهه! ورو کوم کلام همه له ډاره

(c) ketabton.com: The Digital Library

سرو مال و دل ماو اړه و ماو ر کړه
لاهم کله له ماصلح کړه طراره
ماه دماه له مهره و ر که لکه مهره
مسک دهم طرو که سهل له مداره
هرآدم که دله مهره مهر سوړ که
اسم و ر ک وه دعالموله کطاره
دوه گوهر دهم و اصل کړه له احمره
هم دو صل کړه له مهره حوره ماره
دم له دمه صدو لک کار ملا کا
«اکرم» کم آگاه ددهر له اسراره

—٢—

مکر مکره دار داله مهره دو ر کړه
داو اله دل دماهم کله مسرو ر کړه
کله کله دا محسود مهرو اکړه
دعا گوماهه و اله دهرسحور کړه
دگل ملک لره ها ره د روبه له کوره
صدو لک و اله عدم هاله صدو ر کړه
له و دو ده دو ر هر گوره هم الم وه
دل ئی او س دماه له و صله همه سور کړه
د مادل د ا و رد مهر و اړ ه و سه
اوس له مهره هم و اله کله معمور کړه
صدو لک کسه مد اح کسرد ماه مو رده
کله سور ملاله ماه سمه لور کړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماه که‌رو ملاله مهره کا اکرمه ! گوره‌گوره‌له هوسه ماه حور کړه

دا کرم دوي نوري بدلی هم په«ورکه خزانه» کی سته.

مـأخـذ:

ورکه خزانه- دپښتو ر چاپ -٢/١٣٢ مخ

١٧٣١-اکرم :

دپښتوژبی اولسی شاعرو ،چی شعرونه یې دموسیقی پرمقامونوسم و یل.دده ځینی غزلی په«بهار گلشن» کی چاپ سوی دی.دابیت دده دی:

سرو دو همه شراب خښمه نور له بدو توبه دو اړه لاسونه په تند محمداکرم ایښی دی

مـأخـذ:

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو١/٣٦ مخ

١٧٣٢-اکرم اخونزاده:

ملامحمداکرم مشهور په»«اکرم اخونزاده» دپښتو ژبی عرو،اود(١٣٠٠هق) کال په‌شاو خواکی یې ژوند کاوه.

دحضرت محمد(ص)نور نامه یې دغزل او قیصیدې په‌قالبوکی په نظم کړې ده .

معلومیږی چی په‌دینی علوموکی یې ښه مطالعه درلوده .

دده‌نور نامه‌دمذهبی تدریس په‌حلقوکی په «نور نامهٔ ملااکرم »شهرت‌لری-دابیت دده دی :

بیچاره اکرم ښښه‌له تاغواړی

دعفونامـه په تاښایی هم ستاده

مـأخـذ:

فرهنگ زبان و ادبیات‌پښتو-١/٣٦ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۳۳- اکرم نیازی:

ملامحمد اکرم نیازی دپښتوژ بی شاعرو ،او دلغمان دالینګار په «وت» کلی کی اوسېد، دده ژوند د(۱۳۰۰ ﻫ ق) کال په شاو خوا کی اټکل کېدای سی .

دی عوامی شاعرو ،اوپه دینی علوموکی یې مطالعه درلوده .

دالینګار دسیمی جغرافی اوضاع یې په پښتو نظم کړې وه ـدابیت دده دی :

حساب درته کوم شپېم دخوکلونوسونه

چې دروغ پکی رانشی رښتیا وایمه حالونه

مـأخـذ:

فرهنګ زبان وادبیات پښتو-۱/۳۷ مخ

۱۷۳۴-التفات خان :

داحمد شاه بابااو دهغه زوی تیمورشاه دو ختوله نوميالیوڅخه و ، چې داحمدشاه باباپه زمانه کی یې د«خواجه سرایې» رتبه درلوده، اود تیمورشاه په ختوکی ددولتی خزینی خزانه داروټاکل سو، او داټاکل یې په(۱۱۸۶ ﻫ ق) کال کی و .

مـأخـذ :

سراج التواریخ-۱/۳۷مخ

۱۷۳۵-الکو نیکه:

دپښتنو دیوه مشهور ټبرا لکوزو لوی نیکه و ،چې داټبرترا وسه دده په نامه یادیږی دالکو دپلارنوم سلیمان(زیرک) اودنیکه نوم یې عیسی اوورنیکه یې رجړو ،چې رجړیاداودل یاابدال زوی و،اودابدال ژوند د(۴۴۰ ﻫ) په شاوخوا کی اټکول سوی دی.

ابدال بیادترین زوی او ترین بیا دشرخبون زوی او شرخبون بیادسړبن زوی و .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دالکویوو رو ر پوپل اوبل و رو ر بار کځو ، چی دپوپلزو تېرپوپل او دبار کزو تېر بارکځنه منسوب دی .

مأخذو نه :

ا۔حیات افغانی۔۹ ۳۲ مخ

۲ ۔ پر نوا ی معار ک باندی د پوهاند حبیبی تعلیقات۔ ۷۹۳ مخ

۱۷۳٦۔الله داد (شیخ)

شیخ الله داد په ختهه سموزی داشنغر اوسیدونکی دخپل وخت نو سیالی عارف و ، پلار او نیکه یې هم د سموزیو مرشدان تیرسوی و .

د پټې خزانې مؤلف محمد هوتك د «او لیای افغان» د کتاب په حواله لیکی چی :

«شیخ الله داد لوی ولی واولوریې بی بی نیکبخته چی په حقیقت کی هم نیکبخته عارفه ښځه وه»

مأخذ :

پټه خزانه ۔ د کابل لومړی چاپ ۔۱۸۱ مخ

۱۷۳۷۔الله یار الیسه خېل :

د مبین زوی د کوټی د هند و باغ د کمپو غی دسیمی د کڅ نومی کلی او سېدو نکی په ختهه الیسه خېل کاکړ د ږوب په ملیشه کی مبارز پښتون و ، چی د پر نگ په وسله به یې پخپله پر نگیان وژل ، لکه هغه وخت چی ملی مبارزینو کلاخان او قایم خان دا پوزی پر ښار بر یدو کی عنو الله یار چی د پر نگ په سنگر کی ناست و ، د پر نگیانو دوه ډگر والان یې د هغوی په و ر کړ مسو وسله و وژل ، دی په طبیعی مر گ مړ سو ، او د کمپو غی په شیری گڅ کی خاو روته و سپارل سو .

مأخذ :

پښتو او پښتانه ۔د سیال کاکړ د کوټی چاپ ۔ ۲۹٦/۱ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۳۸ـ الله ویردی:

دغازی امان‌الله‌خان په‌وخت کی‌دغنی پښتوټولنی غړی و، چی امان الله خان دارگ په‌شمالی برج کی‌دپښتو دخدمت دپاره‌د«سر که دپښتو»په نامه‌په (۱۳۰۱هش) کال کی‌جوړه کړې وه،اوالله ویردی دوړدگ دتبر دنماینده په توگه پکښی کار کاوه.

مأخذ:

یوازینی پښتوـدکابل چاپ‌وروستی پاڼه.

۱۷۳۹ـ الولالا:

د پښتوژبی حماسه ویونکی شاعرو، د بلوخستان‌په پښین کی‌اوسېد، او پراولسی وزنویې شعرونه ویل ـ دافغان اوانگریزد جگړو دپیښی یې هم په نظم کړی دی، اوپخپله یې‌هم دپښتنو په‌ملی مبارزو کی برخه اخیستی‌وه. تر(۱۸۹۳ع) کال پوری‌دده ژوند یقینی دی ـ دابیت‌دده‌دی:

غازیان‌تمام سوه،کفار راغلیء په‌ملکو باندی

په خه پندو باندی، وهی وطن

مأخذ:

فرهنگ زبان وادبیات پښتو-۱/۳۸مخ.

۱۷۴۰ـ الهداد (میا):

دپښتو ژبی له پخوانیو صوفیانو شاعرانو څخه‌و، دده ژوند دیوولسمی هجری پیړی په شاوخوا کی اټکل کېدای‌سی ـ دده غزلی په متفرق ډول داخوند میاداد په دیوان کی راغلی دی ـ دابیت دده دی:

بېلتون غضب و، حکم درب و   په نایی کښېښوه میاالهداد

مأخذ:

فرهنگ زبان وادبیات پښتو-۱/۳۹ مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۴۱ـ الله یار خان نواب :

دنو میالی حافظ رحمت خان بریڅ زوی دهند لهجنگیالیو او فرهنگیالیو او پوهانو ښښتنو څخه و .

په(۱۱۵۷ هق) کال کی زیږېدلی او په(۱۲۳۸ هق) کال مړ دی .

نواب الله یارخان په ښښتو، دری او هندی ژبو ښه لیکوال و ، او په ښښتو به یې شعرهم وایه .

ده دهندی ، دری او ښښتو لغاتو یو فرهنګ د«عجایب اللغات » په نامه تألیف کړی و ،دابیت ددهٔ دکتاب په پای کیدده لهخوا لیکلی سوی دی :

ماچی خیال دتاریخ وکهلههجرتهچی حساب شو

هم یی دامصرع تاریخ ده ، چی اتمام داکتاب شو

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات ښښتو -۱/۱ ۵مخ.

۱۷۴۲ـ الیاس (مولانا) :

مولانامحمدالیاس دخورلسمی هجری پېړیٔپه سرکی دپیښور له مفسرینو څخه و، چی د «مخزن التفاسیر» پهنامه یې پرقرآن کریم یو تفسیر لیکلیو، او هم یې پهژبه شعروایه۔ دابیتونه دده دی :

ای زما خپله ځیګره

ای زما دزړګی سره

نصیحت درته کاوه شی

ستاد پاره ده بهتره

مأ خذ :

فرهنګ زبان و ادبیات ښښتو -۱/۱ ۵مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۴۳ـ امام الدین (شیخ):

شیخ امام‌الدین خلیل غوریاخیل دخپل وقت نومیالی عارف او عالم او د نومیالی ستر عارف شیخ متی‌له اولادې څخه و.

پلاریې شیخ کبیر نومیده او مشهور په «بالا پیر» و، موریې «تاج بی‌بی» دملک درویزلوروه چې‌په خلیلو کی ستانه کورنی بلله کیده.

شیخ امام الدین د(۱۰۲۰ هـ) کال دمحرمی‌دمیاشتی‌په‌سرکی‌د دوشنبی په‌ماښام په‌بدنی کی‌وزیږید، او د (۱۰۶۰ هـ) کال دمحرمی په ۲۲ دچهار-شنبې په شپه په پیښور کی مړ او ښخ کړه سو.

ده‌یو کتاب د«تاریخ افغانی» په‌نامه‌دافغانانو دتاریخی پیښوپه‌باب کی لیکلی‌و بل کتاب‌یې‌د اولیای افغان په‌نامه« کښلی‌و، چې‌دپټې‌خزانې مؤلف‌محمد‌هوتک‌په خپل کتاب کی‌دخپل پلار له خولې‌له هغه‌کتابه‌روایت کړی دی ،او لیکی‌چې: «هسی وایی‌کاتب الحروف محمد: چې زما پلارروایت کا ، چې شیخ امام‌الدین خلیل‌غوریاخیل ،پخپل کتاب«او لیای‌افغان» هسی کښلی‌دی ....»(۱)

مأخذ:

پټه خزانه- دکابل لومړی چاپ -۱۸۱، ۲۱۴ مخونه

---

(۱) دانومیالی کله‌څه‌هم« دافغانستان نومیالی » ددریم ټوک په (۳۷۲) مخ کی راوړ ره سوی دی خو ځنګه دیوه کتاب نوم»او لیای افغان» هلته یادسوی نه‌و، او هم دپټې خزانې‌حواله‌یې‌نه‌درلوده،نو دلته‌بیا راوړ ره سو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۴۴ـ امان ترین :

ملا محمد امان دگل محمد زوی او د ملا یعقوب لمسی په ختمه ترین دکندهارد پنجوایی دا ولسوالی دپاشمول دکلیاو سید و نکی دپښتو ژبی‌شاعر او خطاط و ، په(۱۲۱٦ ھ ق) کال کی یی د«شرح الیاس» یوه نسخه خطاطی کړې وه . په‌دینی علومو کی‌ښه مطالعه درلوده ، او متفرقی‌غزلی یی لیدلی سوی دی‌ـدابیت دده دی :

چی‌په‌دردو په غموسره الوددی
ته‌پروکه یو نظر خوار دی‌امان

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو ـ۱/۵۳مخ .

۱۷۴۵ـ امان گجراتی :

دپښتو ژبی قصه و یونکی ناظم و ، چی‌د«افغانستان‌نومیالی» ددریم‌ټوک په (۳۸۱)مخ کی‌راوړه سوی دی ،خو هلته‌دده‌دشعر نمونه نسته، اوهم‌یې یو ازی د«افسانه غم‌آلود»قصه‌چی‌له‌اردو ژبه‌یې ترجمه کړی‌یاده سوې ده ، حال دا چی دی نورې منظومی قصې هم لری چی نـومونه یېدا دی ؟

۱ـ گل‌وصنوبر ـ

۲ـ شهزاده بهرام گور

۳ـ گل اندام .

او دابیت یې‌دنظم نمونه‌ده :

لوی یې‌ته لوی دی قدرت دی غنی‌خدایه   بسنده‌ښه پکی و یلی‌شی‌بې‌ځایه

مأخـذ :

فرهنگ زبان و ادبیات پښتو ۱/۵۳مخ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۴٦- امامی هروی :

قاضی جلال الدین محمود امامی دخراسان قاضی القضاة او د خپل وخت نومیالی زاهد او متقی و، او ملوک کرت ورته په درنو سترگو کتل - دمثال په توگه کله چی په ملک معز الدین حسین کرت ده ته خط لیکه نو دخط په پای کی به یې لیکل :

«بنده مخلص دولتخواه حسین کرت»

دی په (۷۸۲ هق) کال کی مړ او په گازرگاه کی ښخ دی .

مأخذونه :

۱- حبیب السیر - ۸۷/۳ مخ .

۲- رجال حبیب السیر - ۵۷ »

۱۷۴۷- امیر اصلاخان جوانشیر :

دتیمورشاه درانی دوختو له نومیالیو ماموړینو څخه و، په (۱۱۸٦ هـ ق) کال چی تیمورشاه په پېښور کی و، او دهغه ځای دزمیندارانو مشر فیض الله خان خلیل د اسدالله خان مومند په همکاری دتیمورشاه دوژلو توطئه جوړه کړه او د شپې پر بالاحصار یرغل وکیء، نودا امیر اصلاخان جوانشیر که څه هم ددیوانی مال داتلاف په جرم دتیمورشاه له خوا بندی و، بیاهم پر خپل سر له بندیخانې راووت او دفیض الله خان او دهغه دملگرو سره په سخته مړانه وجنگېد او چی تیمورشاه دده مړانه ولیدله نو وروسته تر هغه چی هغه شخړه پای ته ورسېدله، امیر اصلاخان یې له بنده خلاص کیء، په غبرکی یې ونیو، او هغه ددیوانی مال تاوان یې هم ورو باخښه، او لانور خلعت یې هم ورکیء .

مأخذ :

سراج التواریخ - ۳۸/۱ مخ .

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۴۸ـ امیر خان ننگرهاري :

د پښتو ژبې نوميالی شا عر و، د د ه پلا ر ا و نیکه گا ن په جلا ل آ با د
ا و لا لپو ره کی ا وسېد ل چې ا وس يې هم عـز يزا ن د لـته
سته. خو پلار يې داحمدشاه بابا په وختو کی دپيښو ر د اشنغر سيمې ته ولاړ
او «په شير پاو» نو مې کلی کی میشته سو، او تر (۱۲۶۱ ه ق) پورې ژوندی
و، دشعر ديوان يې درلود، او په ختېه علی‌زی او په عليزو کی حسن‌خېل
مومندو، او دا غزل يې د کلام نمونه ده:

ستا د زلفو خيال مې تلو نی له سر نه دی
خو مې ساه پسې له غمه بدر نه دی

لکه وی لذت د استاد لعلو لبو
دا لذ ت لا د شربت د کو ثر نـه دی

لکه ستا بشر دی ښکلی پيدا شوی
لا ښايست هسې دشمس و قمر نه دی

ښايسته که په جهان کی ډېر يادېږی
په ښايست کی يو له تا برابر نه دی

ناصح څکه که تر وې تر خې خبری
چې يې خبلی ستا دشو نډو شکر نه دی

لا پخوا ز ما خبر له هغه وا خله
چې يې توری خا و ری خو لا بشر نه دی

خو گر يو ا ن په دو اړه لاسه پاره نه کا
لا هجری ديار له غمه بتر نه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

مین یار چې پکښې نه وینې په سترگو
په «امیر» باندې و دان هشتنگر نه دی
مأخذ :

تیر هیر شاعران -۹۷ مخ دعبدالحلیم اثر افغانی اثر دپښتو رچاپ .

۱۷۴۹ـ امیر خان هجری :

دپښتو ژبې پخوانی شاعر دی او د (۱۰۸۰ هـ ق) او (۱۱۵۰ هـ ق) کلو ترمنځ دده ژوند اتکل سوی دی خود ژوند حالاتو تفصیل یې لاس ته نه دی راغلی، یوازې دده له ځینو اشعارو څخه څرگندیږي چې دی یوې خانی کورنۍ ته منسوب دی لکه چې وایي :

که ځیلې کا یارد زلفو رپه غاړه
کا به ترکه پرې «امیر» خپله خانی

هجری داشعارو دوه دیوانه لری چې په هغو کې ځای په ځای د«شهباز» دمړینې په باب یادونې کوی، لکه چې وایی :

چې دناز په خوب اوده پرې «شهباز» پروت دی
دلحده یې بونین ځکه دلونگ ولاړ - یادا چې:
ددنیالذت یې واړه په ما تریخ کړ
چې «شهباز» شیرین دهان شیرین گفتار لاړ

خوښاغلی همیش خلیل لیکی چې :« په یقین سره نشی ویلی کېدی چې دا شهباز څوک دی، ولی د قیاس نه معلومېږي چې شهباز په ضرور څوک دشاعر دوینې په رشته کې او یا څوک نږدې دوست وی »

د امیرخان هجری د دیوانو په باب هم ښاغلی همیش زیاتوی چې :
« امیرخان هجری په حیثیت د یو پر گوشاعر مونږ ته د خپل کلام

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوه ضخیم قلمی دیوانه پریښی دی (۱) چی دشاعـرد قادر
الکاسی نه علاوه دهغه په‌علمی قابلیت هم‌دلالت کوی - دهجری طرزلکه
دنحینو نوموړولرغونو پښتنو شعراء عشقی او روان دی ، شیرینی‌او
تأثر هم‌لری ،دپوخ عقل فکرخاوندی په‌ژبه ښه‌عبور لری وینایې‌هم
صفا اوشسته‌ده... دځینی ساده ساده وینا په تنه‌بوده‌کی دبلاغت او صنائعو
دملغلرو په‌پېیلو هم پوهیږی ... »

اوس دهجری دکلام نمونه‌ولولیء :

-- ۱ --

گل په‌لړه ژړ او خاندی شبنم نه
یارسی‌وپه‌ښوده داو ښکوپه‌باران مخ
چی‌زمادزړه آهونه ورته‌رسی
ځکه هسی رنگ کبودشه دآسمان مخ

-- ۲ --

که‌تولی دخوبرو یانو پرې تولیږی
زه دځان‌په سوه رضایم لکه شمع
چی‌می‌ولوه مخ دغم په‌ډیرو او ښکو
دمجلس د عشق رنایم لکه شمع
چی‌میشته‌شو پکښی‌خیال‌دسرو چشمانو
زمازړه شوځکه گنج د درسرجانو
دعقیق لړمون به ډک نه‌و، د وینو
که‌یې‌نه وې په‌زړه خیال دسرو لبانو

(c) ketabton.com: The Digital Library

— ۴ —

لکه دی چی ارغوانی زمادیار رنگ
هسی کله‌دی دګلو دګلزار رنگ

لکه خال چی شین زمادیاردمخ دی
هسی نه‌لری سبزه دمرغزار رنگ

لکه‌دی زمادیارچی توری زلفې
هسی‌نه دی دسنبل دشبتار رنگ

یار زماچی تورکاکل په‌مخ خواره کا
شی‌خجل وړته دمشکو دبازار رنگ

چی‌په بوئین زمادیاردزلفو راشی
له هیبته تغییرو خوری دعطار رنگ

ماهغا له پوښته زماد تغییر رنگه
که‌په‌ځای لیدلی چاوی دبیمار رنگ

تسله بلبل په‌ګل دیارد مخ کا
چی‌ونه وینی هیچرته درخسار رنگ

چی‌یې تیغ پرې دسروسترګو نیم کښوکه
په‌سرو وینو یی‌لړمون که‌دانار رنگ

— ۵ —

په‌شبنو آهوکی مدام تازه نرګرځم
ماموندلی‌دی سپرلی په‌د اخزان کی

په‌ژړ راژړا زماداهسی خاندی
لکه ګل‌چی سحر خورشی‌په باران کی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا یې خیال ما په گوشه دستر گو را ووست
که آهو وحشي رادرومي په داما ن کي
دهر بوټي دگل زرواری ځا ریږم
چې یې عکس دمخ وینم په بوستان کي
چې یې خیال دکړو روځو وړ په زړه شي
زوړند سر لکه غنچه کړم په گریوان کي
مأخذ :

ورکه خزانه ـ دبناغلي همیش خلیل تألیف ـ ۲/۳۶ مخ .

۱۷۵۰ـ امیر خلیل هراتی :

د هرات نومیالی خطاط و، لومړی د ستر خوشنویس محمود بن اسحاق سره اوسېدا و له هغه څخه یې د خط زده کړه وکړه او په لږ وخت کي لوی استادسو، اوشهرت یې وموند، او هغه وخت چې اول شاه طهماسپ صفوی خراسان ته راغلی امیر خلیل یې ډېرو نازاوه او ډېر خلعتونه یې ورکړه ـ تر هغه وروسته هند وستان ته ولاړاد گوگانیانو شاهانو دربارته یې لارومونده ـ دشاه عباس په وخت (۹۹۶-۱۰۳۸) کي له هنده اصفهان ته ولاړ، او دهغه پاچا دربارته یې لار پیدا کړه، هغه پاچاهم لوړه مرتبه ورکړه، اوفرمان یې ورکی چې دسلطنتي کتابتون دپاره ځیني تبوتیا ومرقعات ولیکي په دې توگه یې ژوند تېراوه ،خو چې دده او مشهور خطاط «میرعماد» ترمنځ د ښه خط په باب کي مناقشه پیښه سوه او هر یوه به دخپل خط دښه والي دعوه کوله ، ددې مناقشې خبره شاه عباس ته ورسېدله اوشاه عباس تردوی ترمنځ دهغه وخت ډېر نومیالي خطاطانو ملامحمد حسین او علی رضای عباسي میانځگړي او قاضیان و ټاکل هغه و

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې هغو دوا ړو ددوی خطوته تر ژوری کتنې وروسته د امیرخلیل خط ته ترجیح ورکړه. څه موده وروسته امیرخلیل دهند دپاچهانو په غوښتنه له شاه ـ عباس څخه اجازه واخیستله او هندوستان ته ولاړ ، او چې حیدرآباد دکن ته ورسېد نارو غي ور پېښه سوه او په (۱۰۳۵ ه ق) کال مړ ، او په حیدرآبا د دکن کې ښخ کړه سو .

مأخذ :

خط و خطان ـ ۵۲ مخ .

دابو لقاسم رفیعي آبادي تالیف د تهران چاپ

۱۷۵۱ـ امیر شاه کویټې :

امیر شاه معروف په محمدعلي دخپل وخت عالم او د پښتو ژبې شاعر و . د پښتونستان په کو یټه کې او سېد، او د« سنه خیلو » په جماعت کې یې امامت کاوه، بیا هندوستان ته ولاړ ، لو مړی په لکهنو کې او سېد او په(۱۲۷۸ ه ق) کال د گو الیار ریاست ته و کوچېد، او په یو ناني طب بوخت و .

ده په عربي ژبه هم شعروایه، او یوه میمیه قصیده یې پنځه شپېته بیته دخپل پیرسیدا میر په ستاینه کې په عربي ویلې ده چې څو بیتو نه یې د «تیر هیر شاعران »په ـ (۱۶۴ ، ۱۶۵)مخو کې راوړه سوي دي او څنگه چې دا قصیده یې په(۱۲۷۸ ه) کې ویلې ده نو دده ژوند هم په دغه کال کې یقیني دی .

نبوی شمایل یې هم په پښتو ژبه نظم کړی دی او دا دوه بیته دده دی :

امیر شاه زهیر دی ژاړی   صبح وشام و تاته ژاړی

۱۷۵۲ـ امیر (ملا) :

دشاه شجاع الملك دوخت د پښتو ژبې شاعر و ،د پښتو نخوا دسردان دضلع دسوابی دتحصیل د کلابټ په کلي کې اوسېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده پهخپلو اشعاروکی پهکابل کی دشاهشجاع دپرتخت کښېنا ستلو او پیاله -
تخته درلودیدلو پیښې یادوی ،څکهنوتر (۱۲۴۰ هق) کال پوری دده ژوندیقینی
دی .ده په پښتو ژبه کی«دتمیم انصاری »قصه پهنظم کړې ده اوپهقصه
نظم کولو کی د«فیاض مندړ» پیر وښکاری رد »قوم»قصهیې هم پهنظم کړېدهاو
دافغانانو او انگریز دلو سړی جگړې پیښې یی هم به نظملیکلی دیدا بیتونهددهدی
آشناستاپهسپینهخولهڅنگهجوړ پری چیتهاخلېلهامیرهرخصتونه

ستا د لطف خوانچه غواړی راکړهلاس دخدای دپاره

ماخذ:

نبر هبر شاعران -۱۶۴مخ

ستایاری شوه لهامیره هسی پاتې لکهپاتېشهکابل لهشجاع و له

ای امیره د رنجیت پلیت دلاسه رنگینهوطن خراب دپیښور شه

زه امیر خومیر افغان دکلابتیم نهپهاصل ترک، تاجكيادلازاك

ددهنور اشعار په«تیر هیرشاعران »کیسته .

مأخذ :

تیر هیر شاعران - ۱۷۷ مخ

۱۷۵۳- امیری هروی :

امیرجلال الدین یوسفدبایسنغرمیرزاددربارلهخوشنو یسانواوشاعرانو څخهو
چیپهاشعاروکییې «امیر» تخلص کاوه .

مأخذ

تاریخ نظم ونثر درایران - ۲/۱۰۴۴مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۵۴ـ امین :

عبدالجلیل امین د مذهبی موضوعاتو شاعرو ، نوځکه یې په شریعي او مذهبی موضوعاتوکی ښه معلومات درلودل ، ده یو اخلاقی او مذهبی اثر په (۱۳۳۰ هـ ق) کال کی په نظم کړی دی ـ دا بیت دده دی :

لس و رځی اته سیاشتی دوه کلونه په حساب دعبدالجلیل امین شوی ای اخونه

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو ـ ۱ / ۵۸ مخ

۱۷۵۵ـ امین الله راجایی :

دپښتوژبی اولسی شاعرو ، اوپه شعرونوکی یې زیاتر دینی موضوعات بیانول دنما نځه ځینی برخی یې په پښتو ترجمه کړی او دده معماوی شهرتلری . امین الله آهنګری کوله او په (۱۲۷۳ هـ ق) کال دلغمان په راجایی کی زیږیدلی اوپه (۱۳۴۵ هـ ش ») کال کی مړدی دا سروکی دده دی

هردم کوم بیان ، وایمه سر د قرآن

واوری یارانو راته جوړه ترجمه شوه

رب ته هیله شوه زما

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو ـ ۱ / ۵۸ مخ

۱۷۵۶ـ انار :

دپښتوژبی شاعرتېرسوی او دده یوشعردملاښایسته خان په پښتوجونګ کی راوړه سوی دی .

دښاغلی رفیع په اټکل یې دودولسمی هجری پیړی په سرا کی ژوند کاوه .

(c) ketabton.com: The Digital Library

دده‌هغه یوازینی شعر چې دملا ښایسته‌خان په پښتوجونګ کې راغلی دادی:

سرمې سل ځله تر تا دلبره زارشه
ولې هو سره درته و ایم چې‌ مې یارشه

په درست عمر کې په‌قار راغځه ګرځې
باری یو ځله په مهر راکنار شه

پرهغه چې‌ستا خاطر پرې آزار یږی
پر بدل زما، دلدار خاطر آزارشه

چې په میان ددو و سینو جدایې که
دغه فعل د غماز د ی غمازخوارشه

د وصال‌شپه شب قدر ده، «اناره»
پردغه شپه چې اوده نشې بیدارشه

ماخذ:

ادبي ستو ری -۱/۵۵ مخ

۱۷۵۷-۱ نارګل لغمانی:

د پښتوژ بی اولسی شاعرودلغمان په‌سیمو کی اوسېداو پراولسی آهنګویې‌سم پښتوشعرونه جوړول.دده‌شعرونه په‌عوامو کی‌شهرت‌لری‘اود(۱۳۷۸ هش) کال په‌شاوخوا کی مړدی.

مأخذ:

فرهنګ زبان و ادبیات‌پښتو-۱/۵۸ مخ

۱۷۵۸-۱ ننګر ګل:

د پښتویوخوږژ بی شاعرتېرسوی دی‌او د(۱۲۲۶ هش) کال په‌شاوخوا کی د پېښور په‌سیمه کی او سېد په(۱۸۴۷ ام) کال یې د «ترانه‌محفل» په‌نامه یوه‌خوږه ګیسه له اردواو فارسی څخه په پښتونظم‌را اړولی‌ده‘نظم‌یې اورد مثنوی دی‌او زیاتره لغات یې‌سوچه پښتو دی او ځای ځای‌یې‌هم پښتوبه لې پکښې‌را وړی دی.

په دې کیسه کې‌دسلطان محمود غزنوی عدالت او دښځوعفت او پاک نفسی بیان سوی او ددو و پاکوسینانو د کامیابی مینی کیسه ده‘او ترحمداو ثناو روسته خپل ځانته د کیسی‌دلیکلو داسی امر کوی:

لاس کړه پوری په کیسه‌باندی‌تلوار کړه
سامعان پرې دمحفل‌تول خبردار کړه

شپه تېرېږی لږ ساعت دی پکی پاتی
درنګ‌ساعت له به‌سارغان‌باغ کړی‌ساتی

(c) ketabton.com: The Digital Library

يخ نسيم به‌د سبا او س جاري کيږي
مروړ گل په گلشن کي پخولا کيږي
سروه کږ گردن دباغ منځ کي ولاړه
د بلبل د نه را تلو په زړه لتاړه
صنو بر خواره کړه لاس ډېردي خوشاله
همسري له دې چنار راغلي خواله
شمشاد چوب په‌لاس‌ولاړ مينځ کي‌دباغ
د بلبلو تول ته کله پرېږدي زاغ
سبزه رنگک توتاپه غاړه کړ خپل طوق
ځي خدمت‌له‌به گلش ته په ډېرشوق
ته هم واخله قلم وکړه تحريـر
حاضران کړه د مجلس پوی په تقرير

ښاغلی حبيب‌الله رفيع په‌خپل کتاب «ادبي ستوري» کي ليکي چي:«ده‌په‌دې کيسه کي خپله‌برخه‌په‌ډېربرياليتوب‌او استادی‌سره‌ترسره کړې‌او دا کيسه‌يې‌په‌داسی مهارت‌سره ليکلې‌ده‌چي دپښتودستروسترو کيسه‌ليکونکواستادانو له کيسوسره‌اندول کېدای‌شي،په‌دې کيسه کي د«روشن بانو»او«نيک‌اختر» دپاکي مينې‌پيښې ليکلې شوې دي.

انځرگل يوځای د«نيک اختر»په بيلتون کي د «روشن‌بانو» ژړاپه ډېر زړه وړونکې ډول‌تصوير وی او داهغه هغه وخت دی چي دسلطان محمود غزنوی له‌خوا نيک اختردغلاپه‌تورنيول شوی او دمرگ حکم پرې شوی‌دی»

دلته يې‌همدابرخه دانځرگل د کلام دغوني‌په توگه‌راوړو:

بانوغږ کړ وې زماخالقه‌خدايه په‌تيزتيغ مې‌د هجران شوزړه دوه‌ځايه
دجانان دجدايي طاقت مې نشته څه خوبياوړومې‌له‌ده عقباته بيايه

(c) ketabton.com: The Digital Library

روح منلی صدقه می ددلبر دی — عزرائیل راولیږه زماترسرایه
الله‌سامسی ددلبر په حضوروا‌خلی — چی تسکین د لگیرضمیرشی دینکرایه
دفلک چی زړه‌منل هغه‌یې‌وکړل — زمانې‌روی کړه‌درب‌ته‌هیڅ‌مه‌وایه
ما غریبی تا سره څه بدوکړی — ای فلکه ! څه‌تقصیر زما وښایه
نرناحق دی‌اوردهجران راچاپیرکړ — ماکوم کارکړی له‌تانه و،بې‌ځایه
بې گناه دی‌ظلم وکړپه‌ما باندی — څله غوارم دا درسی له‌رهنمایه
«انځرگله »له چشمانوته‌نم‌وچ کړه — دبانو دخولې‌اشعار په‌ښه‌شان‌ستایه

مأخذ :

ادبی ستوری ۱/۹۸ مخ

۱۷۵۹-۱ انعام خطاط:

ددو ولسمی‌هجری پیړی دپای له خطاطانواو دپښتو ژبی‌له‌ناظمانو څخه و ، ده دپښتود کتابوڅونسخې په‌ښه‌خط لیکلی‌دی‌چی‌دده دنظمونو نمونې‌هم‌پکښې‌سته.

په(۱۱۷۶هـق) کال یې‌درحمان باباديوان یوه نسخه خطاطی کړې وه
چی‌په‌پای کی‌یې دابیت لیکلی و :

شکرشکرچی‌تمام شو داديوان — په دستخط د«انعام »خواروحیران

مأخذ :

فرهنگ زبان و ادبيات پښتو- ۱/۵۹ مخ

۱۷۶۰-۱ انگوخان بامیزی :

دتیمورشاه‌درانی دوختوله‌نومیالیوڅخه و ،چی‌په (۱۱۸۶هـ ق) کال یې د تیمورشاه په‌امرداحمد شاه‌بابادوختوزیرشاه‌و لی خان‌چی‌دتیمور شاه ورور شهزاده سلیمان اوخپل زوم یې داحمد شاه‌باباترمړینې وروسته پرتخت کښېنولی و ،داسلام خان‌په‌ملگرې‌و واژه-دسراج‌التواریخ مؤلف‌لیکی : «شهزاده (تیمور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

چون از تخت‌نشینی برادر کوچک خود سلیمان که بواسطهٔ وزیرشاه ولی‌خان شده ازو آزرده خاطربود درمنزل سیاه آب واقع غربی بکوا «اذانگوخان بامیزئی» رامأمور بقتل شاه ولیخان کرده واو باتفاق و همدستی اسلامخان و یرابادو فرزند و دو تن خواهرزاده گان ارجمندش بقتل رسانید.. »

مأخذ :

سراج التواریخ - ۱/۳۵ مخ

۱۷۶۱- انمر ثول خیل :

پروفیسورسیال کاکړ لیکي‌چي:«انمر دمرانیودثول خیلودبابوزیو په‌تېرکي مبارزشخصیت‌تېرسوی دی -ده دثول خیلو په د هنه کي‌بی‌پرنگیان و ژلی دی او بالاخره پخپله داستعمارچیانوله‌خوا په دارسو »

مأخذ :

پښتواو پښتانه - ۳۸۹/۱ مخ

۱۷۶۲- انورشاه (سید) :

سیدانورشاه دپښتو ژبی شاعراو په ختهٔ سید ؤ ه دده‌نیکه‌گان لکه فخرعالم بابا، میرعقیل، او نورپه روحانیت او پیری مشهوروو، او په تېراکی اوسېدل .

سیدانورشاه د(۱۱۳۷ هق) کال په‌شاو خواکی په«کلایه » کی زېږېدلی وو، چی‌و روسته‌عالم ، پرهیزگاراودسلوک واقف سړی‌سو - دېرخلک یي مریدان سول او په«میاصاحب» یي‌شهرت وموند، مریدان یي«میامریدا ن»او نمسی‌لي «میانمسي» بلل کېدل ،دده ژوند تر(۱۲۰۷ هق) کال پوری یقینی دی -سباغلی همیش خلیل لیکي :

«قنبرعلي خان چی دپښتو په‌مقدمینوشعراء کی‌څرگند حیثیت‌لری،دسیدانورشاه عقید تمند اومریدو ، بلکه‌دسیدانورشاه‌دتعلیماتو پرې‌دومره‌زیات‌اثرشوی‌و -

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې خپل آخري ژوندېي ټول دهغه سره يو ځاى تېر كړي و » تر مړيني وروسته «كلايه» مخامخ د «مستورى توى» هاخواته «ليړي » نومې ځاى كې ښخ كړه سو، او ښه گنبده پرولاړه ده.

د دشعر ديوان هم درلود ،او دښاغلى هميش په روايت يو مكمل ديوان يې دسيد قاسم «ابراهيم زى» سره په هنگو تحصيل كى سته.

د كلام نمونه :

باده راشه دشيرين يا رله وطنه
عرض وكړه څه احوال يارله ديدنه
نوراني محبوب دمخ رنگ گلابي دى
ارغوان له شقائق زيات له سو سنه
چې صفت تعريف دگل او دبلبل كل
نسترين، سنبل ، نسرين وه له سوسنه
فرهاد څه چارى په ځا ن باندى وې كړى
خبرنه و ، له دى هسى دود شيونه
امتيازيى و ، هر چا وته معلوم شى
گل پسرشى چې جداشي له چمنه
عاشقانو په باب دا كارعنايت دى
زه به ولى ملامت كړم له كوه كنه
انورستا په تيغ شهيددى كه باوركړى
خوش خرم دى كه ښخ شوى بې كفنه

نور اشعاريې په« وركه خزانه» كى سته.

ماخذ :

وركه خزانه- ۲۰۷/۲ مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۶۳ـ اورکزی روښاني :

د روښانیانو د ډلې له و روستیو پیروانو څخه و ، چې په پښتو ژبه عرفاني منظومې لرې دده ژوندتر (۱۱۷۵ هـ ق) کال پورې یقیني دی. «دو رکي خزانې» مؤلف ښاغلی همیش-خلیل د خپل کتاب په لومړي ټوک کې دده د نظم نمونه را وړې ده .دا بیت دده دی:

رامدد بایزید مسکین کړه په تقوی کې مې مسکین کړه

د عقبی د معاش فکر هم دده په رهبری کړم

مـأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو-۱/۶۰مخ

۱۷۶۴ـ اول خان رغږی :

د پښتو ژبې غزل و یونکی شاعر او تر (۱۲۰۰ هـ ق) کال و روسته د چارسدې په «رغړ» کې اوسېد په شعرو نو کې یې پر غزل سربېره قصې هم په نظم کولې ، چې یوه له هغو څخه «د نیمبو «لاقصه وه، چې دده له ادبي یادګارو څخه ګڼله کېږي، دا بیت دده دی

د هوښیارو کمینی د تن جامه ده اول خان د کمینه و و ، خدمتګار یم

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو -۱/۶۱ مخ

۱۷۶۵ـ اول ګل ننګرهاری :

د ننګرهار زوی، د پښتو ژبې اولسی شاعر، د ننګرهار په شیرشاهي کې اوسېد، پرولسي او زانوېې شعروایه ، اودده شعرونه زیاتره د خلکو په خولو کې وه ، په ځلوښت کلنی مړدی-او دا بیت دده دی :

اول ګل نیالګی د ګلو دی کرلی له خزانه دی الله کړی په امان

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو۱/۶۱مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۷۶۶ـ اومې کټوازی :

دپښتوژبې شاعره وه ، په ختهه احمد زی او د کټو ازدکو چنیا نو په سیمه کې اوسیدله ، پراولسی اوزانواو آهنګو کې شعر و نه ویل ـ دابیت ددی دی :

خهل لورلی چی وار به اخلی　　　　که وار یې وا خیست او ر به یې مړسی

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو -۱/۶۱ مخ

۱۷۶۷ـ ایاز لنډی :

ایازدپښتوژبې اولسی شاعرو ، په شعرو کې یې «لنډی» تخلص کاوه . په (۱۳۰۶ ه ش)کال دپکتیاپه پیر کې باک کې زیږیدلی ، اوپه (۱۳۴۹ هش) کال همهلته مړدی. پراولسی اوزانویې شعرونه ویل او اجتماعی انتقادی مضامین یې پکښې راوړل دابیت دده دی :

چیرته نشته په دنیا کې وفادارنن　　　　و به نه کسې په رښتیاد مینی یارنن

مأخذ :

فرهنګ زبان و ادبیات پښتو -۱/۶۱ مخ

۱۷۶۸ـ ایوب خان :

ددیرلسمی هجری پیړۍ په سر کی ژوند ، اودپښتو ژبې مبارز لیکوال و ـ یو کتاب یې دپښتنو اوانګریزا نودجګړود شواهدو په نامه لیکلی و .

دی دپښتونستان په «پکلی» په سیمه «زیږیدلی اوله زلمیتوبه یې دملی مسئلوسره علاقه درلوده ، اودملی مبارزوپه سلسله کې له پکلی څخه باجوړ یه اوله باجوړه کابل ته راغی ، اوهمدلته په کابل کی مړسو ، اودپو ستین دوزانو په محله کې ښخ دی .

مأخذ :

فرهنګک زبان و اد بیات پښتو -۶۲ مخ

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library